

Nihil dicitur... quod ante...
quod ante...

Contenta
C. Form
C. 1. 3

1. Ciceroni
2. Valerij Maximus
3. Cic: Rhetoricae ad Herennium
4. De natā Philosophia sed...

Anania vero scribit, qd sibi vobis no intelligo, p...
quod nō absurdū, quā, quā q̄ nūq̄ hāc rōtā,
sō plus vāriā q̄nāre, Curro de Sūnt...
Circā fol. 5. fūm

Script. Rom. in Folio n. 16.
II 2627.

Curro.
Curia sine suis armis nisi est
Consilium domij.

P...

Medium est in fortuna per...
~~offendit amplius~~ ~~offertum~~ ~~certum~~ ~~in certum~~ ~~quod sit~~ ~~differtum~~ ~~offendit~~ ~~diffinit~~

Martins Bota

~~Bartholus in regno Amis Cundabim 1010~~
~~Bartholus in filijs venetia Noia 1010~~

Balberle Balter

CASPERA KANNENBERGK
iure sibi venditae hunc hiberni:

Mantius

Pro scriptis armorum no possim audire Reges
~~Et...~~ ~~...~~ ~~...~~
Sicut leges Jura arma

Qal ter

Parg. VII, 54, 4.

Reniloquium. Magi
stri Johānis Linthol
cz de Munnichbergh
in Paruulum Natura
lis philosophie. accu
rate in studio Francophordiēsi studiosis
promulgatum

Handwritten text in a Gothic script, likely a library stamp or inventory record. The text is arranged in several lines and is partially obscured by a faint rectangular stamp to its right.

Pro parvuli Naturalis Philo-
sophie Luculenta atz textuali
declaratione Queritur Vtruz
ensmobile sit subiectum toti⁹

naturalis philosophie. Unde presens questio mouet propter duo: Primo ideo quia dicitur
phis scdo methaphice. qd sicut quilibet sensus est vnius generis sensibilis Sic etia quelibz
scientia est vnius generis scibilis. quia autē gns scibile et subiectum idem sūt ergo in pūi
fit questio de subiecto vel gnsibili Secundo ideo qd quattuor sunt opinioes satis famose
de subiecto attributis naturalis phie. Vt ergo sciat que illarū opinionū vior sit et ma
gis prosequenda pns mouet questio

Opinio prima.

Est cōmētatoris pōnentis ensnaturale esse subiectū naturalis phie. ex eo qd quelibz scien
tia capit nomē a subiecto sicut pōt faciliter induci de singulis. sz sciētia naturalis capit no
men ab ente naturali et nō ab ente mobili. Non em dicitur scientia mobilis sed scientia natu
ralis. Sequit ergo qd ensnaturale erit hic subiectum.

Secunda opinio

Est Scotistarū sequentiū Anthoniū andree in sua phica qui dicit qd substantia finita na
turalis vt in cōceptu suo pūiū abstrahit a sba corporea z in corporea est subiectuz nāt phie
Quorū ratio prima est ista. Omnis passio debet esse adequata subiecto. Sz motus qui est
passio subiecti naturalis phie nō adequat corpori mobili quod posuit Alber. pro subiecto.
Nec enti mobili qd posuit doctor sanct⁹. Relinquit ergo qd subiectū phie naturalis ē sub
stantia finita naturalis cui cōuenit adequate mot⁹ phisic⁹. Maior est Aristo. primo posteri
orum. Vnio: declarat hoc mō. qd mot⁹ phisic⁹ cōuenit angelis qui mouentur localiter.
et tū angel⁹ nō est corp⁹ mobile ex quo nō est corp⁹. Q aut angelus moueat probat Sco
tus. ij. sen. dist. ij. q. ix. vbi Scotus in declaratione questionis in hec protumpit vba An
ma beata equabit angelis. Anima aut beata mouet Immo beatissima mouebatur localiter
qd descendit ad inferos vt dicit articulus fidei. Sed hec positio innitit his que cōmunitur
in phia nō cōcedūt sz qd spūs mouētur motu phisico. Ostendit em. vj. phicorū. Omne
corp⁹ mobile et omne mobile corp⁹. spūs aut nō est corp⁹. Et. ij. metaph. dicit In omni
eo qd mouet necesse est imaginari materias. Spūs aut nō habet materia. Ideo illa positio
ad pns omittit qd Aristotili et suis dicitis nō videtur esse consona. Illud etiam quod
mouetur est in loco quia in vacuo non fit nec fieri potest motus. Spirit⁹ aut et incorpora
bilia non sunt in loco. Locus enim est mensura corporum vt probatur quarto phicorū.

Tertia opinio

Est Alberti magni pōnentis subiectū naturalis phie esse corpusmobile sup primo phicorū
e. iij. Que in sequitur Egidius romanus eodē libro cū dicit in hec verba. Magni in phia
fuerūt hui⁹ opinionis qd in phia naturali subiectū esset ensmobile. Nos autē dicim⁹ non
vt eorū opinionē reprobemus Sed vt teneam⁹ positionem quā meli⁹ per intellectū capi
mus. dicim⁹ in naturali phia subiectum esse corpusmobile. Que opinio primo p Albertū
et deducitur ratione. Illud est subiectū phie naturalis cui attribuitur partes. principia et
proprietates in ea cōsiderate. Sz illud est corpusmobile vt substat mutationi igitur. Mai⁹
or est Aristo. primo posteriorū. Subiectū enim est propria causa passiois per principia sua
essentialia. Vnio: patet ex processu Aristo. primo phicorū. vbi scdm oēs agitur de prin
cipijs subiecti scientie naturalis. Sed principia de quibus agitur primo phicorū. sūt ma
teria forma et suatio. et non sunt nisi principia corporis ergo corpusmobile est subiectū in
naturali phia et non ensmobile. Preterea scdo phicorū dicitur qd quāritas et similes pro
prietates inq̄tum sunt naturalia accidentia sunt termini corporis phisici. Sed corpus mo
bile et corpus phisicū sunt idem. igitur in phia naturali corpus mobile est subiectum. Pre
terea ij

Probemium

terea motus est passio et propter as que p se conuenit nature Natura em e pncipiū motus s3 ma-
tura nō pncipiat motū nisi in habente natura. habens aut natura est corp⁹. Preterea pti⁹
mo celi d3 q scientia de nā uiderur uere esse circa corpora et magnitudines et circa pncipia
quocūq3 sunt tñs substantie. qre cōcluditur s3m Albertū. q nālis phie subiectū e corpus
mobile. ¶ Secdo probatur per Egidū tali rōe ensmobile nō eē subiectū nālis phie. sed
corp⁹ mobile. Si em ensmobile esset subiectū in phia nāli sequeretur q phia natural ellet
pars metaphice qd est 3 Aristo. vj. metaph. ubi ostendit q tres sunt partes phie real rea-
liter distingere. metaphica mathēatica et phica. probatur sequela. scia que cōsiderat ens eti-
am h3 cōsiderare modū entis et partes ei⁹. Ad eandē em scientiā pertinet cōsiderare sub-
iectū et propterates subiecti ut d3 primo posteriorū. S3 metaphica cōsiderat ens inq̄tū ens
ut d3 quarto metaphice. mō ensmobile e mod⁹ et pars entis. qz mobile non additur enti
ut d3 qd sic probatur qz ens nō h3 d3as Nā d3a d3 esse extra rōem generis ut p3 quarto
topicozū Si ergo ens haberet d3as ille d3e essent nihil. qz essent extra rōem entis mō quod
est extra rōem entis est nihil. Relinquitur ergo q mobile additur enti ut mod⁹ quidam.
quare cōcluditur q ensmobile d3 modū entis quare natura l phia erit pars metaphice Pre-
terea omne subctm d3 esse adequatū suis passioib⁹. Passioes em debet cōuenire subiecto se-
cundū q ipm pmo posteriorū. Sed ens mobile nō est adequatū subctm respectu mot⁹ igitur
ensmobile est subiectū. ¶ Tercio probatur qz mot⁹ qui est passio rerū naturalū e de genere
cōtinuozū ut ostenditur. vj. phicozū. Si ergo mot⁹ adequaretur et cōmensuraretur en-
ti mobili oportet q sic mot⁹ s3m eē specificū sicut a mouēte sic a cā effectiua adequa seu
immediata. Ita s3m esse gñificū ut cōtinuitatis fluere ab entitate sic a cā propria. mō hoc
est s3m als oē ens esset continuū et oē ens esset corporeū Propria ergo rō cōtinuitatis e cor-
poreitas. quare cōcluditur q ensmobile nō est subctm phie naturalis sed corp⁹ mobile po-
tius que sunt rōes pncipales eozū q positionē Alberti et Egidij insequitur.

Notandū q s3m s3m Alberti pmo phicozū capto tercio Ab alio h3 aliqd q
sit corp⁹ simpliciter et q sit corp⁹ mathēaticū et corp⁹ naturale seu
phicū. qd sic deducitur Dicitur enim corp⁹ simpliciter ex aptitudinali dimēsiōe trium
dimēsiōnū lōgitudinis latitudinis et profunditatis. Et hoc etiā d3 corp⁹ de genere substā-
tie ut declaratur circa predicamentū substantie. Corp⁹ enim de genere substātie d3 ena
cōpositū ex materia et forma ut stat sub aptitudine ad tres dimēsiōnes. et hoc corpus sim-
pliciter dcm est de p̄sideratiōe metaphici. Sed corp⁹ mathēaticū d3 ex actuali dimēsiōe
triū dimēsiōnū lōgitudinis latitudinis et profunditatis Actualis em dimēsiō facit q̄ritatē
que e obiectū mathematice. S3 d3 corp⁹ naturale seu phicū a forma perficiēte māz sentī-
bile que stat sub actuali triua dimēsiōe sub inclinatione et h̄itudine ad motū. Illud ergo
d3 corp⁹ nāle qd est cōpositū ex materia et forma que forma p̄ficiēte materiā sc̄ibile sub in-
clinatione ad motū. S3 d3 corp⁹ naturale hoc l hoc s3m q e cōtrahibile per aliquas d3am
supadditā. Vel qz mouet ad ubi tñ et sic e corp⁹ naturale d quo in de celo. Vel qz moue-
tur ad formā simplicē et sic e corp⁹ naturale gñabile elemērale d quo in d generatione
Mathēaticū Geometria l mathematic⁹

Unde seqt q corp⁹ sim-
pliciter qd e metaphice p̄side-
rationis inq̄tum habet re-
ductionē ad ens est ante
Naturalē
qd considerat
Nālis phie saltē corp⁹ nāle in
cōi conceptū. S3 corp⁹ nāle
hoc l hoc p̄siderat ista l ista p3
phie ut scia d celo l generatiōe

¶ Sequitur secdo q corp⁹ mobile nō sub quacūq3 cōsideratiōe p̄tinet ad phicū. p3 nā s3m
ei⁹ qd̄itatē pertinet ad metaphisicū. et ut est quātū pertinet ad mathematicū.

Ultima opinio Est doct. sc̄i pmo phicozū uolentis q ensmobile e sub-
ctm totū natural phie et nō corp⁹ mobile ut d3 Alber.
Quā positioez etiā defendit et inseqtur frater Braciadens q in decisiōe questionis pro-
posita d3 in hec vba. Respondeo et dico de materia p̄sentis questiois varias et inbras esse
opinioes. Quidā nō profunde et subtiliter s3 solū superficialiter aspiciētes rōem subiecti
scie naturalis uidentes q phia e de naturalib⁹. Naturalia uo sunt quozū pncipuz e na-
tura. Natura uo e pncipiū mot⁹ et moueri nō pōt aliqd nisi sit corp⁹. Cōclud t ergo qz
corp⁹mobile debet esse propuz subctm naturalis phie. et nō ensmobile. Subiūgēs S3 sic
dicētes in omnib⁹ deficiūt et voces propaz ignorāt. Ratio hui⁹ opiniois e talis scdm. b.
Tho. qz ea que cōsiderāt in phia naturali ap̄torez attributionez h̄nt ad ens mobile qd ad
aliquē aliū terim Etiā demonstratiōe potissima pncipalis passio scz mot⁹ seu mobilitas de-
p̄o d̄m̄at. in p̄ta doctrinā Aristo. in secdo posteriorū illo v̄siculo cōphēfaz Diff. subiec pro-
me. pass maior. sub minor exte. Sic arguēdo Quicqd est cōpositum ex materia et forma
habens annexā p̄tationez est mobile. S3 omne ens mobile est cōpositū ex materia et for⁹

ma ergo omne ensmobile est mobile. Et per pns ensmobile est subiectu nalis phie. Pretere
rea nulla scia probat et demonstrat suu subiectu esse Sz in scia naturali corpusmobile nul
tripliciter probat et demonstratur ergo corpusmobile no erit subiectu. Quia probat pmo
phicoru vbi formaliter probat motu et corpus mobile esse Similiter in sexto phicorum

Notandum quo ad vltimas duas opinioes q ensmobile pt dupliciter capi
Uno mo cor prout se indanter extendit ad ensmobile p se vel
per accns. sive ad ens qd est ca entimobilis licet per se no moueat. Et sic ensmobile ex
tendit se ad omnia considerata in phia naturali. Alio mo capitur soltu pro illo qd p se mo
uetur. Et sic ensmobile et corpusmobile couertibiliter idez sunt. na nihil est mobile per
se nisi corp⁹. vj. phicoru 7. j. celi. Si enim incorporeu mouetur hoc est per accns vt ad
motu corporis. moris enim nobis mouentur omnia que in nobis sunt

Notandū scdo et finaliter q szm Aristo. ij. metaph no soltu regraciadu est ill
q bn dixerut. sz et illis q male Ingenium eniz nrm p exercitati sunt
Et cuilibz expro i sua arte fides est ad habenda. Aucto:u dicta non dnt pfundi Et nulli⁹
opio dz esse execrara. Sz poti⁹ dicta dnt pcordari et pie suslineri. Vn 7 dixit Alber. ij.
metaph. c. 3. Omnes ergo laudadi sunt 7 extollendi q aliqd i vitatis cognitioe coopati
sunt et viri digni sunt spudadi. vt em polleris prodesent conati sunt 7 laborauerut. Adde
ille Opioes ergo iste de diuersitate subiecti i nali phia scdm aliquos pcordari pnt. Scot⁹
em 7 cu sequentes dicentes q substatia finita sit subcm nalis phie Recre dicunt q non so
quut d subiecto punitatis naturalis phie 7 adqntionis q hoc non est substatia finita na
tural Non em soltu substatia nalis mouet vmetia accna mouent ad motum subiecto:u ad
min⁹. Sz bene vni est q substatia finita natural est subcm pncipalitaris. Est enim pncipa
lio: ps ptra sub subiecto adqntiois videlicz sub ente mobili. Pot etia dici ad dicta alber
ti q sz q corp⁹ mobile est subcm in naturali phia Et ad dea. b. tho. dicentis ensmobile e
subcm q scdm eos nlla e diuersitas szm re nisi quo ad voce vt facile extedit i p^o notabili

Ensmobile comu
est subcm nralis phie Et hoc no est coteniens dnm vnu
alteri subordinat. qd pz ex simili naz sic vni⁹ po
Corp⁹ mobile pncipa⁹ terie sic poie intellectie triplex assigt obiectum
litaris

Comunitatis Ens
Sz Specialitaris vt qditas rei Sic vni⁹ bit⁹ sciētifici plura pnt ee subiecta sub
materialis ordinata vt pz i phia nrali et roali pura loica
Principalitatis Verum

Item scia no soltu considerat de subiecto vmetia d pncipijs e t passioib⁹ eiusde licz pncipa
liter de subiecto. qtuus ergo ea que sunt immobilia non pnderatur in phia vt subiectu tū
bene vt passioes et pncipia entis mobilis sic est pmo motor et similiter aia intellectiua. Et
ergo non vz argumetu. d mltis considerat i phia que no sunt mobilia ergo corpus mobi
le non est subiectum

¶ Natura est principiu et causa
Coclusio dnois est talis Natura naturata ad motu relata est pimu principiu scz pncipia
le Et ca per se mouedi. i. motus Et qescendi. i. quietis. Et rei et entis mobilis i quo e
inhesine integritie et approparie Ex quo pz q na in proposito nihil aliud est q materia 7
forma substatiatis inherens vt corp⁹ in hoie dz materia ei⁹. aia vo roalis dz forma rōijs
Rō qz hec duo constituit re inesse sine ois cae ingitide. ij. de aia et. ix. metaph. Del qua
ensmobile fit ex pre illaru naturaru mutuo se pcomitatu per qstificatiuas dispōs. Naia 7
go recte proportioablr diffinitur per motu qz sua rō significadi e inclusina mot⁹. na hoc
nomē na deriuatu est a vbo nascor qd sicut motu gūatiois qz tūc aial nascitur quando sibi
forma educitur lquando de vtero matris egreditur. Sz exquo dno debeat explicare naz
diffinitu recte p motu na diffinitur. ¶ Notadu igitur quo ad diffinitu q triplex est na.
scz. Natura naturas tm 7 est ipse de⁹ a quo depēdz celū et tota natura. xij metaph. pmo
celi et pmo metaph. Alia est natura naturas et naturata simul sic celū qd dz natura natu
rata inqstū dependet a deo. et dz natura naturas inqstū influit naturis isto:u inferioru tri
plici saltē instrumeto scz motu luie et influentia. Tertia est Natura naturata tantū quaz
b. Aug⁹. sic diffinit. Natura e quedā vis et porētia diminit⁹ insita reb⁹ creatis que vni
cuiqz rei suū tribuit q cū quis male vni⁹ mal⁹ ee iudicatur. Et talis h diffinitur saltē na
tura naturata simplex que scz est altera pars cōpositi substatiatis vtputa mā vel forma si
cut corp⁹ hois vel aia ei⁹ vel alteri⁹ cōpositi substatiatis vt azini vel lapidis. ¶ Vnde
Natura sic dz. v. metaphice pmo dz gūatio passina que cor natiuitas appellatur. Illa

Tractatus primus

em dicitur nascētia que recipiūt augmētū per aliqđ dīversū ab eo intāgēdo vt p̄ 8 ma
trimēto .ij. de anima Crescētia p̄ncipiū habent augmētū Scđo natura dī p̄ncipiū vñ rea
fir ab intrīnseco sic v̄tus formatia . Et t̄lis mod⁹ solū reperitur in viuētib⁹ q̄ per v̄turē
formatiū generātur . et hoc mō dicitur medici talē v̄turē esse naturalē qz est v̄r aie vegeta
tiue Tertio dī p̄ncipiū et cā mouēdi et gescēdi vt hic et scđo p̄ncipiū etiā . v̄. metaph
Quarto dī natura ex quo in existēte et in ordinato et imutabili a sua p̄tate res fir vel est
Et hoc mō materia rerū naturalīū dicitur natura . Dicitur est vel fir qz mā neduz est p̄nci
piūz fiēdi sed etiā essēdi Dicitur imutabili qz mā nō mouet seipsam de potētia ad actūz
nā .ix. metaphice . Nihil ducit se ipsuz de potētia ad actū nisi p̄ aliqđ qđ est in actu . Quin
to dī natura ipa rei substārialis forma Sexto ipa mā p̄ncipiū dī natura Septimo forma que
est termin⁹ ḡnatiōis . Octauo dī large substāria que pōt agere et pati . Et iste modus est
metaphozic⁹ eo q̄ istud nomē natura dī a nascor ideo in substātiis separatis qz materia non
h̄nt nō cōuenit eis nasci nisi s̄litudinarie p̄ creationem ¶ Notādū etiā q̄ dīo intelligitur
de p̄ncipio p̄ncipali vt quo ad priuationē que t̄m dī p̄ncipiū z nō cā . cuz nihil in flu
at in effectū . Sic etiā intelligitur de cā p̄ se vt quo ad māz z formaz z nō de cā per accūs
Ex quo p̄z q̄ illa tria p̄ncipiū cā z elemētū d̄nter se h̄nt . Nā p̄ncipiū dī p̄ abnegatiō
nez p̄ncipiū p̄ ordinēz poster⁹ . Causa v̄o p̄ncipio sup̄ addit in fluxū ad esse causati Inde
est q̄ omnis cā est p̄ncipiū s̄z nō econtra Sed elemētū dī de causis intrīnsecis z p̄ncipiū
is . quare se habent s̄m magis et minus commune .

Egidius vult q̄ celū dī quiescere qz sp̄ mouetur celū in eq̄li distātia respectu cen
tri que quidez eq̄lis distātia videtur esse quies celi . Vñ dōm q̄ licet
celū quo ad finez p̄ximū min⁹ quiescat qui est generatio et corruptio istorū inferiorū vt
dicunt p̄bi tamen quo ad finez vltimū qui est beatorū cōpletio quiescat celū vt dicitur theo
logi . qđ ponit doctor sc̄tis in sūma contra gentiles .

Apherrois Capit mouēdi z quiescēdi dīstinctim vt nata est p̄ncipiū mo
uēdi in his que mouētur . z quiescēdi in his que quiescunt . Li
cet ergo terra actualiter nō moueat t̄m s̄m potētia est mobilis Del licet nō moueat s̄m se to
tam t̄m b̄i scđm suas pres Del sic Licet nō moueat motu locali t̄m b̄i alteratiōis .

Albertus Dicit q̄ dīo nature ē quedā descriptio eo q̄ dat p̄ motū qui ē effect⁹
nāe . sed effect⁹ est poster⁹ cā . et qz natura ē equiuocū sic z dīo .

Natura ē p̄ncipiū z cā mouēdi et quiescēdi et in quo est primū p̄ se

et non secundū accidens .

¶ Et est duplex ¶ Vñ nā dī de forma z materia analogice Cui⁹ rō est qz forma est p̄ncipiū
p̄ncipiū z termin⁹ ḡnatiōis s̄o s̄m eā aliquid magis dī natale . s̄m materiaz at nō dī aliquid
natale nisi s̄m potētia s̄z inq̄tū ē subctm h̄is aptitudinē ad motū s̄o dī rextus magis t̄m
p̄ncipiū forma dī nā q̄ mā . Cui⁹ rō ē qz forma h̄z se vt act⁹ mā v̄o vt potētia sed act⁹ p̄fectior
ē potētia . ix . meth . Et qz forma saluat res naturales i eē . mā v̄o machinat ad maleficiū . i . p̄ncipiū .
i . laborat pro destructiōe rei . nā mā ē cā q̄re res p̄t nō eē . vij . meth . S̄z p̄fecti⁹ ē p̄ncipiū
p̄ncipiū saluat q̄ destructiōem . Ex quo p̄z q̄ hoc aduerbiū magis dīz dicere p̄fectiōez q̄o cā
p̄t ab Areslo . in . vij . meth . vbi dicit q̄ forma est magis substāria q̄ mā qz cū forma sit actus
sive i actu z mā in potētia sequit q̄ forma ē magis ens z sic magis substāria . ens em̄ imponit
ad actu essēdi .

Et ē duplex natura alia forma alia materia magis p̄ncipiū forma dicitur

natura q̄ materia quia saluat res naturales in esse

¶ Etiam natura dicitur via .
Vñ ḡnatio sumit dupl̄r Duo⁹ pro mutatiōe instāntia que fit iter terminos p̄ncipiū vt s̄z ge
neratio ē progress⁹ de nō eē ad eē fore substāria i mā p̄disposita . z sic sumit i postp̄ntis . p̄
mo del ḡnatiōe z xi . meth . Alio⁹ imprope pro dispōe p̄ncipiū p̄ncipiū q̄larū i mā pro introduc
tiōe fore . Et tal dī via in nāz . i . forāz . Nā sine tali forma nō introducitur . Cū actus acti
uozū sint in patiente p̄disposito scđo de anima .

Etia natura dī via in naturā vt ḡnatio . ¶ Et d̄nt naturalia .
Vnde s̄m . Egidū in quolibeto triplex ē agēs sc̄s agēs p̄ncipiū . agēs natale et artificiale .
Et dī ibidē Egidū De quanto aliqđ agēs ē p̄fecti⁹ de tāto min⁹ in sua actiōe p̄supponit
Vnde z dī . ij . celi Optie se h̄nt nulli⁹ indiget . Int̄ ista tria agētia . Egidū triplicē d̄ram

assignat. Præ qz agēs primū in actōe sua nihil p̄suppōit. agēs aut̄ natāle ⁊ artificiale aliq̄
quid p̄suppōit. Rō p̄mi qz agere sequit̄ eē ⁊ mod⁹ agēdi sequit̄ modū eēndi. Sz eē prime
cāe nec est receptū nec receptibile in aliq̄ subcō ergo etiaz ei⁹ agere nō recipitur in aliq̄
subcō. ⁊ istud agere pōt̄ ex nihilo aliquid facere Et licz ex nihilo nihil fit p̄mo p̄bcorū.
v̄m est de actōe p̄bica ⁊ natāli ⁊ nō diuina Rō sc̄di qz agēs natāle p̄suppōit māz. artificia
le vō totuz cōpositū ⁊ ens natāle Sc̄da d̄ra qz agēs diuini ū agit p̄ suā eēnam. agēs vero
natāle p̄ pōnāz supadditāz. Silr et agēs artificiale agit p̄ pōnāz sue eēntie supadditā. hoc
tū est d̄nter qz agēs natāle agit p̄ pōnā supadditā que est determinata ad v̄nū Sz agēs ar
tificiale p̄ pōnāz que pōt̄ esse v̄trūqz oppositorū. Tertia d̄ra qz agēs primū immediate dat
esse ⁊ dando esse causat motū. agēs aut̄ artificiale et natāle immediate causat motum ⁊ cau
sando motū dat esse. Ideo d̄t. Egidi⁹ in theorematib⁹ suis. Agēs natāle. p̄mo disponit
māz suā. sc̄do inducit formā. ⁊ tertio dat eē. Et d̄t. Egidi⁹ v̄l qz ista tria agentia h̄nt se
p̄ ordines. qz agēs artificiale p̄suppōit agēs natāle. ⁊ agēs natāle p̄suppōit agēs p̄mū.
agēs aut̄ primū nihil p̄suppōit. V̄n ex tali triplici agēte.

Natāles sunt que h̄nt formas suas a nā. Iq̄rū sofa v̄lriata a q̄ h̄nt nomen ⁊ rō
nez est introducta a nā sic qz nō ab arte vt hō azin⁹ lapis ⁊ c̄ijs. Et agēs illarū re
rū p̄suppōit subcō in pōnā vt māz ex q̄ aliquid fit educēdo forāz de ea.
Artificiales sunt que h̄nt forāz sui eē ⁊ sue denotatiōis ab intellectu h̄ano q̄
nō haberēt nisi intellect⁹ nō p̄currisset h̄uan⁹ vt mēsa cātar⁹ denari⁹. Et circa
talē rē intellect⁹ i agēdo sp̄ p̄suppōit aliqd̄ i actu vt id circa qd̄ agit ⁊ ex quo.
Res supnatālis ē que neqz ē ab arte nec a nā sz ē v̄lri⁹ sup oēm naturā nō limit
tara in aliq̄ sp̄ rerū aut̄ ḡie sue i aliquo gradu ēris. sz i finitā h̄ns virtutē at
qz agēs arte sua infirma. q̄re etiā p̄t̄ ex nihilo aliqd̄ creare seu producere. sicut
est prima causa seu deus.

Tripli
ces sur
gūt res
scilicet

Conclusio tertus:

Et si natālia entia ⁊ artificialia i vno ⁊ modico pueniāt. in multis tū ⁊ signāter in q̄ntoz
d̄nt. Eueniūt em̄ in hoc qz v̄trūqz p̄supponit materiā. ars em̄ vt d̄m̄ ē p̄suppōit effec
tū a gētis naturalis. agēs aut̄ natāle p̄suppōit effectū agēris p̄mi vt māz Sz d̄nt p̄mo se
cūdiū Cōmētatorē i hoc qz forē introducte p̄ artē sunt forme accidentales Dicit enim .b.
Thomas. ij. de animā ⁊. Commentator. Omne qd̄ aduenit enti in actu est accidens.
modo forme accidentales ⁊ artificiales adueniunt enti in actu. materia em̄ rerū art. fitia
liū ē eis cōpositū ex materia ⁊ forma. forme at̄ naturales alique sunt substāntiales vt aīa
rōalis silr forā azinū Et alique accidentales vt caliditas ignis Sc̄do d̄nt qz ars solū agit in
extrinsec⁹ corpis. sz natura agit in toto corpe trāsmutādo ipm̄ Tertio d̄nt qz ars solū
trāsmutat ad sitū v̄nū p̄ngēdo cū altero. Sz natura vō solū ad sitū sz etiā ad forāz pro
fore substāntialis l' accitā productōe. Quarto d̄nt ⁊ hoc s̄m̄ text⁹ qz artificialia nō h̄nt
itra se p̄ncipiū mot⁹ ⁊ gētis sz natālia h̄nt Nō aut̄ hui⁹ q̄re entia natālia itra se h̄nt p̄ncipi
ū mot⁹ ⁊ gētis. qz entia natālia itra se h̄nt nāz. mō nā ē p̄ncipiū mot⁹ ⁊ gētis vt v̄lum ē.
Ratio autem quare artificialia non habent intra se p̄ncipiū motus et quietis nāz entia
artificialia dicuntur talia per artem. Ars autem est habitus practicus intellectualis exi
rens in intellectu practico artificis et non in rebus artificialibus. Et ergo ars i. d̄ est prin
cipium mouendi rerum artificialium sed potius principium efficiens et extrinsecum
Natu
rales
d̄nt ab
Res Artifi
tiales
invicez
Rō qz
si aut̄ mā
terialis ⁊
subiecto
sicut se habent p̄ncipia adinvice ⁊ cause sic et
effectus et p̄ncipia. sz ars ⁊ natā sunt p̄nci
pia et cause distinte ergo et effectus
Illa q̄ v̄e p̄nt̄ de se invicez non distinguuntur. sz
sz res naturales ⁊ artificiales p̄nt̄ de se ergo
Quoz qz enea speza est res naturalis rōe ma
terie sed etiam artificialia ratione forme.

Et differunt naturalia ab artificialibus qz naturalia in quantum talia
habent in se p̄ncipiū mouēdi et quiescēdi artificia vero non
Sunt autē tria p̄ncipia rerū natura iū
Eius ratio est quia res dicuntur naturales per respectum ad motum. sed in omni motu
tria s̄grūt p̄ncipia sc̄z duo extrēa quorū v̄nū rēouēt ab aliquo subiecto p̄ mutatōez ⁊ a l' b̄
p̄ mutatōez acgrūt. sic p̄ i aq̄ q̄n̄ mutat̄ de frigido i calidū tūc em̄ frigiditas abicitur et ca⁹

Tractatus primus

litas acgrit. 7 aq̄ est subem̄ qd̄ sus stat sub vno extremo 7 postea sub alio Et quia res naturales habēt esse per motū. necesse est q̄ tria sunt rerū naturalium p̄ncipia. ¶ Notādū q̄ p̄ncipiū. v. metaphice. Est sine quo nihil ē et ipm sine alijs. Et iij. p̄ncipiorū. Sine quo nāqz aliorū nullū et ipm sine alijs necesse est p̄ncipiū esse. Sz hoc aduerte q̄ aliter Aristo. i. p̄mo p̄ncipiorū cū auctore sumit p̄ncipiū diuidēdo ipm in tria. Et aliter. xij. metaphice. diuidēdo ipm in quattuor. Nā in p̄mo p̄ncipiorū p̄ncipiū sumit specialiter prout solū exēdit se ad p̄ncipia intrinseca rerū naturalium quorū sunt tria vt probatū est. Sz in. xij. metaph. Aristo. sumit p̄ncipiū nāle cōir diuidēdo ipm in quattuor. 7 hoc prout se exēdit taz ad p̄ncipia p̄ se intrinseca q̄ extrinseca. quo mō efficiēs seu mouēs etiā d̄ p̄ncipiū Vel p̄ dici q̄ efficiēs seu mouēs et forma reducūt in idē sp̄e tā in nālib⁹ q̄ artificialib⁹ ¶ Nota q̄ szm intentionē Allber. rō p̄ncipij sumitur i ordine ad p̄ncipiatū. aliqd̄ em̄ d̄ p̄ncipiū q̄ aliqd̄ qd̄ p̄ncipiat. hnt em̄ se p̄ncipiū 7 p̄ncipiatū quodamō relatē. Sz vt d̄ in p̄ntis. vniū relatē tuorū hz se in respectu ad alterū ad qd̄ referūt. Vnde p̄ncipiū duplicē ordinē hz ad p̄ncipiatū Primū q̄tū ad esse suū. et sic illd̄ d̄ p̄ncipiū p̄ncipiatū qd̄ substantialiter cōponit ipsū p̄ncipiatū. Et ex isto vel rōe ist⁹ respect⁹ nihil d̄ p̄ncipiū nisi qd̄ dat esse p̄ncipiatū. Sed cūdo p̄ncipiū referri ad fieri p̄ncipiatū Et sic de illd̄ qd̄ cōcurrūt aliquo mō ad productōez rei siue p̄ se siue per accidēs siue maneat i re post factōez rei siue nō d̄ p̄ncipiū quo ad eē. cū solū respicit ipm esse. Sz p̄ncipiū quo ad fieri est qd̄ requirit ad ipm fieri. Ex quo nota q̄ duplitia sunt p̄ncipia scz Intrinseca et sunt illa que manēt i re in se siue vt mā et forma in p̄positis substantialib⁹. Forma vō tm̄ in simplicib⁹. Et etiā p̄ncipia intrinseca sunt vniū genia p̄ncipiatū Ideo illi⁹ qd̄ est vniū numero p̄ncipia sunt eadē nūero vt foris materia est vna numero 7 sūt forma. Sz illorū que sunt eadē sp̄e et diuersa nūero p̄ncipia sunt eadē dē sp̄e et d̄a nūero vt foris et platōis p̄ncipia intrinseca sunt nūero d̄a 7 sp̄e cōueniētia Alia sunt p̄ncipia extrinseca. et talia sunt duplicia scz Proxima siue adeq̄ta 7 illa sūt vniū genia p̄ncipiatū qz vniūqz qd̄ fit ab agēte d̄terminato fit 7 propter d̄terminatū finē. Et illa nō sunt eadē oim sz diuersa Alia sunt p̄ncipia remota siue excedētia sic p̄mū efficiēs re motū. et p̄mū simpliciter oim a quo depēdet celi et tora nā Similiter vltim⁹ finis ē vniū oim ad quē ordinātur oia. Etiā quelibz intelligentiarū mouētū orbes que sunt p̄ncipia horū inferiorū p̄ motū celi est vna nūero De diuersis philosophorū opioib⁹ quo ad nūerū p̄ncipiorū an scz sunt finita an infinita et quot sunt recitat p̄mo p̄ncipiorū

Sūt autē tria p̄ncipia rerū naturalium scz materia 7 duo p̄traria que sūt p̄nuacō 7 forma qd̄ sic p̄z in oī qd̄ fit fm̄ nat⁹ a3 oportz aliqd̄ subici qd̄ d̄ illd̄ qd̄ fit sitā potētia. Per hoc q̄ dico aliqd̄ subici tāgo materiā Et per q̄ dico sit tāgo formā Sz per hoc q̄ dico sit in potentia tāgo p̄nuacōe.

¶ Materia est subiectū primum. Illa d̄o materie est sufficiēs et hōa Cui⁹ rō est qz ei cōueniūt cōditōes hōe d̄ois Nam per hoc q̄ d̄ p̄mū subem̄ excludūtur elemēta ex quib⁹ nō fit aliqd̄ p̄mo saltē in rōe ordinis. Et per hoc q̄ d̄ vlt̄ excludūtur materia trāsmissēs sic ex sanguine fit caro Sz per hoc q̄ d̄ per se et nō szm accūs excludūtur p̄uatio que est p̄ncipiū szm accūs ¶ Et est illa d̄o szm aliquos additamentalis in hoc q̄ materia per respectū ad formā diffinitur tāqz per p̄nuacōe actū ipi⁹ Sed etiā e cōuerso forma per māz diffinitur sic per p̄nuacōe susceptibile vt p̄z scō de anima per d̄ionem anime.

Notandum quo ad diffinitū q̄ duplex est mā scz p̄ma et illa cōsideratur ab solute cū exclusiōe et p̄scisiōe oim formarū et oim disponū acōnraliū. Et talis mā sic cōsiderata d̄ subem̄ oim formarū Ipa etiā szm p̄bm̄ in p̄mo p̄ncipiorū q̄nto et. vij. metaphice. nō ē ens actu sz potētia. fit tū ens actu. per formā cū forma cōicet actū suū materie. Talis etiā mā vt sic p̄siderata nō est scibilis neqz intelligibilis. qz vniū qd̄qz scit 7 intelligit szm qd̄ est in actu. ex quo sol⁹ act⁹ est p̄ncipiū cognoscēdi. mō mā vt sic accipit cū p̄scisiōe ois act⁹ Et hoc ē qd̄ d̄ p̄mo p̄ncipiorū Si mā intelligit tūc per entel ecchiā. i. formā intelligit Et iō b. Tho sup p̄mo p̄ncipiorū d̄ qz māz sic accipiēdo ipa nō hz ideā in mēte diuina qz idea est sitrēdo alicui⁹ entis exētis 7 sūtudo szm formā rei. nā tal⁹ est p̄ncipiū cognoscēdi. Sed mā illo mō nō hz formā igit neqz ideā ergo materia vt sic neqz a creatore neqz a creatura intelligitur Insuper dicit. b. Tho. qz mā illo modo non est creatura dei quia deus non creauit ita nuda materiam sed cum aliqua forma inherente

Tractatus primus

non est simile de accidente respectu subiecti et materia respectu forme. qz materia scdm se nullu dicit actu nec esse. accidns aut dicit actu aliquo et esse licet debile. pbr ergo accns ee sine subiecto et a deo cōseruari. sed nō materia sine forma. Scdo Scotus arguit sic. De pbr hoc facere qd non implicat dictione. Sed materia esse sine forma nō implicat dictione. Minor probat qz absolutu pri est alio absoluto et distinctum realiter ab eo pbr esse absqz contradictione sine illo. Sed materia est ens absolutu realiter distinctu a forma et e prius forma. receptiuu em scdm natura pri est recepto. Hoc argumentu etiā nō cōcludit qz maior habz veritatē de his absolutis que ambo hnt esse actuale. mō materia ē pura potentia vrs. Vltimo Scotus sic arguit. Deus pbr supplere causalitatē cuiuslibz cause scde. Sed forma cōseruat materia ergo de potuit cōseruare materia sine forma. Dico verum est qz de pot supplere causalitatē cuiuslibz scde cause extrinsece sz non intrinsece. als de fieret pars intrinseca reru qd repugnat essentie diuine. Idus ratiōes et similes pōit doctor subtilis loco allegato. sed nō est cōmunis nec imitanda.

Handwritten marginal notes in the left margin, including 'Hic dicitur p' and 'Item q'.

Handwritten marginal notes in the right margin, including 'De materia'.

Queritur Vtrum omnium corporalium

reru vt inferioru et corporu celestiu sit vna materia. Vnde de questiōis pntis materia vrie sūt opinionēs. Vna namqz est opinio. Cōmētatoris qz in celo nulla sit materia et qz celū nō sit cōpositū ex materia et forma. sed forma tantū. nomine em celi nō aggregatum ex motore vel intelligentia mouente et ipō mobili intelligns. sz tm nomine celi corp celeste mobile intelligēdo. Et hanc positionē idē Cōmētator Alpherrpis prosequit et probat in tractatu quodā que vocat d Substātia orbis vt dicit Egidius. Prima rō scdm eū sumitur ex pte materie et arguit sic. Vbiqz reperitur materia ibi reperit transmutatio in substātia ad aliā formā suscipiendā. Sed in celo nō est transmutatio ad aliā formā igitur in celo nō est materia. Maior qz sicut operatio arguit formā sic transmutatio materia. Vbi ergo ē trāsmutatio ibi est materia sicut vbi ē opatio ibi ē forma. Minor qz celū est incorruptibile inalterabile et intāsmutabile substātialiter. Scda rō sumit ex pte ipsi forme sic. Vbiqz reperitur materia ibi reperitur forme pparie. Sed in celo nō reperitur forme cōtrarie ergo in celo nō reperitur materia. Maior qz materia est subiectū cōtrariōru primo phisico rum. licet ipi nulli hrietur. Minor est Aristo. primo celi cū dicit. Natura recte egit celuz eximēdo a hrio. Si em in celo eēt hrietas celū eēt corruptibile qd ē h Arist. pmo celi pte qz omis cōruptio est ex hrietas. Etia dicit pmo celi qz celū nō suscipit pegrinas impres siones. Deregrine aut impressiōes sūt qhitates cōtrarie quare cōcluditur qz celuz est incor ruptibile. Tertia rō sumitur ex parte mot et est hec. Omnia mot debet cōrindere mo bili. Sed mot celi est simplex ergo etia corpus celeste debet esse simplex. quare cōcludit qz in ipō nō est materia qz materia est altera pars cōpositi. Maior qz act et potentia dnt esse proportiōnata. ix. metaph. modo mot est act mobilis. Et. vi. phisicoru dicitur qz motus equaliter se hz cū mobili. Minor est Aristo. primo celi qui dicit qz mot celi est circularis. mot autem circularis est simplex. Quinta rō sumitur ex pperuitate celi et mot celi et arguit sic. Omne habens formā in materia nō est pperuu. cōd celum est pperuu et mot celi est pperu ergo celū nō habet materiam. Maior est Aristo. primo phisicoru qz materia tendit in maleficiū et cōruptionē. Minor qz celū sit pperuu est Aristo. viij. phisicoru. Silt de pperuitate mot celi ibidē. Et. ix. metaphice dicitur. Non est timendus qz celum sit.

Handwritten marginal notes in the left margin, including 'Hoc verum si'.

Handwritten marginal notes in the left margin, including 'Quia ipa'.

Handwritten marginal notes in the left margin, including 'Hoc vero verum pro'.

Handwritten marginal notes in the right margin, including 'Quia dicitur'.

Handwritten marginal notes in the right margin, including 'Ichnim'.

Opinio Egidij et Doctoris sancti

Quam generaliter oēs phi determināt ponentes in celo esse materiā. Et dicunt hoc esse d mēte et intēione Aristo. Dicit enim Aristo. pmo celi. Cum dico celū dico formā tantū. sed cū dico hoc celū dico formā in materia. Constat aut qz illud qd habet materiā ē cōpo sitū. forma em et materia rem naturalē cōpositā efficiūt vt dicitur primo phisicoru. Ra tiones aut illoū qui dicūt celū habere materiā sunt hec. Prima sumit ex qstitate celi hoc mō. Illud qd est cōpositū et magnitudine occupatū habet materiā. Sed celū est qstum et magnitudine occupatū igitur celū habet materiā. Maior qz magnitudo et qstitas sequuntur materiā. Minor est nota ad sensuz. Et Ptolome dicit qz minima stellarū fixarū visu pceptiblis est maior tota terra. Similiter orbes celestes et sphere sunt quāte et magne vt astronimi ondunt et pcpue patz auctoritate. Thebit famosi astronimi q magnitudine sphe rarū celastiū in quodā tractatu d motu octauē sphere manifeste probat. Scda rō sumitur ex spissitudine et diaphoneitate celi. et est hec. Ills qd est densuz et rarū habz materiam. Sed celū est spissum et densū et rarum igitur celū habet materiā. Maior qz spissuz et rarū sūt proprietates ortū habētes a materia. Ills em dicim rarū cui materia est sub maior

Handwritten marginal notes in the left margin, including 'Abi in coses'.

Handwritten marginal notes in the left margin, including 'Vmmo vna'.

Handwritten marginal notes in the right margin, including 'Vmmo'.

Folium viii

phiscorum dicitur quo ad actum primum qui est esse. et non quod ad actum secundum qui est agere seu operari. quod non sequitur quicquid deus potest agere de facto agit seu producit. Item spatium extra celum est perpetuum et perfectum. Et ideo posse et esse simul sunt producta. Et sic posse non precedit esse. quare celum est perfectum perpetuum.

Privatio est carentia forme alicuius cum aptitudine materie ad ipsam. Dicitur etiam privatio propter ingenerabilia et incorruptibilia in quorum materia non est privatio quoniam ad nullam aliam formam est in potentia. Contin...

gere enim esse nihil differt in perpetuis.

Forma est

Unde duplex est forma. Quedam est essentialis et est illa que dat esse simpliciter. Et tale esse acquiritur per generationem et creationem. sed diversimode quod esse simpliciter acquiritur per creationem simpliciter. Et quod creatio est processus de non esse simpliciter ad esse nullum etiam presupposito. Sed per generationem acquiritur esse simpliciter in quantum est processus de non esse simpliciter ad esse in potentia. Alia est forma accidentalis. Et est illa que dat esse secundum quid et esse tale vel tantum sicut esse album vel magnum. Et tale esse secundum quid acquiritur per motum proprie dictum et per quantitatem qualitatem et ubi. Et inter illas duas formas multiplex est differentia. Prima quod forma substantialis vel essentialis est actus primus materie. Sed forma accidentalis est actus secundus quod inest materie per actum primum scilicet per formam substantialem. Secunda differentia quod forma substantialis inheret subjecto quod est pura potentia. nam soli materie forma autem accidentalis inheret toti composito ex materia et forma substantiali ut dicitur primo philosophorum. Tertia quod destructa forma substantiali destruitur etiam illud cuius est forma. Sed destructa forma accidentali non destruitur illud cuius est forma. propter enim talis abesse potest subjecti corruptiones ut de Porphyrio.

Notandum quod forma corporalis est duplex. nam quedam est celestis. alia vero elementaris. Unde forma celestis est ita activa quod complet totum corpus celestis materiam. substantia celestis non potest destrui siue corrumpi. sed potest per suam formam que in suo actu est perfectissima in esse perpetuo conservari. Sed forma elementaris non potest complere potentiam materie sue nec eius appetitum perficere. Et ideo relinquit illius potentie materialis aliquod incompletum propter quod semper appetit novam formam. Et ideo talia corpora semper corruptibilia sunt secundum potentiam et sepius secundum actum. Et ex quo patet quod quanto forma nobilior et spiritualior est et a conditionibus materie magis separata et abstracta. tanto etiam actualior et virtuosior est ut patet in intelligentijs quoniam substantia non dependet a materia sicut dicitur tertio de anima.

Albumasar

Respectu materie nobilior est forma cuiuslibet mixti. nobilior vero forma elementaris. nobilissima autem forme corporis quinti siue celi. Sed omnes istas formas incorporaliter in nobilitate et actualitate spiritualis forme siue in angelis siue in anima precellit.

Forma est que dat esse rei.

Item forma est. Unde Aristo non diffinit formam absolute. sed formam substantialem ab informando dicitur. et non formam a forme manendo. de his enim formis habet determinare primus philosophus. Item...

De y principio dicitur na... de y principio dicitur na... de y principio dicitur na...

Item am modo de re... Item am modo de re... Item am modo de re...

Item de materia... Item de materia... Item de materia...

Item de materia... Item de materia... Item de materia...

Item de materia... Item de materia... Item de materia...

Supra mater... nent que... forma est... Nota... Item...

Folium ix

Species

Quia est principium cognitionis. per hoc enim quod forma est principalior pars quiditatis et essentie ipsa dat esse specificum et quiditatem per quod unumquodque est cognoscibile. Tertio dicitur

Ratio

In quantum est finis materie. materia enim est propter formam sicut imperfectum propter perfectum. Vel in quantum est proportionabilis materie. habet enim alia et alia forma esse in materia aliter et aliter disposita secundo philosophorum. Quarto dicitur

Endelechia

Hoc est actus in quantum ad ingressum ipsius expellitur privatio

Quod quid erat esse

Non quod ipsa sit tota quiditas sicut Albertus laborat dicere. Sed quia est principalior pars quiditatis. Nam sicut in seipso sola forma est tota quiditas. Ita in materie coniunctis partibus pars quiditatis est forma ut dicit beatus Thomas.

Et dicitur forma in quantum dat esse materie. Species vero in quantum est principium cognitionis. Ratio autem in quantum est finis materie. Vel

in quantum est proportionabilis materie. Endelechia siue actus in quantum

opponitur privationi. Nota quod materie est pati et moveri. Mouere autem

ei facere alterius potentie sunt scilicet forme

Cause sunt quatuor

Cuius ratio est quia omnem causam sequitur effectus. Vel ergo talis causa est extrinseca suo effectui vel intrinseca. Si secundum sic est dupliciter. Vel est actu dans esse et sic est causa formalis. Vel est potentia recipiens esse sic est causa materialis. Si vero est extrinseca hoc est dupliciter quia vel est illud a quo res fit sic est causa efficiens. Vel illud propter quod res fit sic est causa finalis. Vel potest sic sumi ratio diuisionis. quod omnis causa concurrat in fluxu ad esse rei naturalis. Sed hoc contingit quatuor modis ergo quatuor sunt cause. Minor probatur quod res naturales procedunt de potentia ad actum ideo oportet in illis ponere duas causas scilicet materialem que est potentia. et formalem que est actus. Sed ex quo nihil ducit se de potentia ad actum nisi moueatur ab ente in actu ideo oportet ponere causam efficientem que dicitur principium unde motus secundum Aristotelem. Cum autem efficiens agat propter finem. ideo oportet ponere quartam causam scilicet finalem. Et sumitur illa definitio non secundum diuersitatem rerum sed secundum diuersos modos formales causandi. quod idem realiter secundum diuersos modos causandi et respectu diuersorum quorumque habet rationem plurium causarum ut patebit in textu.

Notandum quod presens definitio intelligitur de causis per se et essentialibus ad se rei naturalis specificis et formaliter differentes concurrentibus. Que conclusio habetur secundum philosophorum et quinto metaphysice ubi dicitur omnes causas redigi in causam formalem efficientem et finalem. Ex quo patet quod duplices sunt cause scilicet per se et per accidens. Cause per se sunt que ex sui natura cooperantur ad effectum influentes ei aliquid esse. Et ille sunt duplices. Nam quedam sunt per se essentialiter subordinate ubi prima influit rationem causandi secundo. adeo ut sine ea secunda non habeat operari sicut est de celo respectu particularium agentium. Homo enim generat hominem et sol secundum philosophorum. Alie sunt cause per se accidentaliter subordinate ubi una non influit alteri sed potest esse et operari sine prima licet necessaria eam presupponat. talis est generatio patris generantis respectu filii et proauis que est accidentaliter. Sed cause per accidens

Bij

Tractatus primus

sunt que ex sui natura non cooperantur ad effectum immo accidentaliter coniuncte sunt causis per se ut esse musicum vel politicum respectu domesticationis. Dicitur ergo in conclusione de causis per se propter causas per accidens ut sunt casus et fortuna. Dicitur consequenter naturalis. i. compositi substantialis propter excludere simplicia que non habent illas causas omnes sed solum efficientem que est deus. et finale que est beatitudo propter quam sunt producere. Causam autem materialem non habent quia sunt substantie simplices. Neque formalem quia sunt per se simplices forme. Sed una forma non informat aliam. vij. metaphisice.

De Ordine causarum

Nota secundum intentionem Doctoris sancti et Alberti secundo philosophorum quattuor sunt cause. quarum quadrupliciter potest sumi ordo. et hoc secundum quadruplicem habitudinem qua se habent ad effectum et causatum. Primo enim possunt considerari cause secundum propinquitatem ad effectum et causatum. Et sic materia est prima. Nam ipsa est subiectum motus et transmutationis ad effectum ante omnem formam. Secunda est forma quia ipsa complet effectum intrinsece. Nam dicitur secundo philosophorum Principia rerum intrinseca sunt duo materia et forma. Tertia est causa efficiens quia immediate ex motu efficientis fit forma in materia. Ultima autem causa est finis sicut terminus motus. Et iste est communis ordo causarum. Secundo cause considerari possunt secundum intentionem causandi. Et tunc prima est finis que est causa causarum. mouet enim finis omnes causas. Et quia finis immediate mouet efficientem et ergo efficiens erit secunda causa. quia autem forma conuenit cum efficiente in specie. plus conuenit sibi ratio agendi quam materie ergo forma erit tertia et materia ultima causa. Tertio considerantur cause secundum esse. Et tunc prima causa est efficiens. Nihil enim causat nisi quod habet esse. Et mouet secundam scilicet materialem quia materia mouetur ab efficiente. Tertia est forma quia ipsa producit in materia actu et operatione efficientis. Et ultima est finis. Quarto modo ordinari possunt cause secundum rationem mouendi. Et quia quicquid mouet hoc mouet ut est in actu et habet rationem mouendi ex forma ergo ipsa forma erit prima. secunda erit efficiens. tertia finis. et ultima materia. ¶ Sequitur Correlarie quod non est inconueniens diversos esse ordines in causis rerum secundum diuersam considerationem et rationem causarum. Patet correlarium ex his que dicta sunt.

Ause sunt quattuor scilicet materialis et formalis de quibus dictum est

Efficiens et finalis Differt autem principium a causa quia principium est causa intrinseca essentialis rei. Causa vero extenditur ad intrinsecam et extrinsecam simul.

¶ Causa efficiens

Que definitio sic habet intelligi. Causa efficiens est principium motus et quietis. i. a qua dependet ipsa forma rei que forma est principium motus et quietis in eadem re. Ratio definitionis est quia motus et quies referuntur ad idem ut. Consilator est causa efficiens hoc modo quia secundum eius consilium et sententiam multa mutantur et quiescunt. Item patet est causa efficiens pueri. et vniuersaliter commutans commutari. Quare causa efficiens etiam est causa quietis huius rationem assignat. Albertus istam. Agens enim naturale non solum potest incipere motum sed etiam ab actione desistere. ideo non solum dicitur principium vnde de motu sed etiam quietis. Aristoteles tamen secundo philosophorum et quinto metaphisice definiens causam efficientem non addit quietis quia quies est privatio motus modo privatio non est causa. Ex quo patet quod secundum mentem Aristotelis in quinto metaphisice et secundo philosophorum. Et presertim secundum Avicennam quadruplex est causa efficiens scilicet. Producentis et est que executive producit et complet effectum ut domesticator efficit domum. Et dicitur alio nomine perficiens ideo quia habita forma in materia motus completus est et perfectus ut dicitur quinto philosophorum et primo de generatione. Habitibus presentibus cessat motus et transmutatio. Alia est causa efficiens preparans et disponens et est que disponit materiam ad motum. Alia est causa efficiens mouens et apprehensio et hoc quod dicitur de materia et forma in principio philosophorum ut intelligit Avicennam.

De hoc enim quod incipit
Quatuor sunt principia in
motu et ex eo quod dicitur ad
actum de principio unde
quies Unde agere uale
no agit nisi motum et si
retinet ab alio agere primo
Secundo de unde motus et quietus
primo causat motum et quietem
secundo motum deinde de eo
se et sic primo disponit materialem
tunc ad motum et quietem
no dat esse

De hoc enim
Secundo de
primo de
quod dicitur
de materia
et forma
in principio
philosophorum
ut intelligit
Avicennam

Primum dicitur grande scilicet de solis & aliorum planetarum. Secundum autem dicitur plures scilicet de caelestibus

Tractatus primus.

mentis moventur singula disponuntur De lumine patet nam omni die celum per lumē solis et noctis illuminat ista inferiora Deus enim creavit solem et lunam et similiter alia astra ut essent ministerium cunctis gentibus Similiter patet de influentia Nam talis multorum operatur in visceribus terre. circa metallorum generationem et aliorum corporum mixturam

De septem Planetis

Unde septem planete maximam habent in generatione tam hominum quam aliorum animalium potestatem Nam secundum Astrologos et etiam Galienus similiter alios peritos medicos Saturnus materiam conceptam in matrice frigiditate sua et siccitate coagulat et condensat. Juppiter autem secundo mense spiritum et membra tribuit. Tertio mense Mars subtiliat sanguinem et humores condensat coordinat et componit. Sol quarto mense vitalem calorem et spiritum epatici et cordi tribuit Venus quinto mense organa sensibilia et officinalia membra aures scilicet et nasus et huiusmodi perficit et disponit Mercurius sexto mense omnia corporis foramina et porosa membra ut ligam et nares componit Luna vero mense septimo suis limitibus alia lineamenta et membra dividit et distinguit. Ideo omnes planete sic in generatione proles percurrunt et coadiuvant ¶ Tunc ibi Media ¶ Unde media que sunt inter primus agens et ultimum finem reducuntur ad causam efficientem. sicut inter medicum et sanitatem multa sunt media ut sunt pharmacia anthragana purgatio attenuatio que omnia sunt propter finem. Nam pharmacia est propter purgationem emetico phlebotomia purgatio vero est propter attenuationem Attenuatio autem propter sanitatem tanquam propter finem Et omnia talia reducuntur ad causam efficientem. Cuius ratio est quia ipsa sunt instrumenta quibus medicus venit ad sanitatem. id est ad causam quam intendit Nam omnia illa media laborant pro acquisitione finis Verum tamen est quod unum medium est finis alterius ut purgatio est finis potationis Ex quo sequitur quod ille casus multoties coincidunt sic quod idem de causa efficiens et finis respectu diversorum

Nam sagidi & desiderare coagulare & distingere per calidi subtilitas & rari frigiditas
Pharmacia est medicina alterans que corpus nostrum alterat sicut purgatio est ad vitium humorum per ordinem

Extrinseca est virtus celestis. latitudo enim solis in obliquo circulo facit gradus et dies in istis inferioribus. Media vero que sunt ad finem reducuntur ad causam efficientem

Pontus notabile pro modo dicitur dicitur de medicis qui sunt in principio et deinde de istis finibus
Conferuntur de finibus

Causa finalis est Unde Causa finalis est gratia cuius aliquid fit ut sanitas est finis ambulationis. nam ambulatio fit propter sanitatem tanquam propter finem. et calcamentum fit propter sanitatem pedum. ideo pes est causa finalis calcamenti. Quare causa finalis non est aliud nisi propter quam fit aliquis effectus. Et talis finis est potissima causarum primo ideo quia movet alias causas. nam movet efficientem ut disponat materiam. materia vero disposita statim in producitur forma. et sic dat rationem causalitatis alijs cum faciat eas esse causas. Secundo dicitur potissima quia perficit entitatem rei. et sic deus gloriosius potest dici finis potissimum cum maxime perficiat rei entitatem.

Notandum quod finis est duplex secundum tenorem textus scilicet primarius sive gratia cuius et diffinitur sic finis gratia cuius est aliquid preexistens operati agenti dirigens ipsum agens in operatione sua sic quod propter ipsum agens principaliter agit Et talis solum unus est ut deus sive beatitudo. Qui finis appetitur ab omnibus una ratione in quantum est bonum faciabile appetitum hominis. Unde ad hunc finem gratia cuius tria requiruntur. Primo quod ipsum debet realiter preexistere operationi agentis Et per hoc excluditur finis quo qui solum precedit effectum secundum intentionem Secundo quod debet dirigere agens in agendo. ubi excluditur causa formalis que non dirigit. et materialis que solum est id ex quo agitur. Tertio quod ipsum agens debeat propter ipsum finem gratia cuius tanquam propter finem principaliter intentum agere. Alius est finis quo sive secundarius et non est aliud quam terminus rei operate ut completio alicuius operis dicitur finis quo. quia ipsa est illud quo habito cessat operatio et motus Vel finis quo est operatio qua homines nituntur adipisci finem gratia cuius sicut virtus respectu beatitudinis. et sanitas respectu pecunie per medicum acquirende. Et talis finis respectu beatitudinis non est unus sicut non est una operatio omnium Ideo dicit philosophia profana. ij. tercij de consolatione quod cura hominum diverso quidem calle procedit ad consequendum. ultimum finem

Dispositio diffinitio
Deus enim est primus et ultimus in se finalis omnia ordinant per metaphysicam ad unum quidem omnia ordinantur sicut dicitur in 1o libro metaphysice Sic dicitur merito quod finis dicitur terminus per quem dicitur qui omnia terminantur

Et ideo dicitur quod finis est gratia cuius est aliquid preexistens operati agenti dirigens ipsum agens in operatione sua sic quod propter ipsum agens principaliter agit

Causa finalis est gratia cuius aliquid fit que est potissima et finis omnis
um aliarum Et finis est duplex scz primarius et secundarius Primarius
e gela e aliqd fit vt de? Sz sedari? siue quo e q ordinat ad finem primariu

Nota quedam sunt sibi inuicem cause.

Intentio re rns est q interdum quedam cause sunt sibi inuicem cause. i. vna causat aliam
sed non in eodem genere cause immo in diuersis generibus sicut sanitas est causa finalis la
boris. nam labor animalis fit propter sanitatem tanqz propter finem. et hoc in genere cau
se finalis Sed in genere cause efficientis tunc labor est causa efficiens sanitatis qz efficit de
se sanitatem. et sic causa et effectus que sunt opposita relative possunt verificari de eode
in diuersis generibus cause Vnde sm. b. Tho. super scdo metaph. Quatuor existenti
causis due sibi inuicem correspondent et alie due similiter Efficientes enim et finis correspo
dent in hoc quia efficiens est principium motus cuius finis est terminus sic forma et mat
ria. nam forma dat esse materia vero recipit esse. et sic sunt quatuor: sibi inuicem cause. na
efficiens est finis et e contra. efficiens est causa finis qm ad esse. qz mouendo operatur ad
hoc qz finis sit. si finis vero est causa efficiens quantum ad rationem causalitatis. eo qz effi
ciens non agit nisi motum a fine Materia autem et forma sunt sibi inuicem cause forma in
quantum dat esse materie. materia aut est causa forme in quantum sustentat ipsam.

Quia hinc copiat calore
naturalem vt dicitur in
mat. p. 1. q. 1. in
mores qm dicitur in
qm sicut dicitur in
indignis fit hinc in
et notat qd in
deum de labore temperato
et exuor no aut inferiori
vt labor aut deo dicit in
de sensu et sensato qz compta
no dicitur in inferiori in
pede rempse operatoe qz
trium exuorem

Rota quedam sunt sibi inuicem cause sed non eodem mo vt labor e cau
sa efficiens sanitatis sz sanitas est ca finalis laboris

Unde intellectus litteralis stat in hoc q idem agens diuersimode dispositu mediatis
diuersis instrumētis in mas diuersimode disposita pr producere diuersos effectus ita op
posito:u opposite sunt cause. exm pmi eadem aqua calefacta calefacit et frige facta frige facit
exempli scdi sol indurat lutum et liquefacit ceram Ratio pmi qz materia luti est sicca qz
est terra cui accidit humiditas quare sol extrahens humorem suo calore cuius est attrahere
re indurat lutu et exsiccat ipsum. Ratio scdi qz materia cere est viscosa et naturaliter humi
da tendens ad materia aque. na collecta est de rore et succo floru ab apib? que per calorem re
soluitur et fluida redditur Nam materia aqua condensata calore diffluit et resoluitur vt
pater de piue et glacie.

Disignat qm notabi
lia et dual poretate ad
campse p se quimel iure
Idem em in quantum id
no pot abno m. idem
plurim ho vndero c.
si sup dia aialia aduina
da x apum solatia qua
milla corahunt pnting
dntipum subul pnt
et paluberrim infano
componit et ceam ad hinc
ne vite vpr p valem ope
xando optime

forma ma
teue 3 conya

Item idem potest esse causa oppositorum vt sol liquefacit ceram et indu
rat lutum

Unde aliqua causa potest dici per prius vel immediata tribus modis Primo ideo quia
immediate attingit suum effectum sine aliquo medio. Et sic malleus in arte fabrilis est cau
sa immediata et faber causa mediata seu per posterius. Secdo causa hec dicitur immediata
vel per prius que est magis vniuersalis. et mediata que est particularis Et sic celum dicit
causa immediata istorum inferiorum. sed alij planete sunt causa mediata. Tertio causa dicit
immediata qz est principalior et immediatior. et sic capitur hic Est ergo Causa p prius que
immediatius et ratione sue denominationis respicit effectum vt medicus respectu sanitatis
et sartor respectu tunice. Sed Causa per posterius est que remotius et generalius effectus
respicit vt artifex respectu sanitatis l tunice. qz hoc nome gnali? e his no. b? medic? et sartor

Unnesalid queamuz
aliam pua t q puz
deq aut totinet qd
fit qd totmet mmo qe
pme tne copetores
campse fit inedito est
propu pntat p pua
Et artifex e vlti q postea
Op

Item aliquid dicitur esse causa alie per prius et aliqd per posterius vt
medicus est causa sanitatis per prius artife x vero per posterius

Unde causa per se est que gratia sui aliquid influit in effectum Vel que ratione sue proprie
denominationis est limitata ad certum effectum vt statue factor est ca per se statue Na hoc
nomen ideo dictum est qz habet artem faciendi statuem. Similiter edificator est causa p
se domus Causa vero per accidens est que no gratia sui seu rone proprie denominationis
not sub hoc nali q homo et aial ut pme tne p atna statue pnt polidetre

Et dno polidetre con

Est enim for
ma in ma
teue qz
m acti no
hinc e macti
e nca p m
teue vnam q
su ma no
hinc a forma
sa vna h q
m acti hoc
a forma
Nam vlt
nate puz
pntat vlt
omn treg
pntat vlt
vne

Tractatus primus.

Aut aliquid effectui vt socrates sine policleto est causa per accidens statue vel domus.

Item aliquid est causa per se vt statuam faciens est causa per se statue

Aliud vero per accidens vt sortes

Item aliquid est causa

Unde causa actualis ad cuius esse actuale sequitur effectum actualiter esse interpositio terre inter solem et lunam est causa actualis eclipsis lune. et interpositio lune inter solem et aspectum nostrum est causa actualis eclipsis solis. similiter edificans est causa actualis ipsius domus. Sed causa potentialis est ad cuius esse non sequitur effectum esse sed posse esse edificator est causa potentialis domus quia stat aliquem esse edificatorem absque hoc quod actualiter edificet. cum edificator sit nomen habitus significans illum qui habet artes edificandi. Unde quinto metaphysice. Talis est differentia inter causam in actu et in potentia. quia causa in actu est simul cum suo effectu et cum eo conuertitur vt edificans et edificatum. Sed causa in potentia non est simul cum effectu sed potest corrumpi effectu manere vt edificator et edificium

Item aliquid est causa alicuius in potentia aliud vero in actu.

Et nota quod quandoque tres cause

Ratio notabilis quia omnes cause preter materialem habent rationem actus Nam forma est actus sic causa efficiens per se est actus vel habet rationem actus Sic etiam causa finalis est actus qui introducit per operationem alicuius ergo ille tres cause possunt coincidere vt exemplificat de anima substantiali que est causa formalis compositi quia dat composito denominationem formalem et specificam Et est causa efficiens in ordine operationum ab ea procedentium sicut sunt intelligere speculari velle etc. Et est finalis respectu materie Nam materia ad hoc ordinata est vt subsistat forme Sed materia nunquam coincidit cum illis tribus Cuius ratio est quia materia est nuda potentia. vii. metaphysice. Sed nuda potentia nunquam coincidit cum actu quia actus et potentia sunt distincta immo plus differunt quam substantia et accidens Sed accidens et substantia in nullo coincidunt ergo etiam actus et potentia ideo nec materia cum illis coincidit Et sic sunt solum tres cause que in vnum conueniunt. Et tantum de causis per se et essentialibus.

Et nota quod tres cause in vnam quandoque conueniunt sicut formalis efficiens et finalis. Nam forma est causa formalis ipsius compositi et est efficiens respectu eorum que sunt secundum naturam et est finalis respectu materie.

Fortuna est causa per accidens.

Unde secundum Aristotilem secundo philosophorum ante fortune differentiationem ponitur quedam diuisio effectuum secundum quod ipsa fortuna et casus sunt de numero causarum Cause autem habent notificari per suos effectos Et sic conuenienter Aristoteles premitit diuisionem que talis est. De numero effectuum aliqui sunt semper vt solem oriri de mane. Aliqui sunt frequentius vt hominem nasci cum duobus capibus. Ex quibus concludit Aristoteles quod fortuna est causa illorum effectuum qui raro sunt Et talis effectus qui semper et frequenter sunt non sunt effectus fortune sed qui raro sunt Et talis particula raro exprimitur per illam particulam extra semper et frequenter. id est non semper et frequenter. quod valet tantum sicut raro capiendo saltem hoc quod est raro pro raritate cause vt illud dicitur raro quod raro fit a tali vel compositum sicut causa vt fodere foueam et inuenire ollam florentis repleram esset fortuna. et talis fodicio eorum causa illorum effectus Et non vt raro dicitur raritate temporis Nam sic eclipsis solis que raro fit eorum fortuna quod negat ideo raro dicitur raritate cause et non temporis Secundo Aristoteles ponit hanc diuisionem effectuum De numero quod sunt quedam sunt propter hoc Vbi nota quod alii tales particule capiuntur hic et in. ii. philosophorum Nam in secundo philosophorum dicitur quod fortuna est illorum que sunt propter hoc Sed hic dicitur quod fortuna est illorum que sunt non propter hoc et qui putaret quod ille diuisioes predicaret. Unde illi effectus dicuntur propter hoc secundum Aristotilem qui sunt alicuius notabilis bonitatis vel malitie vt inuentio thesauri vel fractio pedis Effectus enim bonus ideo dicitur propter hoc quia utilis est vt

Volano metia de quid eclipsis primario limum... p. vero addat adu mme... die obiecta que dantur... ratio hec

Potentialis est dicitur ba... rial: nam quod dicitur potena... remota qz indispota ha... deqz in habitu... sunt pncip... pncip... pncip... bene inclinatio ad actio... de dicitur sic inuenit... indispota dicitur dicitur dicitur dicitur

Omne in actibus ope... ratio corpori autu dicitur... opabile ab actio fit... dicitur dicitur de actio

Potencia... mme dicitur... dicitur mme... actio

In hoc notabili comparat... Quam causam ad aliud... Volens quod quibus tres in vna... dicitur dicitur dicitur... dicitur dicitur dicitur... dicitur dicitur dicitur

Nam sunt diuisio... dicitur in cognoscit... dicitur dicitur dicitur

Raro dicitur... ad tempore

Rare quid dicitur... effectus propter hoc

Ratio causa... dicitur dicitur

Que est... de notatio... dicitur dicitur... dicitur dicitur... dicitur dicitur... dicitur dicitur

Nam in... ad notatio... dicitur dicitur... dicitur dicitur... dicitur dicitur

Nam est effectus... dicitur dicitur... dicitur dicitur... dicitur dicitur

Folium xix

prosequatur. Sed effectus malus dicitur propter hoc qz vilis est ut fiat abstinentia propter eum Sed effectus non propter hoc est effectus ociosus ut fricatio barbe vel leuare festucam Et dicitur non propter hoc qz non est vilis ut propter eum aliquis abstineat se ab actione Est ergo intentio pbi qz fortuna est causa eorum que fiunt propter hoc. i. que sunt alicuius notabilis bonitatis vel malitie. quare excluduntur effectus ociosi Et ideo Aristoteles dicitur fortunam in bonam et malam. bonam fortunam vocando eufortuniam. et malam diffortuniam. que dicuntur talia cum magnitudinem sunt habentia scdo phisicorum et. xi. metaphice Sed sgm textum presentem Effectus propter hoc sut effectus intenti sicut gratie deosum moueri intendit Effectus autem non propter hoc dicuntur no intenti ut fodere terram et inuenire thesaurum ut supra est effectus no intentus. vel aliquis exiens domu animo intrandi templum dei et in via frangat pedem. vel later de recto cadens infligat ei vuln? tunc anima illius respectu huius effectus dicitur fortuna. Ex quibus omnibus sequitur talis definitio fortune sgm auctorem. fortuna est causa per accidens eorum qui fiunt non propter hoc extra semper et frequenter in habentibus propositu Que definitio non vult aliud nisi qz fortuna est intellectus practicus respectu effectus no intenti ut fodere terram et inuenire thesaurum. sgm patet. xi. metaphice et scdo phisicorum ubi dicit qz fortuna est causa sgm accidens in factis sgm electionem. i. voluntatem practicam. scdo phisicorum. Necessse est circa practicum esse fortunam.

Fortuna est causa per accidens eorum que fiunt non propter hoc extra semper et frequenter in habentibus ppositum. Nota eorum que fiunt quedam fiunt propter hoc quedam no non fiunt propter hoc. Et eorum que fiunt propter hoc.

Unde septimo metaphice eorum que fiunt quedam fiunt a natura quedam ab arte que dam vero a casu. A natura sunt que fiunt ab aliquo agente sibi conueniente et sic a principio intrinseco. nam natura est principium et causa rei in quo est scdo phisicorum ut homo generatur ab homine qui est sibi similis in specie. et equus ab equo. planta a planta et ceteris generibus suis pforma in yta sententiam Aristoteles. scdo de anima Naturalissimum opm in viuere in intellectu practico artificis. et sic etiam fiunt a causa efficiente aliq Exemplificat Aristoteles de sanitate que inducitur ab arte. habens em artem medicine per suam artem in q consistit sanitas virtualiter. i. effectiue intendit ipsam inducere sgm qz ista sanitas consistit in adequatione humorum in corpore sanabili. et fit per talem artem qz scit a quo causatur talis adequatio scz qz causatur a caliditate naturali excitata ab alio calore generato et hoc mediante arte scz a confricatione vel potatione alicuius medicine. A casu fiunt ut que ab aliquo fiunt qd agens agit propter finem et determinatum effectum. sed sibi accidit aliquid qd non intendit scdo phisicorum. ut est effectus fortuitus et casualis. Ex quo patet qz fortuna non semper est simpliciter causa per accidens alicuius rei sed oportet fortunam habere duas causas. unam per se et aliam per accidens. Nam cum volo ire ad forum et emere pisces inuenio florenum produco duos effectus. primus effectus est motus ad forum causa emedi pisces et respectu illi intellectus practicus me no dicitur causa per accidens scz causa per se qz certe statuit sibi talem effectum. Sed respectu scbi effectus scz inuenire florenum intellectus practicus est causa per accidens. Na hunc effectum intellectus no intendebat. et ita etiam dicitur de casu Et eorum que fiunt propter hoc quedam fiunt a proposito quedam a natura.

Et ista fiunt a natura quecumqz in se ipsis intrinseco principio continuo motu accedunt ad aliquem finem sic patet in febricitate Et eorum que fiunt a natura unde illi effectus fiunt necessario et seuper qui per cursum nature no habent impedimentum et obstaculum ut solem splendere ignem ardere Et licet quidam exemplificent p illa ex...

Corpora celestia intellectiva patetia sunt a natura

Unde como metha 7 q 11... Dicitur de casibus...

De casibus de casibus... Nota eorum que fiunt...

Nota metha: oia vero... Nota metha: oia vero...

Nota metha: oia vero... Nota metha: oia vero...

Nota metha: oia vero... Nota metha: oia vero...

Vertical marginal notes on the left side of the page.

Tractatus primus.

Vnde enim sic quod supra
miserunt copulata vapo
re dispositum ad dape
dum forma vapo aque
anteq[ue] sit copulata in dape
vapo sine copulata vapo
sine grammatice descendit

celum moueri. solem de mane oriri. tamen illi effectus videntur fieri a proposito cu intel
ligentia moueat celum ex intentione vt s[ic]m intellectum et voluntatem sicut communiter
dicitur. Sed alij sunt effectus oppositi qui fiunt contingenter scz aliqui frequenter et vt
in plurimum sicut que raro habent impedimentu vt hominem nasci vno capite. ex vapo
re generari plurias. dies esse calidos in canicularibus qui tamen non fiunt necessario. Alij
effectus fiunt raro et vt in paucioribus scz illi qui vt in plurimum habent impedimentu
vt mingere in canicularibus. dies esse calidos in medio hiemis. hominem nasci cum duob[us]
capitibus vel sex digitis in vna manu.

Et eorū que fiunt a natura quedam fiunt semper quedā frequēter quedam
raro. Et eorū que fiunt a p[ro]posito propter hoc cā per se est a p[ro]posito i[n]tri
seco. Et eorū que fiunt a natura p[ro]pter hoc causa per se est natura. S[ed] eo
rū que nō fiunt propter hoc cā per accidēs est casus et fortuna.

Casus est causa per accidens.
Vnde Casus capitur dupliciter. Vno modo generaliter vt sub se comprehendit fortunam.
Et sic casus non est aliud q[ua]m fortuna que euenit non ex intentione non curando an sit for
ma rei rationalis vel irrationalis Et tunc in definitione omittenda est illa particula (in
non habentibus proposito). Hoc modo capitur casus a. Boherio li. iij. prola prima
dicente Casus vocatur vt si quis colendi agri causa fodiens humū defossi atrii pondus in
ueniat. hoc igitur fortuitu quidez creditur accidisse verum de nihilo est nam proprias cās
habet quarum impromtus inopinatusq[ue] concursus casum videtur oparus. Nā nisi cultor
agri humum foderet nisi eo loco pecuniam suam depositor obruisset aurum non esset inue
ntum. Ex quibus omnibus concludit dicens Licet igitur diffinitue casum esse inopinatum
ex confluentibus causis in his que ob aliquid aliud geruntur euentum. Alio modo casus
capitur proprie vt distinguitur contra fortunam p[er] quinq[ue] differentias ex sebo p[ro]p[ri]etatum
collectas. Prima casus est in plus q[ua]m fortuna. et ostenditur ex tribus. Primo q[ui]a fortuna est
solum in animatis et habentibus intellectu deliberantem. Casus v[er]o est tam in animatis
q[ua]m in inanimatis. Secundo ideo q[ui]a casus est vniuersaliter in his que fiunt propter finem vt
probat aresto. per signum. fortuna vero tm in illis que fiunt propter finē a proposito. Ter
tio ideo q[ui]a fortuna non est causa eorum que fiunt extra intentionem nature quorum tantu
causa per accidens est casus. Secunda differentia p[ri]ncipalis q[ui]a cā fortuita est extranea suo ef
fectui. Sed casualis est intrinseca vt p[er] exempla. Cui[us] ratio est q[ui]a causa fortuita est
ars vel propositum. Et q[ui]a hec est extrinseca artificialis. Ideo si circa artificiatu aliquid p[er]
accidens p[er]tingit et fortuitum. hui[us] dicitur esse ab extra. Sed cā casualis est natura et qui
a naturalia habent in se p[ri]ncipium motus et quietis ideo p[ri]ncipium rei casualis d[icitur] esse
ab intra. Ex quibus omnibus talis p[er]cluditur diffinitio casus proprie dicti Casus est cau
sa per accidens eorum que fiunt non propter extra semper et frequenter in non habentibus
proposito. i. casus est forma substantialis alic[uius] rei agentis sine proposito cui accidit effectus
tus alic[uius] notabilis bonitatis vel malitie vt p[er] in exemplis. Primo in tali exemplo Si gal
lus foderet terram propter querere nutrimenta inueniret lapidem preciosum ille lapis pec
osus meretur dici cas[us]. Secundo lapius aucam super latente fouea videns eam volens rapere
sibi in escam improuise cadit in foueam quina ei[us] dicitur casus respectu descensus. nam e
ei notabilis malitie q[ui]a dispendium vire. Tertio in illo. Tripes ad parietem suspensus si
ciderit deorsus supra pedes vt fiat sedes tūc forma ei[us] dicitur casus q[ui]a nō ideo cadit de
orsum vt fieret sedes sed q[ui]a grauis est q[ui]o naturaliter redit deorsum primo celi.

Vnde enim a fortuna d
et a casu d[icitur] si nō dicitur
si nō dicitur casus
fortuna. Ideo dicitur fortuna
p[er] p[er] vniuersaliter dicitur al
terum vero in p[ro]p[ri]etatum

Probat
p[er] p[er] p[er]
de casu

Prosequitur de casu qui
inhibet aliud et nisi apud
si in natura dicitur effectus
nō m[er]iti vt p[er] p[er]
adens deorsum et sit ap
ta p[er] dicitur

Casus est causa per accidēs eorū que non fiunt prop[ter] hoc extra
semper et frequenter in non habentibus proposito. Et no
ta q[ui]a casus quādoq[ue] distinguitur v[er]o patet in diffinitione eius. Quādoq[ue]

Etiam dicitur
si ex q[ui]a casus
si p[er] p[er] p[er]
si p[er] p[er] p[er]
si p[er] p[er] p[er]

Vnde dicitur
si p[er] p[er] p[er]
si p[er] p[er] p[er]
si p[er] p[er] p[er]

Et dicitur
si p[er] p[er] p[er]
si p[er] p[er] p[er]
si p[er] p[er] p[er]

Folium rii

autem casus est superior et tunc in Definitione eius omittenda est ultima

particula scilicet in non habentibus propositum.

Queritur Verum aliquid eveniat a casu & fortuna. Pro intellectione huius questionis more que licet non sit textualis tamē mouetur propter hoc quod fortuna et casus sunt cause per accidens. In rebus autem nihil videtur contingere per accidens propter duo. Primo quia omnia que sunt sunt sub ordine prouidentie diuine. Item autem relate ad prouidentiam diuinam nullam possunt habere contingentiam. Secundo quod scilicet philosophos corpora celestia videntur imponere rebus necessitatem. Quod si verum est nihil erit a casu et fortuna. quod enim per se est non est per accidens. Ideo queritur vtrum aliquid eveniat a casu et fortuna.

Notandum igitur quod differentia est inter prouidentiam diuinam et fatum. Pro differentia intelligenda. Sciendum est quod causa prima quia est causa agens et operans per intellectum preconcepit rationes rerum agibilium et habet apud se omnes rationes rerum fieridarum. Sicut hoc declarant doctores in exemplo famulati de artifice qui rerum artificiarum habet in intellectu suo rationes. Unde et dicitur septimo metaphisice. Domo ad extra sit a domo ab intra. Causa enim prima sicut ab eterno fuit et ab eterno cognouit omnia. apud se habuit ab eterno rationes omnium rerum fieridarum que vocantur idee. et habuit omnes res sub suo ordine sub quo postea eas explicauit et creauit et fecit. Postquam rerum productionem constituit et fecit. quasdam explicauit immediate et per se. quasdam vero per secundas causas et mediatas. Unde fecit intelligentia que moueret orbem. fecit motum in orbe qui moueret elementa ad generationem per intelligentiam et fecit elementa que componerent mixtum. Explicat ergo ordinem illum per intellectum per causas medias corporales in sphaera actiuorum et passiuorum vsque ad infinita. Fecit autem hoc non aliqua necessitate et compulsionem. sed natura sua. Non dico naturam quemadmodum sol producit naturaliter calorem et lumē. Sed fecit hoc natura boni et voluntate quia eius natura a deo bona est quod non solum esse rebus a se facris communicant sed etiam eis agere dedit vt sibi similia producerent. Et prouidentia non est aliud nisi ordo ille rerum omnium et dispositio earum in mente diuina ab eterno preconceptus. Est ergo prouidentia diuina prospectio futurorum. Fatum autem scilicet Bohetium iuncto sic diffinitur. Est inherens rebus mobilibus dispositio per quam diuina prouidentia suisque ordinibus. Hoc est. ipsum fatum eundem ordinem dicit quem prouidentia. Sed nominatur eum vt est implexus et superfluitus causis secundis que cause secunde constitunt res in suo ordine. Nominatur ergo fatum quasi quandam regulam procedentem a patre et rectore vniuersi in hec inferiora per explanationem causarum secundarum. Ergo Dugenes dixit Est causarum intellectio et prouidentia prime cause dependens. Albertus vero dicit quod fatum est explicatio diuine voluntatis siue prouidentie in rebus creatis per secundas causas creatas. Unde dicitur fatum a for fatis quod significat loqui. Sicut enim verbum in mente conceptum per sermonem exprimitur. sic id quod deus in voluntate sua preconcepit per causas secundas vt corpora celestia medianibus intelligentibus in illa inferiora deriuatur. requiritur quod prouidentia diuina est supra fatum quia prouidentia diuina complectitur cuncta pariter diuersa que sunt infinita. Sed fatum vt dicit. Boherius solum dicit in motu loci formis et temporibus distributa. Et ideo sub fato non sunt nisi mobilia tempore et loco distributa et motu deducta in esse. Patet etiam quod substantiarum celorum ordo et motus eorum cadit sub prouidentia diuina et nullum illorum sub fato. patet quia non sunt facta per causas secundas sed immediate ex voluntate prime cause.

Pro modo vt est in causis secundis quorum ordo et dispositio dicitur fatum et sic fatum est mobile et res fato subiacentes sunt mobiles. Alio modo consideratur fatum scilicet quod dependet a prouidentia diuina que omnino immobilis est. et sic fatum sortitur immobilitatem. et sic etiam res fatales vt sic scilicet substantiam sunt immobiles. Unde nota Regular. Quia magis entia sunt propinqua primo causato sunt mutabilia. quod declaratur exemplo diuersorum circulozum ab eodem centro ductorum in quibus demonstrantur varia relesna solertia per aliquos. Etiam scilicet fatum per fatum fatum. Fatum vero eorum quod diuina simplicitas per fatum. mobile nequum atque aduocatum se mobilem.

Obiectum cum em prima
causam su de q d
primam causa d r p
indicia habent eo q
causam d r p
suam suam d r p
sa suam d r p
tunc causam d r p
causam d r p
causam d r p
causam d r p

Primo moneat p
necessitate

Primo moneat p
necessitate

Primo moneat p
necessitate

Primo moneat p
necessitate

Primo moneat p
necessitate

Marginal notes on the left side of the page, including references to 'Fatum', 'Prouidentia', and 'Causa'.

¶ Z: parte i: q: de ymmoderata septa or: in Et deo dno q: fatum h: m. iudicialiter fecim secundum
mobile q: h: h: q: subest dmine pndetio immobilitate forte

Tractatus primus

¶ fatum co
siderat du
pliciter

Nam dicitur e parte ac
mli q: pntio e mndis h:
e q: ius de aie 7 pto phi:
pntio e mndis pntio q:

bus circulus remotior a centro est maior et velocius mouetur . quia maius
spacium pertransit in equali tempore Qui autem est vicinior centro . minor
est et tardius mouetur minus spacium pertranscundo Circuli vero medi
medio modo se habent Et est optima comparatio centri circuli ad creatore
Sicut enim centrum est indivisibile et ab ipso possunt plures circuli proce
dere . ita creator vnus et indivisibilis existens infinita creat et gubernat .
Ex quo patet omnia predicta concludendo q: providentia diuina habet ce
in prima causa fatum vero in rebus causatis Item providentia diuina h:
morum vnicum quia est in vno simplici scilicet in mente diuina fatum au
tem habet motus pluralitatis quia in pluribus causatis habet esse Preterea
fatum dependet a providentia diuina sicut effectus a sua causa sed non eod
uerso Sicut enim forma rei artificialis dependet a forma existente in men
te artificis et non e conuerso . sic fatum dependet a providentia diuina non
autem e conuerso .

¶ nam am q:
fomide

Conclusio responsalis

Nam in illis q: sunt
propter agere mndis e
mndis 7 fortuna

Aliquid euenit a fortuna et casu Probatu vbi aliquid euenit preter intentionem agentis
ibi euenit aliquid a fortuna Sed multa in nobis eueniunt preter intentionem nostram que
aliter vellemus euenire . igitur multa eueniunt a fortuna Maior quia hoc est euenire a for
tuna scilicet preter intentionem agentis Minor: patet de lufore Lufor enim preter intenti
onem perdit . perdere ergo lufori est a fortuna quia preter intentionem . Secundo proba
tur conclusio Non omnia necessario eueniunt sed plura eueniunt contingenter ex quo fata
lis ordo potest impediri . concluditur ergo q: aliquid potest euenire a casu et fortuna . Ter
tio probatur conclusio Sicut est in arte sic similiter erit in natura Sed in arte multa eueni
unt contingenter et a fortuna igitur etiam in natura . Maior: quia ars et natura se mutuo
imitantur secundo phisicorum Minor: patet de scriptore vbi preter intentionem scriberis
sepius euenit aliquid vt maculare scripturam seu quid simile

¶ cotinm

Queritur Vtrum vnus homo est magis

fortunatus q: alter et vide hoc fit Et videtur primo q: vnus homo non est plus fortuna
tus q: alter quia fortuna est intellectus practicus . sed intellectus non est magis in vno q: i
alio . ergo fortuna non est magis in vno q: in alio Ad hoc dicendum est q: forma potest capi
dupliciter Vno modo ex parte cause vt fortuna significat intellectum practicum vel ipsuz
agens per intellectum . et sic in vno non est plus fortuna q: in alio quia substantie et quali
tates secunde speciei non suscipiunt magis et minus Alio modo capitur fortuna ex parte
effectus fortuiti . et sic est magis in vno q: in alio Vni enim accidunt plures effectus fortui
ti q: alteri Hoc autem potest contingere ex duobus Vno modo ex parte agentis . ex quo
enim effectus fortuitus accidit preter intentionem . sic illi agenti multa accidunt a fortuna
quod parum intendit vel prouidet . et sic fatuis multa accidunt a fortuna Secundo hoc co
tingit ex parte illorum que concurrunt ad actione hominis Et sunt tria scilicet corpus vo
luntas et intellectus Ex parte corporis potest vni aliquid accidere sicut ipse inclinetur ad
aliquid agendum et sic ex illa actione euenit aliquid fortuitum preter intentionem . sicut
si aliquis ex influenza corporum celestium diminiatur sanguine illa diminutio sanguinis
est fortuita quia homo per se mouetur ad calorem per talem influentiam et tali calore dimi
nuitur sanguis Ex parte intellectus potest hoc contingere . quia boni angeli possunt moue
re intellectum nostrum Mouent ergo intellectum quandoq: ad aliquid operandum cui
iungitur aliquid preter intentionem operantis et hoc fit a fortuna Et quia hoc non accidit
equaliter omnibus sicut etiam fortuna non accidit equaliter omnibus Similiter ex parte
voluntatis que mouetur efficaciter a deo qui potest mouere voluntatem ad aliquid op
cui accidit aliquid bonum preter intentionem voluntatis . et pr: tingere vni et non alteri

¶ ut pnt
fete ac
tutim ag
tm ve
dcm ac
voluntate
est dicit
lecte de
pntio m
mal orbe
alozatio
qualitate
rei

¶ Pndetio
uener q: mndis
nam pndetio dicit qu
si pntio videtur q: est
vno pntio mndis
a fortuna
Intellectus
Ad operati
voluntate
mndis 7 fortuna

Dubitatur Vtrum hoc de fortuna quod communiter dicitur sit veruz vide

licet q: fortuna sit dea immortalis amministrans tpalia que est vela
ta luteo et voluit rotam dnm q: illud dupliciter potest intelligi . primo scz veritatem
sic q: veraciter esset talis dea immortalis ministrans temporalia . et sic est falsuz . deus enim
est qui administrat omnia ipse enim est vt dicit scriptura qui dirat et depauperat . Et ingit
etiam Sapiens . Sapientia diuina que attingit a fine ad finem omnia disponit suauiter

¶ pntio mndis
h: mndis acq:
si pntio mndis
e i: pntio mndis
h: mndis acq:
si pntio mndis
e i: pntio mndis

Secundo potest illud poema intelligi s3m apparentiam nostram. et sic poema potest salua-
ri quia s3m apparentiam apparet q3 ista temporalia quasi ceco modo administrantur homi-
nibus quia bonis quandoq3 dantur in paucitate. malis autem in abundantia. et ideo dicitur
deus esse ceca seu velata linteis quasi non cognoscens quibus daret seu tribuat. Et dicitur
voluere rotam propter magnam mutabilitatem istarum rerum temporalium. quia sicut in
rota que voluitur fit magna mutatio s3m situm rote et fit reditus partium rote ad eundem
situm in quo prius fuerant. Sic etiam est multiplex mutatio in istis rebus temporalibus
quia multi veniunt de paupertate ad diuitias et econuerso Sed s3m rei veritatem ista no-
sunt a fortuna sed a deo providente et ordinante Q3 autem mali multa recipiunt tempora-
ralia hoc forsitan ideo est quia deus preordinauit vt recipiant premium temporale si forsitan
aliqua bona in vita egerunt et quia post mortem premiari non debent ergo hic per bona te-
poralia premiuntur Nullum enim malum impunitum sicut nullum bonu irremuneratum vt
dicit Boetius in quinto.

*Quamuis precipue
monet illa rotam
motusq3 laborum sub
la qmca claudine
s3m oia motu h3m
reemio hoc elenat h3m
deut: exigit illud copu
I m variop hanc depe
sed asme*

¶ Et nota in his que fiunt propter hoc

Vnde monstrum est s3m Albertum indiuiduum speciei notabilem habent defectum Vel
est defectus sub dispositionibus sue speciei disconuenientibus productus Sed s3m Arist
2. phil' corum monstrum est perm' eius quod propter aliquid fit. Et dicitur monstrum a
monstrando quia digito consueuimus ea monstrare vt homo cum duobus capitibus vel
tribus pedibus dicitur monstrum Vnde de ratione monstri sunt duo Primum est deformati-
tas et illud est formale. Secundum est res subiecta huic deformati et illud est materiale
eius. Natura enim non intendit monstrum id est formale in monstro. licet ipsa producat
materiale monstrositatis. nam ipsa intendit illud quod possibile est per eam produci. Et
quo patet q3 licet natura particularis nunq3 intendat producere femellam seu muliere q3
mulier est monstrum a natura et vir occasionalis sedo phisicorum Nam quando est defectus
tus caloriz naturalis ita q3 natura non potest producere virum tunc generatur mul' er que
est quoddam imperfectum. Tamen natura vniuersalis intendit mulierem et hoc propter
decorem vniuersi. Etiam propter conseruationem speciei quia species no conseruatur nisi
per continuam generationem et corruptionem Sed ex viris non potest produci species q3
sola mulier cum viro generat et conseruat spetiem.

*Primo conuenio
fimus con dposi
bala pue male am
maxe pue fud ho ad
mplea quid eom
society necessitate d
s3m*

Augustinus

Dicit q3 in specie humana pluribus modis fiunt monstra q3 in alijs speciebus. licet tamen
in alijs etiam contingant Cuius ratio est quia homines agunt ex deliberatione et quia pro-
pter appetitum in ordinatum sepe agunt tempore indeterminato. et ideo non est mirandum
q3 in talibus plura fiunt monstra Hoc autem non est in brutis quia talia agunt vt sic vni-
formiter circa tempora nature conuenientia et propter hoc magis regulariter agunt quare
in eis non sunt tot monstra quot in hominibus.

*q3 quare in aialib3
plo mstra apparet
qm in plam d deo
p3 molis e pme d'ual
7 plura q3 p'p'm ad
eidez au q3 plante*

Nota ad hoc q3 talis effectus meretur dici monstrum principaliter tria requiruntur
Primum est q3 huiusmodi effectus habeat notabilem defectum a natiuitate.
Et ideo homo qui postea dimitteret aliquod membrum non esset propterea monstrum.
Secum q3 talis defectus debet esse notabilis Et ideo genitus cum parua macula in facie vt
alia corporis parte non est monstrum quia talis defectus non est notabilis Tertium q3 talis
defectus sit disconueniens sue speciei sub qua continetur res habens huiusmodi defectum
Et sic homo genitus cum quatuor pedibus est monstrum. Nam habere quatuor pedes est
disconueniens humane speciei et conuenit brutis perfectis Sic econtra vaccam generari cu
duobus pedibus est monstrum. nam hoc idem disconueniens est illi speciei.

*q3 potius d' colobol
sen colobom vel manus
latue d'm deli'ate p'o
p'o mella: vt si homo
magnum amittit no
diceret mofu' q3 h' tu
ratu*

De diuersimoda monstroru gnatione

Vnde monstra naturalia ratione continentis proximi et immediati (quod vt communiter
a philozophis matry appellatum est) diuersimode generantur Primum si semen recipitur
in vnam partem cellule. el in cellulam ipsam que si rumpitur in parte superiori tunc gene-
ratur fetus habens duo capita Secundo si semen recipiatur in parte inferiori tunc generat
fetus disparibus cruribus Tertio si semen recipitur in vnam cellulam que rumpitur circa
medium tunc generatur homo gibbosus in dorso habens tumorem carneum Quarto si se-

*unde m et aia
omia d' d' q3
matry h3m
ad p'p'm
m'lo appo
7 resp a
p'p'm a p'uendo d' d' q3
matry*

men recipitur in medio vtro nascentur heri Eij m'p'odit3 7 in tali matre
m' m' m' ad medum fere d' d' d' ad s' p'p'to d' h' m' m' m' a uia de p'p'tam

Tractatus primus

men recipitur in duas cellulas que rumpuntur in parte superiori tunc nascuntur duo ho-
mines duobus capitibus colligati. quod a quibusdam in certis promitijs dicitur contigit
se. quoniam nascebantur due pulle in frontibus colligate vel concrete quod imperitū vul-
gus futuri mali presagium interpretatur quoniam causam naturalem illius ignorat. Quis
si semen recipitur in duas cellulas que tantū circa medium rumpuntur generantur duo
fetus in dorso colligati. Nam recitat Albertus expertum fuisse qd simul generati fuerant
duo continui in dorso colligati quorum vnus alterum per biennium in dorso portauerat.
quod si verum est mirabile est. Unde accidit in mulieribus post impregnationem infirmitas
que mola dicitur. Putabat enim quedam mulier qd post conceptionem viri esset impregna-
ta et instabatur venter eius et apparuerunt signa in ea impregnationis. perueniente autem
tempore pariundi non diminuebatur in ea tumor ventris sed sic mansit per tres annos.
Tandem peperit frustuz carnis ita duruz qd vix ferro diuidi potuit. Et hoc accidit dicit
Aristo. quando fit suffocatio vel sustentatio concepti ex humore male digestionis. Et dicit
tale frustum mola ab huiusmodi infirmitate. *Dec Aristoteles. li. xvij.*

*Concretio em in dorso fr
ali qd cadit h post
mortem & veniunt
in dorso h. dicitur fetus
qd pnta factus fuit
rem*

De diuersis causis monstrorum

*Monstra em sunt
qdm aliquid fuit aut mo-
stra de in pte dicitur
qd quatuor capta in
qub se hnt multas
causas qd causat ali-
qd em fuit qd nre
diminuitur aliqd qd
materie pntate
aliqua qd qualitate
in pportionalitate
ad nra aliqd vero
qd dicitur malicia*

Secundum intentionem domini Alberti scdo phisicorum productio monstrorum reducitur ad
quatuor causas. Primo monstra contingunt propter defectum materie. et materie diminu-
tionem. qui defectus quandoqz est ex quantitate continua quandoqz discreta vt dicit Al-
bertus. Et hoc euenit tripliciter. Primo scilicet defectum magnitudinis sufficientis quando
scilicet non est sufficientis seminis pro generatione. et sic generantur homines parui quasi
pigmei. Secundo contingit generatio monstrorum propter defectum quo ad numerum.
quando scilicet generatur homo sine aliquibus membris vt sine manu vel sine pedibz. Ter-
tio potest accidere propter vtriusqz. et sic generantur homines nimis parui et etiam cu de-
fectu alicuius membri. Secundo generantur monstra ex abundantia materie. Et sic quan-
doqz generantur homines nimis magni vt gigantes qui non abundant in aliquo membro sed
in sola quantitate. Quandoqz autem est abundantia materie. tunc illa monstra abundat in
numero membrorum. Et hoc contingit duobus modis. Quandoqz enim abundat membruz
debitum et necessario requisitum ad magnitudinem corporis vt quando homo generatur cu
duobus capitibus vel cum sex digitis et sex pedibus. Dicitur enim abundare membrum
debitum quando generatur in membrum in tempore non determinato et debito vt cum nas-
citur puer dentatus. Et hoc contingit vt dicit Albertus propter abundantiam materie ex
qua nascuntur dentes. et propter calorem magnum in maxillis pueri. et propter virtutem
et fortitudinem virtutis formatiue in generatione dentium. Sic etiam generatur pueri ha-
bentes crines sub asellis et etiam in vnguibus. quod fit propter calorem magnum et vir-
tutis formatiue potentiam. Et ad hanc causam reducebatur generatio cuiusdam puelle que
fuit presentata Alberto. Et nata fuit cum vberibus dependentibus et fatebatur mater ei
q paciebatur fluxum menstruosum. Unde dicit Albertus scdo phisicorum tractatu ter-
tio capitulo tertio in hec verba. Et iam temporibz nostris presentata fuit nobis puella que
nata fuit dependentibus vberibus et cum pilis in vnguibus et sub asellis qd accidit pro-
pter fortitudinem caloris formatiui. Abundat etiam aliquando membrum non debitum pro-
pter materie superfluitatem vt generatus est aliquando homo bicorporeus superius id est
habens duo capita coniuncta in vno collo. vel bicorporeus inferius. Unde dicit Albertus
scdo phisicorum loco supra dicto. Natus fuit quidam cum duobus capitibus postea conti-
nua erant duo corpora in collo et in dorso vnusquisqz. et inferius videbatur vnum cor-
pus. Aliquando autem est visus e conuerso natus qui habuit quatuor corpora et vnicum et
continuum corpus apparuit in superiori parti quod absqz dubio contingit ex diuisione sper-
matis in matrice. Sunt enim aliqua animalia et alique mulieres que multum delectan-
tur in coitu. et in illa delectatione mouetur matrix cu sperma infunditur. *Dec Albertus*
ad istam causam etiam reducitur generatio cuiusdam pueri quem dicit Albertus se vidisse.
Unde dicit Albertus loco allegato. Aliquando nobis presentatus fuit puer temporibus
nostris qui habuit vndecim linguas et labia incompleta vigintiduo et mortuus fuit anteqz

*Monstrum e supra
flemis fignis nubi
aut dicit a curritu me
se vel hinc quo soler
hoc pntentis pro flu-
uit vna cetera dicitur
fingebat no pntentis
aut accipit mstra
mouit hanc et dicitur*

Tractatus primus

Queritur Vtrum natura vniuersalis vel particularis intendat monstrum. Dicitur enim quod monstrum capitur dupliciter. Vno modo materialiter. et sic natura particularis intendit monstrum id est illud quod est monstrum. hoc est. rem individualem in qua est illa monstruositas. Sed natura particularis non intendit monstrum sub ratione monstri. hoc est. deformitatem que est in re monstruosa. Unde et aliqui logyci concedebant istam propositionem. monstrum intendit natura particularis. Sed non istam. Natura particularis intendit monstrum. Et hoc ideo quia terminus positus in subiecto significat naturam. quia ergo natura particularis intendit monstrum materialiter ergo istam concedebant. monstrum natura particularis intendit. Sed quia predicatum habet rationem forme ergo negabant istam. natura particularis intendit monstrum. Et hoc fit ratione appellationis. Et licet illa regula habeat congruentiam non tamen necessitatem. Loquendo autem de natura vniuersali tunc dicendum est quod ipsa intendit monstrum formaliter. id est sub ratione monstri in quantum ordinatur ad decorem vniuersi. Et tantum de causis per se et per accidens et de defectu aliquorum qui monstra appellantur.

De

Regula bti Tho: in
Dicit qd qd subiectum
fac pro ma sen indi
ludno: p dicitur pro fo
ma sen ma 7 deo illa
ho 7 homo valy illam
vel copulata forates
d h

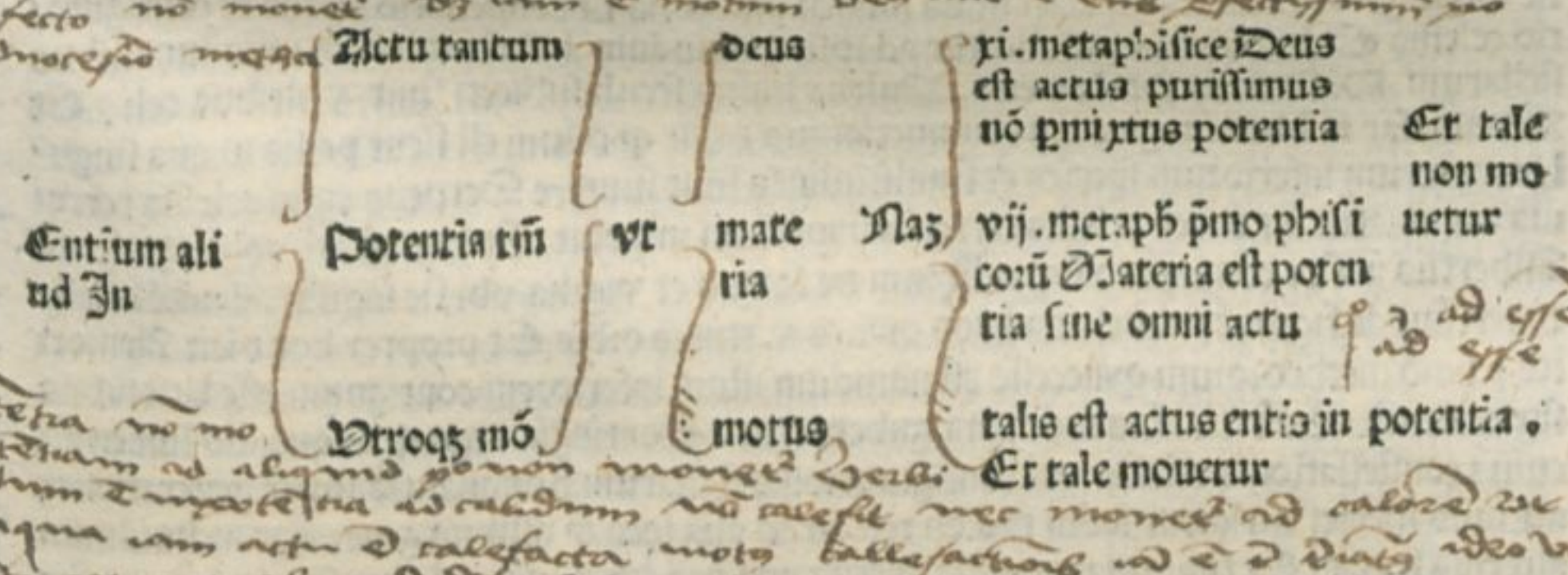
Nota in his que fiunt propter hoc siue fiunt a proposito siue a natura contingit fieri errorem faciendo plus vel minus vel indebite. talia vocantur monstra siue peccata in natura. vel in arte si fiunt ab arte. vt patet in exemplis.

Notus est actus entis

Unde Aristoteles tertio phisicorum volens inquirere distinctiones ipsius motus ponit tres divisiones textuales. Dicitur enim secundo posteriorum quod via divisionis utilis est ad inuestigandam distinctionem. Quarum prima est. eorum que sunt aliud est in actu tantum. aliud in potentia. Et ista diuisio est analogi in sua analogata. Ens enim per prius dicitur de ente in actu et per posterius de ente in potentia. Et quia illa diuisio generalior est quam diuisio entis in decem predicamenta. Ideo istam diuisiorem preponit tanquam generaliozem. Est enim ens in actu illud ens quod est perfectum non indigens aliqua perfectione. Ens autem in potentia est ens indigens aliquo ad sui complementum. Et ista diuisio habetur quod motus est ens in potentia et de numero eorum que sunt in potentia vt alij dicunt id est actus imperfectus. quare. xi. metaphisice ponitur illa distinctio.

Quis em in actu ep ac
in ente oia q sunt in
de ad primo acti 7 p
potentia 7 mobilia 7 m
mobilia aut sunt pro
ra

Illud em qd d in actu p
in mobile vnt p h 7 d
more p m qd

Etiam illud qd 3 impotentia no mo
nes: qz motu iam dicitur ad aliquid non mouetur. Sed
tra nam cum aqua solum 7 impotentia ad calidum no accipit nec mouet ad calidum
aqua in fonte cum 7 aqua iam actu d calefacta motu balneationis ad 7 d dicitur ideo ve
re no mobile 7 quando p ppat aliquid d calidum
Impotentia saltem tunc pa
mouet ad calidum de aqua
igni apposta

Relatio
dignitas
in actum
d por

Secunda diuisio quam Aristoteles ponit in textu est. Entium in actu aliud est substantia et hoc aliquid. aliud quantitas. aliud qualitas. aliud relatio. aliud aliquod aliorum predicamentorum. Et hac diuisio habetur quod motus est reducibilis ad predicamentum. Tertia diuisio. Relatiuorum alia dicuntur sicut superabundantiam et defectum. i. aliqua fundantur in quantitate vt duplum et dimidium. Alia dicuntur sicut actiuum et passiuum. id est fundantur in actione et passione. Et hoc tripliciter. Quedam enim fundantur in actuali agere sicut calefacere quod dicitur relatiuam ad calefactiuum. Alia fundantur in perfectum 7 in tribus vt in figura sequenti

Ad d m
alio modo
inueni
qd quod qd
quam dicit
tunc dicit
ad esse
mouetur
mouetur

ad esse
ad esse

motu em
per se
in p
dicitur
hoc est
ad esse
mouetur

Viam qm dicitur p qd p mella: p p q q allegoriam b: angustm dicit p m p r

Solum xvi

ta actione id est in esse sicut relatio patris ad filium. quia non dicitur ille pater qui gene-
rat filium sed qui filium generavit. Alia fundatur in futura actione sive in potentia ad
agendum sicut relatio domini ad servum. quia ille dicitur dominus qui potest habere ser-
vum. Et ex ista divisione habetur qd motus consistit in quadam proportionem seu habitudine
ne mouentis ad motum. Siquirit etiam ex ista diffinitione tertia qd relatio habet triplex fi-
damentum scilicet quantitatem actionem et passionem. Et nota qd licet vnius rei sit ta-
tum vna diffinitio eam rem vno modo considerando. Cuius ratio est sicut intentionem. Al-
berti quia diffinitio indicat essentiam rei. Dicit enim Commentator. vij. verb. phisice. Dif-
finitio est sermo qui dicitur de essentia. Sed quilibet res habet vnam essentiam ergo. Tame-
aliquam rem diuerso modo considerandi vnius rei possunt esse plures diffinitiones. sicut
in proposito motus tres habet diffinitiones. et in tertio phisicorum duas vnam materialem
et aliam formalem. Contingit enim vnam diffinitionem demonstrari per aliam. Illa enim
diffinitio que demonstratur vel que est demonstrationis conclusio vocatur materialis. Il-
la vero per quam fit demonstratio dicitur formalis. Medium enim demonstrationis est for-
ma et ratio per quam predicatum conclusionis inest subiecto. Exemplum huius habetur p-
mo de anima de ira de qua Aristo. assignat duas diffinitiones. vnam materialem et aliam
formalem. Materialis est ista. Ira est accensio sanguinis circa cor. Formalis vero Ira est
appetitus vindicte. Sic etiam motus duas habet diffinitiones tertio phisicorum. quarum
scda scilicet motus est actus mobilis demonstratur per primam que est. motus est actio vel
endelechia entis. Ideo prima est formalis et secunda materialis.

*Et ea sunt status
fundamenta et in
fundamentis status
no aliud quod actus
absolutum medietate
status qd dicitur
quod fundat in se
tu vna*

De prima diffinitione

Vnde motus sicut qd tribus modis consideratur sicut hoc etiam tribus diffinitionibus diffinitur
Consideratur enim motus vno modo in ordine ad terminus ad que qui est de essentia mo-
tus a quo motus capit nomen speciem et denominationem. Et sicut hoc datur de eo prima
diffinitio que talis est. Motus est actus entis existens in potentia sicut qd huiusmodi. In
qua diffinitione dicitur primo actus quia de ratione actus est recipi in aliud. sic et de rati-
one forme. Sed motus recipitur in aliud quia in subiectum ergo est actus. Sed quia illa
forma plus et plus perficitur ideo ad huc habet in se potentiam. Et sic subiungitur in dif-
finitione in potentia quia nihil prohibet mobile esse aliquo modo in actu. sicut homo actu
et potentia albus mobilis est tamen ad albedinem. Sed sicut qd homo est in actu non est mo-
tus perfectio eius prima. nam sicut qd in actu est non est mobile. cum omnis motus sit pro-
pter indigentiam eius quod non habet. Est ergo motus perfectio eius prima sicut qd est mo-
bilis et sicut hoc est in potentia ergo motus est actus entis existens in potentia. Dicitur v-
terius sicut qd huiusmodi. quod sic probatur quia multa sunt in actu et potentia. Sed me-
tus non est eorum que sunt in actu ergo est actus eorum que sunt in potentia. ergo illa dif-
finitio est bona.

Notandum qd hoc nomen actus prout colligitur in diuersis passibus. Alia
diuersimode accipitur vno modo prout dicit existentiam rei.
Et sic ens actu est quando est aliquid in rerum natura. Sic omne ens mundi dicitur actus.
Et ita communis traditio modernorum dicit materiam primam esse in actu. Et qd ipsa se-
cundum eos est aliquid. et per consequens ad minus est ens in actu potentie. et ex opposito
ens in potentia est quod non est sed potest esse vt antechristus. Alio modo actus accipitur
pro forma substantiali vel accidentali alicuius subiecti. et tunc potentia vt sic opponitur
actui qui est subiectum illius forme. Vnde forma dicitur actus quia ipsa dat subiecto esse
actuale et hoc vel simpliciter vt forma substantialis vel ad minus sicut quid vt forma acci-
dentalis que dat esse tale vel tantum. Sed subiectum dicitur potentia quia recipit formas
recipere autem nominat passiones et sic a passione dicitur potentia. Et ideo materia prima
dicitur potentia pura quia ipsa solum est passio et nullius actiuitatis. Et sic capitur actus
in secundo de anima et in presenti cum dicitur. motus est actus. i. forma alicuius subiecti
vel mobilis sicut sit forma substantialis sicut accidentalis.

*Ista est 2^a pars principalis huius tractatus primi in qua auctor sequitur de his de quibus
habetur primo in in phi. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.*

Tractatus primus

¶ **Motus est actus entis existentis in potentia scdm q' huiusmodi**

¶ **Item motus est actus**

Alio modo consideratur motus per comparisonem ad mobile in quo est subiective et formaliter et tunc diffinitur sic. Motus est actus imperfectus. i. forma non perfecte acquisita ipsius mobilis. Unde scdm Aristotilem. xi. metaphisice. motus non potest bene et conuenienter aliter diffiniri q' illa diffinitione. Non enim contingit ipsum ponere ut potentiam puram. alias quicquid esset in potentia moueretur quod falsum est. Neq' motus ponitur ad actum purum. i. perfectum quia illud quod actum perfectum habet iam est motus. quare relinquatur motus esse actum imperfectum. Ex quo patet difficultatem esse de motu. cum quidam diffiniebant ipsum per priuationem. quidam per potentiam. Quare motus est actus imperfectus Aristotiles deducit illa ratione. Illud cuius motus est imperfectum hoc autem est ens possibile vel potentia. ergo motus est actus imperfectus. Sed q' motus est in mobili subiective id est ut in subiecto. Ratio est. quia omnis actus est in eo cuius est actus. Sed motus est actus mobilis ergo motus est subiective in mobili. recte sicut albedo vel forma in suo subiecto quare etiam per mobile diffinitur.

¶ **Item motus est actus imperfectus**

¶ **Motus est prima perfectio**

Tertio consideratur per comparisonem ad mobile in quo est subiective et formaliter et per comparisonem ad mouens a quo motus est causaliter et effectiue. et tunc diffinitur motus illa tertia diffinitione. Motus est prima perfectio eius quod est in potentia. Hoc est. motus est prima perfectio ipsius mobilis quod est in potentia ad terminum vel formam ad quam est motus. Est autem duplex perfectio scilicet prima. Et talis est prima dispositio vel aliquid quod consideratur in subiecto sub ea ratione consideratum qua continue perficitur et non interruptitur quiete intermedia. ut calor in aqua existens in continua perfectione vel imperfectione. Perfectio vero secunda est aliquid in subiecto acquisitum sub ea ratione qua completum est et non ulterius perficitur vel imperficitur. Ex quo patet q' prima perfectio et secunda non differunt s'm rem sed solum s'm rationem. Nam idem diuersis rationibus considerandi ambobus potest significari vocabulis ut est aqua. Unde sicut patet in littera quodlibet subiectum quod est in potentia ad aliquam formam includit duplicem potentiam. Primo includit motum per quem est accipienda illa forma ad quam habet inclinationem. Secundo dicit potentiam ad formam que habet se ut terminus istius motus et ut perfectio eius. Cum ergo motus in subiecto precedat formam ad quam est motus et ipse motus in se est forma imperfecta ipsius mobilis eo q' est pars forme acquirende. Ideo sicut forma acquirenda per motum est vltima perfectio nobilis sic motus est perfectio prima eiusdem

¶ **Etiam motus est prima perfectio eius quod est in potentia. Quo d' sic**

patet quia hoc quod est in potentia duplicem habet potentiam. Vnam

respectu motus. et alteram respectu eius quod acquiritur per motum. Est

enim motus actus entis quo existente ad hoc remanet aliquid eius. For-

ma autem que acquiritur per motum est perfectio qua existente nil remanet

ipsius motus.

¶ Item ad unum motum numero et continuum

Unde motus tripliciter potest dici unus scilicet genere specie et numero. Ille motus est unus genere qui est ad unam formam in genere Vel qui est ad formam unius predicamenti ut dicitur quinto philosophorum. Genere quidem unus est secundum figuras predicamenti. Ad est secundum quod est in eodem genere predicamenti. Et sic augmentatio et diminutio sunt unus motus genere cum omnibus speciebus. Quia sunt ad unam formam in genere scilicet ad quantitatem. Que est forma unius predicamenti. Sed illo modo augmentatio et alteratio differunt genere. Nam sunt ad formas diversorum predicamentorum. Alteratio enim est ad qualitatem et augmentatio ad quantitatem ut maioratio. Sed motus dicuntur unus specie quod sunt ad unam formam specificam. Et sic omnes calefactiones sunt unum in specie. nam sunt ad unam formam specificam scilicet ad calefactionem. Sed tunc calefactio et frigidatio sunt diversi motus in specie. nam habent diversas formas specificas. Et sic illi motus differunt specie qui sunt ad aliam et ad aliam formam. ¶ Sed ad unitatem numeralem motus tria requiruntur. Primum quod mobile sit unum numero. Et sic duellatio non est unus numero sed duo motus. licet sit unus motus specie. Secundum est unitas forme ad quam fit motus. nam motus accipit essentiam suam a termino ad quem. Ideo quando terminus talis est unus tunc et motus erit unus. Sed talis terminus ad quem est forma ad quam est motus ergo quando talis forma est una tunc et motus propter talem formam est unus. Et hoc intelligitur de tali forma que est perfectio secunda motus. Tertium est quod tempus mensurans motum sit unum. id est quod in tali tempore non sit interruptio per quietem intermediam. Et ergo si quis vellet ire ad ecclesiam et quiesceret in via tunc ille motus non esset unus numero. immo essent ibi duo motus. Ideo quando mensura non est continua non erit continuum mensuratum. Etiam quia quies est privatio motus ideo quando inter prius et posterius mediat quies tunc prius et posterius non sunt eiusdem rationis. Nam non copulantur per medium quod est eiusdem rationis immo per medium quod est interruptio extremorum. ¶ Et nota quod idempnitatis numeralis est maxima idempnitatis quia illa attenditur penes esse actuale eo quod illa que sic sunt idem. sunt actuata et determinata formaliter et materialiter. Sed idempnitatis specifica et generica attenditur penes esse potenciale. et ergo que sic sunt idem non sunt actuata et determinata omnino quia materialiter non est determinata ergo motus qui est unus numero est maxime unus.

¶ Item ad unum motum numero et continuum tria exiguntur scilicet unitas mobilis. unitas forme ad quam. et quod tempus mensurans motum sit unum numero et continuum

¶ Et quia continuum est.

Unde continuum in diversis partibus Aristote. diversimode diffinitur. Nam in tertio et sexto philosophorum diffinitur sic. Continuum est quod divisibile est in semper divisibilia. Ad est quod habet partes quarum nulla est indivisibilis. Et illarum partium partes divisibiles sunt usque in infinitum. Sed quinto metaphysice. Continuum vero dicitur cuius motus est unus secundum se. id est ubi omnes partes uno motu moventur et non possibile aliter. Unde autem cuius divisibilis. indivisibilis autem secundum tempus. Et ideo dicitur quinto philosophorum Continua dicuntur quorum ultima. id est extremitates sunt simul. quod continuum dicitur a continuando sive ab uniendo. Sed solum est continuatio in his que habent ultima simul. Sed secundum Aristote. in predicamentis et Avicene in presenti. Continuum est cuius partes copulantur ad terminum commune. sicut partes linee ad punctum. et pres superficie ad lineam terminis. Ita tamen quod per terminum commune non intelligatur terminus communis in sciendo vel predicando sed tamen in principando. sic quod illud medium quod terminat utrumque extremorum habet se tanquam pars utriusque. Et ergo predicta diffinitio continui sic intelligitur. Continuum est cetera. id est

Tractatus primus

cujus quilibet pars quantificatiua cum qualibet alia parte quantificatiua copulatur ad terminum communem .i. ad medium quod habet se indifferenter ad quamlibet partem quantificatiuam Et hoc est quod dicitur sexto philosophorum Continuum est cuius partes in alio quo termino communi copulantur qui terminus est principium unius et finis alterius sicut partes lineae in puncto quem intellectus accipit in medio lineae et considerat eum sicut se totum esse principium unius medietatis et finem alterius

Continuum est ^{ca)} ^{pu} dupliciter **¶** Uno modo mathematice et sic solum respicit quantitatem .nam mathematicus versatur circa quantitatem Et sic continuum est diuisibile in infinitum vel in semper diuisibilia sexto philosophorum.

Alio modo philosophice et naturaliter Et sic non est diuisibile in semper diuisibilia quia dabilis est minima caro primo philosophorum.

¶ Nam est secundum naturam ut tibia vel brachium vel partes animalium **¶** Aliud secundum artem ut ligna conuiscata. Sed inter hec continuum est secundum naturam dicitur maxime continuum quia intrinsece.

Et quia continuum est cuius partes copulantur ad terminum communem

igitur motus habet partes. **¶** Ex quibus patet **¶** Unde ex distinctione continui textus inferunt quedam correlaria quorum primum est quod motus habet partes extremas et medium Ratio quia motus est de numero continuorum Sed omne continuum habet extrema ad inuicem ergo motus habet tales partes.

Secundum Correlarium

Est hoc Quicquid mouetur mouebatur et mouebitur. Ratio quia quicquid mouetur in tempore mouetur. Sed tempus diuiditur in prius et posterius igitur etiam motus qui sunt diuisibilia .vi. philosophorum Et per consequens si quid mouetur in presenti mouebatur in parte priori illius temporis presentis et mouebitur ad posteriorem Et quod motus est continuorum similiter et tempus quod diuiditur in semper diuisibilia.

¶ **Ubi Nota** quod quilibet motus habet duos terminos scilicet intrinsecos et extrinsecos sic quod quilibet illorum subdividitur in terminum a quo et ad quem. qui termini a diuersis diuersimode describuntur Pro cuius declaratione sciendum quod secundum Aristotem in .vi. philosophorum quilibet motus proprie dicitur fit inter duas formas contrarias sicut motus localis fit inter sursum et deorsum que sunt maxime opposita. vel inter dextrum et sinistrum. Ita quod omnis motus localis fit inter duo ubi que duo ubi sunt due forme opposite accepte secundum sex differentias positionum Motus autem alterationis fit inter duas formas vel qualitates oppositas quarum una abicitur et alia introducitur. Unde calefactio est motus ubi frigiditas abicitur et habet se sicut terminus a quo. et caliditas acquiritur habens se sicut terminus ad quem. Et sic est in omni motu qui ibi concurrunt due forme una que abicitur et alia que acquiritur Prima ergo que abicitur habet se sicut priuatio forme respectu materie. et secunda respectu prime ut actus Sicut etiam in augmentatione sunt due forme. nam in augmentatione maior quantitas acquiritur et minor abicitur. et sic maior et minor habent se ibi ut duo opposita et per consequens omnis motus fit inter duas formas oppositas et contrarias. Deinde dicit philosophus quinto philosophorum quod omnis motus fit de contrario in contrarium quia terminus a quo semper contrariatur termino ad quem. Et sic nunc est intentio Doctoris sancti et Aristoteli. quod termini intrinseci cuiuslibet motus sunt due forme inter quas fit motus ut termini intrinseci calefactionis sunt frigiditas et caliditas quia frigiditas est terminus a quo et caliditas terminus ad quem Et merito tales dicuntur termini intrinseci quod quilibet motus participat aliquantulum extrema cuiuslibet forme et sic cuiuslibet termini Termini vero extrinseci motus sunt

Folium xviii

Spacium a quo et ad quod mobile mouetur. et de illis nulla est philosophorum diuersitas
Et licet quolibet dicarum formarum sit de essentia motus. tamen videtur magis de essen-
tia motus terminus ad quem quam terminus a quo. Cuius ratio est quia terminus ad quem
est perfectio: et finis motus et habet se respectu motus vt forma. Terminus vero a quo
habet se vt priuatio. ideo sicut priuatio in rebus naturalibus concurrat tanquam principium
essentiale in fieri. ita terminus a quo in motu. Et quia vnum quodque recipit suam speciem
ab actu. ix. metaphisice. Ideo motus est denominandus a termino ad quem qui se habet
vt actus. et non a termino a quo qui est priuatio.

Tertium Correlarium

Est quod motus non est nisi corporum que habent partes et medium Cuius sensus est quod omne mo-
bile est diuisibile in partes quantificatiuas. Ideo dicit quod motus non est nisi corporum que
habent partes et medium Cuius ratio est quia sicut philosophus vi. phisicorum motus spatium et
tempus in quo fit motus habent se proportionabiliter. tempus autem est quoddam diuisi-
bile ergo motus erit forma diuisibilis Sed necessarium est formam diuisibilem esse in sub-
iecto diuisibili Et ergo sequitur quod forma que est motus necessario erit in subiecto diuisibi-
li Et quo patet ulterius quod nullum diuisibile per se. i. motu locali et phisico est mobile.
Dicitur per se quia per accidens aliquid bene mouetur scilicet ad motum alterius vt ani-
ma ad motum corporis in quo est. Dicitur motu locali et phisico. Nam motu improprie
dicto et spiritali alteratione indiuisibile est mobile. sicut intellectus de ignorantia ad sci-
entiam et voluntas de bono ad malum Sed isti non sunt motus proprie dicti nec proprie sunt
motus. sed sunt quedam spūales alterationes de quibus phisicus non habet considerare.
nam ipse considerat de sensibilibus hec autem insensibilia sunt.

Correlarium quartum

Est quod in instanti non fit motus. i. omnis motus fit in tempore et nullus in instanti indiuisi-
bili Ratio est quia tempus est mensura motus quarto phisicorum Sed mensura et mensu-
raturum habent se proportionabiliter ad inuicem. x. metaph. ergo sicut tempus est diuisibi-
le sic etiam motus Instanti autem rationem indiuisibilis sibi usurpat ergo in instanti non fit
motus quod intelligendum est de motu phisico et proprie dicto Nam generatio quinto phi-
sicorum dicitur fieri instantanee. i. introductio forme in materia bene disposita fit in instanti

in quo se motus
Igitur motus habet partes et medium ex quibus patet quod quicquid mo-
in quo se motus

uetur mouebatur et mouebitur. Est enim partim in termino a quo et par-
in quo se motus

tim in termino ad quem Et sic patet quod motus non est nisi corporum habē
in quo se motus

tiū partem et medium Patet etiam quod in instanti non fit motus

Item differentia est inter

Unde Continua sunt quorum quodlibet in suis extremis copulatur ad terminum commu-
nem videlicet ad medium ita quod ex medio et extremis fit vnum simpliciter numero. sicut
patet de qualibet magnitudine Sed Contigua sunt quorum extremitates se tangunt sed
tamen ex eis non fit vnum sicut camisia et cutis. calamus et papyrus Est ergo contiguitas
alterius contactus duorum corporum sicut superficies. Sed Consequenter se habentia
sunt illa que sic se habent ad inuicem quod inter ea nihil mediat quod est eiusdem rationis cum
eis vt due domus inter quas non mediat tertia domus

Item differentia est inter continua contigua et consequenter se habentia. Cō-
in quo se motus

tinua sunt quorum partes copulantur ad terminum commune sicut partes li-
in quo se motus

nee copulantur ad punctum Contigua sunt quorum termini sunt vt penna et pic-
in quo se motus

Tractatus primus

proprie *admodum* *divina* *aliquid*
gamenum Consequenter se habentia sunt que non habent medium inter se sui generis Aliud autem nihil prohibet esse medium.

¶ Item aliquid mouetur per se

¶ Unde s^m viam Aristo. et Doctoris sancti solum compositum ex materia et forma substantiali est subiectum ipsius motus saltem proprie dicti quia quilibet motus proprie dicitur est accidens in sua natura. eo quod talis sit ad terminum ad quem Accidens autem non solum sunt in materia. sed in toto composito ut declaratum est prius ex primo philosophorum Quare concluditur quod solum totum compositum est per se mobile. nam solum illud potest esse subiectum per se motus Etiam actus et operationes sunt suppositorum primo metaphisice Sed materia non habet rationem suppositi immo solum est pars suppositi. vij. metaphisice ideo ei non conuenit per se moueri Alia ratio quia dicere quod materia per se mouetur est dicere contra textum et etiam contra Aristo. j. et. v. philosophorum. a quo est sumptus presens textus Vbi dicitur quod solum totum compositum vel corpus per se mouetur. partes autem totius mouentur per accidens Unde illud per se mouetur quod ratione sue proprie nature potest esse subiectum motus ut corpus. Illud vero mouetur per accidens quod non ratione sue proprie nature sed ad motum alterius in quo est mouetur Et sic partes totius mouentur per accidens eo quod partes entium non sunt entia per se sed solum per accidens. ut quia possunt fieri entia Ideo solum per accidens mouentur et non per se nisi realiter separentur a toto Et sic omnes forme essentielles et accidentales mouentur per accidens .i. ad motum corporis Nam motus nobis mouentur omnia que in nobis sunt.

¶ Item aliquid mouetur per se ut subiectum motus Aliquid per accidens et

hoc dupliciter Uno modo sicut forma in subiecto ut albedo mouetur

motu subiecti Motus enim nobis mouentur omnia que in nobis sunt Alio

modo sicut pars in suo toto ut clauis mouetur motu nauis

¶ Item ad tria predicamenta per se est motus

Ratio quia motus est de contrario in contrarium. v. philosophorum. Sed tantum in tribus predicamentis scilicet qualitate quantitate et ubi est contrarietas ergo solum in his tribus predicamentis est per se motus Est enim motum esse in aliquo predicamento ipsum terminari ad rem alicuius predicamenti. sicut motus dicitur esse ad ubi qui terminatur ad eundem predicamento ubi ut sursum aut deorsum.

¶ Motandum quod ad hoc quod motus proprie dictus sit in aliquo predicamento requiritur primo quod formale illius predicamenti sit acquisibile per motum proprie dictum et per se sicut in qualitate est per se motus quia formale illius predicamenti est qualitas. et talis acquiritur per motum proprie dictum tanquam terminus illius motus scilicet alterationis Terminus autem alterationis est qualitas ad quam est motus ut terminus calefactionis est caliditas Sic similiter in quantitate est per se motus quia formale illius predicamenti acquiritur per motum proprie dictum scilicet per augmentationem et diminutionem Similiter in predicamento ubi est per se motus. nam formale ipsius ubi acquiritur per motum localem qui est motus proprie dictus. Sed in alijs predicamentis hoc non fit ideo solum ad hec tria predicamenta est per se motus. Secundo quod in tali predicamento sit contrarietas Nam. v. philosophorum Omnis motus est de contrario in contrarium Nam terminus ad quem et a quo contrariantur. ideo in substantia non est motus per se quia ibi non est contrarietas Nam ibi non est maxima distantia ergo neque contrarietas Tertio quod in tali predicamento debet esse continuitas ut possit fieri motus de vno extremo in aliud per aliquod medium quod est eiusdem generis cum extremis Et ergo in numeratione non est motus quia numerus est quantitas discreta. sed solum in quantitate continua est motus. Et ideo propter hanc conditionem in substantia etiam non est motus eo quod ibi non reperitur continuitas quia forma substantialis consistit in indivisibili sicut autem sex principiorum Continuum autem est diuisibile in semper diuisibilia. vj. philosophorum Ergo in solis tribus pre-

Folium xix

dictis predicamentis scilicet quantitate qualitate et ubi est per se motus proprie dictus.
Ex quibus patet qd

Motus capit dupliciter	Vno ^o g ^o aliter prout extendit se ad oem mutationes tam instantaneas q ^o successiuas et sic capitur tertio phisicoru ^m ubi d ^r Motus est act ^o entis extrin ^o in pot ^o etia et sic motus scdm sex species est in quatuor predicamentis Na ^m scdm	Generationem	Substantia
		Corruptionem	
		Augmentationem	Quantitate
		Diminutionem	Est in
		Alterationem	Qualitate
		Zoci mutationem	ubi

Alio^o capitur proprie et specialiter solum pro mutatione successiuas que est de subiecto in subiectum vt dicitur quinto phisicoru^m. sic solus est ad tria predicamenta scdm quatuor species nam generatio et corruptio cum fiant instantaneas non sunt species motus.

Item ad tria predicamenta per se est motus scz ad quantitatem qualitate et ad ubi. quia tantum ad trium predicamentorum significata acquirenda

sub rationibus proprijs eorundem mobilia mouentur.

¶ Item motus contrarij sunt.

Ratio quia motus accipit speciem et naturam suam a termino ad quem ergo illi motus qui sunt ad formas contrarias tanq^o ad terminos illius mot^o illi tunc sunt mot^o contrarij sicut mot^o ad sanitatem contrariet^o motum qui est ad egritudinem. et motus ad frigiditatem motui qui est ad caliditatem contrariet^o unde scdm phm contrarietas capitur hic proprie scilicet pro duabus formis maxime contrarijs Et sic dicitur consequenter qd licet in aliquo predicamento non reperiatur contrarietas scdm propriam rationem generis. reperitur tamen contrarietas scdm speciem et phisice. Ideo dicit Bohet^o qd contrarietas in omni predicamento quesita est sed in sola qualitate reperta. sicut latius in figura.

Vno^o formaliter et scdm se Et sic contraria sunt forme absolute actiue et passiue inter se vt dicitur in post predicamentis et. v. metaphice Et sic contrarietas solum reperitur in qlitate. et hoc est qd voluit Bohet^o Contrarietas in omni predicamento quesita est sed in sola qualitate reperta.

Aliq^o dicunt
dupliciter
contraria

Alio modo aliqua dicuntur contraria per accidens seu per alios et hoc tripliciter

Vno^o aliqua dicuntur contraria quia sunt effectiua scdm omni. hoc modo planete dicuntur contrariari quia efficiunt contrarios effectus in istis inferioribus vt saturnus facit frigiditatem mars calorem Attamen inter se non sunt contrarij. Dicitur i. ce Natura recte egit celum eximedo a contrario ipsius enim non suscipit peregrinas impressiones

Alio^o aliquid dicuntur contraria quia ipsa e^o a natura determinat qualitates contrarias Et sic elementa dicuntur contraria. Vnde scdo de anima dicitur qd ignis contrariet^o aque non scdm se quia substantie nihil est contrariet^o. sed scdm qualitates quas sibi determinant ignis enim est calidus et siccus. aqua frigida et humida. sed caliditas contraria est frigiditati. et siccitas humiditati scdo de generatione

Tertio modo aliqua dicuntur contraria per accidens quia per ipsa acquiruntur contraria vel quia sunt in res contrarias Et sic motus dicuntur contrarij.

D

contrarietas qz si magna distans pmetta: b; medi; obres hie magne distans dant
extremi mag distat p dno dunt dunt mag; dunt dunt dunt dunt dunt dunt dunt dunt
quedam dunt dunt dunt dunt dunt dunt dunt dunt dunt dunt dunt dunt dunt dunt

Tractatus primus

Nota qz s; intentionem Doctoris scilicet Omniu motuu termini intrinseci sunt con-
trarij qz in oi motu termini intrinseci sūt forme maxime distates Et qñ d; ab
alijs tūc p;traria essent simul in eodē. Itē d; qz nō est inconueniēs p;traria esse in eodē s; m
esse impfectū vt in aqua tepida est caliditas et frigiditas et hoc impfecte Sic etiā in motu
termini ipsi moti sūt p;trarij et in eodē impfecte Vel dōm qz p;traria p;nt esse in eodē s; m
ponam et nō s; m actū qro metaph. Vñ simul idē esse ens et non ens s; non s; m idem ens

Contraria sunt
in eodem

De motu
compositio; dunt
ad alterius p;trarij
transitio; dunt

Item motus contrarij sunt qui sunt ad terminos acquirēdos cōtrarios vt
motus qui est ad caliditatem contrariatur huic qui est ad frigiditatem?

De motu animalis naturalis

Hic subditur motū in tres spēs scz naturalē aiālem et violentum Cuius rō est qz omnis
motus vel fit a principio intrinseco vel extrinseco Si scdm sic est motus violentus Si primus
hoc est dupliciter Vel fit a principio cognoscitino et sic est aiālis Vel nō cognoscitino sic est
naturalis Tales autē spēs nō sunt eque distates siue eque cōmunes in ordine ad suū gen^{us}
imo aliqñ hnt se subalternatū eo qz motus animalis subalternat motui naturali. h; em se
sicut inferi^{or} respectu ipsius motus naturalis. nā oia motus aiālis est naturalis et nō econtra

Et ideo nō dunt
quidam in suis p;trarij
nām omne p;trarij qz
dunt nā in suis p;trarij
bz s; m dunt h; motus
nō dunt nā vt dunt dunt

Motus Naturalis

Est cuius principiu intra se est natura Et talis capit dupliciter Vno mō propriissime pro illo
lo motu qui fit a principio intrinseco et formali ipsi mobilis qd nobis nō est cognoscitino
vt motus lapidis deorsum et sic motus naturalis distinguit contra aiālem et non est genus ad
ipsum. nā motus animalis fit a principio cognoscitino vt ab anima Alio mō capit motus natu
ralis cōmunitē vt pro illo quod fit a quolibet principio intrinseco et formale ipsius nature
vt etiam est materia et non solum forma sicut motus lapidis deorsum

Nam motus nō dunt
a nā s; nā dunt
p;trarij nō dunt nō
h; ip; p;trarij

Nota qz ad motū naturalē duo requirūtur Primo qz fiat a principio intrinseco Et
per hoc excluditur percussio et tractio Secdo vt mobile hēat inclinationem
ad illū motū Si ergo aliquis senex vel egrotans cadit deorsuz tūc ille motus nō est natu
ralis sed violentus Potest tamē fieri distinctio de illo motu Vno mō ex parte corporis mobilis
solū. et sic dicit talis motus naturalis qz tale corp^{us} est terreum et graue qd naturaliter ten
dit deorsuz qro physicorū Alio mō p;trarij ex parte corporis et etiā forme. et illo mō nō
est naturalis. nā forma illi rei est anima que nō inclinatur ad illū motū sed potius ad op^{er}
positus Et talis motus naturalis in principio est debilis et in fine intensus et fortis Cuius rō
est qz motus naturalis fit per ponam mobilis et per remotionē resistentis scz medi; Et tal
resistentia in principio sūt ito nō permittit moueri sed successiue vt qñ lapis mouetur deors
sum tunc aer successiue scinditur Sed postqz venit ad motum. i. formam tunc velocissime
scindit aerem et sic repente cadit.

De dunt dunt dunt
dunt dunt dunt dunt
dunt dunt dunt dunt
dunt dunt dunt dunt
dunt dunt dunt dunt
dunt dunt dunt dunt
dunt dunt dunt dunt
dunt dunt dunt dunt

De motu animalis naturalis et est cuius principiu intra se est natura Et talis in
principio est remissus in fine vero intensus

Propter potestatem
motus dunt dunt
in dunt dunt
dunt dunt

Deinde motus animalis est qui fit a principio intrinseco et formali vt est aiā. et s; cum
requisitione cognitiōis p;trarij particulariter agētis vt motus progressiuus hoīs vel equi aut
alterius animalis Et talis motus est pro consecutione alterius ad quod appetit induxit
sequendū. mō talis motus est pro consecutione alterius ad quod appetit induxit
remissus in medio aut intensus. Itē qz in principio membra officialia sunt ad huc indisposita
in fine aut talia membra motū ministrantia p diurnū motū sunt multū fatigata. Nam
d; viij. physicorū qz de opabile in sua operatione aliqñ decit ita qz ipsuz nō pōt semper
agere Et sic dicit qz primus motus non deficit in suo motu qz est corruptibilis Sed membra
aiālis cum sint corruptibilia aliqñ reperiūt sic qz nō possunt semper motus continuare Et
qz per continuū motū prolixum et continuū humiditas in corpore expellit et per calidi
tates consumit. sed vita aiālis p;trarij in calido et humido. ergo de quāto animal aliqñ diu
tius mouet de tāto plus in corpore suo reperiūt et deficit Sed quare talis motus aiālis in me
dio est fortis et intensus qz talia membra motū ministrantia per motū debite sunt calefacta
et alienata ideo possunt motui bene ministrare et sic talis motus est fortis.

De motu animalis
dunt dunt dunt dunt
dunt dunt dunt dunt
dunt dunt dunt dunt
dunt dunt dunt dunt
dunt dunt dunt dunt
dunt dunt dunt dunt
dunt dunt dunt dunt
dunt dunt dunt dunt

Impossibile aliquid semper moueri

De dunt dunt
dunt dunt dunt
dunt dunt dunt

De motu
dunt dunt dunt
dunt dunt dunt
dunt dunt dunt

De motu
dunt dunt dunt
dunt dunt dunt
dunt dunt dunt

Quodammodo physicoz simplicius autem prout et aliorum videtur quod ex necessitate permanet quiddam in suis partibus esse videtur autem violentum ex his sequentibus prout ipse quod sit in suis partibus esse

Folium xx

Alius est animalis et est cuius principium intra se est anima. Et talis est

in principio et in fine remissus.

Alius est violentus

Unde Notus violentus est qui fit a principio extrinseco passo non conferente vim. sic quod ipsum mobile quod patitur huiusmodi motu non habeat naturalem inclinationem ad tale motum. Et sic motus violentus nihil aliud est nisi recessus a proprio loco et naturali ut cum lapis mouetur sursum tunc lapis non confert vim ad talem motum eo quod est contra naturam lapidis. Ideo dicit Aristoteles. Si lapis decies mille ferretur sursum tamen ad huc nunquam quiescit sursum aut assuescit illam viam. Et quod omne grave naturaliter tendit deorsum. Sed quid de motu aque sursum in generatione pluvie. Dicendum quod talis motus ex parte aque est violentus quod aqua est quoddam grossum et grave quod naturaliter tendit deorsum et non sursum. Etiam quod talis motus aque est motus tractus. sed motus tractus est violentus ergo etiam motus aque sursum erit violentus. Sed ex parte solis tunc talis motus est naturalis. quod sol est talis nature quod etiam attrahit naturaliter grave sicut magnes attrahit ferrum. Simili modo dicendum est de motu alimenti quod mouetur ad singula membra ipsius aliti quod talis motus ex parte nature est naturalis. Sed ex parte nutrimenti est violentus quia est motus tractus. Virtus enim in omnibus membris attrahit sibi alimentum in ultima digestionem. Etiam ideo quia in nutritione talis motus talia alimenta corrumpit. sed corruptio est causa violenta. Et talis motus violentus in principio est fortis et in fine debilis. Ratio quia talis motus maxime prouocatur ab impetu impresso mobili. sed talis valde fortis est in principio. In fine autem successiue ille motus corrumpitur per naturam rei que tendit ad contrarium motum ideo ut sic est debilis.

Violentus est motus proprius loco ad violentum

Alius est violentus et est cuius principium est extra non conferens vim passivam

Et talis est in principio intensus et in fine remissus.

Notus violentus diuiditur

Subdiuidit motum violentum et non alia duo membra. Ratio quod primi duo motus sunt a principio intrinseco formali quod est unum in quolibet mobili. nam solum una est forma substantialis unius mobilis. Sed motus violentus fit a principio extrinseco. et talia possunt esse multa et sic talis motus coniungit multipliciter vii. philosophorum quare auctor eum subdiuidit in quatuor species scilicet pulsionem tractionem rectionem et vertiginem. Et consequenter pulsio habet duas species scilicet impulsioem et expulsiuem. Unde impulsio secundum litteram patet et. vij. philosophorum. Est quando mouens non deficit ab eo quod mouetur. id est quod mouens prout permanet ipsum quod mouet continuo propellendo sicut cum homo pellit vas et ventus aerem. Sed expulsiuem est quando illud quod mouet quicquid deficit ab eo quod mouetur sicut quod non semper presens est illi quod mouetur sicut pater in expulsiuem sagitte. etiam in projectione lapidis. ubi mouens non semper est presens mobili. Tractio est quando mouens trahit mobile ad se vel ad alterum sic tamen quod mobile quod sic trahitur velocius mouet quod se solo ut tractio aeris. tractio hominis cum crinibus. tractio currus etc. Unde secundum beatum Thomam. tractus differt a pulsione quia in pulsione mouens se habet ad mobile ut terminus a quo incipit motus eius. Sed in tractione mouens se habet ut terminus ad quem est motus mobilis. Et ad illud motum reducuntur quatuor species scilicet inspiratio speculario respiratio et radiatio. Unde inspiratio est aeris attractio per anhelitum ad refrigerium cordis. Sed respiratio est aeris a pulmone per vocalem arteriam emissio. et hoc propter attrahere alium aerem frigidiorum. Et ille due species sunt omnino necessarie ad vitam animalis ut patet secundo de anima. Sed speculario est motus lanificis vel textoris sicut lanam percutere etc. Radiatio est alicuius corporis clarior et luminosior depuratio et illuminatio sicut patet in purificatione peluis. Vertigo est motus compositus ex pulsione et tractione. Et communiter fit in operibus omnium manualium sicut patet in loratione vasorum ubi est tractio et aliquando impulsio. Vectio est quando aliquid mouetur per accidens ad motum alterius ut in curru sedens mouetur ad motum currus. Et ad illum motum tria requiruntur scilicet pellens trahens et quod vehitur. ut in morione currus pellens est seruus. trahens est equus. sed illud quod vehitur est currus.

Notus violentus diuiditur in pulsione tractione rectionem et vertiginem

Violentus est motus proprius loco ad violentum

Violentus est motus proprius loco ad violentum

Violentus est motus proprius loco ad violentum

Tractatus primus

Pulsionis em̄ due sunt species scilicet Impulsio et est quando mouens ei quod mouetur nō deficit Et expulsio que est qñ expellens ei qđ mouet deficit **T**ractio est qñ ad ipsū vel ad alterū velociter est motus trahentis nō separat ab eo quod trahit Et ad hūc motū reducuntur inspiratio respicatio speculatio et radiatio **V**ertigo est motus compositus ex pulsione et tractione **D**ectio est quando aliquid mouetur nō fm se sed scđm accidens Et hoc contingit tribus modis scz impulsione tractione 2 vertigine.

Item motus aliter diuiditur

Vnde motus capitur hic valde cōmuniter pro mutatione naturali nō curādo an sit instantanea vel successiua siue per se siue per accidens qz gñatio et corruptio per se sunt mutationes instantaneae. Sed per accēs successiue inquantū scilicet p̄disponit materiam pro forma inuolucenda. Et sic sunt sex species motus scilicet generatio corruptio augmentatio diminutio alteratio et loci mutatio. que tangūtur in his versibus. Corruptio generat augmentat diminuitqz. Alterat et mutat innt he spēs morionis. Vnde **M**otus generationis est morus ad esse rei simpliciter. **V**ij. metaphice. Et per hoc excludit morus alterationis et augmentationis et alij motus qz illi sunt ad esse scđm quid. Cuius ratio est qz alie spēs motus sunt ad formam accidentale. forma autē accidentalis dat esse scđm quid. **M**otus em̄ diminutionis est ad esse sub minori quāritate siue augmentationis ad esse sub maiori quāritate. Sed motus loci mutationis est ad esse alibi. motus autē alterationis est ad esse sub alia quantitate. Et talis motus fit tripliciter **V**no mō de extremo in extremū vt de albedine in nigredinem **S**cđo de medio in extremum vel ecōtra vt de rubedine in nigredine **T**ertio de vno medio in aliud vt de rubedine in viride. Sed morus corruptionis est motus ad nō esse simpliciter **R**atio qz corruptio est ad priuationem forme que dat esse simpliciter scđo phisicō et. **V**ij. metaphice. et per p̄ns est ad priuationē totius rei que dicitur habere esse simpliciter **T**unc subiūgit sex dñcias loci mutationis vel motus scđm locū **V**bi Nota qz differentia positionis nō est aliud nisi vbi ipsius mobilis scz a quo vel ad quod mobile tendit seu mouetur. quia omne qđ mouetur localiter aut sursum tendit aut deorsum **V**ij. phisicōrū tres sunt dimensiones rerū corporearū scilicet longitudo latitudo et profunditas Et ille tres dimensiones habet sex terminos. vt longitudo habet illos duos terminos sursum et deorsum. latitudo de extrū et sinistrū. profunditas habet ante et retro Et sic illi sex termini dimensionum dicuntur sex differentie positionum. et scđm illas fit omnis motus localis **E**t scias qz res inanimata naturaliter solū mouetur scđm vnam dñz positionis sicut si talis res est grata tunc mouetur deorsum **S**i vero leuis tunc sursum **S**z volenter potest moueri scđm omnem differentiam positionis Sed corpus animatū motu animati potest moueri scđm omnem differentiam quia est perfectius qz inanimatum.

Et hoc capiendo spēs nō proprie s̄ pro modo speciatē ex qz motus nō est generis s̄ transcendit ad uarietate

sola p̄na
7 creatio
ad esse scđm
p̄nalē

Colorem aliquid sunt generis vt alij generis qz generatē ex albedine 7 defectu latitudinis **O**lij qm sunt mediū qm ex alteratione per corruptio aut extremorum generatē de p̄ns indesept 7 separā

Quidam motum in se in sex spēs qz in genere nō dicuntur spēs sed inferuā qz motus nō est generis s̄ in analogum

De qz nō quiescit

Item motus aliter diuiditur in sex species scz generationē corruptionem augmentatiōez diminutionē alteratiōez et loci mutatiōez **S**ex sūt dñe positionū scz ante retro sursum deorsum sinistrorsū 7 dextrorsū. Et illa est diuisio phisicā in post p̄dicamentis. **Q**uius est priuatio motus.

Vnde quies scđm cōmunē viā dupliciter sumit **V**no mō cōcretiue pro re quiescere. Et sic quies est res nō mora apta tñ moueri. quo mō quies valz tantū sicut res quiescēs **E**x quo primo collige qz nullum indissibile proprie quiescit qz nihil quiescit nisi quod est natū moueri Sed indissibile nō mouetur nisi per accidens vt supra ergo **S**cđo collige qz de 2 alie

[Marginal notes on the right side of the page, including 'Alberius loci', 'Et hoc est motus', 'Solum de motu', 'ad dy', 'ad nos', 'si hoc', 'inchoat', 'vnde', 'yde die in', 'recto est', 'p̄thogora', 'aditum dñe', 'p̄ns', 'p̄ns', 'corrobo', 'dñe']

Tractatus primus

hilomin? d: al gescere a tali motu Sz ges violēta ē qñ mobile nō ē in loco suo natāli sed extra tale detinet vt qñ lapis detinet sursum vel leue deorsum tūc gescit violēter z accit

Item quies diu iditur Rā alia est naturalis et est qñ corp? est in suo proprio loco et determinato sibi a natura Alia est aī alis et est quādo aī al cesat a motu suo siue cōiūgat appetibili siue nō. Alia est violēta z ē quādo corp? est in loco accidētali vt si terra esset in loco alto

Infinītū est Dñ antiquit? inter plures phos ante Aristo. de infinito varie fuerūt opios Quidaz enim simpliciter negauerūt infinitū. quidā vero posuerūt in actu. et vtrūqz reprobāt Aristo. z phicoñ et. i. celi. qz ex vtrūqz sequit magna imo maxima incōueniētia De illis qui simplr negāt infinitū accidit hoc incōueniēs. qz omne quātū diuisibile cōponitur ex partibus integralib? indiuisibilibus. et sic indiuisibile causāret diuisibile qd est cōtra Aristo. z. celi. Illis vero qui ponūt infinitū actu accidit alia incōueniētia. Nā pmo accidit eis qz aliqd est corp? qd nō est in loco qd sūm est qz omnis loc? finit? est eo qz totū vnūuersū finitū est vt habetur pmo celi. sed infinitū nō est in finito. Scdo accidit eis qz sit aliquod corp? qd nō est figuratū neqz habet magnitudinē qd implicat. Itō qz quelibet figura z quelibz magnitudo termino vel terminis clauditur vt dicitur pncipia mathematice Sed infinitū si esset ipsuz nō haberet terminos. nā illud qd habet terminos hoc finitur per terminos. Sed infinitū si est tunc erit corp? siue figura et magnitudinē quod falsum est.

Notandū qz sūm intentionē pbr Infinitū capitur tripliciter Vno? cōtradictorie vt infinitū tm valeat sicut nullo mō finitū nec actu nec potētia. Et sic pūct? d: infinit? qz pūct? nō est finit? qz nec est magn? nec parū. mō omne finitū aut est magnū aut parū Sed qz pūctus nō sit magn? vel parū qz res est magna vel parua rōe partiū. sed pūctus nō hz partes Dicit em Euclides Punct? est cui? pars nō ē. Sic etiā aīa hominis est infinita qz nō est finita. cū nec sit magna nec parua. Dicit em. 3. de aīa Intellectus est immixtus et immaterialis. Magnū aut et pūct? d: materiale et quātitatem habet et mater ā. Scdo capitur infinitū pūctiue scz qd actu nō est finitū sed aptū natūm esse finitū Sic materia aī forma sumpta d: infinita sūm quātitatē. sed postqz statit sub forma et quātitate d: finita Tertio capitur infinitū p rarie vt dicit aliqua forma in re Et sic illud d: infinitū qd habet formā et dispōem p rarias finitū vt si esset aliqd quātūz non terminatū diceretur sic infinitū. Tale ergo infinitū pōt intelligi dupliciter. Vno mō sūm actu. alio mō sūm potētia Infinitū in actu est ens quātū extensū nō terminatū vel sū terminis Et tale nullū est. iij. et. vi. phicoñ qd probatur illa rā: oue Illud cui? pncipia sunt finita nō potest esse infinitū Sed pncipia entis et cuiuslibet corporis sunt finita igitur nullum est infinitū in actu. Nā qz ex pncipia finitis nihil fit nisi finitū pmo posteriori.

Quos qz pncipia rerū sunt materia et forma. et hec pncipia sunt finita Nā materia finitur per formā. cū recipiat certū esse et locatur ad certā spēm per eandem Habere autē certū esse et habere finitū esse forma similiter dūtinetur per materiam que terminat cōtra tē forme Licet em oīs forma sūm se est cōmunicabilis multis tm illa cōmunicabilitas terminat per materā Sed infinitū in pōia est illud qz actu est finitū sed habet aliquā potētiā ad infinitatem vt quodlibet p rariū hoc mō d: infinitū Actu em est finitū. sed pōia est infinitū. Cōtinuū em actu terminat duobus pncipis terminatib? ipsū. Sed qz tale cōtinuum diuidit in sp diuisibilia et sic hz pōiam ad diuidi in infinitum Sic similt gnationes et corruptiōes phice sunt infinite sūm Aristo. 2. de gene. Quelibet em gatio actu est finita sūm qz vna succedit alteri procedit in infinitū sine termino. Sic sūr mot? celi. ipm tps. sūr infinita sūm successione. qlibet em mot? quolibet die factus est finit? qz sit a determinato termino vt oriente. in terminū determinatū vt occidēs Tñ vn? mot? diuturnus continue succedit alteri sine interruptione quia nō est timendum qz celum stet ideo motus celi dicitur infinitus sūm successione.

In vigore. et hmoi infinitas in vigore attribuit ab aliqb? pmo pncipio scz deo. et de tali determinat etiā natālis phus vt p r. viij. phicoñ. Scdm durationē et de isto etiā determinat phs natālis. ipse em hz deter? In vigore. et hmoi infinitas in vigore attribuit ab aliqb? pmo pncipio scz deo. et de tali determinat etiā natālis phus vt p r. viij. phicoñ. Scdm durationē et de isto etiā determinat phs natālis. ipse em hz deter?

Nam omnes

m phr.

punctus qz mfi mns

Infinitum qz quodam dicitur in actu nō d: pncipium

Wā 7 forma rerum natū pncipia sunt finita

Similit? d: p r. iij. qz em p r. iij. nō ē hūg nō p r. iij. onem in d r. iij. qz partes hūc copulāt. ad p r. iij. hūc and

Wā 7 forma rerum natū pncipia sunt finita. Nā materia finitur per formā. cū recipiat certū esse et locatur ad certā spēm per eandem Habere autē certū esse et habere finitū esse forma similiter dūtinetur per materiam que terminat cōtra tē forme Licet em oīs forma sūm se est cōmunicabilis multis tm illa cōmunicabilitas terminat per materā Sed infinitū in pōia est illud qz actu est finitū sed habet aliquā potētiā ad infinitatem vt quodlibet p rariū hoc mō d: infinitū Actu em est finitū. sed pōia est infinitū. Cōtinuū em actu terminat duobus pncipis terminatib? ipsū. Sed qz tale cōtinuum diuidit in sp diuisibilia et sic hz pōiam ad diuidi in infinitum Sic similt gnationes et corruptiōes phice sunt infinite sūm Aristo. 2. de gene. Quelibet em gatio actu est finita sūm qz vna succedit alteri procedit in infinitū sine termino. Sic sūr mot? celi. ipm tps. sūr infinita sūm successione. qlibet em mot? quolibet die factus est finit? qz sit a determinato termino vt oriente. in terminū determinatū vt occidēs Tñ vn? mot? diuturnus continue succedit alteri sine interruptione quia nō est timendum qz celum stet ideo motus celi dicitur infinitus sūm successione.

libertate ut p r. iij. qz em p r. iij. nō ē hūg nō p r. iij. onem in d r. iij. qz partes hūc copulāt. ad p r. iij. hūc and

Et hoc nō sūm d: d r. iij. qz em p r. iij. nō ē hūg nō p r. iij. onem in d r. iij. qz partes hūc copulāt. ad p r. iij. hūc and

Quia d r. iij. qz em p r. iij. nō ē hūg nō p r. iij. onem in d r. iij. qz partes hūc copulāt. ad p r. iij. hūc and

De d r. iij. qz em p r. iij. nō ē hūg nō p r. iij. onem in d r. iij. qz partes hūc copulāt. ad p r. iij. hūc and

Folium xxij

minare de motibus et eorum mobilibus et eorum per se accitibus. Entia ergo infinita s3m duratione sunt movētia vel mobilia vt cōiter corpa celestia vel motores corporum celestium Determinatur em̄ primo celi qd celū est sempiternū immutabile et infatigabile.

Infinitū s3m intētionē phiſico est multi plex Nam ali quod est

Secūm negatiōes foralis detēriatōis qd sc3 in sua eēna nō includit aliquā detēriationē foralē sed est in pōna ad oēs foras. et hoc mō mā pma d3 infinita. et de illo infinito etiā cōsiderat nāralis pbs. materia em̄ ē pncipiū rei nāral vt dcm ē i pmo. nāral aut pbs h3 dēriare d pncipijs rerū nāraliū Scdm quāritatē et est quātū sine termino. Et de isto etiā cōsiderat nāralis pbs Nō sic qd esset sed sic qd probat qd tale nō sit. iij. phicozū Sicut em̄ nāralis pbs dēsiderat cognoscere veritatē et cām manifestare sic dēsiderat naturaliter fugere errozes. Vñ cū error sit in natura sc3 qd illud qd nō est nec pōt esse naturalis pbus d3 reprobare qnē modū pbus videtur tenuisse in libris phicozū Nā in tertio oīdit qd infinitū in quātū esset ens extensū sine termino nō est nec pōt esse. et hoc vocat infinitū s3m actū Sed aliud est infinitū s3m pōnā et hoc est dupliciter qd vel s3m diuisionē magnitudinis et sic omne p̄mū dicitur infinitū qd nūne tale est diuisibile in temp diuisibilia. Aut s3m appositionē et sic numer⁹ pōt augeri in infinitum.

Una oppositorum qd eade s3m p̄t mediana 3/ama qd de p̄to aut 7 de opposito qd 3 m̄p̄to de uno aut 3 p̄to de altero m̄ p̄māto

De acceptionibus infiniti.

Vnde Aristo. in p̄ncipio vltimi tractatus tertij phisicorum et vndecimi metaphisice ponit quinque acceptiones que etiā ab autore hic repetuntur. Primo sumitur negatiue pro oī illo qd nō pōt p̄trāsiri eo qd nō h3 quātitatē Et sic omne indiuisibile d3 infinitū vt momentum Et etiā a voce abnegatur vt qd vox nō est visibilis Secūdo accipitur infinitū pro eo qd h3 transitū incōsumabile. i. qd h3 quātitatē nō terminatā Et illud dicitur infinitum actu qd reprobat p̄ p̄m p̄mo phicozū et p̄mo celi. qd tale infinitū ponitur s3m eos in quātitate. sed necesse est quātitatē esse finitā vt sub rotunditate vel quadrāgularitate rōis. S3 oīs figura h3 terminos vt supra ergo infinitū esset finitū et per terminos terminatū qd iplicat Tertio capitur pro illo qd difficulter vel vix pōt p̄trāsiri Et sic quātitas ab oīte in occidens dicitur infinitū Sic etiā via longa d3 infinitū respectu egrī Et illud dicitur infinitū sinkatēgorēmaticē. i. infinitū s3m quid Quarto infinitum dicitur illud qd s3m se h3 transitū consumabilem sed tñ habet impedimentū extrinsecū propter qd nō pōt p̄trāsiri vt profunditas maris d3 infinitū Et tale dicitur infinitū per accēs. magis tñ p̄prie diceretur finitū qd infinitū qd a se nō h3 illā infirmitatē sed ab extrinsecō quodā Quin to d3 in finitū s3m pōnā et hoc tripl̄ Del s3m appositionē et sic numer⁹ dicitur infinitus nā talis crescit in infinitū per vnitatis additionē Del s3m diuisionē et sic cōtinū est infinitū. nā tale. vi. phisicozū est diuisibile in semper diuisibilia Del s3m appositionē et diuisionē simul. et sic r̄p̄ est infinitū. nā temp⁹ aliquāliter includit naturā quātitatis d̄icere. eo qd est numerus Et etiā habet rōem quātitatis p̄mū et sic est diuisibile in infinitum. Et hec omnia recollige summatim in subscripta figura.

Impedire s3m transitū s3m p̄o m̄p̄māto 7 r̄p̄p̄to q̄m

Formale	Simpliciter	vt intelligētia
	Secūm quid	
Infinitū	Actu	Impossibile reccio phisicozū
	Materialē i pōna	

De infinita s3m p̄p̄o Prima Secūda Tercia Infinita p̄mū qd ad r̄p̄e d̄p̄m̄m ladeo + infinita d̄p̄m̄m cum nō h3 d̄p̄ale in materiam s3m m̄p̄māto Numeris 2 appositionē Magnitudinē 2 diuisionē Tempore 2 r̄p̄p̄o modo

Quibus omnibus premis dicendum est ad diffinitionē qd ipsa est sufficiens et bona. probatur sic Omnis potentia habet diffiniri per suum actum Sed proprietates infiniti in potentia est qd aliquid relinquat extra se ergo habet diffiniri per hoc sicut per actum eius essentialē Maior est nota quia potentia essentialiter est ad actum vt probat Aristoteles. i. metaphisice Sed minor patet ex declaratis.

Et quia motus... d̄m̄m m̄p̄māto... h3 d̄p̄ale... nā talis crescit... d̄p̄m̄m m̄p̄māto... h3 d̄p̄ale... nā talis crescit...

Tractatus primus

Declaro de motu
quod per se motus
in opposita profertur
de passibus motus
Viam inter magnam
Pia conferunt ad cas
noscedum q quid est
fimo de aia et pto
deiat de spinto q d
passio manifesta motu
ipsum sic diffinens
De an tepm

Infinitu est cuius qnitate accipientibus semper est aliquid extra accipe-
re Nota infinitu accipitur multipliciter Primo p illo qd non potest per-
trarsi qz no est aptu natuz pertrarsi vt punctus Secdo qz cu sit quatu non
pot pertrarsi eo qz no habet fine vt supra dictu est Et nullu tale est actu
Tertio pro illo qd vix pot pertrarsi vt val longa que non pertrasi nisi
cum difficultate Quarto qz cu sit aptu natu pertrarsi non tamen potest
pertrarsi ppter impedimētuz extrinsecu vt profunditas maris Quinto
Bin appositione sicut dicim? numeru in infinituz posse augeri Alto modo
fm diuisione. et sic continuu in infinitu est diuisibile. et vtroqz modo tep?

Locus e vltima superficies.

De loco apud antiquos phos fuerit aliqne opios quas recitat phus quarto phicozuz.

Opinio prima

Dixit q locus esset materia rei naturalis No illi qz loc? se habet vt quoddā receptacu-
lum rei locate materia autē hec omnia recipit qz ipsa recipit formā que dat omnibus esse
vix. metaph. Et qz ipsa est in potentia ad omne formā sibi possibilem primo phicozuz.

Opinio secunda

Dixit q locus esset forma rei naturalis No illi? opinionis qz locus terminat suū locatu
szm formale rōem termini. eo qz ipsa dicitur gnari terminatine Etia forma terminat oem
opationē et oem motum. ipsa em est perfectio motus Sed qz loc? terminat rē ipsi? mor?
ergo forma habet se vt loc? respectu mobilis. Has duas opiniones reprobat Aristo. di-
uersis motibus diuisim et coniunxerim quibus relictis tali probatone ambas reprobat sic.
Materia et forma sunt pres cēntiales rei naturalis 7 sp sūt eedē rei naturalis Sz stat qz nō sp
res ē in eodē loco rōo ridiculosū esset dicere qz mā et forā sunt locus ipsius rei mobilis.

Opinio tertia

Fuit qz loc? est exterior superficies et pueria corpis locatis Vel saltē corpis totū locans
aliud vt loc? cōtēnisse est totū vas vel saltē exterior superficies Quā opinioes reprobat
Aristo. sic. qz oportet locatū esse equale suo loco. nā si non esset proprius locus suo locato
tunc cōmitteret vacuū qd natura abhorret Sed hoc nō est verū dicere de exteriori super-
ficie. ergo opinio Aristo. est verior qz loc? est superficies interior et cōcaua ipsius locatis
corpis. 7 huic conuenit presens dno loci vt patebit. vt si quis haberet vas erēū tunc illa
cōcaua superficies et interior meretur dici locus.

De diffinitione loci.

De dno loci pot sic intelligi. Locus. s. phisic? est vltima superficies. i. interior cōcaua vel
plana. corpis. i. substantie corporee. cōtēntis. i. locatis. immobilis primū. i. de cui? rōe
nō est vt moueat cū locato Superficies em illa interior corpis cōtēntis ad duo pot cōpa-
ri. Primo ad corp? cōtēntis vel locas cui? est superficies 7 mētura intrinseca rōe cui? nō dz
locus qz sic nō cōtinet ipm locas sz pot? cōtinet in locate Secdo pot cōsiderari vl cōpari
talis superficies ad corp? locatū qd cōtinet 7 circūdat. et respectu illi? dz locus et mētura
extrinseca. pro rāto qz szm esse est sepata ab ea qz est in locate ¶ Sequit correlarie primo
qz loc? in rōe entis non distinguitur a superficie qz est superficies cōcaua corpis locantis.
Vt et Aristo. v. metaph. nō ponit locū distinctā spēm a superficie. Loc? in cōsideratus in
vltimum est distinctum ab eo. Nam diff? 7 diffinitum dicitur in
metaph. Si superficies diffinitur locum et pti qz se dno in rōe autē
nam in rōe mētura cum se qz mētura mētura distiguit a pti
fuit que mētura mētura

Abestis qd dicit
Nam manifestum
q aliquid manifestum
est a diffiale rōe
re quid se loci que
diffinitas cōtinet
qz opmōm diffial
est

Quarta phi: Cōm
Bpce quidē em 7
mā nō separantia
a se

Etiam locus dicitur
sicut locato et pti.
Et inde immobilis qz
dz talis superficies est
quodā mētura mētura

Loco m rōe
em a pti
fuit ut dicitur
mētura mētura
em diffinitum
a pti

3. 7. 1. q. 1. et 2. 2. in principali qd em ois manus q deo et in edo dca z effera
potentiam z potentia but in effectibus pncipalibus bonitate xpm

Tractatus primus

Deus
vbiqz

Deus triplr e
in vniuerso

Sacramentaliter siue miserialiter Et sic deus est in sacramento altaris
quod rata fide credimus.
Misericordialiter. sic deus est vbiqz s3m qd dicit scriptura. Misericor
dia dei plena est terra Inde prouenit illud dictum commune. Deus est
vbiqz Et illud tritum Enter potenter deus est vbiqz presenter

Pro cogitacione diffon
lori pui pnt quor
modis dicit aliquis esse
in loco

Item aliquid dicitur tripliciter esse in loco scz circūscriptiue diffinitiue z
repletiue. Circūscriptiue in loco dicitur esse cui pōt assignari principium

mediū et finis in loco Vel cuius partes cōmensurātur partibus loci. et sic
corp⁹ est in loco Sed diffinitiue in loco est qd est hic et non alibi Et hoc

modo angeli sunt in loco qz angelus scdm Damascenum ibi e vbi operat⁹

Repletiue No e in loco qd replet oēs locū vt de⁹

De loco vbiqz am
z que sit loaz et dicit
sed motus ane p
in quibusdam z deo me
pnt qd qd in quibusdam
loa em mutatio indicat
locum qd quo z ad que
si est recta vel loannae
ca quem si qd accidet

Unde presens diuisio stat in hoc qd solū corpa totalia que habent esse ad motū propriū illa
sunt in loco per se Sed forme sublātiales et accitales et s3r ptes integrales sunt in loco p
accitāis No pnt partes qz motus localis arguit locū. sed solum corpa totalia mouentur
in loco per se ergo solū talia sunt in loco per se Ratio scde partis qz forme similiter ptes
non mouentur in loco nisi per accitā ad motū totius. cū supra expressus est qd motus nobis
per se mouentur omnia que in nobis sunt per accitā Et illam diuisionem ponit Aristo
in quarto pbicorū sub his verbis Et alia quidem per se vt omne corpus mobile Celū autē
sic dictū non est alicubi totum neqz in aliquo est. Si quidem nullum continet ipsū corp⁹
Sedm autem qd mouetur sic locus est in partibus Alia vero s3m accitā vt anima et ce
lum partes enim in loco quodammodo sunt.

Item quedam sunt in loco per se sicut subiectum. et quedam per accitēs

vt ea que sunt in subiecto sicut forme et partes integrales.

De loco Octaue sphere

Queritur Vtrum octaua sphaera sit in loco Unde circa decaionem huius questionis plu⁹
res sunt philozophorū opuniones propter quod presens questio multū difficilis est Diuersi
tas em opunio ū solēniū pborū signū e difficultatis Inter qz qdē opiniois Pcia e opinio

Alexandri

De recitat Commentator quarto pbicorū. Qui opinatus est vltimam spheram nullo
mō esse in loco Cui⁹ rō est ista qz a nullo pntet Loc⁹ aut est superficies vltia cōtinetis Dix
it ergo Alexander qd pnt esse corp⁹ qd nō est in loco. Nō enim est de rōne corporis qd sit in lo
co. cū locus nō ponatur in diōe corporis nec corpus in diffinitione loci vt idem dicit.

Auicenna

Aut sequēs Alexandrū addidit qd mot⁹ corpis celestis nō est mot⁹ localis. nec s3m vbi nec
s3m sitū et ideo nō opz qd celū sit in loco Sed hoc subsistere nō pōt. Omne em qd mouet⁹
localiter necessario mouet in aliquo loco S3 vltima sphaera mouet localiter vt probat. 1.
et. 2. celi. Mot⁹ localis est pnt⁹ motū qui attribuit primo corpi vt est celū. viij. pbicorū
S3 mot⁹ nō est nisi ad qtuor res. v. pbicorū. Est em ad sublātā vt gñatio et corruptio
saltē coiter loquēdo de motu Est etiā mot⁹ ad qntitatē vt augmētatio diminutio Ad qnti
tatē vt alteratio Et ad vbi vt loci mutatio. In celo autē nō e mot⁹ nec transmutatio s3m
sublātā nec s3m qntitatē qz celū nō suscipit peregrinas ipressiōes. Nec s3m qntitatē. quia
celum est magnum et inaugmentabile vt patet primo celi. Concluditur ergo qd in celo est
motus ad vbi nouum acquirendum Ideo ad rationem Alexandri dicere possum⁹ qd vltia

Et em alium motū
vbiqz in altera
le i celi parte pnt
vbiqz que e pnt
vbiqz

Albergo alia vbi sunt
Loco qd pnt eiq est in loco
celi in loco qd dicitur

Quod album esse non dicitur de colore absolute dicti nam absolute consideratio rei est secundum principium
et essentialia est in bono de essentia hominis alibi nam hoc alibi solum absolute alibi est

Folium xxiii

Sphera mouetur per se sicut se totum et sicut suas partes Licet ergo celi non mutet totum locum
sicut subiectum sufficit tamen quod sicut formam pres celi mutat locum Etiam sicut subiectum et foras ut dicitur
viii. et vi. phisicorum Etiam possumus dicere quod hoc esse in loco non sit de ratione corporis. verum est
absolute sumpti. tamen esse in loco est de ratione corporis localiter moti Secunda Opinio est

Temixti

Qui dixit quod vltima sphaera esset in loco per partes suas Et ait Albertus quod Temixti
per partes intelligit orbis inferiores que mouentur a cauo orbis primi. Et ergo rotum celi
sit contiguus et pres vel orbis inferiores sunt in loco. ut sphaera saturni est in loco quod contiguus
netur a sphaera stellarum fixarum Et sphaera stellarum fixarum pincet a primo mobili ergo dicebat
Temixti quod celum esset in loco per partes Cuius ratio fuit ista Et cum vltima sphaera debeat esse in
loco quod mouet. et non est in loco sicut se totum ergo per partes Et hac postioribus sicut aliquos per os sequitur

Thomas de Aquino

Dicit enim quarto phisicorum in hec verba Ridiculu videtur quod aliquid dicat quod vltima sphaera sit
in loco per accens scilicet quod centrum est in loco Et ideo magis approbo sententiam Temixti quod dixit quod
vltima sphaera sit in loco per partes Sed hec positio non videtur bene quadrare veritati quod sicut illi
modum loquendi celi vel vltima sphaera non esset in loco nisi in potentia. quod partes ut sunt in to
to non habent esse nisi in potentia ut declarat. vii. phisicorum et. v. metaphisice Nec etiam vna pars
vltime sphaere est diuisa ab alia ex quo in continuo partes se simul tenent Sed vltima sphae
ra est quoddam continuum sicut rem indiuisibile. Tertia Opinio est ipsius

Alphorabii

Secundum recitat Commentator Et est quod vltima sphaera per se sit in loco Unde ipse dat duas
inter corpora naturalia que mouentur motu recto et inter ea que mouentur motu circulari
Corpus enim rotundum et circulare per se mouetur Ratio est ista quod linea rotunda est perfecta
et non potest recipere additionem aut diminutionem Corpus autem rectum sunt per aliud et est ea quod
linea imperfecta est et diminuta et potest recipere additionem Adis suppositis dicitur quod vltima sphae
ra est in loco non sicut in aliqua ambigente et extremitate circa ipsas. sed potest ratione centri circa
quod circunvoluitur Et hoc dicitur esse commune omnibus sphaeris sicut quod sphaere sunt Et si aliqua
sphaera est in aliquo continente ambigente ipsum. hoc accidit ei sicut quod sphaera est Sphaere enim
sicut quod sphaera est debetur loci ratione illius circa quod voluitur ut ratione centri Et dicitur
terius quod duo loci quia posuit Aristoteles. ut intelligi de loco corporum rectorum et que mouentur rec
to motu. et non de corporibus que mouentur motu circulari Sed hec positio non est verita
ti consona Ideo ponenda est alia opinio ut

Commentatoris Apherrois

Que est quod vltima sphaera est in loco per accens scilicet per centrum Et pro intelligentia huius
positionis quatuor sunt consideranda Primum quod vltima sphaera siue sit sphaera stellarum fixarum
arum siue alia est in loco aliquo modo Secundo quod non est in loco per se Tertio quod est in loco per accens
dens Quarto quod est in loco per centrum Primum patet quod non de quod mouet localiter est in loco aliquo
Sed vltima sphaera mouet localiter igitur Secundo patet Illud extra quod non est aliud corpus contine
nens ipsum non est per se in loco Sed vltra vltima sphaera non est aliud corpus contine
nens ipsum quia corpus continens est extra contentum In hoc igitur quia extra celum ne
hil est ut patet secundo celi. sequitur quod non sit in loco per se Tertium patet quod vltima sphaera est in lo
co vel ergo per se vel per accens ex sufficienti diuisione. Sed non est per se in loco ergo per
accidens Quartum patet scilicet quod vltima sphaera sit in loco per centrum quia sphaera per illud est in lo
co per quod ipsa est quiescens et immobilis imo fixa. Sed sphaera dicitur quiescens et immobilis
ratione centri igitur Maior quod quilibet res cuius est in loco proprio quiescit et cessat a motu Maior
quod centrum est immobile Est igitur conclusio finalis que est de motu Aristoteles. quarto phisicorum talis
Vltima sphaera est in loco non per se sed per accens. et non ratione partium ergo ratione centri.
Probat conclusio scilicet quod vltima sphaera non est in loco per se Illud quod est in loco per se continet
ab aliquo Sed vltima sphaera a nullo continet igitur Maior est va ex diuisione loci Maior est no
ta quod extra celum nihil est Sed quod vltima sphaera sit in loco non ratione partium sed ratione centri

Summe
hinc est
hinc

Vnam motum
est argumto
cum xio phi

Voc dicitur
ali quod ma
lo acmlang
tama mel
um uledm
am pphm
e pphm
tal mag qd
oia dicitur

Vnam a rem
no pphm
a hinc ad
mum pphm
quod dicitur
est quod no

Una sphaera est
in nichil de quod
no sit addito sicut
dicitur de tali corpore

Vltima sphaera
videt esse falsa sicut
dicitur in uno in mo
videt esse falsa quod motu
locali patet motu est
qui causa dicitur motu
in cetero sicut patet
opinio de loco per se
nec hinc quod motu
locali non est ad hinc
motu vel quod dicitur
in alio sicut patet
videt ad isto alforabio
motu mobile habet
motum operis quod
in alio sicut motu
dicitur sicut motu
est in motu motu local
et patet motu in motu

Conclusio
est de
actum per

Tractatus primus

probatum est superius in recitatione opinionum Etiam ridiculus est dicere qd aliquid mo
uetur s3m partes et nō s3m se totū. cū partes non sint aliud nisi suū totū vt dicitur primo phi
sicoꝝ Et ideo ista opinio quocūq; mō saluat est insufficientis propter multa inconuenientia
exinde orta Nā sequeretur qd celū eēt diuisibile et corruptibile qd est p̄tra Arist. i. ce. i. gū. 22

Vacuum est locus.

Vnde vacuū capitur dupliciter Vno^o vt vulgariter diffinitur Vacuū est loc⁹ in quo nō est
corpus grossū 7 faciliter sensibile. sic vulgo dicitur cātarus est vacu⁹ cū vinū vel aqua ex eo
sit effusa nō obstante qd ad huc sit plen⁹ aere quarto phicoꝝ Vñ plenum aere est vacuum
s3m illos et sic nō capit hic Alio mō capitur phisice pro superficie interiori alit⁹ corporis
que actu nihil continet s3 tamē apta nata est continere. Sic diffinitur in propositione dicitur quid
nōis. nā vacuū non h3 correspondentiam in re s3m naturā q̄ro phicoꝝ Natura nō pmittit
vacuū Est autē differentia inter dicitur quid rōis et quid rei Nā dicitur quid nominis est me
diū inuestigandū vtrū res quā sciat diffinitū sit vel nō sit Et idō Arist. volens inuestiga
re an vacuū sit in natura sicut antiqui dixerūt ponit ei⁹ dicitur quid nominis. i. qd per no
men scietur Et tunc ex se bñ pot haberi an vacuū sit vel nō sit Sed dicitur quid rei est mediū
inuestigandi que res est et propter quid res est. qd ipa est mediū potissimū. Et talis dicitur
presupponit suū diffinitū esse in rerū nā. nā questio propter qd presupponit questionē qd
est. 2. posteriorū qd nūq; scitur quid est nisi prius sciat qd res est. Sed dicitur quid nōis vt
supra solum inuestigat vtrū res est ergo nō presupponit re esse. Præterea quid rei couenit
tm̄ entibus qd dicit formam totū. mō cui⁹ est forma illud etiā dicit esse ens Sed quid nominis
couenit entib⁹ vt lapis refertur ad suū sciatū Et nō entibus vt q̄ro phicoꝝ Et in p̄ti
vacuū est nō ens h3 tamē significatū sicut locū nō repletū corpe Etiam chymera nō habet
rei correspondentiam sciat compositum ex incomponibilibus componi.

*Vnde scilicet quibus
nihil correspondet in
re nō possunt diffi
ni diffinitioe quod rei
Sic et vacuum in
nihil in re correspon
det nisi chara diffinitio
ne*

Vacuum est locus non repletus corpore aptus natus repleri

Intellectus diffinitionis

Vacuū est locus. i. superficies. nō repletus corpe. i. que actu nihil cōtinet. aptus nat⁹ res
pleri. i. apta nata continere corpus In qua diffinitione hoc verbū est nō debet capi prout
tm̄ valeat sicut existit. nā tūc dicit cū diffinitio faceret propositionē scām. Co qd vacuū na
turaliter nō existit Sed vt valeat tm̄ sicut significat vt vacuū est. i. sciat locū. vel prout
v3 tm̄ sicut imaginat⁹ 7 melius Vñ circa hāc dicitur vacuū Arist. q̄ro phicoꝝ mouet duo
dubia. quorū primū est Vtrū color vel aliq; qualitas in p̄tis loco sit vacuū vel plenum.
Ad hoc rēdet Arist. qd qdā phi antiqui sic descriperūt vacuū. Vacuū est in quo nihil ē
et s3m illā descriptionē talis locus non meret dicitur vacuū qd in eo ad huc est aliquid sc3 q̄li
tas Et sic Arist. impugnat talē dicitur qd dicit qd sit nimis lata. qd dicit qd huiusmōdi quali
tates cū sint simplices forme nō requirūt locū Tū Arist. dicit ad hoc dubium finaliter
qd talis loc⁹ meretur dicitur vacuū nō obstante qd in eo sit qualitas. Sed si huiusmōdi locus ima
gnat⁹ vt nō sit aptus recipere corpe tūc neq; planū neq; vacuum huiusmōdi locus dicitur Et
hoc pot queri Vtrū sit possibile qd fiat penetratio dimē. onū in aliquo loco Ad hoc rēdet
quidā modernorū qd possibile est fieri penetrationē dimē. onū et hoc inter illa quorum
vnu est in pōna ad aliud. qd ipsi dicūt qd forma est precise in eodē loco cū sua materia Et
est in ea penetratiue qd quilibet forma est penetratiue in materia Sed Arist. dicit qd im
possibile est penetratio quorūdam corporū realiter distinctorū. qd qua rōe duo corpora es
sent in eodem loco adquate et penetratiue. eadem rōe omnia corpora p̄nt esse in tali lo
co. qd sint 7 ue magnitudines eadem rōe infinite magnitudines. et sic maximū corpus pot
esse in minimo loco qd est p̄tra Arist. Sed ad positionē modernorū dicitur qd sit inutilis
qd materia nō h3 esse distinctū aliq; a forma qd totū suū esse recipit a forma. ergo etiā mā
nō h3 aliquā magnitudinē distinctā a forma. s3 ex ipa cū materia constituitur vnu magnū
Et sic magnitudo recipitur in vtrūq; tanq; accidens in toto composito. ergo quantū ad
materiam et formam loquendo talis distinctio est inutilis. Et hoc de primo dubio Sed re
licto scdo tanq; magis extraneo nostre speculationi.

*Vnde plenum vacuū
7 locus idem sunt
in substantia si diffinitio
sit eadē 7 diffinitioe
annam dixerunt esse
plenum qd est de loco
7 Val: om̄ vacuū h3
se prout aliquā 7 p̄tis
sunt visibilez tangibi
le' om̄ v̄m 7 sup̄
tm̄ om̄ om̄ p̄na
tm̄ qd dicitur tm̄ dicitur
idem dicitur tm̄ esse
vacuum*

Queritur Vtrū vacuū esse sit possibile Vno qd dupliciter aliquid dicitur possibile
vel impossibile Vno mō absolute et sic non videtur impossibile va
cuū esse qd sicut deus cōseruat effectiue corpa inferiora per superiora. ita posset cōseruare
cum anteq; hācē formam dicitur esse vacuum sicut dicitur plato in thymeo ubi
dicit qd nā qd formam premium hoc est vacuum vacuū dixerunt esse
locum eo qd locum 7 materiam idē esse dixerunt nō om̄ tm̄ in hoc dixerunt
nā tm̄ nō separabile qd vniuersale a v̄m nā qd ipa sicut se p̄ta ab d
forma separata sicut qd dicit qd separata ab omni forma intelligit qd in se p̄ta
hāc ab hac 7 ab illa vacuum nō dicitur aliquā tm̄ sicut vniuersale separabile

*Debetur quidam plati
morum dicitur mate
cum anteq; hācē formam
dicit qd nā qd formam
locum eo qd locum 7
nā tm̄ nō separabile qd
forma separata sicut qd
hāc ab hac 7 ab illa*

Vna nō est separabilis ab omni forma

Primo methicorum videtur in volumine pre a datur orbis hunc no est
plenus solo nec sola aqua vel igne qd est plenus his tribus elementis

Folium xxv

corpora inferiora p se ipsuz sine medijs corporibus. na deo no alligantur pōnam ac facultate sua
causis scdis. pōne em supnaturali oia illa sunt possibilis que non implicat contradictione. Sed sic
est de vacuo Na deus sua pōna potest annihilare oia que sunt intra latera celi sicut quatuor ele
menta z elementata Quo facto esset vacuu. Talia autē a deo fieri nemo dubitat. naz sicut om
nia creavit sic possit et omnia annihilare. Alio dicit aliquid possibile vel impossibile Supposito
hoc statu que nūc habet vniuersum et tūc vacuu esse est impossibile. qz hic stat vniuersi que de
us ordinatur non possit conseruari vacuo exite. qd sic puz qz corpora que sunt in vniuerso et ex
quibus constituit vniuersuz cōseruatur per hoc qz vniū tagit alterū. nā propter talē practū vniūz
pseruat aliud sibi propinquū Sed posito vacuo tūc corpora nō haberent propinquitatē hūc tac
tū. et per pns virtus conseruatiā nō possit deferri ad inferiora corpa per media. Vnde patet qz
vacuu est omnino cōtra naturā siue nature vniuersalis intētionē que natura intendit conseruare
vniuersuz qd tū in vacuo cōseruari nō potest. Scdo etiam est repugnātia ex parte nature particu
laris. qz natura particularis suo naturali appetitu appetit sui cōseruationē. Sed ille appetitus
totaliter frustraret posito vacuo. qz natura particularis pseruari nō pōt nisi per influentiā celestē
que per vacuu nō defertur Tertio pōt idē multis expmētis. qz nature particulares mouentur cōtra
tra naturā propriā et se ipas naturalr corrūpunt vt euitent vacuu. sicut puz de liquoze alcedente
in vase si nō permittat introitū aeris. Et rō illi scz quare nature particulares mouentur cōtra
propriam naturā est ista. qz maior est inclinatio vniuersuz rei particularis ad conseruandū to
tū qz partē. sicut puz in mēbris hoīs qz naturaliter et sine deliberatione si homo timeat lesionē
capitis cōtrapōnit manū. qz ex lesione capitis totū hō corrūperetur et ex pnti quelibet ps. Sic
ergo quia in positione vacui totum vniuersum corrumpere tur et ex pnti quelibet ps. Sic
quelibet natura particularis plus appetit se ipam corrūpi qz totū vniuersum perire. Na ad cor
ruptionē totū vniuersi etiā partes manere nō pnt quis bene cōtra. Et sic pars magis appetit
cōseruationē totū cū ex toto depēdeat ei esse. Sed esse est qd oia appetunt Ex quibus et cō
cōseruationē totū cū ex toto depēdeat ei esse. Sed esse est qd oia appetunt Ex quibus et cō
similibus patet quod vacuum est omnino contra naturam. Quare dicit textus

Nam magis est conseruare
empdo qd deprimere eandem

patet de aed qui d
font in electredis
qz sunt in partem
a pōna aquas
legit em hūc
gramm et dem
vales qz pnti
drog aqua est
am in partem
impetug pntem
hūc collam m
oia pmo qd dicit
to obtem pōte
Et inferunt qd la
tum hūc mūda
formina dūda
pam amfusa qd
agna si de pnti
impetug pntem
a pnti qd mfe
pntem

vacuum pōna
vacuum vniuersi
vacuum pōna
vacuum pōna
vacuum pōna

vacuum pōna
vacuum pōna
vacuum pōna
vacuum pōna
vacuum pōna

Et ipsum vacuum esse est impossibile

Quo tamen posito

Adicōndit qualiter vacuu haberet se ad motū si esset. volēs qz supposito vacuo nullū mo
tus fieret in eo. Rō huius qz in vacuo nō est differētia positōis eo qz vacuu nihil est apud natu
rā vt sup. Sed motus localis requirit dīas positōis ideo in vacuo simpliciter nō fit motus. Patet
etiā in particulari scz qz in vacuo nō fit motus. Et pmo in vacuo non est motus naturalis. Cuius rō est
qz ille motus in principio est debilis et in fine fortis. eo qz in fine est mediū debilitatū et imper
tificat. Nec autē rō nō habet locū in vacuo cū ibi nullū sit mediū resistens. Scdo patet de mo
tu animalis qz talis indiget inspiratione et respiratione ex. 2. de anima. Sed ibi nō est aer et sic
posito vacuo nullū aial possit moueri propter defectū aeris. Tertio puz de motu violēto qz idō
est violentus. nā est cōtra naturā mobilis Et talis habet duplicē resistētiā scz resistētiāz mediū
et resistētiāz mobilis vt patet in proiectōe lapidis sursum. Sed posito vacuo nō fieret in ipo
talis proiectio lapidis. qz proiectio lapidis fit ex eo qz a proiectore fit quedā propellatio aeris.
Et in vacuo nō est tale mediū resistēs idō nō est possibile in eo ponere talē motū Vn ex oibz ill
rōibz vacuo posito seqt motū nō eē scz qz motū eē apparet ad sensū ergo vacuu nō ē possibile

Quo tamen posito nec motus naturalis nec animalis nec violētus possit fieri

Tempus est numerus motus

Vnde tps pōt dupliciter considerari. Vno vt est res in aliquo gne entis. Et sic eius cō
sideratio spectat ad sciam cōem scz ad logicā et ad metaphisicā. qz tales scie sunt cōes et signan
ter metaphisica que cōsiderat ens et partes entis inquantū hūmōi. iij. et. vi. metaph. Hoc mo
do considerādo tēpus ipsum nō est de cōsideratione phisici. Eo qz phisica est scia specialis cōtracta
ad ens mobile et ad pncipia ei. Alio mō cōsideratur tēpus inquantū est quedā mensura et passio
morus. et sic est de cōsideratione phisici. Nam eiusdem scie est considerare de subiecto. propria
passione et eius pncipijs vt dicitur primo posteriorū. Et ergo scientia naturalis considerat de
motu principaliter Eo qz entia non mota nō sunt phisice cōsiderationis tertio phisicorum. igit
etiā phisica habet considerare de propria passione eius sicut est tempus

Quarto metha:
scz sunt pntem
vniuersi metha
phisica dialectica
et metaphisica
metaphisica scia
metaphisica vocat
Consideratio
deus qz dicitur sibi res qz phisica
vniuersi metha
vniuersi metha
vniuersi metha

De natura temporis

Vnde quid sit tempus antiquit varie fuerit opinos quas recitat Aristoteles in principio quarti phi
sicozū. Pro quarū recitatione suppono qz duplitia sunt entia. quedā em sunt permanentia et que
dam successiua. Entia permanentia sunt que requirunt simultatē partū si partes habent vt hō
vnde cōuenienter dicimus. Ens permanentis est cui non repūgnat habere omnes pres suas simul
Et quo sequitur primo qz deus. anima. substantia separata. non dicuntur in proposito permanenti

vacuum pōna
vacuum pōna
vacuum pōna
vacuum pōna
vacuum pōna

vacuum pōna
vacuum pōna
vacuum pōna
vacuum pōna
vacuum pōna

Angustissime est dicitur quod si tempus sit in aere quod si tempus sit in terra quod si tempus sit in igne quod si tempus sit in aqua quod si tempus sit in spiritu sancto quod si tempus sit in deo quod si tempus sit in nullo

Tempus dicitur in materia

Tractatus primus

Etia qz no hnt partes. Sedo sequit qz ens no dicit pmanes in proposito qz sp manet Sz ido est p manes qz ei no repugnat habere suas partes simul. Ens aut successiuu est qd no regit simultate priu sed regit eas quoda ordine sic qz vna debeat succedere alteri qz esse successiuoru est ipsozu fieri. qn em sunt tuc sunt sed postqz copleta sunt no hnt esse vt sunt mot⁹ et temp⁹. Partes em mot⁹ sunt pns et poster⁹ que no pnt esse simul. Silt pres ipsi⁹ tps sunt pns pteritu et futur⁹ et ite no pnt esse simul. pteritu em abijt. futur⁹ aut ad huc no est. z nihil hemus de tpe nisi nuc iij. phicoz. Ex quib⁹ sequit qz tempus erit aliquid in reru natura. p⁹ qz est ens successiuu z h⁹ p res. z etia temp⁹ est mesura motus z passio. mo no ens non est passio nec mensurat aliquid. Sed tame de eius natura vt pmissi fuerunt antiquozum opuniones Quarum Prima fuit

Tempus est aliquid in materia

Opinio Platonis

Ista qz tps realiter no sit aliud nisi circulatio celi vt circulatio mor⁹ solis de oriēte in occides est dies artificialis. reuolutio vo solis ab occidere in oriēs est dies natalis. Ido ei⁹ fuit ista. qz ta⁹ li motu diurno quo mouet pnu mobile mesurat z distinguunt oēs alij mot⁹ inferiores. Dicim⁹ em qz ite vixit trib⁹ annis. iste vo centū z sic pnr. Et hac illa opinione Aristo. dt fuisse magis probabile inter atiquozū opiois de tpe Sz talis opio qz sit erronea hoc mo improbat. Tps no est circulatio seu mor⁹ celi qz talis mor⁹ solu est in mobile suo Sz tps est vbiqz igit tps e alicui vbi mor⁹ celi no est. z p⁹ pns temp⁹ est aliud a motu celi. Etia quelibz ps tps est tps. sed quelibz ps circulationis celi no est circulatio celi. igitur etia tps no est motus seu circulatio celi.

Tempus pmi motu dicitur in materia

Secunda opinio

Est qz tps fuit vltima sphaera. Ido hui⁹ opiois videbat talis qz tps est qd cotinet oia Sed vltima sphaera celestis est continens oia ergo ipa est tempus. Sed hec opio est falsa qz vltima sphaera est substantia z res pmanens. sed tps est accis et res successiuua. sed ridiculosum est dicere qz substantia et accis sunt vnu. ideo nec vni qz tps sit vltima sphaera. Et pnr dt Aristo. qz ipsi sunt de cepri in fallacia equiuocationis. Na vltima sphaera continet omnia et etia tempus omnia cotinet. Sz alium z aliu modum essendi in. qz omnia sunt in vltima sphaera sicut locatum in suo loco cotinui quia ipsa est lectis omnium pter se immo est locus sui ipsius Sz partes. Sed in tempore sunt omnia tanqz in mensura. Nam tempus est mensura omnium rerum temporalium.

Primo phi: Sed pntia z accis in nullo sunt vniuocari

Tertia opinio

Est Aristo. in qro phicozū que talis est. Tps em neqz est mot⁹ neqz sine motu. Pna ps istius opiois probat sic. qz tps z motus distinguuntur pdicamentaliter. tempus em est de gne quantitate mot⁹ aut de genere sui termini ad que. a quo accipit spem z eēnam imo mot⁹ absolute z in cotinuo. loquedo no est in aliquo pdicamento. Sed est terminus trascedens qz repitur in diuersis pdicamentis vt sup onsum est Sz tps est in sola quantitate. ergo incoenies est dicere qz tps sit mot⁹. Et in hoc etia magis apparēter reprobat pna opio que sez dixerat qz tps nihil aliud esset nisi circulatio celi. Na motus celi est pdicamentaliter ad vbi qz est motus localis qui est ad vbi. Sed tempus est essentialiter in quantitate. igitur tps no est motus celi. Ido scde partis sez qz tps non sit sine motu. qz effectus no est sine ca. Sed temp⁹ ex motu causatur. Vnde motus ab oriēte in occidens causat die. Etiam qz mesura no est sine eo cuius est mensura intrinseca. Sed tempus est mensura intrinseca ipsius motus. z per pns tps no est sine motu. Et hoc etia Aristo. probat per experientiam qz experientia docet nos vt qn no percipimus motū neqz in oriens nec ecotra qz tuc etiam no percipimus tempus. Ideo dt pbs qz de qbusdaz fabulose recitatur qz dormierūt per quingētos annos cotinue z euigilari crediderūt se solu ad modicu temporis dormiuisse. Ideo in hoc docet experientia qz qn no percipimus motū etiam no percipimus tempus. ergo tps no est sine motu. Ex quo p⁹ qz tps est propria passio ipsius mot⁹ qd sic probat Aristo. qz tps no est mot⁹ neqz est sine motu vt supra. ergo est propria passio ei⁹. Tener cosequētia qz hec est na proprie passio nis qz ipsa essentialiter non sit suum subiectum. neqz tamen est sine suo subiecto. est enim propū quod continet semper. Cū ergo tempus semper est circa motū ergo est propria passio eius. Vult ergo Aristo. qz tempus z motus formaliter z eēntialiter differunt sicut subiectū z propria passio eius. Ex quibus omnibus concluditur talis definitio temporis.

Tempus est motus celi

Quarto phi: Bona neqz qm in pnt de dormientes pnto omnia z apē vbi longius sine somnis qz opē vbi de somno z tps

Tempus est numerus motus scdm prius et posterius. Cuius rō est qz id est numerus alicuius quo iudicā de aliquo plus z minus. Sed per tps iudicamus de motu plus z minus ergo tps est numerus motus. In qua dieo numerus capitur pro mensura. Vnde prius et posterius reperitur pmo in magnitudine super qua sit mot⁹. Et sic non spectat ad dieo tps qz tal magnitudo hnt se vt quodda cotinuu et pmanēs Sz nulla res pmanēs est de dieo rei successiuue eo qz no declarat eius esse. Etia quolibet propū accis bz diffi

Quam definitio dicit manifestam primam diffinitio bto tophe: Sz rec pmanēs no pmanēs

Nam eo mo reg h3 dypnu quo mo h3 qd h3 rans gano solun h3 a p m dmeduam
fuerit sumtas p nupus + t3p3 p motum go

Folium xxvi

niri ex suo subiecto immediato Sed tpus no est passio magnitudinis sed ipsi motus igitur no h3
diffiniri per tale magnitudinē. Sedo prius et posterius repiunt in motu Et sic spectat ad dioez
tpis. No qz motus est immediatū subcū et proximi ipsi tps ergo per ipsuz imediate diffinit sicut
passio et suū subcū. Tertio pus et posterius reperunt tanqz pres integrales. Et sic etiā no spectat
ad dioem tps qz illa que sunt de dione alicui dicunt pcedere et esse poza diffinito tanqz cāe et pū
epta eius ex scōo phicozū. Sed pres quārficatie tps no pcedūt nā totū tpus. sed sequūtur ipm
qz hnt se sicut accia respectu ipsius. sicut quelibet pars integralis h3 se vt accia respectu totius
eo qz pōt adesse et abesse totū sine corruptioe ipsius vt manus in cōparatioe ad totū corpus. Et
licet phus in predicamētis dicat No conturbant vos substantiarū partes zc. tū loquit s3m sanū
intellectū. Potest em idem rōem subiecti et accidētis habere respectu diuersozum.

Exterior no pū
opale ad omg abla
tūz sen deturmentio
no sequit cor
xupio totū lig ma
neat totū manū
sen tannatūm + t
mōtia.

Item numerus est triplex
Vnde Numerus nūeratus est numerus rebus applicat⁹ vt qū rō et sofa numeri nō sumit absolute
sed vt applicat ad aliquas res que numerant sicut duo azini. tres homines. Et talis appellatur
numerus phisicus. Est aut dīa inter numerū mathēaticū et phisicū Nā numerus mathēatic⁹ est nu
mer⁹ absolute captus. et de tali dicit phs qz auget in infinitū. i. forma numeri pōt in infinitū mul
tiplicari. immo oia que cōsiderat mathēaticus considerat vt sunt abstracta a rebus. iij. metaph.
primo phisicozū. et pmo de anima. Sed numerus phisicus est nūer⁹ rebus applicat⁹ qz cōsiderat
his cōplexis vnus homo duo azini. Et in tali numero phisico nō est processus in infinitum. neqz
em magnitudo neqz multitudo infinita est pmo celi. et tertio de anima. Sed numerus numeras
est duplex scz. Principalis et est ipa anima intellectiua que principaliter nūerat res numerabiles
Alius est instrumētalis et est triplex scz in aīa et talis est rō discretiua ipsi anime qua anima cog
noscit inter partes alicui⁹ multitudinis. Alius est extra aīaz vt sunt noīa numeralia quibus nu
meram⁹ et exprimim⁹ nūerum vt vnū duo tria. Tertius est numerus nūerans sumptus pro rōne
nūeri abstractiue intellecta que rō nūeri forma nūeri appellat s3m mathēaticos vt est illud qd in
mēte percipit illis nominibus vnuz duo tria Et talis proprie vocat numerus mathēatic⁹ vt sup
Vn inter numerū nūeratū et numerū numeratē tps est quasi medius nūer⁹ qz in gñe partiū est nu
merus acceptus in vnitatū collectione nō simpliciter sed eiusdē gñis qz in gñe partiū est nu
quo ad hoc est quodāmodo nūer⁹ nūerat⁹ et hoc qd numerat⁹ est ipse mot⁹ qz ergo accipit tps
in eo qd nūeratur est quodāmodo mot⁹ Sed qz applicat motui et partibus sicut forma materie
propter hoc est nūer⁹ formalis Et ergo ista duo cōueniāt tempori non d3 tps ab eo qz nūer⁹
ratur sed ab eo qd est numeras motū. Et ideo primū hoc est sibi accidētale qd fit in motu. scōm
autē est sibi substantiale Et ideo tps cū diffinit nō d3 esse numer⁹ tū a motu sed potius numerus
morus Diffinitio em rei debet dari per substantia. tempus ergo quantum ad materiale suuz est
continuum. quantum autem ad rationem formalem habet rationem discreti.
+ xto ph.

Nam entia phisica
hnt pūm secūdo de
aīa + i ph.

Nā em
pensat
ho mē
rat p gal
lma nō
mēcat pol
d3 p p
mūltitudi
nē p m
dnam s3c
deam p q nō
d3 d3 d3
d3 p p
Zollē d3
d3 d3 d3

Itē nota qz nūer⁹ triplex est scz nūer⁹ numerat⁹ vt sunt res numerate sicut
tres lapides vel quatuor anguli. Et numerus numeras vt est ipsa aīa. et nūer⁹
ratur mediante quo numerat⁹. Et hoc fit tripliciter. Prius est act⁹ anie vel aliqz
cōcept⁹ mediātē quo nūeram⁹. Sedo est quodlibet nomē nūerale vt vnū duo
tria Tertio est quelibz res cognita ab anima qua mediātē aīa nūerat alia entia

Formalia sunt em
pūm pūm pūm
māta. Et ideo qz p
dram de diffinito qd
et de cāde forma

Quoniam numerus numeratus.
Remouet dubiū de tpe qd posset sic incidere circa ipam dioem. Nā posset aliquis dubitare
an tps sit numerus numeratus vel numeras Hoc remouendo dubiū dicit quod est numerus nu
meratus et etiam numerus numerans. et hoc diuersimode vt sup visum est. Vbi tamē cōsidera
qz tps pōt dupliciter considerari. Vno mō in ordine ad motū a quo causatur sicut dies artificialis
alis potest considerari in ordine ad motuz solis ab oriente in occidentem a quo causatur talis dies
Et sic tempus est numerus numeratus qz sic partes temporis numerantur per partes ipsius mo
tus inquantū prius et posterius in tēpore vt sunt pteritū et futurū causantur a priori et posteri
ori in motu. Alio mō tempus consideratur in ordine ad partes suas scz in ordine ad pūm pūm et
futurū et sic tps est numerus numeras qz prius et posterius in tēpore mensurāt ipm tps Hoc
patz ad expiētiā qz. xxiij. hōze mensurāt nobis diem naturalē et. xij. mēsurant diē artificiales
et sic pnter. Illo mō tps pōt considerari in ordine ad substantiam suā scz in ordine ad nūc fluens qd
s3m textū et etiā Aristo. in qrtro phisicozū semp manet idē s3m substantiam. sed variatur s3m esse
i. s3m respectū qui semper est alter et alter s3m qz causat alia et alia prem in tpe s3m cōtinuā suc
cessioez. et sic iterū tps d3 nūer⁹ nūer⁹ mōtū ipm nūc fluens causat diuersas res temporis.
Eij

Propria passio
completo esse s3m
pūm pūm pūm
pūm pūm pūm
pūm pūm pūm
pūm pūm pūm

Notum quicquid
pūm pūm pūm
pūm pūm pūm
pūm pūm pūm

De ille partes
qz nūer⁹ capt
+ ab hnt cōdēt
+ hnt cōdēt
+ hnt cōdēt
+ hnt cōdēt

Ab hnt cōdēt
+ hnt cōdēt
+ hnt cōdēt
+ hnt cōdēt
+ hnt cōdēt

Deo manifestat
hnt cōdēt
+ hnt cōdēt
+ hnt cōdēt
+ hnt cōdēt

Deo manifestat
hnt cōdēt
+ hnt cōdēt
+ hnt cōdēt
+ hnt cōdēt

Tractatus primus

Separat hic motus
Dicitur dual dicitur

Numerus numeratur duobus modis numeratur uno modo a causa que facit esse numerum et sic tempus numeratur a motu quod prius et posterius in tempore causantur a priori et posteriori in motu. Alio modo numeratur a partibus suis et a substantia sua et sic motus numeratur dupliciter scilicet a priori et a posteriori in tempore ut a partibus et a nunc iterato sic esse eodem tempore nunc permanente sic substantiam et si tempus est numerus quo numeratur motus certificatur quantitas temporis ex numero suarum partium et a substantia sua et sic certificata certificatur quantitas motus.

Item tempus est motus.

Emasto phi: Duo am
Velocitas motus
ne indistinctum
subiectum si in
tm et qd si in d pulat
motum motus

Unde tempus sumitur dupliciter. Uno modo pro quocumque motu cuiuslibet mobilis et sic capit in prima ditione. Alio modo proprie et specialiter pro motu corporum celestium inter quorum corporum celestium motus primi mobilis maxime et proprie dicitur tempus. eo quod illud ceteris velocius et regularius movetur et est metrum et mensura omnium aliorum motuum nam per ipsum de ceteris iudicatur. Ex quibus patet quod duplex est motus scilicet Regularis qui pro quolibet parte temporis fit eque velociter ut quod ab uno puncto et eodem instanti sumens ita in circuleria procedit ut singulis diebus in ordine ad predictum punctum equales super suo centro describit angulos et in circuleria arcus equales. Alius est motus irregularis qui non fit in qualibet parte temporis eque velociter sicut motus ipsius gravium qui in principio est tardus et in fine velocis. Insuper adhuc motus est duplex scilicet Uniformis et non uniformis. Ille qui in qualibet parte mobilis est eque velocis. Ex quo patet quod regularitas motus sumit in comparatione ad tempus. sed uniformitas in comparatione ad mobile. Alius est motus difformis qui in qualibet parte mobilis non est eque velocis.

De motu celi

Velocitas
motus
dicitur

Unde motus celi est regularis sed non uniformis imo difformis. Quod primi quod celus quolibet die movetur eque velociter. Nam ipsum celum movetur ab intelligentia ideo virtus eius non est fatigabilis. Et quod intelligencia non est alligata corpori et fatigabilis sicut anima ipsius animalis. Et quod etiam movetur sine resistencia nam mobile celeste non habet aliquam retardationem sicut mobilia que habent resistenciam. et sic mobile celi movetur omni eque velociter. Quod secundo scilicet quod motus celi sit difformis quod celus in una parte velocius movetur quam in alia. nam pres celi circa poli tardius movetur quam circa zodiacum. Quod est quod pres celi circa zodiacum in equo tempore maioris circuli describitur quam pres celi circa poli. modo hoc dicitur velocius movetur quod in equo tempore maius spatium percurrit. Sic etiam celum movetur quod circa polos celi tardius movetur nam minus spatium ibi percurrit quam circa zodiacum. ex quo zodiacus est magnus et describit omnia. Ideo oportet quod celum velocius movetur circa zodiacum quam circa polos. Nam ille pres scilicet zodiaci et poli in equo tempore non eque spatium percurrunt ideo oportet unam partem velocius moveri quam aliam et patet est motus difformis. Et est speculandum de motu celi quo ad difformitatem sicut de motu terre quod partes propinquiores ari tardius movetur quam distantiores et que sunt in periferia.

Unde motus celi est regularis sed non uniformis imo difformis. Quod primi quod celus quolibet die movetur eque velociter. Nam ipsum celum movetur ab intelligentia ideo virtus eius non est fatigabilis. Et quod intelligencia non est alligata corpori et fatigabilis sicut anima ipsius animalis. Et quod etiam movetur sine resistencia nam mobile celeste non habet aliquam retardationem sicut mobilia que habent resistenciam. et sic mobile celi movetur omni eque velociter. Quod secundo scilicet quod motus celi sit difformis quod celus in una parte velocius movetur quam in alia. nam pres celi circa poli tardius movetur quam circa zodiacum. Quod est quod pres celi circa zodiacum in equo tempore maioris circuli describitur quam pres celi circa poli. modo hoc dicitur velocius movetur quod in equo tempore maius spatium percurrit. Sic etiam celum movetur quod circa polos celi tardius movetur nam minus spatium ibi percurrit quam circa zodiacum. ex quo zodiacus est magnus et describit omnia. Ideo oportet quod celum velocius movetur circa zodiacum quam circa polos. Nam ille pres scilicet zodiaci et poli in equo tempore non eque spatium percurrunt ideo oportet unam partem velocius moveri quam aliam et patet est motus difformis. Et est speculandum de motu celi quo ad difformitatem sicut de motu terre quod partes propinquiores ari tardius movetur quam distantiores et que sunt in periferia.

Item tempus est mensura motus.

Tempus
mensura
motus

Tempus est mensura motus. Mensura in re nihil aliud est nisi quantitas aliqua per quam notificatur quantitas alicuius rei in parte. Et tunc mensurare est ex quantitate unius rei devenire in noticia alterius ut patet in mensuratione panis per unam. Ubi nota quod quadruplex est modus mensurandi. primo philosophorum. primo reperitur in discretis ut in numeris. unde dicitur x. metaphice quod in numeris reperitur prima ratio mensure. et si reperitur in continuis tunc reperitur ibi propter numerum discretorum unde hinc ratio mensure habet a numero. et sic mensuramus et numeramus totum numerum per suas unitates et partes. Secundo reperitur in continuis et talis supponit primum sicut dicitur est et fit quod numeramus et notificamus aliquam partem notabilem primum et per istam partem ulterius numeramus totum continuum ut quod cum una numeramus unam partem partem et mediante illa ulterius alias partes. Et isti duo modi mensurandi sunt intrinseci rebus numeratis vel mensuratis. et ideo illis duobus modis tempus non est mensura motus nec e contra quod tempus non habet se circa motum ut intrinsecum eo quod tempus est passio motus. passio autem habet ordinem nature ad suum subiectum primo posteriorum. Sed posteriorum non est que dicitur intrinsecum cum ipsius subiecti eo quod motus se expellit prius et posteriorum in intellectu eorum et natura. Tertio aliquid est mensurabile per applicationem alicuius extrinseci et sic panis mensuratur per unam. Vel etiam potest esse compositus ex primo et tertio ut quando per applicationem alicuius extrinseci mensuratur aliqua pars totius.

Item tempus est mensura motus. Mensura in re nihil aliud est nisi quantitas aliqua per quam notificatur quantitas alicuius rei in parte. Et tunc mensurare est ex quantitate unius rei devenire in noticia alterius ut patet in mensuratione panis per unam. Ubi nota quod quadruplex est modus mensurandi. primo philosophorum. primo reperitur in discretis ut in numeris. unde dicitur x. metaphice quod in numeris reperitur prima ratio mensure. et si reperitur in continuis tunc reperitur ibi propter numerum discretorum unde hinc ratio mensure habet a numero. et sic mensuramus et numeramus totum numerum per suas unitates et partes. Secundo reperitur in continuis et talis supponit primum sicut dicitur est et fit quod numeramus et notificamus aliquam partem notabilem primum et per istam partem ulterius numeramus totum continuum ut quod cum una numeramus unam partem partem et mediante illa ulterius alias partes. Et isti duo modi mensurandi sunt intrinseci rebus numeratis vel mensuratis. et ideo illis duobus modis tempus non est mensura motus nec e contra quod tempus non habet se circa motum ut intrinsecum eo quod tempus est passio motus. passio autem habet ordinem nature ad suum subiectum primo posteriorum. Sed posteriorum non est que dicitur intrinsecum cum ipsius subiecti eo quod motus se expellit prius et posteriorum in intellectu eorum et natura. Tertio aliquid est mensurabile per applicationem alicuius extrinseci et sic panis mensuratur per unam. Vel etiam potest esse compositus ex primo et tertio ut quando per applicationem alicuius extrinseci mensuratur aliqua pars totius.

Passio est
mensura
motus
quoddam
vel est
mensura
motus
quoddam
vel est
mensura
motus

Tempus est mensura motus
mensura motus

et per illa parte ulterius mensuratur tota ita qd illi duo mo'i sunt ab extrinsecis q' sunt per quan-
da mensura ad mensuratu et per quanda adeq'one vni' ad alteru' Et illo mo'te'pus est mensura
primi mobilis s'z celi. q'z' ip'us illo mo'te' huc mobili est adequatus vt dicitur p'mo celi. et habet le vt
passio quoda extrinseca respectu ipsius vt sup'. Quart' mod' mensuradi fit s'm' proportionabi-
lem diuisione. Et sic Astrologi mensurant quantitate totu' zodiaci in corpe celesti z p'ur mensurant
ambitu' celi et terre. Na' p'mo in zodiaco mensurat vnu' signu' in quo inuentu'tur. xij. gradus.
Et q'z' xij. sunt signa zodiaci ergo in toto zodiaco inuentu'tur triceti et sexaginta grad'. Tringenta
per. xij. multiplicado Si proportionabiliter intelligim' terra esse diuisam in tot pres licet longe
minores gradibus in zodiaco. et vni' gradui in celo cor'p' det' spaciū terre sedecim miliaru' et sep-
tingera stadia q' idē est Ex quo pater ambitu' terre cor'p'ere quinqz' milia septingera vel sexagin-
ta miliaria. q'z' triceta sexaginta per sedecim multiplicata int' excrecitur Vel erunt ducenta milia
quingenta duo milia stadia totius ambitus terre. Et s'm' illu' moduz' t'pus est mensura motus
cuiuslibet alterius a primo mobili. etia' tam vniuersaliu' q' particularium.

Adiuans qd
omnino obligans
mensuras ad
equales distans
que quide' p'el
modis modis
an p'na x'ter
si p'ot' alij pl'me
z' m'odis et d'z
p'odans a zol'onpe
a q'z' est aiul cap
p'na q' talia p'na
uolens ad hunc de
p'udens vt auq'
p'nam' vno
p'ny' aucto leo
p'odans p'

Item t'pus est mensura motus s'm' prius et posteri is.

Probat d'icem ex quatuor sup'p'osis quaru'. Prima est Q'omnis mot' localis est supra aliq' mag-
nitudine. i. in spacio aliquo qd h'z parte p'iorē et posteriōrē et mediu' Et ideo dicitur p'hs q' ois
mot' est in cor'p'ino Sed claru' est q' cor'p'ino cu' sit diuisibile habeat pres et mediu' Et rō illius
sup'p'ositionis qz' mot' s'm' natura' habet rōnem p'riui ergo etia' est in subiecto cor'p'ino eo q' acci-
dentia mensurat sua subiectis Sed subiectu' mot' est ip'm mobile. xi. metaph. ergo oprz' dē mo-
bile esse diuisibile Et sic etia' prius dictu' est q' nihil moueat nisi cor'p'us. sed impossibile est q' ali-
quod cor'p' moueat nisi habeat spaciū z locū in quo p'ot' mutare situ' C' Secūda sup'p'ō est q' mo-
bile etia' est quodda' diuisibile vt iam declaratu' est qz' nihil mouet nisi cor'p'. iiii. phisicorū. saltē cir-
cūscriptiu' qd etia' solu' in loco est. et quodlibet tale est diuisibile igit' sup'p'ō va. C' Tercia sup-
p'ositio est q' in o' mobili rōne mot' est quoda' p'na ad renouationē loci sit' z vbi. Et hoc s'm' t'pus
se totu' vel suas pres rōz' q'z' mor' saltē localis de quo ad p'ns est pmutatio de vno loco ad alium
ergo ad motū localē semp' requiritur alter mot' qui acquirit' Sed q' in alio est aliud vbi et alter si-
tus. ergo illud q' mouetur est in p'na ad aliud vbi et ad aliū situ' inq'tum intendit aliu' locū que
nō habet. C' Quarta sup'p'ō est q' hec p'na mobilis ad situ' locū et vbi est diuisibilis rō quia
nō est possibile aliq' cor'p' transire de extrēo in extrēu' nisi per mediū. iij. phisicorū. ergo oprz'
ex necessitate qn' aliq' mobile debet renouare locū et situ' vbi q' hoc fiat diuisibiliter s'm' prius z
posteri' et per p'ns p'na ad locū nouū est diuisibilis Et qz' hec p'na in re est mot'. Na' mot' est
act' entis in p'na. i. est quida' act' imp'ectus mobilis cui annexa est p'riatio f'nis que in propo-
sito dē p'na ista Vn' qz' mobile habet cor'p'iu' rēdentia ad finē ergo sequit' q' talis p'na exprimat
vera natura' mot' s'm' quā p'nam mobile est p'riatu' suo termino ita tñ q' est i'ndentia ad ip'm.
Et quibus vult sic arguere text'. Q'omnis mot' diuisibilis est propterea q' sit in spacio diuisibi-
li et etia' qz' in subiecto diuisibili ergo sequit' q' motus est mensurabilis. Sed mensura et mensura
tum debent habere ad inuicem proportiones ergo sequitur q' mensura motus h'eat proportioz'
ad motū Sed qz' nihil habet proportioē ad motū nisi t'pus. cum nihil aliud a motu sit res pure
successiua nisi t'pus ergo sequitur q' t'pus est va mensura motus cu' se habeant proportionabiliter

Quod sic p'tz' qz' mot' localis est super magnitudie que habet partes ante z post. et ille due partes dicuntur respectu medij partes. Mobile aut' qd mouetur est quoddā diuisibile et est in p'na ad renouationē sit' loci z vbi. et hec potē-

Prone Enam d'finitio
ne q' q' prima open omf' motu
duz
Phy' imp'edimēt' z
p'm' al'terū d'icē q'd
ta q' p'f'ice' ali'

Nihil mo-
net nisi
cor'p' x'te
phi:

Quod sic p'tz' qz' mot' localis est super magnitudie que habet partes ante z post. et ille due partes dicuntur respectu medij partes. Mobile aut' qd mouetur est quoddā diuisibile et est in p'na ad renouationē sit' loci z vbi. et hec potē-
tia diuisibilis est scdm diuersas partes magnitudinis situs vbi et loci. Et cum
ipsa potētia sit diuisibilis et omnis diuisibilitatis sit mē'ura aliqua ergo exit'
illius potētie ad actū erit mensura aliqua et talis mensura est tempus.

De p'terno no' sit
motu' me'p'ent'
m'p' z'm'entum

Im'p'ib'it'
tas motu'
est co'p'ari'
omn'p'ib'itatis

probat d'icem tem-
p'ou' d'istinctionem
quatuor sup'p'osi-
tionu'

Dicitur qd
omni manet
t'm' in tali motu

Et sicut ipsum mobile quod fertur
Vnde textus vult illū effectū q' ip'm nūc qd est substātia temporis manet idem s'm' substāntiam
et essentia' suā per totū t'pū. sed ip'm est aliud et aliud s'm' esse et respectū vt probat talī argumē-
to Sicut se habet mobile in motu ita se habet nunc in tempore Sed mobile manet idem s'm' sub-
stātia suā per totū. variatur tñ s'm' esse et respectū et hoc in ordine ad spaciū in quo sit motus z
ad terminos motus. nam nunc est hic postea alibi Sic etia' manet idem nunc s'm' substātia in tē-
pore. Nam nunc est hic postea alibi Sic etia' manet idem nunc s'm' substātia in tē-

Et sicut ipsum mobile quod fertur

Albertus in de consequentiis ad illud quod obicitur primo dicitur quod punctus ad lineam et tunc ad tempus in quibusdam
 punctis se hinc in quibusdam distans in terminando eum et terminando quodammodo similes se hinc et in
 legendo ut in dicitur sine subsistentia non hinc se similes et punctus in facta linea de punctis
 femine in punctis hinc hinc sine facta de punctis

Tractatus primus

potest variatur tamen sicut esse in quantum fluxu suo acquirit aliud et aliud esse.
 Jam
 Tunc
 Illa quibus
 Olim
 Repente

Dicitur idem
 cum ipso nunc
 aliquo modo
 Nam dicitur
 Parte temporis indivisibilem propter eius parvitatez et non
 significat ipsam determinate ratione preteriti vel futuri

Unde nunc capitur dupliciter Uno modo prout nominat indivisibile ipsi temporis quod est tanquam mensura substantie mobilis Et sic sibi correspondet in motu mouentis Alio modo capitur improprie et vulgariter pro tempore propinquo puncti tunc indivisibili sicut quod solet dici iste venit nunc quod venit hodie quod sicut tria sunt continua quo ad continuitate et quo ad prius et posterius scilicet magnitudo motus et tempus que tria se consequuntur sic etiam sunt tria indivisibilia a quibus sunt nature eorum sicut punctus in magnitudine mouentis in motu et nunc in tempore Non tamen est omnino simile de linea in puncto et nunc respectu temporis quod punctus et linea faciunt unum permanentes sed nunc suo fluxu causat successum Et inde est quod uno puncto in linea possumus uti ut duobus in puncto est principium unum et finis alterius Sed uno nunc non possumus uti ut duobus quod nunc semper continue transit licet tamen sicut intellectum possumus recipere diversos respectus in ipso nunc ad diversas partes temporis quibus sunt in primo fluxu Et hoc patet de nunc et instantibus quod nunc est substantia temporis in se Sed in istis nominat illam substantiam sicut quod est in primo fluxu Ideo dicitur instantibus quasi non stans sed tempore fluxu

Et sicut ipsum mobile quod fertur vel mouetur unum et idem est habens tamen comparationem ad partes magnitudinis respectu termini a quo et ad quem ita etiam est idem nunc sicut substantia quod adiacet ei quod fertur et tamen non habet idem esse sicut quod fluit a priori in posterius que fluxum habet ex continuo processu mobilis a parte priori in parte posteriorem Et sic patet quod nunc est substantia temporis quia tempus nihil aliud est nisi nunc fluxu suo suscipiens esse continuum Nihil enim est accipere de tempore nisi nunc Quod enim preteritum est non est Et quod futurum est nondum est. Item nunc duobus modis accipitur scilicet pro nunc quod est substantia temporis de quo iam dictum est Et pro nunc quod est terminus temporis non simpliciter sed in comparatione ad intellectum vel ad aliquem certum motum Et sic nunc quod est substantia temporis dicitur proprie istis quasi non stans Sed nunc quod est terminus temporis retinet proprie hoc nomen nunc.

Item aliquid dicitur esse in tempore Unde ex intentione auctoris aliquid potest esse in tempore quadrupliciter Uno modo sicut forma in suo subiecto et sic proprie passionibus temporis sunt in tempore ut loquor et breue multum et paucum. Alio modo quod proprie passio habet se ut forma extrinseca sui subiecti Sed forma inest huic cuius est forma ergo passionibus temporis sunt aliquo modo in tempore Secundo aliquid dicitur esse in tempore sicut nunc quod est substantia temporis Unde illi qui dicunt quod nunc sit pars mobilis prout dicitur quod ipsum est in tempore sicut causa in suo effectu quod ipsum nunc per suum fluxum est motum continue est causa temporis Sed illi qui dicunt quod nunc tempus non sit aliud nisi prius continuans prius et futurum dicunt quod nunc est in tempore sicut pars in suo toto integratiue Sed opinio. b. Tho est quod nunc non est in tempore sicut pars quantificatiua sed sicut pars formalis indivisibilis et sicut alia forma dicitur esse in suo toto recte sicut puncta sunt in linea Tertio dicitur esse in tempore sicut terminus in suo terminato et sicut nunc signatum est quod est finis alicuius certis temporis dicitur esse in tempore ut finis partis hore dicitur esse in hac hora

Primo p[ro]p[ri]e dicitur
 de a[li]a p[ar]te p[ro]p[ri]e
 dicitur p[ro]p[ri]e
 in s[ec]und[is] p[ar]te
 in t[er]t[ia] p[ar]te
 in q[ui]nta p[ar]te
 in s[ext]a p[ar]te
 in s[ep]tima p[ar]te
 in octava p[ar]te
 in nona p[ar]te
 in decima p[ar]te
 in undecima p[ar]te
 in duodecima p[ar]te
 in trigesima p[ar]te
 in quadraginta p[ar]te
 in cinquagesima p[ar]te
 in sexagesima p[ar]te
 in septuagesima p[ar]te
 in octoginta p[ar]te
 in nonagesima p[ar]te
 in centesima p[ar]te

Albertus
 sine am
 dicitur
 in tempore
 in puncto
 in linea
 in fluxu
 in motu
 in tempore
 in puncto
 in linea
 in fluxu
 in motu
 in tempore
 in puncto
 in linea
 in fluxu
 in motu
 in tempore
 in puncto
 in linea
 in fluxu
 in motu

Quarto phi: manifestum aut quia in alijs hoc e[st] de h[is] manifestari esse u[er]um su[um] tempore

Folium xxviii

Quarto aliqd d[icitu]r e[ss]e in t[em]p[or]e sic in nuero. et hec tripli s[er]m[one] q[ui] aliq[ui]d tripl[ic]iter sunt in nuero. Na[m] quedam sunt in nuero sicut partes vel p[ri]ncipia nuero vt unitas binari[us] ternari[us]. Sec[un]do aliqua sunt in nuero sicut passiones in subiectu sic par vel superfluu. i. impar Tertio aliq[ui]d sunt in nuero sicut m[en]suratu in m[en]sura vt res nuerate d[icitu]r e[ss]e in nuero et eode[m] mo[d]o dicitur esse in t[em]p[or]e vt pres[ens] et futu[r]a. Et hoc esse proprie est esse in t[em]p[or]e. Et hoc p[ro]p[ri]e est esse in t[em]p[or]e est proprie t[em]p[or]e m[en]surari.

Nota q[ui] aliqd p[otes]t m[en]surari t[em]p[or]e dupli. Duo mo[d]o absolute et per se vt illud q[ui]d r[ati]o sue p[ro]p[ri]e n[on] m[en]surat t[em]p[or]e. Et sic solu[m] d[icitu]r illud esse in t[em]p[or]e q[ui]d est n[on] successu vt mor[is]. vel q[ui]d est subiectu alicui[us] successu sicut mobile p[ro]ut actu mouet. et queli bet res g[ra]bilis et corruptibilis s[er]m[one] q[ui] est sub actuali duracione d[icitu]r esse in t[em]p[or]e. Alio mo[d]o aliqd est in tempore per posteri[us] vt q[ui]d per se no[n] est n[on] successiu sicut substantia cuiuslibet rei g[ra]bilis et corruptibilis. Est eti[am] aliquid in t[em]p[or]e improprie scz per p[ar]atiu ad illud q[ui]d proprie est in t[em]p[or]e. et sic deus et intelligentie sunt in tempore Nam deus est in tempore inquantu[m] est causa motu generabilium et corruptibilium que sunt in tempore. et sic solum illa sunt in tempore per co[m]parationem ad res temporales. proprie aut[em] non sunt in tempore vt supra visum est Item differ[en]tia t[em]p[or]is no[n] est aliud q[uam] pars t[em]p[or]is inter diuersas partes t[em]p[or]is distigues. Et tres d[icitu]r s[un]t tres s[er]m[one] tenore i[ste] scz p[ri]m[us] et futuru[m] Presentis em[er] est distinguere in p[ri]m[us] et futuru[m].

Inhabita
et corrupti
sicut dicitur
esse in t[em]p[or]e

Deus
in t[em]p[or]e

It[em] aliquid dicit[ur] esse in t[em]p[or]e quatuor mo[d]is. Primo sicut in subiecto et sic passio nes t[em]p[or]is s[un]t in t[em]p[or]e vt longu[m] breue multu[m] paucu[m]. Sec[un]do sicut illud q[ui]d est subst[an]tia t[em]p[or]is et sic nu[n]c fluens est in t[em]p[or]e Tertio sicut terminus in terminato et sic nu[n]c signatu[m] est in t[em]p[or]e. Quarto sicut in nuero et hoc fit duob[us] modis scz per p[ar]atiu[m] et absolute. Absolute et hoc duob[us] mo[d]is scz per p[ri]us et posteri[us]. Per p[ri]us est in t[em]p[or]e sicut mor[is] et mobile inq[ui]tu[m] e[st] in motu. Per posteri[us] vt quies et quies c[on]s. Per p[ri]us d[icitu]r ad huc duob[us] mo[d]is vel em[er] a toto t[em]p[or]e dicit[ur] m[en]surari vt mor[is] celi. Vel a partib[us] t[em]p[or]is vt mor[is] particularis. Per co[m]paratiu[m] dicit[ur] esse in t[em]p[or]e vt de[us] et intelligentie p[otes]t co[m]parantur ad res t[em]p[or]ales. Et t[em]p[or]is sunt tres p[ar]tes p[ri]m[us] et futuru[m]. It[em] est q[ui]d fuit et no[n] e[st]. It[em] e[st] quod e[st] s[ed] p[re]ter riri et iniciu[m] futuri p[er]tinuati ad inst[itu]t[us]. It[em] n[on] e[st] q[ui] non e[st] erit. Et t[em]p[or]e no[n] a q[ui] t[em]p[or]is D[icitu]r aliqui ponit q[ui] t[em]p[or]is est magis ca[usa] corruptionis per acc[us] et non per se. Cui[us] r[ati]o est q[ui] t[em]p[or]is est instrum[en]tu nature. na[m] aut[em] q[ui] dirigit ab ente infallibili s[er]m[one] Co[m]m[un]icatore. xij. metaph. t[em]p[or]is int[er]dit id q[ui]d meli[us] est re esse q[uam] no[n] esse. g[ra]tio est ad esse corruptio vo ad no[n] esse. ideo natura semper int[er]dit per se generatione[m] per acc[us] aut corruptione[m]. Et ergo dicit[ur] q[ui] solu[m] per acc[us] p[otes]t ngit q[ui] t[em]p[or]is est ca[usa] corruptionis. Et licet hec declaratio sit apparens in p[ri]us dicit[ur] q[ui] t[em]p[or]is per se est cau[sa] corruptionis q[ui] generat onis. Et allegat p[ro]ba quosdam antiquos p[ro]ba qui dixerunt t[em]p[or]is esse stultissim[us] et maxime in disciplinabile q[ui] facit canos et senes et oia deducit in interitu[m] et tandem per successione[m] vilescunt. Na[m] dicit p[ro]ba q[ui] multa corrupitur ex sola progression[em] t[em]p[or]is nullo extrinseco superuacante sicut videm[us] in generabilib[us] et corruptibilib[us]. na[m] q[ui] illa art[em] ngit si dere no[n] possunt. 2. de gene. et. 2. de anima. **Nota** t[em]p[or]is esse causam per se corruptionis p[otes]t dupliciter intelligi s[er]m[one] q[ui] dupliciter aliquid alicui per se co[m]uenit. Na[m] aliquid co[m]uenit alicui per se p[ri]mo sicut illud q[ui] est de natura et essentia ei[us] sicut homi per se co[m]uenit q[ui] sit animal. nam s[er]m[one] p[ri]m[us] ille est p[ri]m[us] per se ho[m]o est animal p[ri]mo posterioru[m]. et sic t[em]p[or]is no[n] est ca[usa] corruptionis per se. Na[m] corruptio t[em]p[or]is no[n] e[st] e[ss]e t[em]p[or]is. Alio mo[d]o aliqd co[m]uenit alicui per se sc[un]do. et sic homi p[otes]t co[m]uenit q[ui] sit risibilis saltem in secundo modo per se p[ri]mo posterior. esset t[em]p[or]is t[em]p[or]is est causa corruptionis reru[m] per se sc[un]do. It[em] q[ui] mor[is] per se p[otes]t t[em]p[or]is eo q[ui] e[st] subiectu ei[us] adq[ui]tu[m] et est de dioe t[em]p[or]is et t[em]p[or]is e[st] p[ro]p[ri]a passio e[st] mo[d]o p[ro]ba in. iij. phico. et q[ui] mor[is] e[st] per se ca[usa] corruptionis q[ui] mor[is] facit distare a sua nati disp[os]e vt videmus in alteracionib[us]. Talem aut[em] distantiam a disp[os]e naturali sequitur.

Sec[un]do h[ic] p[ro]ba
logapha de te
not[um] e[st] co[m]p[ar]a
tione ad ca[usa] t[em]p[or]is
in tempore p[ro]ba
no[n] e[st] co[m]p[ar]a
tione ad ca[usa] t[em]p[or]is
no[n] e[st] co[m]p[ar]a
tione ad ca[usa] t[em]p[or]is

It[em] dicitur q[ui] tota
dicit[ur] e[ss]e q[ui]d
sicut dicitur
sa se de d[icitu]r m
quod est formal

Tractatus primus

Corruptio ergo etia tps est ca corruptiois p se reru gnabiliu z corruptibiliu .et hoc scdo modo
Item nota q tpus est magis causa corruptionis qz generationis propter corpm
naturalium mutaton e qu am temp' mensurat qz facit distare rem a principio
qd enim antiquatur et senescit prope interitum est.

Dubitatur

Verum tpus differat ab eternitate et etio. Ddm q sic vnicorditer hnt
theologos et phos Na diuersa mensurata requirunt diuersas mensuras
Sed manifestu est q de^o substatie separe. et ista corruptibilia et gnabilia sunt diuersa mensura^{ta}
ta ergo etia requirunt diuersas mensuras Et he mensure diuerse sunt euu eternitas et tpus. Que
mensure primo drnt in hoc Na eternitas est mensura rei carentis principio z fine Euu aut est me^{nsura}
sura rei hntis principiu sed carentis fine Tpus aut est mensura rei hntis pncipiu et fine. Secundo
drnt Na eternu est qd no hnt prius et posterius. Euu aut est mensura rei hntis pns et posteri^{us}
sine renouatione et veteratioe. Tpus aut est mensura rei habentis prius et posterius cuz renoua^{tion}
tione. Tertio aut veriori mo sic drnt Na eternitas est mensura rei oino permanentis Euu aut est
est mensura rei permanentis in suo esse sed hntis successione in opatione. Tpus aut est mensura sim^p
pliciter successiua ra quo ad esse qz quo ad opatione. Prz bec tertia differentia qz ipm eternu sez
deus hnt simpliciter permanentia qz ei^{us} opatio sicut esse est et in eternitate per pns oia simul intel^{lig}
ligit et operatur Sed euterna no hnt transmutatione hnt esse sicut tpalia. Substatie em separe
et corpora celestia que mensuratur eno mane in perpetuo esse. hnt tamen successione quo ad opa^{tion}
tionem na substatie separe et no pnt oia simul intelligere sed successiue Sic etia corpa celestia habet
successione in motu vt visum est Tpalia aut hnt successione quo ad esse z opationes Vn Eternitas
sic distat est interminabilis vite tota simul et perfecta possessio Ex quo sequit q eternitas z ce^{le}
pus et tpus opposito mo se hnt qz eternitas est mensura rei simplicis. sed tpus est mensura rei co^{di}
posita Et dz primo in dione eternitatis. interminabilis vite. vbi datur intelligi qz in eterno non
est principiu neqz finis Dicit scdo. tota simul et perfecta possessio. vbi dat intelligi qz eternitas
proprie couenit soli deo. de^o em hnt perfectissima possessionem summi boni. quia ipsemet est tale
bonum quo melius excogitari no potest Et tantum de hoc primo;

Handwritten marginal notes on the left side of the page, including phrases like 'In deo ml' and 'la qz fuc'.

Handwritten marginal notes on the right side of the page, including phrases like 'Viam d' m' and 'dicitur sicut'.

Tractatus Secundus

Elementum dicitur multis modis

Vn qz elementum et principiu dicitur ad inuice qsi couertibiliter et sinonime. Ideo hnt distine^{tion}
tionem pncipij pot fieri diuio et distinctio elemeti. Vbi nota q hnt diuersos passus Arist. du^o
plura sunt pncipia sez cognoscendi et talia sunt duplura Na quedā sunt coplexa et sunt propo^s
se note que sunt ita manifeste vtrius q intellect^{us} eis assentit solu intellectis et cognitis teris sine
aliqua vltiori probacione Et hoc est q voluit copatio phi. ij. metaph. pncipia foribus compan^{do}
do cu inquit In foribus nemo delinquet. Vt est hoc pncipiu Omne totu est ma^r sua parte vel
hoc. quodlibet est vel no est Et talia pncipia hnt pncipiu pmo posterioru requirunt ad omne mo^d
du sciendi qz ex eis procedit demonstratio que est syllogism^{us} facies scire primo posterioru. Talia
pncipia pnt dici elemeta Cuius ro est qz sicut mixtu ex elemētis pponitur et generatur tanqz ex
pncipijs sic etia scie gnant ex pncipijs sciendi z causis Alia sunt pncipia inconp^{er}
subem attributionis alic^{ui} scie dz pncipiu eiusde scie Et merito qz hnt pncipia que
opz esse pmo nora. na ex pncipijs pncipaliter sciuntur pncipiata Sed ipm subiecti in qualibet scia
est pmo notu Ideo pgrue dz pncipiu et hoc cognoscendi Alia aut sunt pncipia essendi et sunt illa
que couerunt ad realem copoem rei ad extra Et tali mo pncipiu capit dupliciter. Vno mo pro
partibus essentialibus alic^{ui} ppositi substatijs et sic materia et forma dicunt pncipia. z tale pnc^{ipiu}
cipiu hnt proprie nome elemeti ito qz pmo et originaliter pcurrunt ad substatiā no solu mixtoz
sed etia elemetoz vt est ignis aqua zc. imo ignis aqua zc. no dicunt simpliciter elemeta sed ele^{me}
meta vocata. ma aut z fora dicunt simplr elemeta vt infra patebit. Alio mo capit pncipiu vel
elemetu pro partib^{us} integralib^{us} alic^{ui} totu et sic lre dicunt elemeta detois. hoc mo pncipiu in
pmo minoria capit elemetu vbi incipit determinare de orob^{us} pmo incipit determinare de ele^{me}
metis. i. de lris z sillabis Dicit et tertio capi elemetu pro partib^{us} pponitib^{us} aliqd mixtu sic mⁱ
qz tales no manet eenaliter in mixto sz solu vtrualiter p suas qlitates. z sic elemetu capit in pro
posito Et tale vocat elemetu vocatu. na quodlibet eozu vocatur ex materia et forma.

De diffinitione et elemeti conditionibus

Vn elemetu est ex quo componitur res primo. et est in eadem. et non diuiditur hnt formam et

Handwritten marginal note on the right edge: 'Elementum dicitur'

Handwritten marginal note on the right edge: 'In deo ml'

Primo de primis elementis non dicitur dicitur actus h. saluus vultu commigam i.
de partibus malis: sicut melius qd dicitur dicitur qd dicitur et dicitur qd qd dicitur qd dicitur

Folium xxix

ipem in alia forma In qua dione tagitur quedam conditiones elemēti. Prima qd elementum sit
constitutum rei pmo. i. qd sit primū in cōstituendo et vltimū in resoluendo. sic qd nihil qd habeat ra
tionē scie maneat inter mixtū et elementa mixta cōponētia cū hoc fiat qd maneat dispositio
q̄lificatiue vt sunt calidū frigidū r̄t̄ Et per hanc cōd̄itionē excludit mā et forma. Quis em̄ mā
teria est p̄ncipiū primū rerū et per p̄ns nō ex elementis. tamē mixta nō cōponuntur immediate
ex materia et forma sed ex elemētis. Ex quo patet qd res naturales cōponi ex aliquo primo in
telligit dupliciter Vno mō p̄ncipitate immediationis Alio mō p̄ncipitate p̄ncipalitaris p̄rio mō
res naturales cōponuntur primo ex elemētis qz immediate r̄ sic intelligit dicit Sed scdo modo ex
materia que omniū est p̄ncipale stramētū p̄mo p̄bicoū Scda cōditio qd ipm̄ debeat manere in
mixto nō quidē formaliter et s̄m substantiā sed solū v̄tualiter et s̄m effectus. Vnde effect⁹ ele
mētōrū sunt frigiditas caliditas que dicuntur qualitates. et s̄m illas q̄litates elemēta dicuntur
manere in mixto. et ideo quodlibet ens cōstituit in actu per suā formā. Si ergo elemēta s̄m for
maz manerēt in mixto sic etiā forme substantiales elemētōrū manerēt in mixto r̄ p̄ p̄ns tale mix
tum esset plures spēs specificē differētes. Et illa cōditio innuit in dione cū dicitur. Et est in col
dem Tertia cōditio qd elemētū debeat esse res homogenia Vñ duplicia sunt entia substantialia
scz Erogenia et sunt illa que cōponuntur ex p̄ribus integrālibus diuersarū rōnū s̄cut p̄z de do
mo nō recipiēte p̄dicationē p̄riū seorsum licet simul sumptarū. improprie r̄n. nō em̄ quelibz p̄
domus est dom⁹. Alia sunt entia homogenia quorū partes sunt eiusdē rōnis cū toto p̄dicationē
partū recipientē vt sunt quatuor elemēta. Nam quelibet pars ignis est ignis. similiter quelibet
pars terre est terra. ergo elemēta dicuntur homogenia Et hoc debet intelligi de partibus integra
libus et nō essentialibus qz partes essentialis sunt diuersarū rōnū quia habent se sicut actus r̄
que maxime differunt primo de anima et. ix. metaphisice. Et hec cōditio innuit in d̄finitione
cum dicitur Et non diuiditur s̄m speciem et formam in aliam formam. i. elementum non est di
uisibile in plures partes integrales diuersarum rationum et specierū Nam omnes partes vnius
elemēti sunt vnius forme et vnius speciei. Ex quo patet qd aliqua diuidi intelligitur

Vno mō in partes subiectiuas sicut sup̄ diuidit in inferiora Est em̄ ps subiectia q̄li
bet inferi⁹ alic⁹ superiora. hoc mō hō diuidit in sorte platonē que sūt e⁹ p̄tes subiectie
Alio mō in p̄tes eēnales sicut cōpositū naturale in materia et formā. Nā vñū quodqz
resoluitur in ea ex quibus cōponit. iij. phisicorū sed cōpositū naturale est ex illis ergo.
Tertio in partes integrales sicut dom⁹ in tectū et lapides Vñ ad propositū dicitur qd
elemētum mixtū est totū v̄t tunc diuiditur in partes subiectiuas. et sic esset diuisibile
s̄m spēm r̄ formā Vel mixtū v̄t est totū eēnale sic diuidit in partes eēnales scz in mate
riam et formā Nā q̄libet elemētū est cōpositū ex materia et forma Sed in quantum d
torū integrale diuiditur in p̄tes integrales et sic elemētum nō est diuisibile s̄m species
et formam. Et hoc modo intelligitur d̄finitio elemēti.

Queritur Vtrū elemēta maneat formaliter et essentialiter in mixto Vnde pro decisi
one questionis supponitur qd elemētū est duplex scz v̄tuale et formale Vir
tuale est ipsū celū qd est causa omniū elementorū et elemētōrū. Vnde Aristo. p̄mo celi vocat
celū elemētū primū. et de illo hic non intendimus Sed elemētū formale est duplex. quoddaz
s̄m rei veritatem. aliud s̄m famositatē. Scdm̄ rei veritatem est cui hoc nomē elemētū primo
et principaliter ex natura rei cōuenit. et sic materia prima dicitur elemētū primo et principali
ter Nam ei primo et s̄m rei veritatem d̄finitio elemētū data quinto metaph. cōuenit. que est
ista. Elemētū est ex quo in e r̄ntē in diuisibili s̄m speciem res primo cōponitur Sed s̄m famosi
tatem et cōsuetudinē nomē elemētū cōuenit quatuor: corporibus primis scz igni aeri aque r̄ ter
re. Ista em̄ sunt elemēta vocata s̄m famositatē. Et dicuntur vocata ideo qz vulgus vocat
huiusmō: esse elemēta ex quo videt resolutionem mixtorū fieri in huiusmōi elemēta Supponi
tur scdo qd s̄m Albertū duplex distinguitur esse elemētōrum scz primarium et secundarium.

Primariū vocat eē eoz substantiale quod habent s̄m essentias et formas substantiales
Secdarium vocat illud qd h̄nt respectu operationū per qualitates primas ab essentia
eorū progredientes Vñ dicit quidā Albertū velle qd elemēta maneat in mixto per
secre s̄m primū esse. sed non s̄m esse scdarium Sed salua reuerentia eozū Albertus hoc
nunqz cogitavit Vñ dicit super primū de generatione. Elemēta manere in mixto s̄m
esse primū non tñ liberū sed ligatū. Ex quibus verbis vult qd elemēta bene manent
in mixto s̄m esse primū. i. s̄m esse substantiale. non ramen in vltima et summa perfec
tione. sed s̄m esse tractū et remissum. sicut postea patebit.

Tertio supponitur qd s̄m Cōmentatorem duplex est esse in elemēto. quoddam actuale. aliud
pōnale. qd vult tertio celi cū dicit. Elemēta sunt aliquāliter materialia et aliquāliter formalia

Vnde p̄tes essentialis
res s̄m p̄m̄ nā
r̄ forma v̄t qd d̄f̄
v̄tōr̄ esse r̄ d̄f̄
cū p̄tes nālibz
diuersarū. tamē
p̄p̄ta r̄ h̄t p̄o

Est s̄m
p̄ncipia
cōpositiō
r̄ d̄f̄
in An
s̄m qd
Elemētum

potētia
formalis homo
t̄ queibz p̄p̄
p̄chaly p̄t̄
linea p̄chaly
Elemētū
p̄t̄
p̄t̄
Elemētum
d̄f̄

Deo dicit qd
p̄t̄
p̄t̄

que quidē forme nobis sunt igno
se p̄m̄ p̄p̄ nulla
r̄m̄ aliam r̄m̄
forme r̄m̄ p̄m̄
met̄: dicit h̄t̄ d̄f̄
p̄t̄ r̄m̄ h̄t̄
em̄ nōp̄ h̄t̄: r̄m̄
loḡm̄ h̄t̄ p̄ p̄
accidēt r̄ qualitatē

Elementa duplex hinc esse materiale & formale qd si dicitur elementa aspicitur uno modo qd ad
formas eorum dicitur in se qd si dicitur ad materiam primam sic hinc esse
et unum for male & materiale plus modum
Sunt em quasi materia mixtoru et sic hnt esse potentionale Snt etia quasi formale vtruta ipse
matrie pme et sic habent esse actuale. Vn in qtu cna cuiuslibet elementi est impermixta essen
tia alioru elementoru sic est quoddam puru & simpliciter actuale et formale respectu mae pme Sed
in qtu permixta est essentia alioru elementoru in copositione mixti no est simpliciter qd puru actu
ale et forale qd vt sic cna aliqui liter remissa est et fracta. cu remissio forme accidat et ex admixti
one ei cu suo contrario et intensio ex depuratione ei a suo contrario. Quia ergo in copo mixti
essentia vnus elemnti admixta est essentia alioru. Ipsa vt sic no dicit simpli r pfecta et in actu sz
ad remissa Et qd vt e ipa potes e pfiat p foiaz mixti Ideo Comentaror tale ee remissu vocat esse
ponale Ill suppb b pmissis dom e qd de illa qdide multiplex e mo dicit na pm mo e ipi.

Tractatus Secundus

Commentatoris Apherrois

Qui st formas elemntoru ee intesibiles et remissibiles. na st duplex esse formas quedam em sut
perfecte & simpli r materia terminates cuiusmodi sunt fore mixtoru. ita qd ma recipies forma mixti
no est in pna ad vltorioe perfectione substantiali Sed forme elemntoru no actuat materias in
in terio sed magis sunt quedam dispoes & eleuatides materie ad actu perfectionis forme in produ
cende Ideo dnt elemnta quasi elemntata Vbi nota qd szm cu forme substantiales. elemntoru sunt
quasi medie inter formas substantiales perfectas et accidentales Et ideo nihil prohibet formas sul
stantiales elemntoru esse intesibiles & remissibiles. & ideo szm cu forme elemntoru manet in mix
to szm esse remissum Et in diuersis mixtis diuersimode remittitur. nam in vno mixto magis re
mittit vnu elemntu qd in alio. ita qd szm gradus diuersos remissionis elemntoru sunt diuersi gra
dus mixtionu. Et potest sua positio firmari hac rde Illo no elemnta sunt in mixto quo mo mix
tu pbt constare et in esse durare Sed hoc est in qtu elementa sunt refracta quare Dicit nota
mior probatur qd qn elemnta sunt refracta tuc vnu no corrumpit alterum sibi simpliciter pcedian
do Sed vt sic fit natura cois media vtriqz miscibiliu. Etia qd si ignis non esset in mixto sub esse
refracto sed sub esse excellenti et inteso facillime corrumpet ipm mixtu rone sue actiuitatis. pty
etia illa positio ex dione mixtionis qd dat. j. de gnatione. Mixto est miscibiliu alteratoru vno
qd si essent ibi sub esse excellenti et inteso no essent alterata et p pns nec refracta. Dieterca eo modo
elemnta sunt in mixto quo mo eoru qualitates. Sed qualitates no manent sub esse inteso et per
fecto ergo nec elemnta Dicit nota qd propriu accidens copat ibi ad suu proprium subcm Dicit
pty ad sensum qm calor in summo est propria passio ignis Illa aut in summo no est in mixto. sed
vt refracta est. ergo etia sic ibi erit forma elemnti qua cosequit. Dieterca elemnta aliter sunt in
mixto & aliter in regionibus proprijs. Sed in regionibus proprijs sunt sub esse excellenti & pfectis
sumo. quare sequit qd sunt in mixto sub esse refracto. pty hoc qd elemnta in mixto sunt alterata
sed in proprijs spheris no sunt alterata quare. Ad qua positioem Comentaroris dicit est
qd si Comentaror intelligat vt forme elemntoru prout sunt de gne substantie sunt intesibiles & re
missibiles tuc hoc est impossibile qd esse substantiale cu sit pmu in analora entis in indimibili p hie
Si em esset intensio & remissio sequeret qd inter contradictoria esset mediu scz inter esse et no esse.
cu forma substantialis dat esse simpli Si vo Apherrois intelligat dictu suu de formis elemntoru
szm esse pbsicu et naturale prout sunt actiua et passiua sic em dicit. qd qitates pme que sunt su
cipia substantialis elemntorum pro quanto elemnta sunt actiua et passiua sunt intensibiles &
remissibiles. Sicut em de ratione hominis albi est albedo. ita et de ratione elemntorum prout
sic sunt qualitates pme. Alius et scdus modus dicendi est domini
szm esse pbsicu et naturale prout sunt actiua et passiua sic em dicit. qd qitates pme que sunt su

Alberti et Auicenne

Dicit em qd elemnta hnt duplex esse scz substantiale et primu. et esse accidentale et scdm It' esse su
stantiale duplex est Quoddam est integru perfectum siue liberu. et tale habet quodlibet elemntu
in seipso Aliud est esse substantiale ligatum diminutum siue fractu. et tale habet elemntum alte
ratum et cum alio mixtum Dicit ergo Albertus qd elemnta manent in mixto quo ad esse ligatu
siue fractum et atia quo ad esse accidentale. sed no quo ad esse liberum seu integrum vt supra cla
re visum est et in tertia suppositione Tertius modus dicendi est.

Egidij de roma

Insequentis. b. Tho. Dicit em qd vna forma pot virtualiter & eminenter contineri in alia forma
em imperfecta continet eminenter et virtualiter in forma perfecta sicut vegetatiu in sensitiuo et se
sitiu in rationali. ita qd quicquid potest vegetatiu hoc pot sensitiuu et cu hoc plus igitur vege
tatiu est eminenter in sensitiuo. sed no actualiter et in propria forma alias enim due forme essent
in vno quod est impossibile parte. pria. q. lxxvi. ar. j. vbi inquit. b. Thomas. Non est possibi
le plures formas substantiales simul esse in eodem corpore. Et quodlibe. j. questione quarta. ar.
j. In homine no pot esse alia anima preter ronale Ergo vegetatiu est in sensitiuo sicut trigonu

Wiam de voc pntine
& materiae qd pna
i pnti.

Elementum
Elementorum forme
int supstabile & ac
cidentalit dicitur pnt
quasi medie et quod
remittit vnu elemntu
qd in alto. ita qd szm gradus
diuersos remissionis elemntoru
sunt diuersi gradus
mixtionu. Et potest sua positio
firmari hac rde Illo no elemnta
sunt in mixto quo mo mixtu
pbt constare et in esse durare
Sed hoc est in qtu elementa
sunt refracta quare Dicit nota
mior probatur qd qn elemnta
sunt refracta tuc vnu no
corrumpit alterum sibi
simpliciter pcedian do
Sed vt sic fit natura cois
media vtriqz miscibiliu.
Etia qd si ignis non esset
in mixto sub esse refracto
sed sub esse excellenti et
inteso facillime corrumpet
ipm mixtu rone sue
actiuitatis. pty etia illa
positio ex dione mixtionis
qd dat. j. de gnatione.
Mixto est miscibiliu
alteratoru vno qd si
essent ibi sub esse
excellenti et inteso no
essent alterata et p pns
nec refracta. Dieterca
eo modo elemnta sunt
in mixto quo mo eoru
qualitates. Sed qualitates
no manent sub esse
inteso et perfecto ergo
nec elemnta Dicit nota
qd propriu accidens
copat ibi ad suu
proprium subcm Dicit
pty ad sensum qm calor
in summo est propria
passio ignis Illa aut
in summo no est in
mixto. sed vt refracta
est. ergo etia sic ibi
erit forma elemnti
qua cosequit. Dieterca
elemnta aliter sunt
in mixto & aliter in
regionibus proprijs.
Sed in regionibus
proprijs sunt sub esse
excellenti & pfectis
sumo. quare sequit
qd sunt in mixto sub
esse refracto. pty hoc
qd elemnta in mixto
sunt alterata sed in
proprijs spheris no
sunt alterata quare.
Ad qua positioem
Comentaroris dicit est
qd si Comentaror
intelligat vt forme
elemntoru prout sunt
de gne substantie
sunt intesibiles &
remissibiles tuc hoc
est impossibile qd
esse substantiale cu
sit pmu in analora
entis in indimibili
p hie Si em esset
intensio & remissio
sequeret qd inter
contradictoria esset
mediu scz inter esse
et no esse. cu forma
substantialis dat
esse simpli Si vo
Apherrois intelligat
dictu suu de formis
elemntoru szm esse
pbsicu et naturale
prout sunt actiua et
passiua sic em dicit.
qd qitates pme que
sunt sucipia
substantialis
elemntorum pro
quanto elemnta
sunt actiua et
passiua sunt
intensibiles &
remissibiles. Sicut
em de ratione
hominis albi est
albedo. ita et de
ratione elemntorum
prout sic sunt
qualitates pme.
Alius et scdus
modus dicendi est
domini szm esse
pbsicu et naturale
prout sunt actiua
et passiua sic em
dicit. qd qitates
pme que sunt su

Bye in pnti
neo pnti
ng pnti
nam mnti
vbi pnti
nam pnti
nti pnti
ma qd
pnti pnti
pnti

Aqua
adent
st qnd
hnt ai
quodam

Defini
ingnt
elemnt
vnu co
tempora
o pnti
stomg m
rechim

*Non per una figura ut quadrangulans dicitur aliam ut triangulans. Salvo virtualiter ut forme p
comere dicitur*

Forma mixti indivisibilis est et eentia simpliciter

Folium xxx

in tetragono scdo de anima ubi phus copat formas reruz figuris et. viij. mathaphisice numeris. Rndet ergo Egidi⁹ ad qtiocm qz forme elemetozu pntet in mixto virtualiter et eminetet Sz no manet in mixto formaliter et actualiter Ita qz sint diverse forme a forma mixti imo forma mixta pntes virtualiter foras elemetozu est simplex in sua eena et indivisibilis sicut testatur Gilbert⁹ in suis principijs Et illa coclusto probatur hoc mo qz in omnibus per se ordinariis reperitur talis virtualis inclusio que est imperfecti in perfecto. Sed fora elemeti est iperfecta ergo eminetet coti⁹ netur in fora mixti que est perfectior. Igitur elemeta sunt in mixto solu virtualiter et eminenter.

Elemetu dicitur multis modis. Uno mo qd est principiu artis complexu

vt de totu est maia sua parte. Scdo dicitur elemetum qd est principiu

cuiuslibz rei et in quolibet pmu vt littere dicuntur elemeta vocis. Tertio elemetu

tu dicitur qd est principiu cuiuslibet corporis mixti. Et fm hoc diffinitur sic. Ele

mentu est ex quo coponit res pmo et est in eade et no diuidit fm forma et spes

in alia forma vt in mixto e aqua cui⁹ aque quelibet pars est aqua. et sic de alijs

elemetis.

Et sunt quatuor.

Unde tm quatuor sunt elemeta vocata specificie distincta szm diuisione mediatā fieri coclusetā.

Per hoc em qz dicit elemeta vocata excluduntur ma et fora que sunt elemeta simpliciter dicta.

Sed p hoc qz dicitur specificie distincta excluduntur partes integrales. Etia qz nuero distincta sunt infinita. Dicitur etia szm diuisione mediatā. Na szm diuisione imediatā sunt tm duo. hoc mo

Omne elemetum vel est graue vel leue. Si graue hoc est dupliciter. Vel qz est graue simpliciter sic

est terra Vel in respectu sic est aqua Si aut leue hoc etia est dupl⁹ Na vel est leue simpliciter sic

est ignis Vel i spcu sic est aer Vn ex hac diuisione et suffitenti roe hnt ver⁹ ordo elemetozu Na ex

his quatuor elemetis duo sunt nobilioris et purioris substantie et leuiozioris scz aer et ignis. Et

ideo a cetro vsqz ad circulerentia hnt motu et naturaliter mouet sursum ex pmo celi Et ista duo

prahnt nobilitate sua quo ad vtute operatidex et substaria ex vicinitate orbis siue celestis coz

poris a quo recipiunt influentia nobilitate et vtute. Na virt⁹ celestis pmo influit sup spheram

ignis et per igne super spherā aeris. Et hec duo elemeta sublimioziora sunt ceteris elemetis quo

ad situm. agilioziora quo ad motum. purioziora et subtilioziora quo ad substantiam. clarioziora et magis

per spcia quo ad formam. virtuosioziora quo ad actum. Sed duo elemeta sunt inferiora sicut aqua

et terra. ceteris duobus naturaliter grauioziora. motum a circulerentia ad centrum habent

per aggregationem partium et copactione spissa et obtusa Et ideo predictis duob⁹ sunt gros

siua et terra. ceteris duobus naturaliter grauioziora. motum a circulerentia ad centrum habent

per aggregationem partium et copactione spissa et obtusa Et ideo predictis duob⁹ sunt gros

siua et terra. ceteris duobus naturaliter grauioziora. motum a circulerentia ad centrum habent

per aggregationem partium et copactione spissa et obtusa Et ideo predictis duob⁹ sunt gros

siua et terra. ceteris duobus naturaliter grauioziora. motum a circulerentia ad centrum habent

per aggregationem partium et copactione spissa et obtusa Et ideo predictis duob⁹ sunt gros

siua et terra. ceteris duobus naturaliter grauioziora. motum a circulerentia ad centrum habent

per aggregationem partium et copactione spissa et obtusa Et ideo predictis duob⁹ sunt gros

siua et terra. ceteris duobus naturaliter grauioziora. motum a circulerentia ad centrum habent

per aggregationem partium et copactione spissa et obtusa Et ideo predictis duob⁹ sunt gros

siua et terra. ceteris duobus naturaliter grauioziora. motum a circulerentia ad centrum habent

per aggregationem partium et copactione spissa et obtusa Et ideo predictis duob⁹ sunt gros

siua et terra. ceteris duobus naturaliter grauioziora. motum a circulerentia ad centrum habent

per aggregationem partium et copactione spissa et obtusa Et ideo predictis duob⁹ sunt gros

siua et terra. ceteris duobus naturaliter grauioziora. motum a circulerentia ad centrum habent

per aggregationem partium et copactione spissa et obtusa Et ideo predictis duob⁹ sunt gros

De quatuor primis qualitatibus

Vn quatuor sunt qualitates pme tagibiles reru generabiliu et corruptibiliu scz caliditas frigiditas hūtas et siccitas. Dicitur signanter qualitates pme quod no est simpliciter intelligedu sic qz no haberet pores se na ipis pcedit qualitates cozpm celestiu. Sed dicitur pme respectiue sic qz sunt pme in istis inferioribus gnabilib⁹ et corruptibilibus Vn pmo inueniuntur in elemetis et ibi inueniuntur sine qualitatibus scdis Scdo inueniuntur in mixtis et hoc cu qualitatibus scdis quarum sunt cae. Aliter etia reperiuntur in mixtis et aliter in elemetis Na in elemetis reperiuntur in summo et alia in remisso. Et sic dicit lra qz ignis determinat sibi caliditate in summo et siccitate in remisso qz ignis summe calidus est. Mer vo determinat sibi caliditate in remisso et hūditate in summo. Aqua determinat sibi frigiditate in summo et humiditatem in remisso. Terra autem siccitatem in summo et frigiditatem in remisso. Dicitur secundo rerum generabilium et corrupibilium. et hoc propter excludere qualitates corporum celestium vt sunt lumen motus et influentia que sunt priores istis qualitatibus de quibus hic dicitur. Vnde scdo celi dicitur qz lumen motus et influentia celi causant qualitates primas in istis inferioribus Vnde em qz access⁹ solis in obliquo circulo causat caliditate et recessus frigiditate. Et ita etia est de planetis. Na qdaz

Aqua em m dicitur ad eam et igne et quoddam dicitur licet ad eam et quoddam leue

Vapor aqua ignis m dicitur elemeta vbi pmo coelum em foziora plus hntia de ma qz fora Vnde propter summam elongationem a sphaera orbis virtuti mo

De igne sicut ignis sicut dicitur in dicitur m dicitur elemeta pmo hntia pmi m dicitur ideo qz nam hntia m dicitur et magis p dicitur qz pondera charant

Vnde illi dicitur qz de pme ab illi pme comp dicitur et pme m dicitur m dicitur et qz frigiditate m dicitur qz m dicitur no dicitur dicitur em qz dicitur qz dicitur dicitur dicitur m dicitur m dicitur m dicitur

Respondere parati 3. de ybatone sicut mitorum motu maris accessus et recessus sicut motum lune variat
 Quia luna humidiorum est dicitur nam accipere luna p[er] ignem: hoc: cerebrium 75 de alijs magis accipere et
 probat qd qm ad humani dicitur corpus eius habet latitudo 7 dolor capite p[er]it

Tractatus Secundus

influit frigiditate quida vero caliditate quida humiditate reijs Saturnus enim frigidus est et siccus
 Jupiter calidus et humidus. Mars calidus et siccus. Venus calidus humidus ipate. Sol calidus et sic-
 cus. Luna autem planeta frigidus est et humidus. imo omnium humidiorum causa. Mercurius etiam humidus
 et calidus quia inter Venere et Sole medius. Ex quibus patet quod nullum elementum naturaliter dis-
 positum aliquo sensu exteriori et perceptibile excepto sensu tactu. Quia quod in elementis reperitur
 qualitates prime sine seors sic quod solum prime qualitates sunt tangibiles et sunt obiecta ipsi tactu
 propter quod postea dicitur quod tactus non est unius sensus sed duo quia non habet unum simplex obiectum
 Sed obiecta aliorum sensuum sunt qualitates seors et ille solum reperitur in mixtis.

Pomt n[on] elementorum
 Quatuor que p[er] se sunt
 uno mo ex m[is]tis quatuor
 p[er] se sunt

Et sunt quatuor scilicet ignis aer aqua et terra que determinantur quatuor qua-
 litatibus primis que sunt caliditas frigiditas siccitas et humiditas. Ignis est
 calidus et siccus Aer vero humidus et calidus. Aqua frigida et humida Ter-
 ra frigida et sicca

Quatuor predictae qualitates.
 Ad hoc probat numerum elementorum volens arguere Tot sunt elementa quot sunt combinationes
 principales primarum qualitatum. Et quod elementa causantur ex combinatione illarum qualitatum ut ex co-
 iunctione calidi et siccis causat ignis. Sed solum quatuor sunt combinationes possibiles primarum qua-
 litatum igitur solum quatuor erunt elementa. Unde quaecumque ex illis quatuor qualitatibus potest fieri sex
 combinationes tamen solum quatuor sunt possibiles et due impossibiles scilicet sicut esse perfectum ut
 componendo calidum cum frigido, similiter humidum cum sicco que sunt inutiles combinationes. Dicitur
 sicut esse perfectum quia sicut esse imperfectum. i. temperatum tunc tunc sunt possibiles quia sic calidum et frigidum
 simul reperitur in mixto. sed in elemento non reperitur simul quia elementum determinat tibi primas
 qualitates sicut esse perfectum. Ad hoc omnia recollige in figura subscripta.

Folium xxxiv

Quatuor predictae qualitates sex faciunt combinationes. Quarum quatuor sunt

possibiles due vero impossibiles

Dicuntur autem iste qualitates

Nota hic causam sicut aurorem quare illis qualitatibus attribuitur hoc nomen quod dicuntur passiones qualitates. quia procedunt naturaliter omnes alias qualitates sensibiles in istis inferioribus. nam sunt cause talium qualitarum quia frigiditas hec qualitas prima est mater albedinis sicut caliditas est mater nigredinis. Iste mulieres albiores sunt viris eo quod aquee nature sunt viri autem ut communiter cholericae nature. cholera autem dominium habet in calore ideo viri nigriores sunt mulieribus. Et ideo dicit littera quod ab istis primis qualitatibus fluunt. id est descendunt alie qualitates ut sapores odores et cetera. **N**otandum quod iste qualitates prime non solum sunt cause secundarum qualitarum. sed etiam sunt cause complexionum rerum et cause mixtorum et substantiarum generabilium et corruptibilium et hoc in quantum proprii effectus quatuor elementorum. Et ideo quilibet complexio determinat sibi aliquam istarum qualitarum sicut esse remissum ut cholera determinat sibi caliditatem. phlegma frigiditatem. sanguinea humiditatem. sed melancholia siccitatem. Unde ad compositionem corporis humani primo concurrunt quatuor elementa scilicet terra aqua aer et ignis. et ad vegetationem huiusmodi corporis quatuor humores consimiles illis elementis. Nam sanguis est calidus et humidus et congruit aeri. Cholera est sicca et calida et congruit igni. Phlegma est humidum et frigidum et congruit aque. Melancholia est frigida et sicca et congruit terre. Et his humoribus homo habet inclinationem naturalem ad aliqua vicia et virtutes atque scientias. Nam cholericus inclinatur ad iram magnanimitatem et fortitudinem. Sanguineus ad luxuriam benevolentiam et affabilitatem. Phlegmaticus ad pigritiam incuriam et mansuetudinem atque patientiam. Melancholicus ad desperationem suspicionem contumeliam et modestiam. Quantum ad scientias sicut Jacobus dominicus in dialogo post Albertum Cholericus inclinatur ad metaphisicalia. sanguineus ad naturalia. phlegmaticus ad moralia. melancholicus ad poeticalia. His etiam correspondunt quatuor passiones sicut gaudium sanguinis. spes cholere. timor phlegmatici. et dolor melancholicus. Et illis etiam qualitatibus resultat quatuor partes anni que partes proportionantur etiam quatuor complexionibus. Nam estas est cholericae nature quia est calida et sicca. Hyems vero est melancholicae nature quia est frigida et sicca. Verus vero est sanguineae nature ratione caliditatis et humiditatis sicut sanguineus. Et inde est quod in ista parte anni incipiunt florescere et germinare terrenascentia quia hec pars anni inter omnes partes maxime est bene disposita. Sed autumnus est phlegmaticae nature et ideo est frigidus sicut phlegma. Et hec est ratio quare tunc corrumpuntur terre nascentia quia sicut Aristoteles in de sensu et sensato vita consistit in calido et humido. Autumnus autem est humidus et frigidus ideo tunc indisponuntur terre nascentia et corrumpuntur que omnia patent in figura.

Notandum etiam quod elementa dicuntur simbolisari que conveniunt in una qualitate sicut speciem et differunt in alia. Unde sicut dicitur in libro primo philosophiae in qua est con et bolos similitudo sine convenientia. et ita elementa simbolisantia sunt convenientia in una qualitate. et hoc modo simbolisant omnia elementa que in loco immediate sibi sunt situata ut ignis et aer conveniunt in calido. aer et aqua in humido. aqua et terra in frigido. et terra rediundo circulariter ad ignem convenit cum ipso in sicco. Sed quaecumque duo elementa non habent se immediate in loco non simbolisant ut ignis et aqua que contrariantur in duobus qualitatibus. et similiter aer et terra.

Dicuntur autem iste qualitates prime quia non fluunt ab alijs sed alie fluunt ab eis

Colidum est congregativum

Unde calidum et frigidum habent duplices operationes. Nam alique conveniunt eis primo et sic propria operatio calidi est calefacere et frigidum est frigidificare et per illas operationes non describuntur in presenti. Alie sunt operationes consequentes et convenientes eis secundarie. et sic proprium calidi est subtilizare lenificare. Caliditas enim sua virtute est depurativa metallorum et rubiginis ipsorum consumptiva. Nam agendo in substantiam ipsius metalli ipsam dissolvit et si quid inveniunt feculentie et rubiginis ipsum separat et consumit. Unde si aurum fuerit omnino purum violentia quidem caloris dissolvit sed non consumitur. et sic in suo pondere non minoratur. Et quia calidum et frigidum sunt opposita ideo frigidum ingrossat et condensat. Dicit ergo textus quod calidum est congregativum homogeniorum et disgregativum heterogeniorum. Cuius ratio est quia proprium calidi est subtilizare et rarefacere. Sed unumquodque sit rarius et magis subtilius per depurationem nature extranee sicut aqua et unumquodque sit purius per expulsionem aliene nature. ergo oportet quod calidum congreget homogenia. id est ea que sunt unius et eiusdem rationis. Et disgreget heterogenia. id est ea que sunt diversarum naturarum ut aurum ab alio metallo. Alia ratio. quia calidum est attrahere. sed ea facilius attrahuntur que sunt similia naturarum. Ideo est quod calidum congregat homogenia et disgregat heterogenia. Sed frigidum congregat homogenia et quod

Tractatus Secundus

Deq; etrogenia Ratio q; Irigidi est ingrossare. modo per ingrossationem fit coniunctio corporū non solum homogeniorum sed etiam etrogeniorum. sicut videmus in congelatione aque vbi excluditur quandoq; ferrum vel aliquod aliud vt lignū vel lapis quod non est sue nature. Vnde frigiditas est condensativa quia frigiditate faciente motū ad centrū pars parti vicinias coheret et partes enim prius erant per interpositionem humiditatis separate a centro sed hūiditate cōdensata ad centrū constringitur. Insuper frigidū est ingrossare quia dum per actionem frigiditatis partes partibus coherent tunc grossius efficitur.

Calidū est congregatiū homogeniorū et disgregatiū etrogeniorū. Congregat enim aurū cū auro et separat ferrū ab auro. Frigidū autē est cōgregatiū homogeniorū et etrogeniorum. Congregat enim aurū cū auro et argentum cum auro.

¶ Humidum est

Vnde illud dicitur esse terminatū termino proprio quod in se et suis partibus est figurabile sub propria dispositione et figura sine hoc quod exiit ab aliquo extrinseco operante seu figurante sicut lapis habet in se figuram quandam et constantiā partium. Et sic corpora sicca sunt terminata q; talia sunt dura et propter duriciē habent partū constrictiōē et sic stant sub propria figura sine aliquo cōmimente. male autē terminantur ab aliquo extrinseco. quod patet quia lapis non facilliter recipit aliam figuram ab aliquo nisi per magnū laborē. Sed illud terminatur alieno termino qd in se nō habet partium constrictiōē nec stat sub propria figura sed indiget aliquo extrinseco operante vt aqua non contumescat sed defluit. Et ideo si debet recipere p̄strictionē partium oportet quod hoc recipiat per aliquod extrinsecū sic q; per tale extrinsecū sumatur et terminetur. Et rō est quia ipsum propter sui fluxibilitatem facilliter recipit figurā et terminū ab aliquo. Et ergo dicitur littera Humidū est quod male est terminabile r̄. i. quod in se et in suis partibus non bene potest habere propriū terminū et propriam figurā propter sui fluxibilitatem. bene tamen terminatur termino alieno. i. bene recipit terminū et figuram ab aliquo extrinseco continente et terminante ipsum propter sui molliciem propter quam facilliter recipit terminū et figuram. Et hoc est qd dicitur. ij. de generatione de humiditate. Est enim humiditas naturaliter labilis et fluxibilis male in se terminabilis sed tamē sufficit termino alieno. Siccū autem e converso se habet nā est illud quod bene est terminabile termino proprio male autē termino alieno. Rō quia siccū h̄g cōsistentiam ac partū soliditatem et est durum fortiter resistens corpori extrinseco. ergo non facilliter recipit corporis cōmimentis figurā. Et debet intelligi de sicco duro ac grosso vt est terra lapis lignum r̄. i. quia siccum rarum quale est ignis facile terminatur termino alieno.

Humidū est qd male est terminabile termino proprio bene autē termino alieno.

Vñ patet qd aer est humidior quā aqua q; magis fluxibilis est. Siccū est quod est h̄n terminabile termino proprio male autē termino alieno vt lapis lignum.

¶ Nota qd humiditas est causa

Vnde duplex est humiditas. Quedam est humiditas permixta frigiditate et dicitur humiditas aquea et hec humiditas est causa grossitiei et hoc propter frigiditatem et admixtā. frigidū enim est ingrossare. ij. meteororū. Et illa humiditas reperitur in phlegmaticis et ideo tales sunt grossi. vñ licet facilliter recipiant doctrinam propter humiditatem tamē difficulter retinet propter frigiditatem que ingrossat cerebrum eorum et perturbat. et illa facit obliuisci. Et ergo dicit philosophus in de sensu et sensato q; animalia humana et etiam alia habentia magnū cerebrum sunt peioris memorie q; illa que habent parvū cerebrum. quia cerebrum est membrum frigidissimū in homine et ipsum est situatum circa cellulas memorie. ergo quando cerebrum est magnū tunc per suam frigiditatem indisponit et ingrossat memoriam et ita difficulter potest retinere propter frigiditatem. Alia est humiditas permixta caliditate et dicitur aerea et illa non includit grossitiam sed subtilitatem. Et de illa non loquitur littera sed solum de prima. Vnde illa humiditas aerea est in nobilissima cōplexione scz in sanguinea. Vnde sanguineus facilliter recipit rōē humiditatis. et diu retinet rōē caliditatis. Et sanguinea est nobilissima complexionum quo ad doctrinā. Sic similiter est facienda distinctio de siccitate. Quedam enim est permixta frigiditate et dicitur terrea et de hac nō loquitur littera quia illa non inducit subtilitatem sed grossitiam et sic elementum cui appropriatur illa siccitas grossissimū est elementorum. Et hec siccitas reperitur in melancholicis qui sunt frigidū et sicci. Vñ ratione enim siccitatis melancholicus difficulter recipit et id quod recipit facilliter obli-

discitur ratione frigiditatis ideo raro aliquis melancholicus reperitur de numero sapientum. **M**ia est siccitas permixta caliditate et vocatur siccitas ignea. Et de illa loquitur littera. **H**ec enim est causa subtilitatis. **E**o quod habet nec sibi frigiditatem nec humiditatem admixtam quorum est ingrossa re. **i**. de generatione. Et talis reperitur in cholericis complexionibus. Est enim cholera calida et hec et hec accedit ad elementum ignis. et sic cholericis sunt nigri. Et hec complexio est optima post sanguineam. Licet enim ratione siccitatis difficulter recipit tamen ratione caliditatis diu retinet que qualitas maxime actiua est ergo cholericis plus crescunt quam alij. Ex quo patet interio teptus quod humiditas permixta frigiditate est causa grossitiei. s. siccitas permixta caliditate est causa subtilitatis.

Nota quod humiditas est causa grossitiei quod inducit grossitiam humorum. Siccitas

autem est causa subtilitatis quia exsiccat grossitiam humorum. **I**tem due qualitates. **U**nde licet omnibus quatuor qualitatibus primis conueniat inter se agere et pati. in due scilicet caliditas et frigiditas sunt magis actiue. alie vero due sunt magis passiue. **H**oc modo dicitur. **i**. philosophorum quod omnis actio dicitur passio. Et primo de generatione. **O**mne agens in agendo reparatur. **N**ec ille due scilicet caliditas et frigiditas sunt magis actiue ita quod nulli passibilis sunt vel eam includant. **S**ed intelligitur sic quod ille qualitates sunt magis actiue quam alie due. **A**lie enim due sunt magis passiue quod sunt maioris resistentie quam sunt actiue. et hoc apparet ad sensum in igne quod ratione caliditatis in ipso predominantis est maxime actiuitatis et modice resistentie respectu aque vel terre. ex eo quod aqua vel terra potest calefieri sicut elementa naturaliter frigida quod bene potest pati ab igne. ignis autem non potest frige fieri quod non potest multum pati ab aliquo alio corpore frigido.

Ite due qualitates sunt magis actiue scilicet caliditas et frigiditas. Et due magis

passiue ut humiditas et siccitas. **D**istantur autem elementa

Unde secundum ordinem et situm elementorum etiam est dispositio et differentia eorum in raritate et densitate. **T**erre enim est elementum grossum et maxime densum. **A**qua autem in decuplo excedit terram in raritate. Et similiter aer in decuplo excedit aquam in raritate. Et ignis in decuplo aere. Et hoc patet quod terra in centuplo est grossior et densior quam aer. et millesies grossior quam ignis.

Notandum. **Q**uod philosophi in primo metaphysice in fine. **E**a que sunt magis densa magis habent de materia. et ea que sunt minus densa minus habent de materia. unde hec duo corpora equalibus magnitudinibus quando unum est terre nature aliud vero aeris. et tunc illud quod est terre nature centuplo plus habet de materia sub eadem quantitate quam habet aliud corpus in magnitudine scilicet aereum. Et inde est quod ignis est corpus magis transparens. **T**erra autem que habet magis de materia nullo modo est transparens. Et sic est intentio autoris quod elementa generantur ex se inuicem ita quod ex igne fit aer tamen secundum quod elementa se excedunt secundum hoc stat proportio unius cum alio. et sic aqua excedit terram in decuplo ideo ex uno pugillo terre fiunt decem aque per maiorem rarefactionem. Sic e conuerso ex mille pugillis ignis fit unus pugillus terre per condensationem. Est ergo **N**otanda

Regula

Superiora elementa ex inferioribus per rarefactionem. sed inferiora ex superioribus per condensationem generantur. **Q**ue regule primo metaphysice. ubi dicitur. **D**ico autem ignem aerem aquam et terram hec quidem congregantur in una pura que sunt grossiora illa vero disgregantur. s. que sunt subtiliora. et sic altiora ex se inuicem sunt

Notandum etiam. **S**icut elementa excedunt se in raritate ita excedunt se in quantitate. **U**nde tota sphaera aque in decuplo est maior sphaera terre. et ignis millesies est maior. et hoc dens et natura ita ordinauerunt. **N**am ex hoc quod unum elementum est rariius et subtilius alio. **S**i ergo hoc non recuperaret in magnitudine quod decapit in materia totaliter corrumperetur elementum vicinum et sic fieret deordinatio totius vniuersi. **U**nde de aqua est elementum rariius terra. **S**i ergo aqua non magis dilaretur in quantitate quam terra fieret corruptio aque in elementum proximum scilicet in terram et sic oporteret quod fieret corruptio totius vniuersi quia omnia in vniuerso sunt composita ex elementis.

Queritur. **U**trum quodlibet elementum transmutetur immediate in alterum. **P**ro decisione quodis. **N**otandum quod apud quamlibet transmutationem duo requiruntur principia. scilicet formale actiuum et materiale subiectum. **U**nde oportet in ipsis transmutationibus esse unam materiam communem ad formas contrarias. secundum commentatorem enim non solum sufficit contrarietas vel comunicatio solum in una materia ad transmutationem sed verumque requiritur scilicet materia una tanquam principium receptiuum saltem originale. et contrarietas vel forma contraria tanquam formale et actiuum principium transmutationis.

Tractatus Secundus

Notandum secundo q̄ elementa transmutari ad inuicē intelligit̄ duplici-
citer Vno mō s̄m se tota ite q̄ aliq̄s elementū s̄m
se totum transmutat aliud vel transmutetur in ipsum. et hoc est impossibile ratio quia quodli-
bet est de perfectione vniuersi quare semper oportet ipsum manere s̄m aliquid Alio mō intelli-
gitur s̄m suas partes sic q̄ vnum elementum non s̄m se totū sed s̄m aliquā sui partem transmu-
terur in alterum. et sic est verū vt patet. iij. celi et. viij. phisicorū et isto modo quodlibet elemē-
tum dicitur generabile et corruptibile sc̄z s̄m partem et nō s̄m totum. qm̄ quodlibet s̄m se to-
tum est perpetuū Vnde vnum elementum transmutari immediate in aliud potest dupliciter in-
telligi Vno mō per priuationem successionis temporalis sic q̄ vnu elementum recipiat formā
factā alterius in instanti et sine quocumq̄ medio temporalis. et sic non est verū quia transmutatio
elementorum est morosa s̄m alterationē qualitarum essentialium Alio modo per priuationē ali-
cuius mediantis in quod prius transmutetur anteq̄ transmutatur in alterum Vnde prima im-
mediatio vocat̄ immediatio successiua. sc̄da vocatur subiectiua. Quib⁹ singulis premissis sit talis

Conclusio prima

Quodlibet elementum transmutatur in alterū sc̄do mō. Patet conclusio q̄ contraria immedia-
ta transmutantur ad inuicem immediate. Sed elementa quecumq̄ sunt h̄mōi ergo Vno nota
ex terminis Vno patet quia inter ignem et aquam nullus est mediū salte participatiōis Nec
obstat q̄ aer mediat inter ignem et aquam cōueniens cū eis in quibusdā qualitatibus q̄ propter
hoc non dicitur mediū participatiōis. q̄ si sic tam nullum esset dandum elementum extremū
sed omnia essent media Cū nullum sit elementum quā ad minus cōueniat cū aliquo alio in q̄-
litate aliq̄. Et quia quecumq̄ sunt actiua et passiua rōe sui vnum transmutatur in alterū imme-
diatē Sed elementa sunt huiusmōi ergo Vno nota quia pro tanto transmutatio dicitur media-
ta q̄ vnu agit in virtute alteri⁹ Illa ergo d̄ immedata vbi vnu non agit in virtute alteri⁹. sc̄z
quodlibet vrate sui ipsi⁹ Vno patet q̄ elemēta agūt s̄m se et vnum nō agit in virtute alterius.

Conclusio Secunda

Transmutatio cuiuslibet elementi in alterū est successiua licet quorundā elementorum transmuta-
tio sit facili⁹ quorundā vero difficili⁹ Patet conclusio pro prima parte Nā quorum transmuta-
tio sit simul cū alteratione hec est successiua Sed transmutatio elementorum fit simul cū altera-
tione qualitatū eorū Vno nota q̄ omnis alteratio est successiua primo phisicorum Vno est
Cōmentatoris volentis. iij. celi q̄ tantum deperditur forma substantialis elementi q̄rū deperdit̄
q̄litas eiusdē. vbi vult Cōmen. q̄ omnis transmutatio forme substantialis aliq̄ elemēti in alte-
rum est cum alteratione et corruptione qualitatū eiusdem in qualitatem alteri⁹ elementi Et q̄
vbiq̄s corrumpitur pars post partem ibi est transmutatio successiua Sed huiusmodi corrup-
tio est in elementis Vno nota Vno patet per Cōmentatorē loco pallegato et. viij. phisico-
quia vna pars ignis generatur post aliā quousq̄ tot. cōpletur et simili mō etiam corrumpitur.
Vel etiam elementa generantur et corrumpuntur s̄m partes qualitatū successiue. nā q̄rūm fr̄-
gilitatis acquiruntur tantū caliditatis deperditur. quare etiā generantur et corrumpuntur s̄m par-
tes formarū substantialiū. cū generatio et corruptio simul sint cū alteratione earū Patet conclu-
sio quo ad sc̄dam partē sic In quorū transmutatione corrumpitur vna qualitas t̄m hec est facili⁹
or q̄ ista in qua corrumpitur due qualitates Sed in transmutatione aliquorū elementorū corrup-
tur t̄m vna qualitas. in aliorū vero due. ergo aliquorū transmutatio erit facili⁹. aliquorū vo-
difficili⁹ Vno q̄ facili⁹ est transmutare vnum q̄ duo Vno patet quia in transmutatione
aque in ignem corrumpuntur due qualitates. ex quo aqua in ambabus suis qualitatibus est p̄ra-
ria igni In transmutatione vero aeris in ignem corrumpitur t̄m vna qualitas scilicet humiditas
ex quo aer p̄ illā t̄m sit cōtrari⁹ igni In alia vero sc̄z caliditate cū igne cōuenit quare t̄.

Generantur aut̄ elementa ex se inuicem. ex vno enim pugillo terre sunt decem

aque centum aeris et mille ignis

Generatio est duplex.

Vnde generatio potest dici simplex dupliciter Vno modo q̄ est ad simplicem terminū vt
quādo res que acquiruntur per generationē habet esse simplex et simplicē naturā. et sic acquisitio
cuiuscumq̄ forme saltem subsistentis potest dici generatio simplex. immo etiā sic acquisitio acci-
dentis generatio diceretur. quodlibet em̄ accidēs in sua forma est simplex accidens vt dicit Au-
tor sex principiorum Et hoc modo non capitur hic generatio. nam sic comprehendit sub se gene-
rationem s̄m quā que est generatio accidentis Alio modo generatio dicitur simplex ex eo q̄ est
ent̄s simpliciter dicit Et sic generatio substantie dicitur generatio simplex Nam. vij. metaphi.
Substantia est ens simpliciter dictum eo q̄ habet esse propriū et propriam quidditatem. Acci-

Deus autem solum est ens sicut quod immo proprie non est ens sed passio entis ut dicitur ibidem. Et sic patet quod generatio accidentis est generatio sicut quod quia entis sicut quod generatio autem substantie est generatio simpliciter dicta quia entis simpliciter dicitur.

Queritur Verum in generatione simpliciter dicta verius generatur compositum quam forma substantialis. De presenti questione sicut controversiam inter modernos et antiquos due sunt opiniones quarum prima est quod forma substantialis verius generatur quia ipsa simpliciter producit de non esse ad esse sed compositum solum sicut partem producit quia solum sicut formam eo quod materia est ingenerabilis. Sed hec opinio reprobatur. vij. metaph. ubi dicitur quod forma non generatur. Ratio quod omne quod generatur fit ex materia manente in ipso. Si ergo forma fieret aut generaretur fieret ex tali materia et per consequens ipsa forma esset composita ex materia et forma. cum esset generata. et sic forme esset forma quod est inconueniens. vij. metaph. Et quia materia non generatur. nam est ingenerabilis primo philosophorum ergo neque forma. Tenet consequentia quia non videtur maior ratio de uno quam de alio. cum sint partes compositi. Alia est opinio huic opposita scilicet quod solum compositum vere generatur. Unde unumquodque pro tanto dicitur generari in quantum recipit esse post non esse. Nam generatio est de non esse ad esse rei primo de generatione et. v. philosophorum et. xi. metaph. sic.

Notandum quod nulla pars compositi habet esse simpliciter et subsistens. unde materia non habet esse simpliciter sed solum habet esse sub forma. nam omne esse recipit a forma. Ideo dicit primo de generatione impossibile est eam stare nuda. Immo implicat contradictionem quia ipsa esset sine esse. i. forma. Etiam quia esse est a forma. vij. metaph. Sed materia nullum habet actum ergo de se non habet esse. Si ergo staret nuda ipsa staret sine esse quod implicat et est impossibile. Et ideo dicit beatus Thomas quod ipsa materia per potentiam diuinam non potest stare sine forma. Sic etiam forma non habet esse de per se sed habet esse prout communicatur cum materia. saltem loquendo de forma mere naturali que est educta de potentia materie. unde si talis forma haberet esse per se tunc posset separari a materia sine corruptione et sic forma huiusmodi posset per se esse immo quelibet forma mere naturalis totum esse recipit a materia. et ergo non habet esse proprium sed esse materie communicatum. Et ergo implicaret eam esse sine materia eo quod forma in sua naturali ratione et essentiali includit materia. ideo separatio forme naturalis a materia est eius corruptio. Ex quibus omnibus videtur ad questionem quod proprie loquendo solum compositum est illud quod vere generatur. Cuius ratio est quia hoc solum vere generatur quod habet esse post non esse. Sed hoc solum est compositum quia nulla pars compositi proprie habet esse sed solum in esse ut dictum est igitur. Immo esse post non esse est finis generationis. unumquodque autem magis dicitur tale sicut quod magis loquitur rationem propriam finis ut dicitur. i. cels. unde ibidem dicitur illud quod non potest in fine sue speciei non habet nomen sue speciei nisi equiuoce. et sic homo pictus non habet nomen hominis nisi equiuoce. Constat autem quod nulla pars alicuius compositi potest in fine generationis quod est esse. Et quod pars compositi solum habet esse. igitur nulla proprie generatur solum compositum.

Ratio duplex

Equiuoca est sicut quam corpora celestia et superiora dicuntur generare ista inferiora ut dicitur. ij. philosophorum. Homo generat hominem et sol. per solem intelligendo influxum omnium planetarum et stellarum fixarum. Et. ij. de gene. Ratio solis in obliquo circulo est causa generationis. non uniuoca sed equiuoca quia non assimilatur sibi effectum productum seu generatum in specie.

Sicut quid siue generaliter accepta et est quibus transmutatio siue substantialis siue accidentalis ut adeptio baccalariatus vel magisterii de generatione sicut quid. Particularis sicut est nutritio et deperditio in membro reformationis. Simpliciter stauratio. Totius ut est mutatio totius compositi in totum compositum.

De diffinitione generationis

Unde generatio simplex est transmutatio huius totius in hoc totum nullo sensibili remanente. Id est est introitus noue forme substantialis cui cedit alia in materia nullo composito manente eodem. Nam per sensibile autem intelligit totum compositum ut patet in textu sequenti. quia cum forma substantialis exit cessat denominatio specifica compositi. Et quod talis est a forma. Illa enim dat esse rei. vij. metaph. Et quo patet quod in generatione unum totaliter corrumpitur et alterum totaliter fit. Nam in generatione animalia totum animal corrumpitur et generatur de nouo cadaver. Unde in hoc autem quod dicitur nullo sensibili remanente innuitur quod nihil maneat in generato quod fuit in corrupto. Ratio quia illud quod generatur accipit nouum esse sicut se totum simpliciter. Si ergo in eo aliquid maneret quod haberet esse tunc non simpliciter acciperet nouum esse sed solum secundum partem.

Tractatus Secundus

De materia et accidentib⁹ in gⁿatione

Queritur An eadem materia atq³ accidentia maneant in genito et corrupto. Pro prima parte Notandum q^d materia potest sumi dupliciter Vno modo vt est potentia deuudata et spoliata p^r intellectum ab omni forma et dispositione ad formam. et sic dicitur materia prima. Alio modo vt est disposita ad susceptionem forme huius vel illius Scdm⁹ qua^m distinctionem Dicendū p^rmo q^d materia primo modo accepta est eadem cum omnibus generabilibus et corruptibilibus. Ad q² in quolibet genere causarū est deuenire ad vnum primum principiu³. ij. metaph. Sicut ergo est deuenire ad vnum primum efficiens et ad vltimum finem etiā ad vnam primordiale formā ita est deuenire ad vnam primam materiā. Preterea in omni transmutatione supponitur aliquid quod non acquiritur per motum nec abicitur sed permanet sub vtroq³ termino transmutationis Hoc autem non est forma quia talis abicitur igitur est materia. et per consequens cū omnia generabilia et corruptibilia sint ad inuicem transmutabilia eorum omnium est eadem materia p^rmo de generatione Secdo dicendum q^d materia proxima est disposita ad susceptionem forme deteriate non est vna in omnibus habentibus transmutationē Cuius ratio est q^d actus actiuorū recipiuntur in patiente predisposito scdo de anima Sed alij et alij actus requirunt aliam et aliā diūpōz et potentiam. Cum ergo actus proprius recipiatur in propriam potentiam scilicet materiam igitur h⁹ diuersitatem formarum est diuersitas materialium vt liquefactibilem materia est aqua. Ad scdam partem dicendum q^d non manent eadem accidentia in numero sed solum in specie Cuius rō est q^d accidentia proprie non habent proprium numerum neq³ per se ponuntur in numero sed sunt vnum numero cum subiectis et ideo quando subiectū variatur necesse est q^d accidentia variantur ergo non manent eadem accidentia in numero sed in specie. Et intelligit^r maxime de accidentibus que requiruntur ex parte forme specificē que scz ipsa forma determinat sibi in materia vt sunt qualitates prime. De alijs aut³ accidentibus non apparet magnum dubium q^d scz forma non determinat sibi in materia sicut est albedo nigredo rōis Cū ad oculum pateat eadem albedinem numero manere in vacca viua et mortua Item eandem nigredinem in ethiope viuo et mortuo Et ista opinio probatur primo quia si eadem qualitas numero maneret in genito et corrupto tunc idem accidens numero migraret de subiecto in subiectum quod naturaliter est impossibile Secdo probatur per textum auctoris et est originaliter Aristotelis in primo de gⁿatione vbi dicit q^d generatio est transmutatio huius totius in hoc totum nullo sensibili remanente. mō qualitas prima est sensibilis quia sensu tactus.

	Generice		genericam	possunt	
Formarū substantialiū	Specifice	Sili mō diuersifican tur accia. Nā quedā sunt accidentia conse quentia formam	analogicam	Et ta lia	esse in diuersis subiectis.
	Analogice		specificam	nō pōt	
Accidētū quedā consecuntur subiectū ratōe	Forme vt	excedit capacitātē corporis cōmunicat suā actōem corpi	vt	intelligere sentire	
	Materie p ^r respe ctum ad formam	Binalē vt Speci alem	albedo et nigredo conu masculinum et femininum	manent non manēt	in geni to et cor rupto

Generatio duplex est scz simplex et h⁹ quid gⁿatio simplex est generatio substantie et diffinit sic gⁿatio est trāsmutatio huius totū in hoc totū nullo sensibili remanente Vel gⁿatio est expoliatio materie a forma substantiali et motio in aliam formā substantialem gⁿatio h⁹ quid est que

Folium xxxiij

bet alia mutatio et alteratio.

Cum ergo omnis expoliatio
Hic inferret quedam Correlaria quorum Primum est qd ad omnem generationem requiritur contra-
rietas primarum qualitatum. Cuius ratio est quia expoliatio dicitur quandam remotionem et priua-
tionem forme. talis autem expoliatio non fit a materia. Nam materia appetit formam. sed unum
quodque appetit se ipsum conseruare. Nec etiam talis expoliatio potest fieri a simili quia simile
non agit se ipsum corrumpendo. ideo fit a contrarijs

Secundum Correlarium

Est qd elementa que habent convenientiam in aliqua qualitate facilius ad inuicem transmutantur
quam illa que in nulla qualitate conueniunt ut aqua et terra conueniunt in frigiditate. facilius ergo
aqua conuertitur in terram et e contra quam terra in aerem quia terra et aer in nullo conueniunt. Cuius
ratio est quia unum elementum transmutatur in aliud per victoriam nature et dispositionis alterius.
Unde quando aqua transmutatur in terram tunc vincitur eius natura propria. Sed facilius est
hoc vincere quod aliquo modo est assimilatum. vincitur quam illud quod est sibi contrarium quod ad
omnia. Secunda ratio quia transmutatio unius elementi in aliud est motus proprie dictus. sed qui
libet motus fit per media. et de quanto media pauciora sunt de tanto motus breuior est et facilior.
Sed inter mutationem unius elementi in aliud dispositio qualificatiue sunt media et de quanto sunt
pauciora talia media de tanto est facilior transitus. Notum autem est qd talia media sunt paucio-
ra in illis que in aliquo conueniunt quam in illis que in nullo conueniunt.

Tertium Correlarium

Generatio unius est corruptio alterius quod non est intelligendum substantialiter ita scilicet qd
generatio unius substantialiter esset corruptio alterius quia generatio fit per introductionem for-
me substantialis in materiam. sed due forme substantiales non possunt se naturaliter comparari in
eadem materia ideo de necessitate ad introductionem unius sequitureductio alterius et talis educ-
tio est corruptio et tunc ad generationem unius sequitur corruptio alterius.

Queritur An talis introductio forme sequentis eteductio precedentis fiat in eodem
instanti vel in diuersis. Si in eodem instanti tunc due forme substantiales sta-
bunt in eadem materia quod implicat. immo unum esset duo entia specificè distincta. Nec potest
fieri in diuersis instantibus quia inter quecumque distantia cadit medium. ut philosophorum ergo in
instanti medio materia stabit nuda. Ad hoc dubium respondendo qd de hoc diuerse sunt opinio-
nes philosophorum.

Opinio Prima

Est qdeductio forme precedentis et introductio sequentis fit in eodem instanti diuisibili. Sed tamen
qd taliseductio et introductio fiat pro diuersis partibus illius instantis. ut in prima parte illius
instantis fiteductio prioris sed in alia parte fit introductio alterius. Sed hoc dicere non valet qd
interquecumque partes diuisibiles dari possunt ad huc alie partes medie. ex quo instans habet ra-
tionem temporis et sic ad huc materia staret nuda inter tempus medium. sic ergo erit eadem dif-
ficultas sicut in diuersis instantibus.

Opinio Secunda

Est qd in eodem instanti fiteductio et introductio. Sed tamen incomplete ut quando scda forma
introducitur tunc introducitur de parte post partem et etiam prima educitur de parte post par-
tem. Et hec opinio est quorundam modernorum qui ponunt experientiam dicentes qd inter mo-
riendum primo pedes moriuntur et post hoc tunc consequenter aliud. Et inde dicunt qd non est
inconueniens duas formas substantiales incomplete esse in eodem. Ratio quia due qualitates co-
trarie possunt esse incomplete ut patet in aqua tepida. Et tunc consequenter dicunt qd non sequi-
tur qd sint diuersarum specierum quia ibi non sunt diuerse forme que arguunt speciem. Sed licet
iste modus sit verbis coloratus non tamen videtur esse consonus veritati. Primum quia forma sub-
stantialis consistit in indiuisibili. sed implicat indiuisibili habere partes ergo non videtur fore co-
sonum qd forma substantialis de parte post partem possit educi et introduci. Tres partes integra-
les adueniunt rei per quantitatem. quantitas autem est accidens post naturam substantie sequi-
tur ergo qd forma precedit naturam quantitatis igitur forma non habet quantitatem ergo repung-
nat qd introducatur de parte post partem. Nec etiam eorum experientia probat aliquid. nam li-
cet sit vera tamen tale corpus non est unum corpus physicum sed plura corpora physica quia in uni-
tate corporis physici debet esse una forma. sed ibi non est una forma ergo non est unum corpus
physicum sed bene mathematicum.

Tractatus Secundus

Opinio tertia

Est q̄ in diversis instantibus fit introductio eteductio forme. immo dicitur q̄ inter illa duo in
stantia nō manet aliqd̄ instās divisibile sed instans indivisibile qd̄ est instans continuans. Et tale
non est divisibile quia tale instans non habet rationem temporis sic q̄ esset divisibile sicut temp̄
sed est pars formalis temporis. Et sic hec opinio ponit duplicia instantia. Primo instantia indivisi-
bilia et illa dicuntur continuantia. Alia sunt instantia continuata et sunt partes temporis contun-
gite recte sicut partes linee continuantur ad vnum punctum. Et tunc quando dicitur q̄ in gene-
ratione et corruptione fiteductio vni⁹ et introductio alterius. tunc quero an fiat in eodem instan-
ti vel in diversis. Dicendū q̄ in diversis. et ulterius an talia sint sibi invicem proxima vel non.
Non primum quia hoc est contra philosophū. vi. physicorū. Si s̄m tunc inter illa caderet temp̄
medium et sic materia staret in tali tempore nuda. Ibi dicitur q̄ in tali tpe medio mā non stabit
nuda quia tale instans non habet rationem divisibilis sed indivisibilis quia non est tempus. Nec
valet et inde q̄ materia staret nuda in tali instanti indivisibili quia hoc implicaret contradicōez
Nam si staret materia nuda tunc ibi statim esset aliqua mora. Sed quia talis ibi non est ergo. Di-
cendum ergo ad questionem q̄ fit in eodem instanti sed diversimode q̄ primum esse forme genera-
de est primum instans non esse forme corruppende q̄ in eodem instanti verū est dicere q̄ forma
generanda est in materia et in eodem instanti verum est dicere q̄ forma corrupenda non est in
eadem materia. sed sunt. Est ergo singulariter notandum q̄ corruptio solus naturaliter precedit
generationem et non temporaliter.

Cum ergo omnis expositio materie a forma substantiali fit a contrario oportet
generationem et corruptionem fieri mediātibz contrarietatibus qualitātū
primarum. Unde patet q̄ elementa que in qualitate aliqua conveniunt facilius
ad invicem transmutantur q̄ ista que in nullo conveniunt. Unde quecumq̄ ha-
bent similitudinem vel est eorum transmutatio. Et nota q̄ generatio vnius est
corruptio alterius.

Alteratio est mutatio

Unde alteratio potest dupliciter sumi. Vno modo communiter pro quacumq̄ mutacione qualita-
tis. et sic s̄m omnes speciei qualitates fit alteratio. Et hoc mō alteratio dividitur in spūale et
phīsicā. Alteratio spūalis fit s̄m q̄itates prime speciei vt s̄m scias et virtutes quo mō nō capi-
bit. Alia mō capitur proprie pro alteracione phīsicā et sic ad eam requiruntur due conditiones.
Prima q̄ qualitas s̄m quā fit alteratio habeat contrariū proprie loquendo. naz alteratio est mo-
tus proprie dictus talis autē motus fit de contrario in p̄tū. Secūda q̄ talis qualitas sit intensibi-
lis et remissibilis. Nam alteratio est mutatio per se successiva ergo oportet q̄ fiat s̄m formā per
se divisibilem in qua est reperibilis s̄m latitudine illi⁹ nature et sic potest fieri successio a priori
in posterius. Et quibus duabus conditionibus p̄ q̄ solū qualitates de tertia specie alterantur
vt sunt qualitates sensibiles. nam solū illis ille due conditiones conveniunt. Unde qualitates pri-
me speciei non habent contrarium sed bene sunt privative opposita ideo eis deficit prima condi-
tio. Qualitates autē de quarta sp̄e non suscipiunt intensiōē et remissiōē q̄ figure accipiunt spe-
ciem a speciebus numerorū. numerus autē accipit speciem ab indivisibili unitate. Et ideo figure
non habent latitudinem ratione cuius possunt accipere intensiōē et remissiōē ergo s̄m eas nō
fit alteratio. Neq̄ s̄m qualitates scdē sp̄e q̄ tales sunt naturales proprietates suorū subiecto-
rum ergo tales generantur et corrupuntur s̄m eorū subiecta. Ideo tales nō accipiunt intensiōē et
remissiōē ex. vii. phico. vbi d̄ q̄ in nulla qualitate fit alteratio nisi in qualitate tertia speciei.

Primo ex parte finis quia finis alterationis est forma accidentalis. sed terminus et
finis ad generationem est forma substantialis.

Secūdo ex parte subiecti q̄ alteratio fit in subiecto quod est ens in actu. generatio autē
in subiecto qd̄ est ens in potentia. Vñ primo de generatione generatio simplex est
transmutatio s̄m totū in hoc totū ex hoc vt hec aqua in hūc aerē. Preterea genera-
tio est productio vnius forme et corruptio alterius. Ex hoc patet falsitas illi⁹ opi-
onis que ponit q̄ actia materialia sunt inherente in mā. s̄ denominatiue in p̄posit-
to q̄ hic d̄ q̄ alteratio solū ē in subiecto qd̄ est ens in actu. similiter d̄. v. phico.

Differunt
generatio et
alteratio

Folium xxxv

Tertio dicitur pars terminus ad quem. nam generatio est ad esse simpliciter. species enim ex aliquo fit aliquid. Sed alteratio siue accidentalis transmutatio terminatur ad esse accidentale et secundum quod

Alteratio est mutatio de qualitate contraria in qualitatem contrariam vel mediam. Differt tamen alteratio a generatione quoniam alteratio est mutatio de qualitate accidentali in qualitatem accidentalem. Sed generatio est mutatio de forma substantiali in formam substantialem. Item in alteratione manet idem subiectum sensibile. in generatione vero non. Sensibile dico propter materiam primam que

quamuis manet non tamen est sensibilis. **Augmentatio est motus**
Unde augmentatio sumitur dupliciter. Uno modo pro quacunque augmentatione siue habet virtutem siue non. Et sic numerus augmentatur per appositionem. Alio modo capitur proprie quo modo sic describitur. Est conuersio nutrimenti quod est in potentia animatum in corpus actu animatum facta ab anima vegetatiua mediante calore naturali ad restaurandum plus quam fuit deperditum ut ipsum viuum suam debitam attingat quantitatem. Ex hoc patet quod nutritio et augmentatio habent eandem causam materialem. et etiam eandem causam formalem quod calorem naturalem. Sed solum differunt in causis finalibus quia finis nutritio est restauratio plus quam fuit deperditum. Et sic nutritio ordinatur ad hoc ut ipsum viuum persistat et non corrumpatur. Sed augmentatio ordinatur in hoc ut non solum persistat sed etiam ut crescat et suam debitam quantitatem attingat que solum fit per augmentationem. Unde patet quod augmentatio proprie dicta presupponit plures motus. Nam primo presupponit motum localem quia oportet nutrimentum localiter moueri ad locum ut sit in omnibus digestionibus. Secundo presupponit motum alterationis quia oportet ipsum nutrimentum in corpore alterari. Tertio presupponit corruptionem. nam oportet nutrimentum corrupti et conuerti in substantiam et naturam rei alite. Quarto presupponit generationem. nam ex corruptione nutrimenti oportet generari aliam nouam substantiam. Quinto augmentatio presupponit motum subtilem qui est vicinus sanguini. oportet quod omnes partes mutantur et augmententur eo nutrimento et pars que trahitur per ista ad similia membra animalis. Et hoc est quod dicit littera quod quelibet pars aucti sit aucta ut videbitur in questione.

Motandum tamen quod non eque immediate et simul omnes partes nutriuntur et augmentantur ex nutrimento. sed per prius partes que sunt viciniores epati ubi fit vicina digestio. Et ideo videmus quod animalia citius pinguescunt in ventribus et in alijs locis prope stantibus quam in alijs remore. nam talis ratio nutrimenti fit per calorem naturalem in diuersis partibus animalis ideo tunc tale nutrimentum fortius attrahitur ubi calor est magis fortis. Et ideo est quod in viris pars superior magis ingrossatur. sed in mulieribus pars inferior. quia viri sunt cholericis et calidi ergo nutrimentum in eis eleuatur sursum. Sed mulieres sunt communiter phlegmatice nature secundum Aristotem. Phlegma autem nature frigide et grosse est. Et sic natura in eis plus fert nutrimentum ad partem inferiorem quam superiorem.

Queritur utrum quelibet pars aucti sit aucta. Pro decisione questione. Morandum aduentum alicuius extrinseci per poros et spiritus vitales ita quod in poris sunt spiritus vitales qui adueniente corpore augmentante expelluntur et coaduesant. et tunc caro generat ex materia nutritibili adueniente. materia preexistens extendit. Quod autem poris sunt necesse in animalibus per quod videmus quod sudor in balneo exit a corpore et non exit nisi per poros quod alias fieret diuisio partium corporis. Et ista augmentatio proprie dicta solum puenit animalibus secundum diuisionem prehabitam. Alia est impropria et illa est duplex. Queda est per alterationem et illa conuenit elementis. Nam aqua crescit in dimensionibus per calefactionem. Et ista augmentatio proprio nomine dicitur rarefactio. Alia est accumulatio sicut aggregatio lapidum. et de illis duabus nihil ad presens sed solum de prima. scilicet proprie dicta.

De conditionibus proprie dicte augmentationis

Unde philosophus primo de generatione potest sex conditiones proprie dicte augmentationis. Quarum prima est ista quod illud quod auget maneat idem numero sub utraque quantitate. Et ratio illi habetur loco allegato et primo philosophorum. quod oportet subiectum cuiuscumque transmutationis accidentalis esse ens in

Tractatus Secundus

acti et manere idem sub utroque termino eius. sed augmentatio est quedam transmutatio accidē-
talis ergo. Secunda conditio est quod augeatur secundum quolibet partem sui. hec conditio specialiter ap-
paret inspicendo partes eterogenas animalis sicut manus pedes et huiusmodi que postquam aucte
sunt habent se in eadem proportione in qua habuerunt se ante augmentationem. Tertia quod augeatur
aliquo corporeo adueniente scilicet nutrimento. hoc patet de se quia animal carens nutrimento non
auctetur. Quarta quod non sit vacuū in corpore augmentando. hec patet ex quarto philosophorum. Est
enim spiritus in corpore augmentando qui condensatur. Quinto quod duo corpora non sint in eo-
dem loco. id est quod ille due dimensiones preexistens scilicet et adueniens non penetrant se. sicut etiam col-
ligitur ex quarto philosophorum. Sexta quod adueniens non sit in corporeū. quā probat Aristoteles primo
de generatione sic. Eadem est materia generationis naturalis et ipsius augmentationis quia in omni aug-
mentatione oportet esse generationem et ipsam precedere ita quod forma aucti fiat et generetur in ma-
teria adueniente prius quam fiat augmentatio. Sed materia generatio naturalis non est sine cor-
poritate ut notum est. quare etiam erit sic de materia augmentationis et per consequens ipsum
adueniens impossibile est esse incorporeum.

Quedam essentielles sicut materia et forma. et de illis non querit questio.

Partes aucti
sunt duplices

Alie sunt partes quantita-
tiue et integrales sicut car-
ro ossa nerui &c. et hu-
iusmodi sunt duplices.
Scilicet

Quedam notabilis quantitas potēs subsistere
Et vocantur partes aliquore siue aliquante
Alie sunt partes inextētes non potentes seorsum
subsistere. Et ille vocantur non aliquante siue non
aliquore Et ille sunt infinite in parte potente se-
orsum subsistere quia sic quodlibet corpus natu-
rale est diuisibile in infinitum quo ad istas partes
inextētes. Primas autem partes aliqui vocant
partes secundum formam. quia formam totū hūc rōe cuius
operationē possunt exercere. Et in ut digitus ma-
nus et huiusmodi. Sed alie partes dicuntur secundum
materiā. ut ille que non sunt figuratim distincte
et que non habeat operationem ex se ut sunt mi-
nime partes carnis in quibus forma carnis secundum se
saluari non posset et per consequens nec operatio.
Dicuntur autem partes secundum materiam per priuati-
onem forme quam continere non possunt.

Illis singulis premissis est hec conclusio responsalis. Quelibet pars aucti secundum formam est aucta
et non secundum materiam. Patet conclusio pro prima parte primo de generatione. Et hac ratione. Il-
le partes augmentantur ratione quarum totū dicitur perfectum. Sed partes secundum formam sunt huius-
modi. Nota nota quia totū dicitur augeri ratione perfectionis in ipso. Nota patet quia forma
est principalior pars ipsius et compositi. Secunda pars conclusionis probatur sic. Auctū est augmē-
tatum ratione illarum partium que hūc principium conuertendi alimentū in substantiā aucti. Sed he sunt
partes solū secundum formam et non materiā. cū conuersio sit quedam actio que solius est forme igitur.

Augmentatio est motus de minori quantitate ad maiorem. Sed diminutio
est de maiori quantitate ad minorem. Et nota quod augmentatio proprie dicta tūc
est in rebus animatis. Item ad augmentationem proprie dictam requiritur quod queli-
bet pars aucti integralis sit aucta. Item nota quod augmentatū et augmentans ne-
cesse est esse similia et diuersa. Similia quidem in materia. diuersa vero siue cō-
traria in formis. quoniam agentia et patientia necesse est esse similia et diuersa.

¶ De actionem et passionem.

Unde intentio litteralis est quod ad actionem et passionem requiritur contactus agentis et patientis inter se.
Vbi nota quod aliqua dicuntur se tangere dupliciter. Uno modo communiter et sic illa tangunt
se quorum unum recipit aliquam virtutem qualitatem influentiam vel dispositionem ab alio.

Folium xxxvi

Sic ignis tangit nos quando calefacit nos quia nos recipimus quandam virtutem scilicet caliditatem ab igne. Et sic etiam celum tangit ista inferiora quando agit in ea. Nam ista inferiora recipiunt lumen atque influentiam a celo. et iste vocatur contactus spiritualis. Sic improprie partes in continuo dicuntur se tangere in puncto continuante ut dicitur littera quia tales partes sunt immediate. modo illa que debent se tangere debent se sic habere quod habeant immediatam compositionem. Ex quo sequitur quod de intentione littere sit quod punctus continuans in linea sit indivisibilis. Ratio quia si esset divisibilis tunc haberet partes et medium et extrema. et per consequens ea que continerentur per talem punctum non essent immediata nec tangerent se ex quo medietas quantitas que habet medium ad extrema. Alio modo aliqua dicuntur se tangere proprie loquendo ad quem contactum proprie dictum requiruntur quatuor conditiones. Prima est quod illa que debent se tangere debent esse indivisibilia. Et sic indivisibile nec tangit nec tangitur quia tactus proprie denominat applicationem aliquarum rerum ad invicem. sed indivisibilia non sunt huiusmodi ergo sequitur quod contactus solum reperitur in corporibus. Secunda conditio est quod illa que debent se tangere debent applicari ad invicem ita quod superficies unius applicetur ad superficiem alterius realiter. Et sic excluditur contactus spiritualis siue virtualis prout celum tangit ista inferiora. Tertia conditio est quod illa que debent se tangere debent communicari in materia cum istis inferioribus. ad actionem igitur et passionem non sufficit tactus improprie dictus sicut spiritualis ergo ista inferiora proprie non tanguntur a celo quia in hoc quod celum tangit ista inferiora que tamen e converso celum non tangunt. Quarta quod illa que debent se tangere debent esse separata ab invicem ita quod unum non sit ens in continuo. ex quo non quilibet pars in continuo est ens in actu. sed unum in continuo.

Ad actionem et passionem requiritur contactus. Ideo nota quod contactus dicitur multis modis. Uno modo in contiguis quorum ultima sunt simul sicut superficies tangit superficiem et sic quicquid tangit tangitur. Alio modo dicitur contactus per similitudinem sicut quod dicimus res trifida tangit nos et sicut hoc non quicquid tangit tangitur. Tertio dicitur contactus in continuis et sic partes linee tangunt se in puncto continuante. Et contactus primo dictus necessarius est ad actionem et passionem.

Mixtio est duplex.

Unde mixtio capitur dupliciter. Uno modo valde communiter ut est coniunctio vel combinatio aliquarum rerum ad invicem non curando an tales res in sua mixtione corrumpantur vel maneat in sua propria dispositione et natura. Et sic ordei dicitur misceri cum tritico. et hec est rustica mixtio. Alio modo sumitur proprie et sic in re non est aliud quam unum aliquarum rerum ad invicem que in tali unione alterantur et corrumpuntur sic quod nullum eorum manet in sua propria natura sed ex eis fit tertium alicuius certe speciei. Et illo modo elementa dicuntur misceri et ex eis sunt corpora inferiora mixta ut mineralia. Et illa describitur sic. Mixtio est miscibilium alteratorum unum. Que definitio sic intelligitur. Mixtio proprie dicta est unio miscibilium alteratorum ponum alteratorum sic quod nullum maneat in propria forma. id est natura sed ex eis fit aliquod tertium certe speciei. Ad quam mixtionem sicut colligitur ex definitione.

Tria requiruntur

Primo quod corpora miscibilia debent esse contraria inter se. Ratio quia debet se mutuo alterare. talis autem alteratio fit per actionem et passionem ad invicem. et hec actio et passio non est nisi inter contraria. Ex hoc sequitur quod elementa proprie sunt miscibilia et non mixta quia mixta non contrariantur ad invicem eo quod in eis qualitates prime ratione quarum est contrarietas proprie dicta sunt redacte ad temperamentum. Sed contraria debent esse maxime distantia. v. metaphice. quod non convenit medijs. Secundo quod miscibilia debent inter se alterari et corrumpi sic quod neutrum manet in sua propria natura. Et per hoc excluditur mixtio improprie dicta. Tertio quod ex mixtis sic ad invicem fiat aliquod unum tertium quod est alicuius determinate speciei sub certo genere entis ut homo vel asinus aut consimile tale. Et per hoc excluduntur confusio ut patet.

Tractatus Secundus

Mixtio est duplex quedam est ad sensum siue improprie dicta sicut qñ ordeo funditur ad frumentū Alia est mixtio secundū veritatem et diffinitur sic. Mixtio est miscibilium alteratorum unio Et nota quod omnia que sunt miscibilia oportet esse agentia et patientia. agentia in eo q̄ t̄ inidunt. patientia in eo q̄ diuiduntur Unde patet q̄ ea que non habent contrarietatem inter se non sunt miscibilia ad inuicem

¶ Item differentia est.

Unde compositio tunc fit quando aliqua coniunguntur ad inuicem sic q̄ virtutes manet in sua propria natura ita q̄ illa nō corrumpunt se neq̄ alterant se sicut quando triticum cū siligine cōponitur. Sed confusio proprie fit quando ununtur aliqua corpora sic q̄ corrumpuntur et alterantur et neutrum manet in sua natura sed tamen ex eis non constituitur unū tertium qd̄ esset aliq̄ cuius certe speciei et denominationis. sed unum cōfusum et monstruosum vt in mixtione aque cū vino Et hoc debet intelligi quando fit confusio illorum que sic se habent q̄ unū potest aliud alterare tunc ibi non fit confusio. et sic fit in sacramento altaris vbi nulla est confusio Sed mixtio proprie loquendo fit quando ununtur aliqua corpora ad inuicem et alterant sic q̄ ex eis fit unū tertium certe speciei. et sic solum elementa sunt miscibilia ad inuicem que dicuntur mixta illo modo Et sic tunc dicit philosophus q̄ elementa sunt magis simplicia q̄ sunt mixta Ratio quia in mixto reperiuntur omnes qualitates prime materia et forma. et etiam qualitates secunde Sed in elementis solum reperiuntur qualitates prime cum materia et forma sic q̄ quodlibet elementū determinat sibi solum duas qualitates unam in summo et aliam in remisso.

Notandum q̄ duplicia sunt mixta. Quedam sunt imperfecta et illorum sunt duo genera scz vapor et exalatio Vapor est quedam euaporatio frigida et humida. Sed exalatio est euaporatio calida et sicca Et de his determinat in primo meteororum ex quibus generantur omnes impressiones. Unde vapor est materia omnium impressionū humidarum vt grandinis niuis pluuie Sed exalatio est materia omnium impressionū siccarum vt fulminis tonitru Et de his cum materia ipsarum determinatur in quatuor libris meteororum. Et illa dicuntur mixta imperfecta quia non continent omnes qualitates elementares sed solum aliquas vt vapor humiditatem et frigiditatem. exalatio siccitatem et caliditatem Sed mixta perfecta sunt que continent in se virtutes omnium elementorum. Et de his dicit philosophus. ij. de generatione Omne mixtum residens circa mediū est compositum ex quatuor elementis Et ibi per mixta que resident circa mediū intelligit inferiora Et talia mixta ad hoc sunt duplicia Que dam sunt inanimata vt mineralia et illa non habent motum nisi localem. vnde quando sunt extra sua loca tunc mouentur ad ea localiter. Sed quando sunt in ipsis tunc non mouentur nisi violenter. Alia sunt animata quorum quedā sunt animata anima vegetatiua vt sunt omnia vegetabilia de quibus philosophus in de vegetabilibus et plantis Et talia sunt perfectiora primis quia vltra motum localem habent motum augmentationis et diminutionis Alia vero sunt animata anima sensitua de quibus philosophus in de animalibus Sed vltima specie mixtorum comprehenduntur species humana que ad hoc aliquid superaddit scilicet animam intellectuam de qua in sequenti tercio tractatu. Et tantum de secundo.

Item differentia est inter compositionem confusionem et mixtionem Compositio est quando vtrumq̄ compositorum manet in virtute sua propria vt cōpositio frumenti cum ordeo Confusio est quando proportionantur virtutes partium sed tamen non trahuntur ad certam speciem Mixtio est quando proportionantur virtutes partium et trahuntur ad certam speciem.

¶ Anima est actus primus.

Folium xxxvii

Tractatus Tertius

Unde Aristo. in principio scđi de anima ante pñtem diffinitionem plures ponit diuisiones ex quibus elicit particulas in hac anime diffinitione ponendas. Nā hec est cōsuetudo Aristo. q̄ vt cōsuetudo dicitur inuestigat p̄ diuisiones. Nā diuisio est ap̄tissim⁹ mod⁹ inuestigandi dīoēz. ij. posteriorū.

Prima diuisio

Quam ponit Aristo. est hec Entium aliud substantia aliud accidens. Et illam diuisionem ideo ponit quia excludit accidens de diffinitione anime sic q̄ anima non est accidens sed substantia. nā anima est pars compositi substantialis. Et debet illa diuisio intelligi de ente creato. ad excludendum deum qui non clauditur sub aliquo genere entis.

Secunda diuisio

De numero substantiarum alia materia alia forma alia compositum. Et accipit p̄tēs in eadez diuisione substantiam communiter vt indr̄ter capitur pro re existente et pro partibus illius rei. Proprie em̄ neqz materia neqz forma dicuntur substantie quia substantia dicit aliquod perfectū et completū in natura. Unde genus substantie diuiditur in species que species omnes sunt illud propter quod natura finaliter agit. Nam omnis operatio nature finaliter est pro conseruatione speciei. per nutritionem em̄ conseruatur indiuidū. et per generationem immediate species. Sic ergo omnis actio nature est ad conseruationem speciei. Sed quia natura non intendit aliquod imperfectum immo tendit ad perfectum tanq̄ ad finem ideo partes substantiarum que sunt materia et forma. Et non possunt habere rationem speciei ex quo non habent rationē entis cōpleti et perfecti in natura et per cōsequēs nō dicuntur substantie sed substantiarum partes. Et sic significat Aristo. q̄ anima non est substantia que est materia sed que est forma. Sed quia forma est act⁹ substantie ideo concludit Aristo. q̄ anima est actus.

Tertia diuisio

Entium aliud in potētia aliud in actu. Potentia dicit corpus forma dicit actū. Corpus autē diuiditur in phisicum mathematicum et artificialem. Unde corpus phisicum est quod est cōpositū ex principijs motus et quietis vt ex materia et forma substantiali. Sed corpus mathematicū est omne illud corpus quod habet quandam extensionē. Et sic corpus phisicū dicitur vnum ab unitate forme substantialis. Corp⁹ vero mathematicū dicitur vnum a continuitate partium ad inuicem. Corpus vero artificiale est cuius forma non est a natura sed ab arte introducta. Unde corpora phisica sunt magis substantie q̄ corpora artificialia quia corpora phisica tam quo ad materiam q̄ quo ad formam sunt substantie. Sed artificialia q̄tum ad formam sunt accētia. et sic q̄tū ad essentialia dicuntur. nam forma essentialis est a qua res capit spēm et denominationes sicut est de rationalibus corporibus vt domus. Corp⁹ autē phisicum h̄m p̄m diuiditur. Nam aliquod est homogeniū quod habet partes simplices eiusdem nature cum toto. Aliud est phisicū organicū quod habet diuersas partes diuersimode complexionatas dispositas ad diuersa officia vt arbor habet radicem truncum et folia. Concludit ergo Aristo. q̄ anima est actus corporis non cuiuslibet sed phisici. et hoc organicū dicitur. Ratio quia vna queqz forma requirit sibi determinatā et proportionatā materiā. Est namqz materia propter formā primo phisicū. Et quia anima multas habet operationes in corpore humano vel consimili. igitur propter eas exercendas requirit corpus organicū. Alterius diuidit Aristo. corp⁹ organicū in corpus habens vitam et non habens vitam. Et illud dicitur habere vitam qđ habet in se formam actu que est principium operationis vitalis. Et hec dicitur operatio vitalis qua discernitur inter viuens et non viuens sicut digere re nutrire et sic de alijs. Et per oppositū. Corpus non habens vitam est quod in se habet formas que non est principium operationis vitalis vt est corpus lapidis. Dicit ergo Aristo. q̄ anima est actus corporis vitam habentis. quia corpus animatum per vitam potest in operationes vitales. Sed quia dicit Aristo. q̄ anima est actus corporis vitam habentis in potentia.

Notandū est q̄ potentia prout sufficit hic potest dupliciter capi. Vno mō per abiectionem actus sicut materia que non habet formam sed potest habere formam dicitur potentia. Et sic illud corpus dicitur habere vitam in potētia quod actu nō viuūt sed potest viuere sicut semen in marrice et ouum galline dicitur habere vitam in potentia et hoc modo non capitur hic. Alio mō potest capitur pro qđā pro p̄mitate ad operationem vel actum. Et illud corpus dicitur habere vitam in potentia qđ habet in se vitam et principium vitale per qđ potest in operationē vitalem. Et sic tūc debet exponi eo mō illa particula. vitam habentis in potentia id est habentis in se principium vitale per quod est in potentia ad operationem vitalem. Hanc diuisionem ceteri expr̄munt sub his verbis.

Tractatus Tertius

Potentia est duplex
Materialis siue essentialis et est potentia ad formam et actum primum. Et dicitur a philo posita abijiciens actum eo quod non stat cum actu eo quod non stat cum actu primo vel secundo. Et secundum talem potentiam anima est actus corporis vitam habentis in potentia. quia corpus habens vitam potentia hoc modo est in potentia ad animam. et ideo eius actus non est anima. hoc modo ideo dicitur potentia sciens. nam neque habet actum primum scilicet scientiam neque secundum scilicet considerare.
Alia est potentia formalis siue accidentalis et est potentia ad actum secundum. et hec stat cum actu primo habens enim actum animam est simul in potentia ad sentire. et ideo vocatur a philosopho potentia non abijiciens actum.

De intellectu definitionis

Ex omnibus supradictis concluditur intellectus definitionis anime. Anima substantialis proprie dicitur est actus primus substantialis corporis phisici. i. naturalis vitam habentis in potentia. i. quod habet in se principium vitale per quod est in potestate ad operationem anime exercendam. Dicitur primo actus ad differentiam materie et compositi. Dicitur secundo primo ad differentiam actus secundi qui est operatio consequens formam. Quia autem probatum est animam esse actum et substantiam sequitur ipsam esse actum substantialem. quod probat philosophus duabus rationibus. Prima illud est forma substantialis a quo sumitur esse et ratio rei. Sed anima est huiusmodi. Maior est nota. Sed minor probatur quia sicut se habet forma dolabre ad dolabram ita anima ad corpus organicum quia utrobi quod est comparatio forme ad materiam. Sed si dolabra esset corpus phisicum tunc utriusque forma esset substantialis eo quod habet ab ipsa esse et ratione dolabre. ergo et anima est forma substantialis corporis organici. Secunda ratio sicut se habet pars ad partem ita totum ad totum. Sed si oculus qui est pars corporis esset animal. visio que est pars potestativa anime esset eius anima et forma substantialis oculi. ergo et tota anima est forma substantialis totius corporis organici. Maior est nota. Sed minor probatur quia sicut ablata visione ab oculo non manet oculus nisi equivoce ita ablata anima corpus organicum non manet animal nisi equivoce. Dicitur autem corpus phisici ad differentiam corporis artificialis. Et dicitur organici. Est enim corpus organicum corpus habens partes figura et loco distinctas ad exercendum diversas operationes vitales a natura deputatas. Sed Organus est instrumentum quo mediante aliquid potest in operationem. Quod autem huiusmodi corporis organici anima sit actus probat phisus per locum a minori. Si enim anima non esset actus corporis organici maxime hoc videretur esse in plantis. Eo quod tales maxime videntur esse similia partium. Sed plantae sunt corpora organica. habent enim diversas partes ad diversa officia vite deputatas. Est enim radix organi similis quia utraque trahunt alimentum. folia autem ad cooperendos fructus. et cetera. ergo et anima est actus corporis organici in plantis et per consequens in alijs. Preterea anima in ter formas phisicas est plurimum operationum quas non expedit nisi mediante corpore. sequitur quod secundum pluralitatem operationum anime sunt distincta organa in materia ad illas operationes explendas deputata. Quanta igitur anima perfectior est et plurimum operationum tanto requirit corpus organica magis diversum. Et per hoc quod est actus corporis organici differt anima a formis phisicis homogeneorum corporum ut sunt forme elementares. Dicitur vitam habentis in potentia que particula superius est resoluta.

Beatus Thomas

Parte prima. q. lxxvi. ar. iij. in solu. primi. Anima non dicitur tamen actus corporis sed etiam organici phisici vitam habentis potentia et quod talis potentia non abijcit animam. Unde manifestus est quod in eo cuius anima dicitur actus etiam anima includitur, eo modo loquendi quo calor est actus calidi et lux lucidi. Non quod seorsum sit lucidum sine luce sed quia est lucidum per lucem. Et similiter est de anima quod est actus corporis organici. et cetera. quia per animam est corpus et organicum et vitam habens potentia. Esse igitur animam actum corporis non excludit ipsam esse actum materie. Est igitur actus corporis sicut alicuius phisici in tali esse et in quo includitur. Sed est actus materie sicut alicuius pre-suppositi et in quo non includitur sed a quo distinguitur sicut actus a pura potentia.

Anima est actus primus corporis organici phisici vitam habentis in potentia

Item impossibile est

Intentio littere est quod quilibet substantia habeat proprium et naturale opus ut dicit Aristoteles. primo de celi quod omne ens est gratia operis. Et quarto metaph. dicitur quod omne ens habet aliquam propriam operationem sue speciei in qua si potest tunc meretur habere nomen sue speciei alias non. Et ideo homo de pictus non est homo quia non potest in propriam hominis operationem ergo non est homo nisi equivoce sicut autem oculus depictus seu lapideus. ij. de anima. Immo philosophus dicit. Commentator super octavam phisicorum

q̄ homo ignarus nō est homo quia propria operatio hominis vt sic est intelligere & cognoscere finem suum qui finis est felicitas. nō illa operatione nō habet ignar⁹ quia talis ignorat finem in un in que ordinatur. ideo solū est homo equivoce quare sancti doctores homines ignaros besti as appellant. Preterea quarto metheozorum quia omne inuentū inuenitur propter suam operationem. et ratio pedis hominis mortui non dicitur plus de pede suo q̄ de pede dolato ex lapide Preterea Commentator. ij. de anima p̄men. ix. Individuum non est individuū nisi per formam quia s̄m eum est ens in actu et nō per materiam Insuper est auctoritas Damasceni in textu q̄ nulla substantia est experte sua naturali operatione. Ratio quia operatio rei est naturalis virtus siue effectus forme substantialis. in yta illud Commen. Operatio arguit formam sicut transmutatio materiam Sed forma est inseparabilis ab eo cui⁹ est forma remanente in esse specifico. ergo operatio sequitur semper rem aut s̄m actum aut aptitudinem et per consequens nulla substantia perfecte destituit sua naturali operatione quia operatio est effectus conuertibilis forme substantialis seu essentialis. Dixi substantia perfecta quia.

Queda est pure passiva que vocatur materia prima. et illa nullam habet operationem naturalem quia nec est quid nec quale. vij. metaph. ideo neq; de illa intelligitur littera.

Duplex est substantia

Alia est substantia activa. et illa vel s̄m se vel s̄m suam speciem hz quamlibet operatione naturali sua q; nō est dabilis aliqua species que in toto. i. s̄m oia eius individua esset spoliata aliqua eius operatione naturali factu vel aptitudine. quod dico quia nō requiritur q̄ quelibet substantia actu habeat aliquam operatione naturale. sed sufficit q̄ habeat ipsam aptitudinem. i. sicut apta natura operari

Notandū q̄ vnumquodq; aliud a p̄mo ente hoc infir te distat s̄m le et q̄nto plus accedit ad p̄mum esse de tanto perfectius est Unde quedam sunt entia que nō solum accedunt ad p̄mum ens per quoddam vestigium sicut facit irrationale esse Sed etiam accedunt ad p̄mū ens per apphensionem ita q̄ consequuntur p̄mū tanq; finem suum. et hec apphensio summa beatitudo nominatur & in re est ipsum summum bonū Et ideo Doctor sanctus ponit beatitudinem formaliter in actu intellectus. q; per intellectū rationalis creatura apphendit summū bonum et suū creatorē Sed q; vnumquodq; ex suo fine perficitur et ex remotione finis imperficitur Ideoq; oportet omne ens habere aliquam operationem naturalem per quā tendit ad suū finem inquantū potest. aut per apphensionem vt rationalis creatura. aut per quoddā vestigium sicut in brutis Unde si esset aliquid ens suatum suo fine ipm non esset quia ipsum non habet rationem aut operationem aliquā Sed deus et natura nihil faciunt frustra p̄mo celi et tertio de anima Et ideo oportet omne ens habere aliquam operatione naturalem quod vult textus.

Nota q̄ impossibile est substantiam esse expertem operatione naturali

Inter substantiam autem

Unde intentio littere est q̄ essentia et operatio anime distat tanq; extrema a potentia Potentia autē mediat inter essentiam et operationem anime tanq; id a quo immediate procedunt operationes Ideo quodlibet ens mundi habet potentiam per quā ipsum aliquid operatur. quod probatur auctoritate Dionisij Vbi Nota q̄ scdm beatū Dionisium in qualibet substantia creata sunt tria scz substantia. posse. et operatio Unde ipsum posse vel potentia est medium inter substantiam rei et operationem sic q̄ operatio procedit a substantia per potentia. Unde et propter hoc Theologi dicunt q̄ in qualibet re creata relucet trinitas personarū Substantia em attribuitur patri Potentia filio Operatio spiritui sancto. Sicut enim operatio causatur a substantia et potentia rei Si: spiritus sanctus a patre et filio simul procedit vt dicit scriptura Distinguitur ergo in qualibet substantia creata substantia et posse Immo posse est illud per quod substantia creata agit Anima ergo rationalis cum operatur per potentiam sicut per supra additū et ideo potentia non est substantia anime vt probabitur inferius Et etiā deducit. b. Thomas in. ij. de anima

	Intellect ⁹ q̄	p̄concepit	Patri p̄mo operanti.
In anima sunt tria	Ratio	discernit	Filio qui est sapiētia patris disponēs omnia in celo et in terra
	que	Et talis assistit in diuis	
	Operatio	conseruat	Spiū sc̄o q̄ oia bōa corroborat et cōfirmat Sicē rgo ista tria idē sūt substantia cū anima sic tres p̄sone parer fili ⁹ et spiritus sanctus idē sūt in substantia

B ij

Tractatus Tertius

Notandum quod potentia non mediat inter substantias et operationem sicut subalterna mediat inter generalissima et specialissima. Neque sicut medij colores inter extremos. Sed ordine nature et causalitatis ipsa potentia mediat inter substantias et operationem. Ratio primi quia subalterna sunt essentialiter eadem cum specialissimis et generalissimis. Sed potentia non est eadem cum essentia a qua fluit. Nam intellectus differt ab essentia anime et intelligere. Ratio secundi quia medij colores sunt naturaliter posteriores extremis. Sed potentia licet sit posterior substantia secundum naturam est tamen prior operatione quia finis potentie dicitur operatio. ix. metaph. Ratio tertij quia potentia naturaliter precedit operationem et sequitur substantiam. Iterum potentia est causa operationis et effectus substantie a qua procedit ergo inter substantiam et operationem mediat potentia naturaliter et causative. Pro quorum omnium lucidiori resolutione

Queritur utrum potentia anime ab ipsa anima realiter sit distincta. De hac questione sunt due famose opiniones. Quarum prima est

Opinio Modernorum

Quorum princeps in hac opinione est Buridanus distinguens de duplicibus potentijs anime videlicet instrumentalibus et principalibus. Instrumentales dicit esse qualitativas dispositiones quibus mediantibus corpus disponitur et organa corporis disponuntur. et ut per talia anima valeat in suas operationes. Has potentias dicit realiter distinguere ab anima quia anima est substantia. tales autem potentie sunt accidentia quia qualitates de se habent specie. Alias ponit potentias principales ut est potentia intellectiva vegetativa que sunt immediata principia operationum. et has potentias dicit esse realiter idem cum substantia anime. Et habet ad hoc plures rationes pro se.

Prima ratio

Quia si essent realiter distincte ab anima vel ergo essent substantie vel accidentia. Non substantie quia tunc plures forme substantiales essent in eodem composito. Sed quod non accidentia quia omne accidens ad minus per aliquam potentiam potest separari a suo subiecto. Unde licet accidens inseparabile per naturam non potest separari tamen supernaturaliter hoc est possibile. Et ideo dicit articulus parisiensis quod ea que distincta sunt deus potest illa separare et separatim conservare et sic anima potest esse sine potentijs et per consequens posset esse frustra quia a quo auferitur potentia ad opus ab illo etiam auferitur opus cuius potentia est principium. Et sic deus posset aliquid facere frustra quod esset contra viam philosophicam. Ideo bene dicitur quod potentia anime est sua eterna.

Secunda ratio

Scientia est actus primus in ordine ad considerare. et sic considerare est actus secundus et tamen talis est potentia non distincta ab essentia igitur etiam sic erit dicendum de potentia anime.

Tertia ratio

Quia anima et potentia sua solum differunt sicut respectum et absolutum. Unde essentia anime considerata secundum se habet nomen anime. Sed considerata ad opus cuius est principium habet nomen potentie. quia potentia dicit respectum ad actum. Et essentia in quantum est principium actus habet nomen respectivum scilicet nomen potentie. in quantum vero consideratur secundum se habet nomen absolutum. Sed quia respectivum et absolutum non differunt realiter sed solum secundum rationem. Unde eo quod relatio fabricatur ab intellectu circa naturam rei et non est quid realiter superadditum nature rei ergo. Has igitur rationes et alias plurimas habet Buridanus circa secundum de anima. Secunda est.

Opinio Doctoris sancti

Unde Doctor sanctus distinguit de hoc nomine potentia tripliciter. Quandoque enim sumitur pro subiecto actus et sic convenit materie et dicitur potentia licet sit passiva. Et ita accipiendo potentiam non est dubium quin essentia anime sit potentia quia potentia anime potest recipere multos actus scilicet intellectiones et volitiones. Secundo modo accipitur hoc nomen potentia pro relatione anime cuius ipsa anima est principium. Et ut sic potentia est communiter ens rationis quia huiusmodi potentia multipliciter tendit ad ens rationis. Tertio accipitur pro immediato principio actus et primo. et sic potentia in re non est aliud nisi quedam virtus executiva actus. et sic est idem loqui de potentijs anime et de virtutibus anime quibus potest in suos actus. Et ita consueverunt loqui de potentijs anime philosophi cum posuerunt plures potentias anime. Et ita loquendo de potentia est

Conclusio doctoris sancti

Quod impossibile est potentiam esse essentiam eius. Hoc probat diuersis modis. Primo sic quia actus et potentia circueunt omnia genera tanquam prima principia diuidendo quodlibet genus. Et ideo primo philosophorum tractatu de erroribus ponens actum et potentiam prima principia generis et substantie dicit quod actus et potentia sunt principia omnium generum. Inde est quod deus non est in genere quia solum actus ei attribuitur et non potentia que ad quodlibet genus requiritur. Cum ergo sic sit quod actus et potentia diuidunt quodlibet genus oportet quod quilibet potentiam cum suo actu ad quam comparatur esse eiusdem generis. Sed absurdum est dicere quod operationes anime essent substantie. Cum tales operationes sint de genere qualitatis sequeretur quod anime essentia que refertur ad huiusmodi operationes etiam esset accidens.

Secunda ratio

Quia si potentia esset essentia anime oportet quod anima per se et suam naturam referretur ad actum sine aliquo medio. hoc autem est impossibile propter duo. Primo quia tunc anima per suam essentiam ageret quod nulli conuenit nisi prime cause quia solum prima causa attingit primum effectum essentialiter ergo essentialiter est ubique et etiam essentialiter applicatur ad opus suum. Si ita non est de anima nec de aliquo alio effectu. unde oportet omnes effectus habere quedam media et quedam instrumenta quibus inuatur ad producendum suos effectus. Unde videmus quod corpus animatum oportet habere quedam organa per que potest in suas operationes. et sic etiam est de anima. Secundo sequeretur quod tunc anima semper esset ens in actu et sic homo semper intelligeret quod est impossibile. Sequela probatur quia unquamque operatur quia sua potentia est in actu. si ergo sic est quod potentia anime est eterna anime et quod eterna anime est actus anime et potentia est eterna ergo anima sepe operatur.

Tertia ratio

Quia essentia anime et potentia eius differunt genere quod essentia est in predicamento substantie tanquam pars essentialis et substantialis. Sed potentia est in predicamento qualitatis in secunda specie. Sed sicut Aristoteles. potentia taliter distincta sunt realiter distincta quod primo philosophorum. Contra errores qui posuerunt solum unum esse pro predicamento multitudinem probat multitudinem entium imo primo demonstrat quod quantitas distinguitur a substantia et est immediatum accis. Et concludit si substantia et quantitas sunt duo sunt.

Quarta ratio

Quoniamque sic se habent quod considerantur per diuersa principia essentialiter distincta illa etiam inter se sunt essentialiter distincta et diuersa. i. de genere. Et est una maxima in philosophia quia dicitur quod idem numero non potest a pluribus numerari. Sed sic est quod potentia anime et essentia anime considerantur et considerantur per diuersa principia essentialiter distincta. quia essentia anime eo quod est in genere substantie et ad minus reductiue constituitur per genus et diuersam essentialiter que sunt in genere substantie. Potentia vero eo quod est de genere qualitatis constituitur per genus prout qualitatis et eius differentia. quod notum est logicis.

Quinta ratio

Quia essentia anime quiditatiue et essentialiter continetur sub genere substantie. Sed potentia anime quiditatiue sub genere accidentis. Sed quia unquamque genus est de essentia et natura sue speciei. ergo sequitur quod de essentia anime sit quod ipsa sit substantia. Sed de essentia potentie quod sit accidens eo quod est qualitas que est de essentia potentie. Sed ridiculosum est dicere quod substantia et accidens sunt unum et idem in re. Nam in nullo potest unuocari. i. philosophorum. Ergo etiam consequenter absurdum est dicere quod potentia et essentia sunt unum. Ideo finaliter dicendum est quod sicut opinio doctoris sancti essentia et potentia anime realiter distinguuntur.

Solutiones rationum Modernorum

Unde ad rationes modernorum facillime respondetur quod potentie non sunt substantia. Et quod dicitur quod anima potest esse sine substantia ut probatum est per articulum parisiensem. Respondetur sicut b. Tho. quod propria passio etiam distinguitur realiter a suo subiecto et tamen non potest separari ab eodem. Sed ad articulum parisiensem dicitur quod verum est quod non dependet essentialiter ab alio. Sed sic est quod potentia anime essentialiter dependet ab anima ergo non oportet eam separari. Ad secundam rationem dicitur quod non est simile de potentia materie et de potentia anime. Nam potentia materie est in eodem genere cum materia. Sed sic non est de potentia anime cum anima. quod non sunt in eodem genere ut supra. Ad aliam dicitur quod actus sunt suppositi. Sed scia non habet rationem suppositi et sic actus qui ascribitur scientie non est actus scientie proprie sed est actus scientis. Sic etiam huiusmodi potentie scientie sunt potentie scientis. Ad ultimam dicitur quod ipsa presupponit falsum scilicet quod entitas respectiua non

Tractatus Tertius

distiguatur contra entitates absolutam et hoc est contra pbm in omnibus suis principijs. qz pmo pbicorum dicit absoluta et respectiva esse realiter distincta. Et tantum de questione

Inter substantia aut et operatione media est poia per qua substantia operatur

¶ Item potentia anime dividitur

Vnde ex quo potentia dicit respectum. respectus autem accipit speciem et naturam suam a termino. ideoqz distiguendo potentias anime distinctio specifica sumenda est a distinctione operationum et actu ipsorum viventium occasione cuius philosophus. ij. de anima dicit qz potentie anime distiguatur per actus et obiecta Ratio quia quilibet species dicit actum in anima. poia autem dicit privationem actus quantum de se loquendo ideo potentia non habet speciem a se. sed recipit eam ab alio scilicet ab alio se ab actu et per consequens etiam distinctionem specificam. Operatio autem rei sequitur esse rei qz operatio rei sequitur formam eius primo et secundo pbicorum. Etia forma dat esse. vij. metaphice. ideo szm distinctionem ipsius esse viventium erit distinctio operationum anime. qz esse in viventibus est duplex scilicet materiale et immateriale. le scdm esse materiale ipsi viventi convenit qz ipsum est hoc vel

hoc. i. singulare. quia per materiam fit contractio rei ad esse individuale Ea propter etia. b. Tho ponit materiam individuationis principium Aliud est esse immateriale in viventibus Et szm hoc esse viventi convenit natura universalis Vnde tale esse immateriale est duplex Quoddam est simpliciter immateriale vt est esse intellectuale et a tali esse procedit operatio simplex vt intellectio et volitio Vnde huiusmodi operationes intellectus abstrahunt a materia et etiam ab omnibus conditionibus materie. et szm hanc operationem rebus convenit universalitas simpliciter dicitur Vnde. ij. de anima Intellectus est quodammodo omnia Aliud est esse immateriale non simpliciter sed aliquo modo. et a tali sumitur operatio que etia aliquo modo est abstracta. et no simpliciter vt est operatio sensitiva que abstrahit a materia sed non a conditionibus materie vt visus recipiens colorem in videndo materiam no recipit. quia non trahem vel aliquod lignum aliud coloratum Neqz etia recipit magnitudinem coloris sed dicitur rat formam coloris. Non tamen modo abstracto quia recipit esse cum certa conditione materiali vt cum hic et nunc Recipit enim visus hunc colorem vel illum Et sic differunt intellectio et sensitio qz intellectio est operatio simpliciter abstracta a materia et conditionibus materie Sed sensitio no est abstracta a conditionibus materie Ideo sensitio est singularium quia includit conditiones singularium Sed intellectus est universalium quia excludit huiusmodi conditiones quod patet. ij. de anima et primo posteriorum ubi dicitur Universale dum intelligitur sed singulare dum sentitur. ¶ Ex quibus patet qz szm triplex esse scilicet materiale. abstractum aliquo modo. et abstractum simpliciter. sumitur triplex operatio anime et per consequens triplex potentia Vnde aliqua operatio tantummodo est materialis anime vt que fit per corpus et qualitates corporum sicut est operatio vegetative potentie vt patet de nutritione que fit per calorem naturalem qui est qualitas materialis. et hanc operationem sequitur potentia vegetativa et accipit speciem ab ea Et hec est ratio quia talis potentia requirit omnimodam applicationem sui obiecti Vnde potentia nutritiva non nutrit nisi apponatur nutritio que est aliquo modo materialis. et sic non potest se elevari ultra materiam apprehendendo aliquod distans sicut facit intellectus Secunda est operatio anime que aequaliter materialis est et aliquo modo abstracta sicut sensitio Et ab ista accipit speciem potentia sensitiva et talis etiam requirit potentiam obiecti vt oculus nunqz percipit colorem absentem sed presentem tamen Non tamen requirit eandem applicationem sui obiecti sicut potentia nutritiva facit quia ipsa est aliquo modo elevari ultra materiam Etiam recipit suum obiectum szm formam. hoc est speciem dimittendo materiam Et sic sensus etia pot cognoscere universaliter aliquo modo sed non omnino Tertia est operatio omnino abstracta et simplex vt intelligere. et ab ista procedit tertia potentia anime scilicet rationalis vel intellectiva. et talis non requirit applicationem ad organum neqz presentiam et sic ipsa ita bene cognoscit presentia sicut absentia et e converso. et hoc propter omnimodam sui simpliciter Et ideo szm hoc triplex esse Avicenna ponit solum tres potentias anime quod etiam vult littera in secunda divisione comprehendendo sub sensitiva apprehensivam et szm locum motuam. nam consequuntur sensum. Ponuntur hic distincte potentie ab anima sensitiva propter distinctas operationes Etiam ideo quia no omnino idempificantur cum ea. sed aliquo modo sicut consequens cum suo antecedente. Vnde sensitiva constituta per operationem sensus potentia sensibilis dicitur. Inde sequitur quedam inclinatio ad apprehendendum hoc quod sentitur tanqz ad apprehendendum bonum vel malum Et huiusmodi inclinatio potentia apprehensiva dicitur Et sic sensitiva potentia in re nihil aliud est nisi quidam conatus vel quidam labor vel motus ad apprehendendum hoc quod appetitur per sensum. Et quibus omnibus concluditur qz szm triplex esse solum quinqz sunt potentie anime szm distinctionem specificam. sicut apprehenditur in hac subscripta figura.

Folium xl

Materiale	Nō simpliciter	Nutrire	Vegetatiua	
Esse	v̄t	v̄t	Sensitiua ad quā seq̄	Apprehensiuā
Immateriale				Notia s̄m locū
	Simplr	Intelligere	Intellectiua	

Cuius ratio est Tot sunt potē anime quot sunt operationes viuētis ad se nō reducibiles. S̄tales operationes sunt quinqz igitur. Præterea tot sunt potētie anime quot sunt actus ab illis emanantes Sed quinqz reperiri actus præcipui in viuētibz ergo etiam potētie anime sunt quinqz Maior qz potētie distiguntur per act⁹. V̄t nota nā v̄t est act⁹ vegetādi alter sentiēdi

Queritur V̄t potētie anime distigantur per actus. ⁊ actus per obiecta Vbi Nota qz s̄m intentionez Doctoris sancti potētia est vis anime qua aīa operatur de sc̄da specie qualitatis Obiectū aut potētie est illud in quod fertur primo potētia et sub rōe cuius fertur in omnia que cognoscit. quo modo dicim⁹ colozē esse obiectū potētie visive Potētia em̄ visiva primo fertur in colozem in cōi et sub ratione cōi colozis cognoscit omnia colozata.

Notandū qz duplex est distinctio Quedam est a priori v̄t est illa que est per priora rebus distinctis v̄t homo et asinus distiguntur per rationale Rationale em̄ s̄m naturam prius est homine et asino Differentia em̄ est causa speciei v̄t dicit Porphiri⁹. Causa autē cū ad esse ei⁹ sequitur aliud præcedit suū effectū Alia est distinctio a posteriori rei simplr et s̄m naturam licet per priora quo ad nos Etia duplex est obiectū Nam quoddam est materiale in quo scilicet conueniunt potētie v̄t nutrimentū est obiectum materiale potētiarum vegetatiuarum quia omnes potētie vegetatiue considerant nutrimentū Aliud est formale et est qd potētijs distiguit formaliter Potētie enim v̄t patebit in conclusionibus distiguntur per obiectū formaliter. Forma em̄ est que separat et distiguit. vij. metaphisice. Ex quo sequitur qz plures potētie anime possunt idem obiectū materiale considerare non aut formale

<p>Actiue v̄t sunt potētie vegetatiue v̄t</p> <p>Passiue v̄t sunt sensitiue ⁊ intellectiue. Dicitur em̄ sc̄do de anima Sensus est virtus passiua Et similiter. iij. de anima Intellect⁹ est virt⁹ passiua Quāqz saluatiua nam per receptionem specierum saluatur in suo esse Et est differētia inter illas potētijs. quia obiectū potētie passiue præcedit operationem eiusdem potētie in genere cāe effitientis. obiectū enim agit in potētijs imprimendo ei speciem Obiectum aut potētie actiue sequitur quodammodo operationē potētie. nā potētia actiua agit in obiectū assimilando ei illud v̄t patet de calore respectu ligni quod suscipit formam ignis Et de intellectu nostro d̄t Egidi⁹ in cōmentō qz intellectus noster de se est pura potētia respectu intelligibilium. recte sicut materia est pura potētia in ḡne corporabilitū Et nō est in actu nisi per formam.</p>	<p>Nutritiua</p> <p>Generatiua</p> <p>Augmentatiua</p>
---	--

Potētie aīe sunt duplices sc̄z

Notandum qz aliquid est prius alio dupliciter Vno modo s̄m naturam. Istō modo perfectiora sunt priora imperfectis Et sic ea que sunt in actu sunt priora illis que habent minus de actu. quo modo diuina sunt priora corruptibilibus. Illa em̄ diuina sunt in actu et maxime primum ens quod est solus actus. vij. metaph. Ideo sc̄do metaphisice. huiusmodi diuina vocantur manifestissima nature Cum inquit phis Sicut se habet ocul⁹ nocti coracis ad lumen solis ita intellect⁹ noster ad ea que sunt manifestissima nature. hoc est ad substantias separatas Illa autē inferiora habent actum permixtum potētia et per consequens diuina sunt priora et cause inferiorū Alio modo quo ad nos qd scilicet est proportionatū nostre cognitōni intellectus Et hoc modo habentia actū immixtū potētie sunt priora his que multū sunt in actu Intellectus enim noster in cognoscendo procedit de potētia ad actum Et ergo illa que habēt actū plus mixtū potētia dicuntur priora ⁊ plus nobis proportionata v̄t sunt sensibilia que s̄nt nobis magis nota eo qz sub sensu cadūt His igit̄ omnibus premisis quedā ponuntur pro desultorie questionis mote principales conclusiones. Quarum

Prima Conclusio

Est qz actus quo ad nos sunt prioris potētijs et obiecta sunt priora actibus Que cōclusio pro

Tractatus Tertius

batur hoc modo Illud est nobis prius quod intellectus noster primo apprehendit. Sed intellectus prius apprehendit obiectum quod actus et actum prius potentia igitur Maior nota Sed minor probatur quia intellectus noster non intelligit nisi per speciem intelligibilem ergo intelligit illud quod est speciei intelligibili vicinius et cuius species est similitudo Sed obiectum est vicinius speciei quod actus et ipsa species est similitudo obiecti nam ipsa species immediate representat suum obiectum in quo immediate causatur.

Secunda Conclusio

Actus secundum naturam sunt priores potentijs. probatur quia omnis effectus secundum naturam posterior est sua causa Sed actus est causa potentie igitur. Minor patet quia actus est causa finalis potentie Maior est nota Dicitur enim. ij. phisicorum. Finis est causa causarum Sicut ergo est primum in intentione et ultimum in executione. sic similiter est de actibus respectu potentiarum. Quo enim ad esse intentionis actus est prior potentia. sed quo ad esse executionis actus est post potentiam.

Tertia Conclusio

Obiecta potentiarum actuarum sunt priora potentijs et actibus Probatur conclusio pro prima parte Omne agens prius est passio Sed obiecta potentiarum actuarum agunt in potentias passivas igitur priora sunt potentijs Minor nota quod omne agens imprimat et dat esse formam passio. modo prius intelligitur actio quam susceptio forme que fluit ab agente in passivum Minor quia sensus similiter intellectus est virtus passiva et per consequens suscipit speciem ab obiecto quare prima pars conclusionis vera Sed secunda pars probatur quia omnis causa est prior effectui. Sed obiectum est causa actus ut color multiplicans de se species est actus videndi.

Conclusio finalis

Potentie immediate distinguuntur per actus et actus ulterius per obiecta sicut dictum est Que conclusio probatur auctoritate Aristote. in secundo de anima ubi dicit quod quia sentire et opinari sunt diversa Etiam sensitivum et opinativum sunt diversa. In quo datur intelligi quod potentia sensitiva et intellectiva distinguuntur per actus Ratione autem sic potest declarari Primo quod distinguuntur potentie per actus quia unumquodque distinguitur per hoc per quod habet diffiniri. quia diffinitio est principium distinguendi a quolibet alio Sed potentie diffiniuntur per actus igitur Minor patet quia unumquodque diffinitur secundum quod est in actu. Sed potentia est in actu per operationes ergo habet diffiniri per operationes. Ratio vero secunda scilicet quod actus distinguuntur per obiecta quia omnis actus habet suam distinctionem a principio aut a termino Sic enim differunt domificatio et albefactio. quia domificatio est a domificante sicut a principio ad domum sicut ad terminum Sed albefactio est albefaciente ad album Modo obiecta vel termini sunt vel principia potentiarum. ergo actus distinguuntur per obiecta. Et tantum de questione.

Item potentia anime dividitur in vegetativam sensitivam appetitivam motivam

secundum locum secundum motu progressionis et intellectivam

¶ Vel dividitur sic

¶ Unde licet Avicenna in sexto de naturalibus ponit solum tres species seu differentias potentiarum formaliter. tamen implicite videtur ponere quinque sicut Aristote. ij. de anima Et ideo dictum eius non discordat cum dicto Aristote. sed magis concordat. Ratio autem quare Avicenna ponit solum tres differentias seu potentias est ista quia ipse solum considerat distinctionem potentiarum in ordine ad statum viventium Sed quia solum est triplex status viventium quorum primum est infans est vegetabilium. secundus sensibilibium. et tertius rationalium. id est vitam rationalem habentium Omne enim vivens vel est vegetativum sensitivum vel intellectivum. igitur tantum tres sunt differentie formaliter posite Sed quare istas potentias scilicet appetitivam et motivam potius comprehendit sub sensitiva quam sub alia. quia iste tres potentie sic se habent quod sibi invicem subordinantur Nam ad hoc quod sit potentia appetitiva presupponit esse sensitivam. Et sicut potentia appetitiva presupponit sensitivam sic motiva progressive presupponit appetitivam. nam postquam animal appetit aliquid tunc si illud appetibile distat ab eo prosequitur apprehendendo ipsum et progressive movetur ad ipsum Etiam potentia motiva progressive presupponit sibi sensitivam. nam animal postquam sentit sibi dissonantes appropinquatum tunc secundum fugam que sequitur appetitum irascibile movetur progressive Et ita Avicenna venes statum viventium sumpsit genera potentiarum Aristoteles vero non sumpsit potestas anime penes statum viventium sicut Avicenna Sed penes perfectiones viventium et cum hoc penes activitatem et passibilitatem. ideo non solum tres posuit species sed quinque. ita quod quatuor distinguuntur per perfectiones viventium. nam omne vivens aut est vegetabile aut sensitivum non

Folium rh

motum progressiue. aut sensitiuū motū progressiue aut intellectiū. Et duas distinet penes ac-
tuitate et passibilitate scz sensitiuā appetitiuā. Nā sensitiua habet se sub proprietate passiuā
in eo q̄ per organa sensuum apprehendit et species sensibilia in se suscipit que intus susceptio ē
quodammodo passio Non tamen est credendus q̄ potentia sensitiua sit pure passiuā immo etiam
est actiua in eo q̄ species apprehensas iudicat et discernit. Sed quia nobis notius est potentiam
sensitiuam in se recipere species sensibilia per organa sensuum q̄ circa eas iudicare. Ideo dici-
mus eam habere proprietatem passiuam Sed potentia appetitiua videtur habere proprietatem
actiua in eo q̄ mouet sensitiuā ad prosequendū appetibile sicut lati⁹ patebit in textu sequenti.

Damascenus

Procedens a generalioribus ad magis specialia aduertens q̄ omnis bona diuisio debet esse bime-
bris vel saltem reducibilis ad bimenbrem. diuisit primo potentiam in rationalem et irrationale
Et tunc irrationalem diuisit in obedientem rationi seu persuasibilem et in obedientem seu imp-
suasibilem Sub obedienti comprehendit sensitiuam potentiam ⁊ zoticam. i. spiritualem vel pul-
sualem. Vbi nota q̄ tales potentie dicuntur obedientes et persuasibiles ideo quia s̄m dictamen
recte rationis seu potentie rationalis reguntur in suis operationibus siue actibus. Et ideo dicunt
persuasibiles. Nam sicut rationalis potentia suadet sic sepe operant Sed sub inobedienti rationi
seu imperuasibili comprehendit plantatiuam siue naturalem quod idem est q̄ vegetatiuum Et
rationalis virtus dicitur in obediens rationi quia non immutat suas operationes s̄m dictamen ratio-
nalis potentie quod manifestum est ex hoc quia propter prohibitionem potentie rationalis talis
virtus non suspendit suam operationem neq̄ immutat.

Notandū q̄ Aristo. non facit mentionē de pulsuali virtute ne nimium descenderet
ad singularia ab vniuersalibus Nam Aristo. determinat de istis virtutib⁹
siue potentis vt naturalis phis qui debet dicere vniuersalia non descendendo nimis ad singula-
ria. Sed quia Damascenus fuit theologus et medicus. ideo tanq̄ medicus determinat de ista
virtute pulsuali. Nam vbi phis dimittit ibi medicus incipit vt patet in de sensu et sensato Et
quia philosophus dimittit suam considerationem in singularibus a quibus medic⁹ incipit Vbi
philosophus dicit q̄ vnum contrariū expellit reliquū et q̄ ex contrariis contraria curantur
et hoc medicus applicat in singularibus per aliquam medicinam calidam expellendo naturā pec-
cantem frigidā Et sic patet qualiter Auicenna Aristo. et Damaf. ex diuersis moris diuersimo
de posuerunt anime potentias qui tamen facilius ad concordiam reducuntur.

Vel diuidit sic in vegetabile sensibile et rationale cōprehēdēdo sub sensibili

appetitiuā et s̄m locū motiuā

Differunt autē appetitiua ⁊
Vnde intentio literalis est q̄ licet appetitiua et s̄m locū motiuā ad sensitiuā reducuntur non
tamen omnino sunt idem cum ipsa sed differunt s̄m rationem nominis quia hoc nomen sensibile
dicit passionem. sed appetitiua et s̄m locū motiuā sunt actiue. et sic finaliter intendit q̄ in hoc
differunt ab alijs potentis duabus que ad sensum reducuntur quia sensus est virtus passiuā sed
alie due sunt virtutes actiue Vel differunt sic et melius quia potentia sensitiua est cognitiua vt
patet virtute nominis nam sentire est cognoscere ⁊ apprehendere vt videre apprehendit species
coloris de quibus sensus communis cognoscit. Motiua autē s̄m locū et appetitiua non sunt
cognitiue sed presupponūt cognitionē quia incognitum non appetitur Et consequenter dicitur lit-
tera q̄ tres potentie scz vegetatiua sensitiua et rationalis in eodem subiecto non sunt tres posse
sed bene in diuersis scz in planta bruto et homine. Vnde circa hunc textum solet queri.

Utrū in eodez substāiali cōposito sint tres

anime realiter distincte. Presens questio s̄m processum Alberti stat in duabus opinionibus prin-
cipalibus. Quarum prima est quorundam dicentū plures esse animas in eodē realiter distinctas
Cuius quidem opinionis sunt alie tres opiniones. Prima est

Amcebrontis

In libro fontis vite. Potentis plures formas substantiales esse in vno homine. ita q̄ tanta ibi sit
animarum multitudo quāta est series coordinationis substātie. Ita q̄ ab alia forma petrus dica-
tur corp⁹ ab alia substātia et ab alia homo. Sed hec opinio est falsa q̄ sic sortis esset indiuidis-
um non vnius sed diuersarum specierū. Etiam non esset ibi essentialis predicatio sed denotatiua
homo est corpus. Cuius contrarium de facili ostenditur. Alia est Opinio

Commentatoris

Tractatus Tertius

Potentia tertio celi q̄ forme elementorū sunt medie inter substantiales et accidentales propter imperfectionem earū. et s̄m magis et minus reperiuntur in mixto. et cum ad medium reducuntur cōstat ex eis vna forma Sed hec opinio est falsa quia non est possibile vt sit media forma inter substantialem et accidentalem Et p̄mo de generatione. Elementa manent in mixto nō actu sed virtute. id est qualitates prime elementorū manent in mixto licet remissa a quibus est virtus elementorū Et h̄mōi q̄litas mixtōis est propria dispō ad formā substantialem corpis mixti Tertia ē

Platonis

Quatuor animae
Et quidā volunt potentia in homine animā concupiscibiles in corde. generatiuā in genitalib⁹. nutritiuā in epate. et intellectiuā in cerebro. Alij vero dixerunt. q̄ in omni animato est vna forma corporis et alia vite. vna corporitatis alia specificā. Et iste tres opiniones fundantur in quatuor rationibus s̄m dominum Albertum

Prima ratio

Quaecūq; sunt eadem s̄m substantiā habent easdem operationes Sed anime que dicuntur esse potentie in eodem supposito habent diuersas operationes. Nam alia est operatio vegetatiue. alia sensitivae. et alia intellectivae. ergo sunt diuersae s̄m substantiam. Dicendum q̄ hec rō non cōcludit quia fit ex puris affirmatiuis in sc̄da figura ergo non est debita vniō extremorū in medio Sed si deberet concludere tunc sic deberet argui in terminis transpositis maioris propositionis Quaecūq; habent diuersas operationes nō sunt eadē s̄m substantiā. Sed posse anime sunt h̄mōi ergo nō s̄nt eadē. p̄na in quarto prime. Sed sic maior est falsa igitur et conclusio.

Secunda ratio

Vnius cause immediate est solum vnus effectus Sed anime sensibilis vegetabilis et rationalis sunt plures effectus. ergo vel sunt diuersae anime s̄m substantiam. vel sunt vna anima. sic q̄ iste tres anime componunt vnam Dicendum q̄ verum est vnius cause est tantum vnus effectus principalis ad quem ordinatur.

Tertia ratio

Fundatur super illo. Quaecūq; sic se habent q̄ vnū est cum aliud non est ista sunt realiter distincta Sed sic est de anima vegetatiua et alijs potētis igitur sunt realiter distincte Minor probatur s̄m Albertū isto mō Virtus non est sine eo cuius est virtus Sed in embione reperitur virtus anime vegetatiue anteq̄ inuenitur sensitiva et rationalis. igitur sunt realiter distincte Dicendum q̄ minor est neganda nam virtus potest esse sine eo cui⁹ est virt⁹. sicut in aere est virtus q̄ calor ignis et tū non operatur vt patet ad sensum Dicendū ergo q̄ in embione est virtus vegetabilis nec sensibilis neq; rationalis

Quarta ratio

Illa que sunt eadem essentialiter et s̄m substantiam si vnū est separabile et reliquū erit separabile Sed anima rationalis est separabilis. anima vero vegetatiua et sensitiva sunt inseparabiles ergo non sunt eadem immo diuersae realiter Maior nota. Sed minor probatur. iij. de anima vbi dicitur Separatur enim hoc et hoc sicut perpetuū a corruptibili Dicendum negando minorem quia separata anima rationali a corpore etiam vegetatiua et sensitiva separantur et hoc s̄m separationem anime rationalis. quamuis non sub eadem ratione vel consideratione. vnde in decollatione hominis anima non manet in corpore nec in capite. Et quamuis videatur motus oculorum et agitatio lingue illa tamen non fiunt ab anima sed a spiritibus vitalibus qui ad huc agunt in virtute anime. nam tales ad huc sunt recentes.

Alia est opinio antiquorum

Potentium solum vnam esse animā seu formā substantialem in vno composito. Quorū p̄m⁹ est

Aristotiles

In. vij. phisicorū. ij. de aīa. ij. poste. et. ij. phisicorū Immo oēs phie parres clamāt vna solā esse formā substantialem in vno composito. saltem s̄m essentiam quamq; plures esse dicant s̄m esse id est in gradibus essendi differentes. Secundus est

Egidius de roma

Egidius de Roma in libro contra gradus et pluralitates formarum parte tertia eiusdem vbi p̄ multa capitula probat vnitatem forme in vno supposito. Tertius est

Folium xliij

Albertus

In lectura super scdo de anima Volens non esse plures formas in eodē cōposito. adducēs illas rationes Si in homine essent tres anime substantialiter distincte vnaqueq; sine alia posset exire in suam operationē et sine culpa in eadem delectari. ideo licite homo sine lege rōis potest diffundī in voluptatibus carnis quod fidei et philozophie morali est contrarium. Quartus est

Augustinus

In libro de ecclesiasticis dogmatibus cū inquit Neq; duas animas dicim⁹ in homine sicut Jaꝑobus et alij Syrorū scribunt Sed dicimus vnam esse eandemq; animā in homine que est corp⁹ ita sociate viuificet et semetipsam sua ratione disponat habens in se libertatē arbitrij vt in sua substantia elegat cogitationē q; vult Idem Augusti. in li. de spū et anima. c. vi. Non enim sūt due anime in homine vna qua viuunt corpus et altera qua sentit vt quidā purant Sed vna et eadem est anima que viuunt in semetipsa per intellectū et p̄ter corp⁹ vitā per sensus Idē etiā sup gene sis Mīa rōalis nō solū carni p̄bet vitā aialē v̄m etiā s̄m carnē aliquid concupiscit. Quintus est

Damascenus

Dicens anima rationalis continetur organico corpore et est et vire et augmentationis et sensus et generationis tributua. ¶ Notandum tamen q; duplices sunt forme. Nam quedam sunt sibi inuicem subordinate que sic se habent q; vna continet aliam virtualiter vt scz vna sit superior et alia inferior De quibus dicit Egidius scdo de anima in hec verba Sciendū ergo q; forme sibi inuicem subordinate cōtinent se vt scz superior continet inferiorem quemadmodū dicim⁹ formas elementis esse imperfectiores forma mixti. et formā mixti imperfecti et inanimati dicim⁹ formas perfectiores forma mixti animati. et vegetatiuā imperfectiorem sensitua rōis. Ita q; vegetatiuū saluatur in sensitiuo et sensitiuum in intellectino. sic q; quicquid potest vegetatiuum p̄t et sensitiuum et intellectiuum et cum hoc plns. recte sicut omnes trianguli reseruatū in tetragono. ij de anima. Hoc idem voluit. b. Tho. parte. j. q. lviij. ar. ij. in responsione principali cū inquit vnde in rebus naturalibus gradatim species ordinate esse videntur sicut mixta perfectiora sunt elementis et plante corporibus mineralibus et animalia plantis et homines alijs animalibus et in singulis horum vna species perfectior alijs inuenitur. Alie sunt forme omnino disparate quarū vna non habet ordinem ad aliam vt anima humana comparata ad formam seu animam ipsi⁹ n̄t ni dicuntur forme non subordinate. sicut enim homo et azinus differunt specie et vnum non subalternat alteri cōualiter. sic etiā iste due forme q̄re in eodē cōposito sunt impossibiles. Sext⁹ est

Beatus Thomas

Volens q; plures forme vni⁹ generis non p̄t esse simul in eodē supposito vt pre. j. q. lxxvi. ar. iij. et. lxxxv. ar. iij. et in summa p̄ra gentiles li. ij. c. lvij. vbi inquit Nutritiua sensitua et intellectiua in homine nō sunt tres anime sed vna et hec est cōclusio questionis supra more que probatur p̄mo tali ratione Ab eodem res hz esse et vni esse vel vnitatem Sz manifestū est rē habere esse per formā q̄re et p̄ formā hz vnitatē. ergo vbiq; est multitudo formarū ibi non est vni⁹ scdo sic q; forme substantiales h̄nt se sicut nūeri. viij metaph. vel sicut figure. ij. de anima Sp̄ aut maior nūer⁹ vel figura virtute continet minore sicut quaternarius ternariū Sic similiter p̄t etior forma cōtinet in se imperfectiores vt anima intellectiua que comparatur figure circulari rōne sue perfectionis et capacitatis. omnū enī figurarū maxim⁹ est circulus Ipsa cōfert corpi hūano quicqd sensitua bruto Et sensitua que cōpartur quadrāgulo q; qdrāgnl⁹ ducta linea ab angulo ad angulū duos facit triangulos Sic ipa duos facit triangulos ponarū pueniens bruto ipsa administrans quicquid vegetatiua plantis et ad huc ampli⁹ Et vegetatiua infima animarū cōparta triangulo propter tres pres seu ponas que sunt ḡatiua nutritiua et augmentatiua ab oibus superioribus apphensa Sicut ergo iste figure continent se inuicem Nam circularis continet quadrangularem et triangularem. Et sic.

Ira p̄formiter iste tres aie recte figuris proportidate sibi inuicē sub ordinatur. ergo frustra esset anima sensitua in hoie esse distinctaz ab intellectia Et hoc est qd voluit. b. tho pte sup̄ allegata Tertio probatur sic Quelibet forma prerequit certam predispositionem materie scdo de anima Sed dispositiones materie pro diuersis formis sunt ita disparate q; non possunt se compari in eodem subiecto. ergo nec plures forme possunt esse in eodem cōposito. Et ratur⁹ de hac questione.

Non tres anime

ner duo

Tractatus Tertius

Differunt tñ appetitua et fm locū motiua a sensibili. qz sensibilis quantum est de ratione nominis dicit potentiam apprehensiuā Sed appetitua et fm locū motiua sunt poñe motiue que potētie cū sunt in eodē subiecto vt in homine nō dicunt tres aīe sed bene put sunt in diuersis vt in bruto planta et homine.

Vegetatiua diuiditur.

Vnde tres sunt potentie anime vegetabilis scz nutritiua augmētatiua et gñatiua Cuius duplex est ratio Prima quia omnis potentia anime vegetatiue ordinatur in aliquod bonū. Vel ergo in bonū speciei vel indiuidui Si primum sic est generatiua Si scdm hoc est dupliciter Vel ad bonū esse indiuidui et sic est nutritiua. Nam omne viuens qz diu vitit tam diu nutritur. Vel ad perfecte esse indiuidui sic est augmētatiua Secda ratio quia vegetatiua est anima corporis viuētis. tot ergo necesse est esse potentias in anima vegetatiua quorū contingit esse operationes corporis viuētis Nam propter operationes ponuntur potentie in aliqua anima. Sed est triplex operatio scz. b. Tho. parte. j. q. lxxviii. ar. ij. Vna quidem per quam esse acquiritur. et ad hoc ordinatur potentia generatiua Alia vero per quam corpus viuū debitam acquirit quantitatem. et ad hoc ordinatur vis augmētatiua. Tertia per quam corpus viuētis saluat et in esse et qz ita te debita. et ad hoc ordinatur vis nutritiua. sunt ergo tres potentie anime vegetatiue.

Notandū qz inter omnes istas potētiās generatiua est principalissima et dignissima qz inter aliqua ordinata ad finem hoc est principalissimum per quod talis finis maxime acquiritur Et quia tales potentie ordinantur ad finem illum qui est conseruare aiatum in esse. qui finis maxime acquiritur per generatiuā ideo generatiua vis est pncipalissima Et post eam magis pncipalis est nutritiua. nam per illam etiā magis acquiritur ille finis qz per augmētatiuam. cum in senectute deficiente augmētatiua virtute permanet nutritiua sine qua animal non potest habere esse indiuiduale sicut patet scdo de anima vbi dicitur. Quamdiu viuunt animal tamdiu nutritur. Non autem augmantatur.

De triplici differentia illarū potentiarū

	Nutritiue	Quid	fortis
Primo dant ex pte obiecti. nā obiectū	Augmētatiue Generatiue	est alimētum vt Quale	Eius instruētū ē calor spumosū seu compositus

Secdo differunt ex parte durationis quia nutritiua durat per totū corpus vite vt dicitur ij. de anima Et penitus quecumqz aluntur et viuunt in finem quousqz possunt accipere alimētum Item de longitudine et breuitate vite Alimētum autem non sumentia et planete et animalia corrumpuntur Et de hoc. ij. de generatione. primo polliticonū et. v. metaphisice Augmētatiua vero solum durat ad certū tempus vt postqz fabrica membroruū debita terigerit quantitates scz exigentiam speciei Generatiua vero durat vsqz ad. lxx. annū. Tertio differunt qz nutritiue finis est conseruatio indiuidui et restauratio deperditū Sed augmētatiue finis est conseruatio debite quantitatis indiuidui Sed generatiue finis est conseruare speciem. Et hec potentia generatiua conuenit tam rebus animatis qz inanimatis. Nam ignis generat ignem sibi similem. proprie tamen solum conuenit animatis.

Notandum duplicem esse differentiam inter generationem animatozū et inanimatozū. quia inanimatum generat aliquid simile ab extra receptū sicut ignis generat ignem sibi similem. Sed animalia generant sibi similia ab intrinseca natura decisa Vnde. ij. de anima Animal generat sibi simile ex semine quod descenditur et accipitur de substantia generantis Et hec est generatio proprie dicta quam natura ordinauit ad conseruationem spēi qz natura entis vniuersi inqstū potest intendit pericere tñ quātum vnumqzqz appetit Vnde dicit phs. ij. de anima qz omnia entia appetunt assimilari primo Primum autē ens est sempiternum et ergo omnia entia appetunt habere esse sempiternū Et quia non possunt habere esse sempiternum si indiuiduo ideo natura ordinauit eis quendam actū per quem possunt perpetuari scz speciem vt est ipsa generatio. vnde per generationem conseruatur continue perpetuitas vnius speciei in diuersis indiuiduis. qz continue se succedunt in diuersis spibus p gñatiōez Et qz ad generatōem

Folium xliij

sequitur nutritio Inutiliter enim individuum generaretur nisi haberet aliquod per quod salua retur postq̄ genitū est Et ideo natura post generationem statim fecit sequi nutritionem Et quia omnium que generantur est certus status et terminus .ij. de anima .huiusmodi aut̄ terminus est augmentatio . ideo natura ordinavit ipsis individuis certam augmentationem Ex quibus sic iterum colligitur numerus et ordo potentiarum vegetatiue potentie .

Vegetatiua diuiditur in suas potentias que sunt tres scz nutritiua augmēta

tiua et generatiua

Nutritiue actus est

Unde vita cuiuslibet animati que non est aliud q̄ unio forme viuificantis ipsi subiecto . principaliter consistit in duobus ipm̄ conseruantibus et subiectum disponentibus . scz in calore naturali et humido radicali . quorum duorum si vnum defuerit non potest vita naturaliter permanere Et quia inter hec duo vnum est maxime actiuū continue agens in aliud Calor enim natura? lis continue agit in humidum radicale Ne igitur deficiat humidum radicale et consequenter vita omnino necessarium est animatis vt habeant aliquas potentias quibus hoc humidum radicale quodammodo per calorem naturalem consumptum restauratur Et ideo cuiuslibet animato pro huiusmodi radicalis humidi restauratione data est potentia nutritiua cuz suis speciebus que species sibi inuicem nutritiue subordinantur administratiue .

De diffinitione potentie nutritiue

Unde potentia nutritiua est virtus conuertens nutrimentum in substantiam aliti ad restaurandū deperditum et ad conseruandum individuum in esse Que diffinitio est causalis nam exprimit genera causarum Unde ad nutritionem proprie dicam̄ quatuor concurrunt Primum est virtus nutritiua principalis et hec est anima Scdm̄ est instrumentus virtutis nutritionis et hoc est calor naturalis Tertium est receptaculum nutrimenti et hoc in animalibus est venter et stomachus . in plantis vero sunt pori intercepti Quartum est spongiositas et porositas corporis Corpus enim in omni parte debet nutriri Non aut̄ potest nutriri in omni parte nisi attrahatur nutrimentum in illis partibus . et hoc fit per poros . vnde et medici ponunt venas capillares et paruas venas Cōstat autem q̄ ista quatuor solum reperiuntur in animalibus et per consequens tantum animalia nutriuntur saltem proprie dicta nutritione .

Notandum q̄ tres requiruntur conditiones ad ipsum nutrimentum Prima q̄ nutrimentum debet esse contrarium alito scz ante digestionem Ratio qz nutritio est motus phisicus et realis . motus autē phisicus semper incipit a contrario in contrarium .ij. phisicorum Scda q̄ ipsum nutrimentum sit tale q̄ ipsum aptum natum sit mutari in substantiam aliti Ratio quia ipsum nutrimentum debet mutari in substantiam aliti . nunq̄ autem mutaretur in eius substantiam nisi esset in potentia ad talem transmutationem . Unde et .ij. de anima dicitur q̄ nutrimentum debet esse de numero talium contrariorum que habent ad inuicem transmutationem Et hoc intellige de potentia propinqua Ex quo sequitur q̄ nullum elementū simplex et purum potest dici nutrimentum Ratio quia simplex elementū est in potentia remota ad hoc vt assimiletur nutrito In tali em̄ transmutatione necesse est plures concurrere motores Primum enim requiritur motor qui mouet huiusmodi elementum simplex ad mixtionem vt qualitas prima elementi cum motu celi Deinde oportet q̄ moueatur ad mixtionem corporis animati et hoc est virtus rei animate Unde sequitur etiam q̄ non omne mixtur potest esse conueniens nutrimentus . quia quedam sunt mixta que multū accedunt ad naturā elementorū sicut metalla et mixta per coagulationem . talia enim difficulter sunt dissolubilia . mō nutrimentū cito debet esse dissolubile et mutabile in substantiā aliti Tertia cōditio est q̄ ipsū alimētū debet esse de numero illorū priorū que p̄t̄ augere ipsum alitum quia ex alimēto nō solū debet esse substantia et esse aliti sed etiam eius quantitas Vt autem hec omnia fiant oportet prius nutrimentū decoqui et digereri per calorem naturalem in proprijs suis receptaculis vt ponunt digestionem .

De quatuor digestionibus

Unde sicut dicitur circa primū de gnatione et sym q̄ est cōis traditio naturalium et medicorum quatuor ponuntur digestiones in corpore animalis digerentis quarū vnaqueqz habet virtutem attractiuam per quam attrahit nutrimentum in locum in quo talis digestio ponitur .

Digestio prima

Ponitur in stomacho . et ad hunc locum primo attrahitur nutrimentus ex visceribus et pitū ab impuro separatur Oportet ergo in hac digestionem concurrere tres virtutes scz virtus attractiua Scda virtus alteratiua que digestiua dicitur per quam nutrimentum digeritur et corrumpitur

¶

Tractatus Tertius

Tertio oportet concurrere virtutem expulsiuam per quam illud quod impurum est et disconueniens nature expellitur. Et signanter hec virtus expulsiua habet duo instrumenta videlicet caliditatem et humiditatem. per humiditatem disponitur materia et quodammodo acuitur vt pot habere viam suam Sed per caliditatem mouetur Et hec duo iuuantur per tertium scilicet per ventositatem. quibus tribus fit conueniens expulsio superflui in stomacho. et hec expulsio fit per secessum. purum vero reseruarum pro nutritione mittitur ad epar.

Secunda Digestio

Fit in epate. in qua iterum est virtus attractiua que attrahit illud quod fuit derelictum in stomacho tanquam purius Et iterum ibi concurrunt tres virtutes predictae scilicet eorum operationes quae ibi fit alteratio et impuri expulsio. et illud impurum expellitur per vrinam. et ultra predictas virtutes concurrunt ibi virtus retentiuia. Fit etiam in epate separatio et generatio quatuor humorum qui sunt sanguis phlegma melancolia et cholera Unde cholera incisa in selle mittitur vt in proprium receptaculum. melancolia vero ad plenum. sanguis autem et phlegma diriguntur ad singulas venas Unde dicit Auicenna quod phlegma est sanguis indigestus. i. semicoctus purum autem relictum in tali digestionem mittitur ad ipsum cor.

Tertia Digestio

Ponitur in corde in quo similiter est virtus attractiua que attrahit quod fuit purius in epate derelictum et ibi consequenter fit alteratio nutrimenti. i. impuri a puro expulsio. Unde illud impurum quod a puro separatur mittitur ad vasa seminalia pro generatione ibi similis et vocatur sperma Quod autem est magis disconueniens nature propter sui grossitiam expellitur per pollutiones Purum autem consequenter a corde mittitur ad singula membra animalis vbi fit

Quarta Digestio

Et in tali digestionem iterum fit alteratio et impuri a puro separatio Impurum expellitur per sudores per scabiem crines unguis. quandoque etiam per magnas inflationes. sed purum conuertitur in substantiam aliti. Ex quibus patet quod in omnibus quatuor digestionibus consequuntur se mutuo. omnes quatuor potentie nutritiue anime de quibus postea. quia attractionem sequitur continua alteratio que immutat nutrimentum attractum et consequenter sequuntur alie due scilicet expulsiua quantum ad disconueniens retentiuia vero quantum ad conueniens. Et hec generali potestate mibi procedere visa sunt.

Nutritiue actus est nutriri siue alimento vti Et hec potentia data est vegetabilibus ad conseruationem indiuidui in numero

Quibus quatuor sunt partes.

Unde potentia nutritiua quatuor habet partes sub se seu potentias Ratio quia omnis potentia anime nutritiue aut est circa superfluum alimentum aut circa ipsum alimentum Si primum sic est expulsiua Si secundum hoc est dupliciter Aut est circa alimentum habendum sic est attractiua Aut circa alimentum habitum et iam acquisitum hoc est dupliciter quia vel quo ad alterationem et decoctionem sic est digestiua Aut quo ad distinctionem sic est retentiuia.

Notandum quod ille quatuor potentie distinguuntur scilicet quatuor complexionum et elementorum distinctionem ita quod quilibet earum cum aliqua complexionem et aliquo elemento habeat conuenientiam Nam potentia attractiua assimilatur complexionem cholericam et consequenter igni eo quod calidi et siccus est attrahere. ideo talis potentia pro instrumentis habet caliditatem et siccitatem et sic ratione instrumentorum dicitur esse calida et sicca recte sicut complexio cholericam Et quia in bile. i. paruo sacculo pendente circa epar conseruat cholera ideo talis potentia ibidem dicitur habere vigorem et residentiam. Sed potentia digestiua assimilatur complexionem sanguineam et consequenter aeri. Sed quia calidi et humidus est digerere ideo talis potentia pro instrumentis habet caliditatem et humiditatem ratione quarum talis potentia dicitur calida et humida recte sicut complexio sanguinea et sicut aer. Quia autem in epate est maior caliditas et humiditas nam ibi generatur sanguis qui est calidus et humidus. ideo in tali membro potentia digestiua dicitur residere. Sed potentia expulsiua assimilatur complexionem phlegmaticam et consequenter aque. Nam frigidi et humidus est expellere. Et talis potentia pro instrumentis habet frigiditatem et humiditatem. Ideo ratione instrumentorum de per accidens dicitur frigida et humida sicut complexio phlegmatica. Et quia pulmo est membrum multum phlegmaticum ideo in tali membro huiusmodi potentia dicitur residere. Sed potentia retentiuia assimilatur complexionem melancolicam et consequenter terre. quia frigidi et siccus est fortiter retinere. Ideo

Folium xliij

talis potentia pro instrumentis habet frigiditatem et siccitatem ratione quorum de per accidens dicitur frigida et sicca sicut complexio melancholica. Et quia splen est membrum apud medicos maxime melancholicum et dicitur Cisterna melancholie nam in se colligit melancholiam Et ergo cum tale membrum non est opilatum tunc in se sufficienter colligit melancholiam et relinquit corpus debite dispositum et iocundum. Et ideo dicunt philosophi quod splen ridere facit et facit corpus iocundum. Quis tamen risus procedit a motu cordis et arteriarum. Sed quando tale membrum fuerit opilatum sic quod in ipsum non potest plene et perfecte sumi melancholia tunc talis melancholia mixta sanguini conturbat et indisponit corpus. Et ideo potentia retentiva assimilatur melancholie. et in tali membro dicitur principaliter residere. Et sic patet quod tales partes potentie nutritive pro conseruatione individui sunt ordinate. Et ille potentie notificantur communiter per suos actus. Ratio quia actus sunt nobis notiores suis potentijs. ut patet ad sensum et per philosophum secundo de anima dicentem quod potentie anime distinguantur per actus sicut patet formaliter in littera.

Quis quattuor sunt partes scilicet. Attractiva et est que alimentum attrahit que multum necessaria est plantis. Digestiva est que cibum alterat et digerit. Retentiva est que retinet illud quod aptum est ad nutriendum. Expulsiva est que expellit superfluum.

Argumentative actus.

Unde ad perfectionem individui requiritur debitus status. Nam sicut omnium a natura constantium certus est terminus et nullum eorum excedit debitam quantitatem. Sic cuiuslibet animati est determinata et debita quantitas ad sui perfectionem et permanentiam requisita. Non enim sub quacunque quantitate potest diu vivere animatum et permanere. ideo cuiuslibet animato necessaria est potentia augmentativa. Cuius proprius actus est augmentare. id est ad debitam quantitatem quodcumque producere. Secum quod potentiam quodlibet animatum habet esse secundum perfectionem sui status.

De diffinitione augmentationis

Unde Augmentatio est conversio nutrimenti in substantiam aliam plus quam fuit deperditum facta ab anima mediante calore naturali ut ipsum vivens debitam acquirat quantitatem. Ista est diffinitio augmentationis capiendum augmentationem proprie que tantum animati convenit. In qua diffinitione quatuor cause augmentationis tanguntur. Primo causa materialis cum dicitur nutrimenti. Secundo causa formalis cum dicitur plus quam erat deperditum quia formaliter augmentatio est prioris quantitatis maioratio. Tertio tangitur causa efficiens cum dicitur ab anima. Et hoc principalis. Instrumentalis autem cum dicitur mediante calore naturali. quia calor naturalis habet se tanquam instrumentum in augmentatione. Quarto tangitur causa finalis cum dicitur ut ipsum vivens suam attingat quantitatem.

Notandum Entia naturalia sunt determinata ad duo. Primo quantum ad quantitatem et certam et hoc dupliciter. Uno modo versus magnitudinem sic quod datur certa magnitudo sub qua forma naturalis operationes naturales exercere potest. Forma enim humana non sub quacunque materia magna operationes suas exercet sed sub certa et determinata. Posito enim quod forma humana ad maximum operationes suas exercet sub quantitate sex pedum. sub maiori non exercet suas operationes. Alio modo versus parvitatem sic quod datur certa parvitas sub qua forma naturalis suas operationes poterit exercere ut posito quod forma humana exercet suas operationes sub minima parvitate materie sub quantitate bipedali et sub minori exercere non potest. Ratio quia que determinata sunt quo ad virtutes etiam determinantur quo ad quantitatem. Sed entia naturalia determinata sunt quo ad virtutes ergo etiam quo ad magnitudines et quantitates. Maior quia virtus naturalis reperitur secundum quantitatem eo quod in minori corpore est maior virtus. Sed minor quia entia naturalia determinata sunt quo ad operationes. ergo etiam quo ad virtutes. Sicut ergo operatio arguit virtutem sic etiam finit virtutem. Alio modo sunt determinata quo ad durationem et vitam unumquodque enim ens certam durationem determinat. Et de ista duratione loquitur Aristoteles secundo de generatione in fine dicens Certa periodus indita est viventibus his quidem maior his vero minor. quam certam mensuram et durationem possumus bene minuire per malum regimen nature. sed nequaquam augere. Dicit enim Albertus in libro de duabus sapientijs. Vitam et durationem hominis cognoscere possumus non quantum vivere oportet ex necessitate sed ultra vitam humana extendi non potest. minui quidem dies possunt augeri vero minime. Quare Job hec considerans ait. Constitui terminos eius quos preterire non poterunt. Latius autem de ista duratione patet secundo de generatione.

Tractatus Tertius

<p>Primo nutriuntur et augmentantur</p>	<p>Tempus adole- scentie</p>	<p>triginta annos et ut cōiter in aliq- bus durat vsqz ad xxxvj. i. aliqui bus 40 vsqz ad xxxv. s3m diuersā s3m proportiōez calidi et humidi.</p>
<p>Secūdo nutriunt sed nō augmentant imo semp in eodez sta- tu manent</p>	<p>Et tale Stat⁹ vocalur</p>	<p>Et du quadragesimum annum. rar vsqz ad Sexagesimum annum.</p>
<p>Secūdo nutriunt s3 tñ nimis exsiccata et infrigidata per hūidi extraneū s3 hūi et caro decliare icipit saltē occulte</p>	<p>Tempus declia- tionis</p>	<p>Ad mortem viuentis.</p>
<p>Quarto viuencia notabilr deficit</p>	<p>Tempus dimi- nutionis</p>	<p>Ad mortem viuentis.</p>

Et quia cōiter dicit qz tempus status sit vsqz ad tricesimū annū ideo theologū dicit xpm in eodem
statu mortuū anno sex tricesimo. S3 s3m intentiōez Aluicē. variat s3m diuersitatē pplexiōis

**Augmentatiue actus est augmentare vel ad debitam quantitatem qd cūqz per-
ducere Et dicitur ad debitam quantitatem quia omnū a natura constantū po-
situs est certus terminus et ratio magnitudinis et augmenti.**

Generatiue tactus.

Unde proprius actus potentie generatiue est generare. i. simile ex simili producere Et proprie
capiendo potentiam generatiuam et eius actum proprium tunc solum conuenit animatis perfe-
ctis et non o:baris. S3 capiēdo cōiter tunc etiā conuenit plantis et corporibus superioribus vide
licet soli. Nam vt sic dicimus solem per suam influentiam et calorem in istis inferioribus ani-
malia generare Et hoc est qd dicitur secūdo phisicorum qz homo generat hominem sol Non
tamen qz sol proprie et immediate generat hominem sed quia concurrat per influentiam ad gene-
rationem hominis. Nihilominus tamen sol multa animalia per sui influentiam et calorem in ma-
teria disposita non concurrente etiā aliquo particulari agente generat. sicut patz de multis ver-
mibus muscis et alijs ex putrefactione generatis Et talis generatio vocatur equiuoca.

Equiuoca vbi generans et genitum sunt eiusdem speciei. Et ista generatiōe homo
generat hominem et planta plantā. Dicitur em. ij. phisicorum Homo generat ho-
minem et sol Homo tanqz causa propinqua. sol vero tanqz causa remota. Et de
Generatiōe ista gñatiōe intelligit dictū Aristo. vii. metaph. Omne qz fit a sibi sibi fit s3m spēm
duplex vt Equiuoca vbi generans et genitum nō sunt eiusdē spēi vt qñ ex equa et azino ge-
nerat mulus. Etia qñ ex putrefactione gñantur vermes virtute solis dicit gñatiō
metaphisice equiuoca. Est ergo Generatiō productio sibi similis s3m spēm a principio conuerti
propz ipsius cōseruatiōez s3m em huius potentie est cōseruare rem in esse specifi-
co s3m qd esse assilat deo inqz tuz potz Et quo s3m esse indiuiduale res sunt corrup-
tibilis nō potētes diu pmanere. et id per illā potēz assilantur deo inqz tuz pnt.

Notandum Ipsa generantia participāt diuinum esse in duobus. Primo Nam si
cut deus est causa oim rerū primo celi pmo et xij. metaph. Ita ipsa ge-
nerantia sunt cāe gñatiōis Secūdo deus est sempiternus. xij. metaphice. Ita ipsa generantia cum
sint composita ex cōtrarijs sunt corruptibilia quare non possunt pperuo manere In hoc autē qd
gñant sibi simile cū illo et naturam vniuersalem producant scdm quam et perpetuantur Et hoc
est qd habet Aluoz sex principiorum Natura occulte operatur in rebus nam producendo singu-
lare simul producit et vniuersale. Tunc ibi Naturalissimum operum zē.

Notandum qz naturalissimū operū est generare sibi simile scdo de anima. qd intel-
ligit dupliciter Vno mō rōe necessitatis qd scz magis necessarium est
ad exercendum oppariōes vitales et ad cōseruatiōē sui in numero Et sic gñare sibi simile nō
est opus naturalissimū sed nutrire. Nutritio em magis necessaria est ad exercēdū opatiōes vitales
nō enim potz esse viuens sine nutritiōe secūdo de anima. Alio modo dicitur naturalissimūz ra-
tione nobilitatis et dignitatis. Et sic generare sibi simile est opus naturalissimū et dignius in-
ter opera potentie vegetatiue. Ratio est ista quia facit participare cum ente diuino et immorta-
li in hoc qz per generationem species cōseruatur et inesse perpetuatur vt supra.

Notandū q̄ a generatione naturali tria excipiuntur sc̄dm p̄m sc̄do de anima. Pri-
mo imperfecta id est que non sunt perfecte etatis sicut pueri et senes qui nō
generant. Secundo excipiuntur orbata id est ista viua que carent requisitis ad generationem vt
sunt Ennebi spadones et maleficiari sicut illi quorum complexio est nimis frigida. Tertio exci-
piuntur ista viua que generantur per putrefactionem. Et talia dicuntur habere spontaneam gene-
rationem quia solum agens vniuersale materiam subiectam disponit ex qua talia viuencia pro-
ducit non concurrente particulari agente. Omnia autem alia viuencia generant talia qualia ip-
sa sunt vt planta plantam homo hominem et sic de alijs.

Generatiue actus est ḡnare. Vnde naturalissimū operū in viuentibus quecūq̄
perfecta sunt et nō orbata aut que ḡnatiōem spontaneam non habent est facere
alterum tale quale ipsum est vt animal quoddam animal. planta vero plantam.
quatinus ipsa esse diuino et immortalī participant secundum id quod possunt.

¶ Potentia anime sensibilis

Vnde de numero potentiarum sensitiuarum quedam est apprehensiuā quedam motiua. Poten-
tia apprehensiuā est quedam virtus anime que apprehendit aliquod sensibile obiectum vt poten-
tia visiva que apprehendit colorem. Potentia vero motiua est virtus inclinans et mouens ipas
animam ad prosequendum vel fugiendum illud q̄d per virtutem apprehensiuā est apprehensum
vel cognitum tanq̄ bonum vel malum. Et talis virtus aliquā vocatur appetitus sensitiuus q̄
quando per virtutem apprehensiuam apprehenditur aliquod obiectum tanq̄ delectabile. tunc
statim per virtutem motiuam vel appetitiuam fit quedam inclinatio in animalī ad prosequendū
hoc q̄ sic apprehensum est tanq̄ bonum delectabile. Sed quando per virtutem apprehensiuam
apprehenditur aliquod obiectum tanquam triste. i. malum tunc statim per virtutem motiuam
sequitur quedam inclinatio ad fugiendum hoc tanquam contrarium sue nature.

Notandum licet multe sint species potentie motiue sicut multe sunt species motus
tamen in proposito potentia motiua capitur pro potētia motiua pro
gressiua secundum quam aliqua res de per se a principio eius intrinseco mouetur de loco ad lo-
cum. Et talis potentia motiua progressiua non conuenit plantis sed soluz illis que habent appe-
tuum siue potentiam apprehensiuam vel appetitiuam sensibilem vel rationale ita q̄ ista potentia
motiua causetur per potentiam appetitiuam. Nam apprehensio bono animalī prosequitur ad tale
acquirendum. Sicut ergo talis appetitus solum inest animalibus sic potentia motiua.

Vno mō pro virtute motiua motu progressiua et sic solū reperitur in animalib⁹ perfectis

Posita motiua Alio mō vt extendat se ad motum dilatationis et constrictionis. Et sic etiā repe-
ritur in animalibus imperfectis. vt in conchis marinis et in animalibus affixis pe-
tris quibus non inest motus progressiuus.

De triplici harum potentiarum differentia

Vnde triplex est differentia inter potentiam sensitiuam et vegetatiuam. Primo q̄ potentia
sensitiua apprehendit suum obiectum in aliqua distantia sicut patet de visu qui apprehendit co-
lorem non immediate vnitum ei immo visus non potest colorem immediate sibi vnitum appre-
hendere. Nam dicitur ii. de anima Sensibile positum supra sensum non facit sensationem. S̄
virtus vegetatiua non apprehendit suum obiectum nisi illud vniatur ei. immo nullo modo po-
test obiectum distans apprehendere sed requirit eius obiecti realem coniunctionē vt patet de nu-
tritua respectu cibi qui est in ventre. Secunda differentia quia virtus sensitiua non apprehen-
dit suum obiectum immediate sed mediātribus speciebus sensibilibus. Virtus autem vegetati-
ua apprehendit obiectū suum immediate vt virtus nutritiua cibū per se. Etiam realiter. Quia
luz autem non sic apprehendit colorem sed species eius. Et ideo stat hec differentia in hoc. quia
virtus apprehensiuā capit suum obiectum per aliquam formam intermediam que spēs dicitur.
nā talis immutat ipam potētia. Sed virtus vegetatiua nō capit suū obiectū per aliquā formam
mediā sed recipit ipm s̄m se totū et per se cū materia et forma. Tertia differentia quia virtus ap-
prehensiuā apprehendit suū obiectū spūaliter q̄ p̄ spēs sensibiles que sunt qualitates spūales. S̄
virtus vegetatiua apprehendit suū obiectū realiter et materialiter sicut patet de nutritiua respectu cibi.

¶ ij

Tractatus Tertius

Potentie anime sensibilis quedam sunt apprehensivae quedam motivae. Differt autem vegetativa a sensitiva quia sensitiva fit cum cognitione et est in aliqua separatione a re apprehensa vntibilis tamen mediante aliquo medio ut patet in visum apprehendente colorem qui est indistincta ab organo videndi. vntur autem mediante luce et non recipit color in oculum sed species coloris. Sed in vegetabili coniungitur potentia cum suo ob-

jecto ut nutritiva cum cibo.

Apprehensivarum quedam sunt.

Unde due sunt species immediate potentie apprehensivae scilicet potentia apprehensiva de foris .i. exterior et apprehensiva de intris .i. interior. Potentia apprehensiva de foris primo sic potest notificari est potentia apprehensiva per organum quod est extra in corpore. Et talis dicitur non valet vltimum quia non convenit potentia apprehensiva tactus. eo quod istius organum non est extra in corpore sed intra quia nervus expansus per totum corpus .i. de anima. vbi philosophus declarat manifeste quod caro non est organum tactus sed potius medium quia sensibile positum supra sensum non facit sensationem sed requirit certum medium. modo sensibile positum supra carnem sentitur per tactum. ergo patet quod caro non fit organum tactus. Secundo diffinitur hoc modo. Potentia apprehensiva de foris est que apprehendit rem de foris in materia subiecta. Id est cuius obiectum est res exterior materialis. Sed potentia interior seu deintus est que apprehendit illud quod est ab intra sicut patet de imaginatione.

De triplici harum potentiarum differentia

Unde he due potentie apprehensivae dicitur primo hoc modo. quia potentia exterior apprehendit obiectum reale ad extra et sic sicut oculus colorem. auditus sonum. Sed potentia interior apprehendit illud quod intus est ut fantasia species fantasie et sensus communis species sensationum exteriorum. Unde a virtute sensitiva exteriori fit quedam cognitio interior. talis cognitio in interiori virtute que procedit ab exteriori illa apprehendit ab exteriori tanquam a obiecto immediato. Secundo differunt nam potentia exterior licet recipiat suum obiectum immaterialiter et sic spiritaliter aliquantulum quia per species. Non tamen adeo simpliciter immaterialiter sicut virtus interior qui magis abstracta a materia. Et ideo etiam virtus exterior requirit obiecti presentiam. Virtus vero interior obiecti presentiam non requirit sicut fantasia apprehendit suum obiectum in absentia. Tertio differunt quia potentia exterior dicitur ideo eo quod non presupponit aliquem alium sensum ad sui immutationem sed immediate immutatur ab obiecto ut visus immediate a colore. Sed potentia interior non immediate immutatur ab obiecto sed presupponit alium sensum exteriorem per cuius actum immediate immutatur. Unde sensus exteriores dicuntur fenestre et principia cognitionis cuiuslibet nam presupponuntur. tam a sensibus interioribus quam ab intellectu. ut dicitur primo posteriorum et tertio de anima. Dicitur ergo sensus interior per respectum ad exteriorem qui est vicinior rebus exterioribus. sicut imaginatio immediate immutatur ab aliquo sensu puta a visu. sed visus immediate a colore. Finaliter autem huiusmodi potentie differunt ex parte organi quia organa sensuum exteriorum sunt ab extra. sensuum vero interiorum sunt ab intra sicut cerebrum divisum secundum suas cellulas. Et illa differentia est magis grossa et materialis. Nam sicut patebit due virtutes exteriores sic gustus et tactus etiam aliquo modo habent sua organa ab intra immo philosophus secundo de anima. dicit. Omnis sensus siue exterior siue interior ab intra est scilicet ab anima.

Apprehensivarum quedam sunt de intus quedam de foris. apprehensivae de foris dicuntur que rem de foris apprehendunt materia subiecta et presentia. apprehensivae de intus dicuntur que apprehendunt id quod deintus est ut infra patebit.

Apprehensivae de foris

Unde quinque sunt sensus exteriores secundum divisionem specificam et mediatam. et hoc capiendo sensum tactus communiter pro uno eius sensuum secundum unum eius organum. De istis quinque sensibus dicunt aliqui modernorum quod non differant realiter sed solum secundum rationem. Immo dicunt quod omnes quinque sensus exteriores sunt una anima sensitiva et unus sensus totalis qui particur in quinque secundum quintuplicem eius operationem et secundum diversa organa etiam secundum diversas qualificativas dispositiones organorum. Vbi Nota

Folium xlvi

Primo pro organo sensitivo. et sic capitur in de sensu et sensato ubi dicitur sensus et organa sensuum esse de natura quatuor elementorum.

Secundo pro qualitatina dispositione alicuius organi. Et sic capitur secundo de anima ubi dicitur Excellens sensibile corrumpit sensum. i. dispositionem organi.

Tertio pro actu sentiendi. Et sic etiam capitur secundo de anima ubi dicitur. Sensibile positum supra sensum non facit sensationem. Id est obiectum sensibile positum supra organum sensus non facit actum sentiendi.

Quarto pro anima sentiendi. Et sic capitur quando dicitur Sensus et intellectus ideo sunt realiter sed differunt secundum rationem.

Quinto pro vno aggregato scilicet pro parte et organo illius parte et pro dispo^{ne} qualificatione illius organi. Et sic dicitur moderni quod eo modo accipiat sensus plus in secundo de anima.

Alii autem magis imitantes veritatem respondent ad istam materiam per hanc conclusionem que dicitur de mente Aristotelis quod quinque sunt sensus exteriores realiter distincti secundum distinctionem specificam. Quam conclusionem philosophus probat tribus modis.

Primo

Per distinctionem organorum. quia tot sunt sensus quot sunt organa sensuum secundum speciem distincta. eo quod secundum philosophum sensus est forma organi. Sed forma multiplicatur secundum suum subiectum. Quinque autem sunt organa specificiter distincta sicut manifeste patebit in textu

Secundo

Probat numerum sensuum exteriorum ex parte medij quod quilibet sensus aut huius medij connectitur sibi aut extrinsecum. Si primum sic sunt duo sensus scilicet gustus et tactus inter quos est anima quod tactus iudicat qualitates tangibiles ut primas qualitates et alias ut aperiuntatem mollietatem et cetera. Gustus vero solum iudicat de saporibus. Medij autem extrinsecum huius tres sensus scilicet visus auditus et olfactus. qui differunt per diversam proportionem et assuetudinem organi intrinseci ad medij extrinsecum. quia quilibet sensus habens medij extrinsecum vel est aquee nature sic est organum visus. vel est aeree nature sic est organum auditus. vel est utriusque simul sic est olfactus qui includit naturam aque et aeris.

Tertio

Probat numerum illorum sensuum ex numero obiectorum. Unde obiecta omnium sensuum sunt qualitates sensibiles de tertia specie qualitatis. Sed huiusmodi qualitates omnes percipiuntur per quinque sensus et non per pauciores potest percipi et cognosci. Unde colores non per gustum cognoscuntur nec odores per visum. ideo quilibet qualitas sensibilis huius proprium et adequatum sensum. et ergo cum sunt quinque obiecta etiam erunt quinque sensus immutati ab illis. Et hoc est quod voluit Commentator. in de anima. cum inquit. Manifestum est per se quod unusquisque sensum iudicat suum obiectum proprium et iudicat cum hoc differentias proprias que sunt in illo obiecto proprio. Quarto potest probari numerus sensuum exteriorum ex numero elementorum sumendo vaporem pro quinto elemento ut talia sunt media illorum sensuum.

Visus	primus	ignem	inter omnia elementa solum ignis est elementum lucidum. Et quia necessarium est medium videndi esse illuminatum ergo.
Auditus	secundus	aerem	Et in plurimum auditus fit per aerem rarissime autem per aquam.
Tactus qui est	tertius	terram quod	Medium eius est terreum ut caro vel nervus sub carne expansus.
Gustus	quartus	aquam	Gustus causatur ex humido predominantem. Est primum corpus mixtum ex terra et aqua
Odoratus	quintus	vaporem	virtute solis vel alterius caloris propter eius subtilitatem ideo aeri comparatur.

Apprehensive de foris quinque sunt species scilicet quinque sensus exteriores qui conveniunt in hoc quod omnes sunt parte passive propter quod eorum obiecta qualitates sensibiles dicuntur

Ad hoc quod sensus actu sentiat.

Unde ut fiat actualis sensatio quatuor requiruntur scilicet species. organum. obiectum et medij. Et est intentio huius quod duo species et organum requiruntur ex parte aialis quod talia insunt aiali. et alia duo ex parte extrinseci scilicet obiectum quod est quod extrinsecum. Et hoc est vltimum quod obiecta omnium sensuum exteriorum sunt qualitates sensibiles repte in rebus extra sensum. Sed huiusmodi scilicet medij est extrinsecum sed non vltimum imo solum quo ad res sensus habentes medij extrinsecum. Alii vero duo habent medij intrinsecum.

Tractatus Tertius

De Spiritu.

Vnde quid specialiter debeat intelligi per spiritum de hoc sunt varie locutiones Nam quidam per spiritum intelligunt debitam dispositionem organi. et hoc ideo quia dicit Aristot. qd oportet organū sensus esse bene dispositum dummodo sensus non debeat decipi circa suū obiectū. et ideo oculus non bene dispositus decipitur in iudicando circa colorem tanq̄ obiectum propriū. Alij per spiritum intelligunt quendam nervū qui protenditur ab organo sensus exterioris vsqz ad sensum interiorē. per quem nervū diriguntur species rei sensibilis vsqz ad sensum cōm. Et ideo homines non habentes talem nervū non audiunt. plures em̄ sunt surdi in signum qd talis nervus est corruptus per quem species possunt venire vsqz ad organum sensus. Tertio sunt aliqui qui per spiritum intelligunt aerem connaturalem inclusum in nervo qui protenditur ab organo sensus exterioris vsqz ad sensum cōm. Et in tali aere dicunt qd species rei sensibilis deferunt vsqz ad sensum cōm sine hoc qd accidēs migrat de subiecto in subiectū. et hoc est probabilis. Sed secunda est cōmuniō et ad eam videtur declinare textus Nam dicit qd forma ipsius obiecti sensibilis prius est in medio. secundo in organo. tertio in spiritu. i. nervo qui protenditur ab organo vsqz ad sensum cōm. Sed quid intelligatur per talem formam que sic dirigit a medio vsqz ad organum Ibi dicitur qd per eam intelligatur forma inabstracto ipsius proprii obiecti non secundum se accepta sed scdm suam speciem. vt forma ipsius visibilis est forma ipsius coloris qui a re visibili multiplicatur et talis forma est prius in medio vt in aere. scdo in organo. tertio in spiritu vt in nervo qui protenditur ab oculo vsqz ad sensum communem.

De definitione spiritus et eius divisione

Est enim Spiritus quoddam corpus subtile aerium ebullitione sanguinis et caloris naturalis generatum. Et est simile de spiritibus sicut videtur in aqua fortiter mora.

Naturalis et est humor motuus existens in venis qui radicitur in epate tanq̄ in proprio organo Et talis est calidus siccus et grossus. Ratio quia organum scilicet epas in mediate ponitur supra stomachum in actu suo scilicet in actu digestionis Et est grossus et siccus vt potest prohibere et impedire euaporationes grossas a stomacho ascendentes ne nimium ascensus talium euaporationum grossarum lederet cerebrum.

Vitalis qui est virtus pulsuum in venulis que radicanter in corde. Et de hoc spiritu loquitur littera in fine qd non est subiectus rationi. Vnde talis spiritus vt dicunt medici est quaedam substantia subtilis aeree nature calida et humida. Et hoc ideo vt possit defluere a corde in quo est principium vite vitam et motum omnibus alijs membris animalis Vnde scdm Aristotilem in de sensu et sensato Vita hominis consistit in calido et humido Est igitur officium et actus illius spiritus pellere sanguinem a corde ad singula alia membra animalis Et hoc per pulsam quem facit in corde huiusmodi spiritus a qua pulsione viuificantur singula membra animalis nutriuntur et augmentant Et hoc est qd dicit pbis in libro de motu cordis ponens animam esse in corde a quo influit per spiritum vitalem motum et vitam omnibus alijs membris animalis.

Spūs est triplex scilicet

Animalis Et est motuus membrorum qui radicitur in cerebro mediatis nervis. Nam ad omnia organa sensuum exteriorum diriguntur nervi a cerebro in quibus mouentur spiritus animales qui ad sensationem requiruntur Et ideo huiusmodi spiritus est subtilis et subtilis mouens membra officialia animalis ad opera sua. et ideo habet organum suum principaliter in cerebro vt inuatur animal ad capacitatem discipline vltra hoc qd habet mouere alia membra animalia vt dicunt medici. Spiritus enim ille est frigidus et humidus vt possit iuuare memoriam ad capacitatem discipline Vnde ratione humiditatis facilliter recipit species sensibiles. Sed ratione frigiditatis vnit et coniungit eas Nam frigidi est coniungere et vnire homogenia et etiam etrogenia.

Ad hoc qd sensus actu sentiat quatuor requiruntur, duo ex parte animalis scilicet spūs

et organū. et duo ex parte extrinseci scilicet obiectū et mediū. Vn̄ in abstractione forma

obiecti primo est in medio. scdo in organo. tertio in spū. p̄ hoc ī sensu cōi

C Item nota qd sensuum.

Ratio de gustu qd ad esse animalis requiritur nutritio eo qd talis conseruat indiuiduū. Sed discretio nutrimenti fit per gustum. vnde carens gustu facile sumit venenum et cibum nocuum pro debito alimento. Item sine gustu sumeret alimentum cum fastidio et sic contingeret animal se negligere abstinendo a cibo. quare natura annexit alimentis quandam delectationem gustu per

ceptibilem. Ratio de tactu quia qualitates tangibiles multo magis excedunt naturam animalis
 ut patet de caliditate intensa similiter de frigiditate. Ut ergo animal posset se conservare a suo
 corrumpente necessarius est sensus tactus ad preservandum ab offensivis et extrinsecis incommo-
 dis ne affligatur in temperato estu vel frigore. Carens enim tactu cito pede currit in corporis peri-
 cula. quare dicitur philosophus tertio de anima. Omni animali tactum esse necessarium si debeat consequi
 comoda et subterfugere noxia et molestia. Ergo illi duo sensus sunt necessarii omni animali.

Animal potest
 considerari

Uno modo ut est corpus quoddam mixtum ex elementis. Elementa enim in corpus ani-
 malis intrant et manent in ipso virtualiter ut ostendit Avicenna prima philosophia pri-
 mi canonis de complexionibus. Illo modo necessaria est animali proportio calidi frigi-
 di humiditatis siccitatis. Unde videmus quod cum in animali aliqua illarum qualitatum ex-
 cedit vel excedit animal infirmatur ut patet in febribus. Idem vero ut sic necessarius est tactus.
 Alio modo potest considerari animal in quantum est quoddam nutritibile quod enim
 animal vivit oportet quod nutriatur et restauret deperditum. Illo modo necessarius
 est animalis cibus conveniens nam per cibum disconvenientem animal destruitur
 et corrumpitur. Ideo requiritur sensus gustus si saltem seipsum debeat conservare.
 Et sic patet quod duo sunt sensus necessarii scilicet gustus et tactus. Alii autem duo
 solum sunt de bene esse quia eorum obiecta non conservant neque nutriunt. nec eti-
 am per illa animal per se corrumpitur. Et dico signanter per se quia aliquando
 animal corrumpitur ex magno sono ut ex sono tonitruum. sed hoc non est absolute
 ratione soni sed ratione impetus aeris qui procellitur vehementer ex quo impe-
 tu homo tunc leditur et moritur.

Quo ad acquirendam scientiam etiam duo sunt sensus necessarii. Scientia enim acquiritur du-
 pliciter. Uno modo per inventionem et per experientiam multas ut declarat philosophus pri-
 mo metaphysice quod ex multis sensibus generatur experientia. et ex multis experientis tandem ge-
 neratur scientia. Et ad huiusmodi scientie acquisitionem necessarius est visus qui secundum philosophum
 in problemio metaphysice plures rerum formas nobis ostendit scilicet plurius rerum cognitionem nam in plurius rerum
 cognitionem ducit quam aliqua alius sensus. quibus rebus et diversis effectibus hinc inde per visum
 sensatis et cognitio incipimus philosophari in ista illud primi metaphysice. Propter admirari homi-
 nes inciperunt philosophari. Alio modo scientia acquiritur per doctrinam scilicet qua quia
 ab alio docetur. Et ad huiusmodi acquisitionem precipue deseruit auditus qui per vocem inten-
 tionem docentis haurit. et sic consequenter scientiam docentis per doctrinam acquirit quare sic
 auditus est necessarius. Ex quibus omnibus colligitur quod inter sensus exteriores olfactus est mi-
 nus necessarius sed tamen tutus ad sanitatem ut declarat Albertus. Boni enim odores conferunt
 ad sanitatem. Nam in homine organum odoratus facillime viciatur et indisponitur propter frigi-
 ditatem cerebri. Odores autem quia sunt a natura calidi et siccitatem talem lapsum cerebri fortificant
 et rectificam et humiditatem superfluum expellunt qua ablata homo confortatur in cerebro et
 capite. Sicut ergo odores boni conferunt ad sanitatem sic e converso maxime promovent
 ad egritudinem et firmitatem.

Item nota quod sensuum duo sunt magis necessarii scilicet gustus ad discernendum
 cibum bonum a nocivo. et tactus ad discernendum ea que corpore exteriori corrum-
 punt. Ideo natura ordinavit illis medium intrinsicum ne ex parte medij esset re-
 sectus. Sed alij tres sunt de bene esse animalis ideo illis non est medium innatum.

Obiectum visus

Unde secundum philosophum in de anima visus inter omnes sensus est nobilior licet minus necessarius. Et hoc signatur
 propter duas causas. Prima quod minus indiget ad actum suum quam alij sensus ut patet pariter. Non enim indiget
 reali immutatione neque in medio neque in organo. Secunda quod visus indicat de omnibus sensibilibus tam infe-
 rioribus quam superioribus corporum. Sed alij sensus indicant solum de istis corporibus inferioribus et sic habet actum limi-
 tatum et ex hoc oritur eorum ignobilitas ideo inter sensus exteriores primo determinandum est de visus
 quo ad obiectum organum et medium.

Notandum quod Avicenna in de anima ponit proprium et adequatum obiectum visus colo-
 rem. Unde color potest ac ipse dupliciter. Uno modo ut sit quedam qua-
 litas secunda habens originem ex qualitatibus primis ut nigredo et rufus effectus caliditatis et albe-
 do frigiditatis. Et sic color non est proprium obiectum visus. Ratio quod proprium obiectum respectu sue po-

Tractatus Tertius

potentie debet esse adequatum. Sed color illo modo non est adequatus visui quia non tantum colorem percipit sed etiam aliud a colore ut lumen. Alio modo capitur color communiter ut in differenter extendit se ad colorem proprie dictum prout est qualitas scda et cum hoc ad principia huius qualitatis secunde que sunt lux et diaphonum. Unde lux est principium colorum quia lux secundum phm primo celi est principium primarium qualitatum ut caliditatis frigiditatis etc. Et ille qualitates ulterius sunt principia colorum. Nam frigiditas est mater albedinis. modo quicquid est causa cause etiam est causa causari. Et sic lumen habet se ut principium coloris immo secundum aliquos lumen habet se ut actus colorum. quia illuminando colores actuat eos ut diffundant se ad species in medium. Et ideo dicunt quod in visione lumen requiritur propter colores et non propter medium. Ideo capiendo colorem ut includit sua principia que sunt lux et diaphonum tunc color est proprium et adequatum obiectum visus. Dicendum tamen quod

	Visibile	Ens	
Uno modo scilicet comitatem predicationis et sic illud dicitur obiectum alicuius potentie quod predicatur de omnibus que cognoscuntur per talem potentiam			
Triplex potest assignari obiectum alicuius potentie	Et sic Lumen	Est obiectum visus Et	Verum obiectum intellectus
Alio modo scilicet formalitatem rationis obiectivam quia scilicet obiectum movet potentiam sub aliqua formali ratione			
Tertio scilicet principalitatem appropriationis quia scilicet obiectum tale est appropriatum et adequatum potentie. et sic illud dicitur obiectum alicuius potentie cuius species est in potentia	Color		quoditas rei materialis

Notandum quod obiecta sensuum sunt quedam forme sensibiles prout significant in abstracto sicut declarat philosophus ij. de anima ut color obiectum visus. sonus obiectum auditus. Sed quare est quod coloratum seu visibile ponatur in concreto in textu presenti. Dicendum quod hoc est ideo quia sensus non cognoscit suum obiectum extra materiam sed solum in materia sicut visus non cognoscit colorem abstractum sed colorem in re colorata. et sic hoc totum ponitur pro obiecto licet secundum rei veritatem forma solum sit obiectum.

Ad visionem requiritur

Unde Avicenna et omnes Moderni dicunt quod lumen requiritur ad videndum propter colores quod probant per experientiam quia aliquis existens in loco non illuminato potest videre per foramina omnia illa que sunt in alio loco illuminato et sic videt per medium non illuminatum. Et si quis diceret contra eos immo ibi esset medium illuminatum in quantum quidam radij procedunt a loco illuminato ad locum non illuminatum. Ibi dicit Avicenna quod tunc etiam alter deberet videre colores alios in loco non illuminato quod tamen non fit. Beatus Thomas autem et alij dicunt oppositum scilicet quod lumen requiritur propter medium et non propter colores. quod probatur multipliciter. Primo quia philosophus ij. de anima dicit quod lumen est actus diaphoni. diaphonum autem est medium ergo lumen est actus medij. Et actus habet rationem forme. ix. metaphisice ergo sequitur quod lumen erit forma medij. Sed unaqueque forma requiritur propter suum obiectum et non propter alienum ergo requiritur lumen propter medium. Secundo probatur ex natura coloris nam color est per se sensibilis ergo sequitur quod non requiritur lumen ad videndum propter colorem. Antecedens probatur quia hec est in secundo modo per se color est sensibilis. eo quod color est proprium obiectum visus et subiectum significat quandam causam predicati ergo sequitur quod color habet hoc ex natura sua quare sit sensibilis et non ex aliquo intrinseco.

Primo illud contingit alicui per se quod est de ditione illius essentiali ut animal convenit homini per se et sic lumen convenit colori per se quia color resultat vel componitur ex luminositate ignis vel diaphoneitate aeris et aque et ex opacitate terre. Sed compositio est de essentia oppositi ergo lumen cum componat colorem cum alijs de ditione coloris. Et tale lumen dicitur lumen imbibitum sive intrinsecum. et hoc modo visibile non convenit colori per se scilicet primo modo. Alio modo illud convenit alicui per se quod convenit sibi inseparabiliter ut propria passio alicui subiecti et hoc modo color est sensibilis quia in colore ponitur causa scilicet lumen ipsius visibilitatis ergo ponitur et aptitudo videndi colorem que vocatur visibilitas.

Per se in proposito capitur dupliciter.

Folium xlviii

¶ Concludunt ergo multi doc. et presertim omnes antiqui qd lumen requiratur propter medi-
um ut mediū actuetur per lumen et ut per cognitionem ipsius potest fieri cognitio coloris. Et
hoc est de mente phi in ij. de anima cum dicit qd color est motus diaphoni s'm actum. ¶ Fit er-
go ipsum diaphonū in actu per lumen ergo requiritur lumen propter medium et non propter
colores. Ratio huius quia omnis forma habet aliquam operationem vel actionem sibi propriam
cuius est principium. Dicitur em̄ ij. de generatione Propriū forme est agere. Color autem est que-
dam forma realis Cum habeat reale esse in subiecto. licet intentionale in medio. Concludit er-
go qd color s'm se habet aliquā actionem scilicet facere suam similitudinē in medio et potentia.
Ex quo sequitur primo qd colores in tenebris sunt sub actu primo et non scdo. Alterius autē pri-
mus coloris est diffundere se in mediū. secundus autem est mouere visum et ad hunc actū requi-
ritur illuminatum mediū. Sequitur scdo qd color in quantum de se est in tenebris est visibilis
Sed defectus est in medio qd non est illuminatum. Unde et propter hoc requiritur lumen extra-
neum. Sequitur tertio qd perspicuū est in tenebris saltem in potentia licet non s'm actum perfe-
ctum. Nec requiritur perspicuū ad actum primū sed ad scdm qui est immutare visum et mediū.
¶ Sed ad experientiam Avicenne dicitur qd talis visio fit aliquantulum per medium illuminatū
Sed quare tunc videns talis non videt colores secum existentes in loco tenebroso. Ibi dicitur qd
medium est nimis debilitate illuminatum ideo non sufficit qd potest ibi fieri talis visio corporis.

De diaphono et perspicuo

Unde diaphonum est corpus perspicuū. Et dicitur a dia qd est de et phanos transparitio qua
si corpus transparens. Et ipsa diaphoneitas communis est corporibus celestibus et inferioribus
magis tamen inuenitur in corporibus celestibus.

Primo sol et alia astra. Sol enim est pri-
mum corp⁹ lucidū et luminosus a quo oīa
alia recipiūt lumē et claritatem ij. celi.

Primum est qd recipit lumen in pro-
fundū et qd totaliter sibi includit lu-
mē adeo etiā qd potest alia illuminare et in
hoc lumine sunt corpora celestia. Et

Scdo et ex p̄ri in hoc genere lucidorū
est ignis in materia aliena ut in lignis ar-
dentib⁹. ignis em̄ in propria sphaera non
videtur sed est clarus lucidus perspicu⁹
us et transparens.

Tertio in hoc ḡne sunt corpora que vocan-
tur noctiluca ut oculi catorum.

Triplex est
perspicuū
Nam

Scdm est qd aptū naturā est suscipere ab extrinseco ut imbibat sibi lumē s'm
torū sui non tñ incorporat sibi tale lumē id sibi retinēdo sic qd possit illuminare
alia corpora. et hoc proprie vocat diaphonū in quo ḡne sunt p̄mo sphaera celestes
in scdo ignis in sua sphaera. in tertio aer et aqua. in quarto vitru cristallus.
Tertiu est qd propter eius imperfectionē non recipit lumen in profundum sed
solum in superficie. Et in hoc genere perspicuū est terra et cetera mixta et co-
lorata colore proprie dicto que tamen magis dicuntur opaca q̄ perspicua.

	Lux		qualitas impressa corpori lumi- noso manens in eo tanquam in subiecto proprio		solis
Unde illa quatuor	Lumen	Sunt idem in re Sed dñt ratione Nam	qualitas derivata a luce in corpus diaphonum	De clari- tas	in aere
	Radius	talis est	lux in corpore bene terso		
	Splendor		lumen directe procedens a corpore		radia solis

Unde forma lucis potest quatuor modis considerari. Primo s'm qd est in corpore aliquo lucido
a quo actu illuminantur alia ut in sole vel candela. et sic proprie dicitur lux. Secundo conside-
ratur s'm qd habet esse in diaphano vel corpore non terminato. et sic proprie dicitur lumen. Un-
de Illud corpus non est terminatum quod non terminat nostrum visum ut est diaphonum sicut
aer vel aqua. Tertio consideratur secundum qd talis forma lucis procedit et egreditur secundū
lineam rectam. et sic vocatur radius. et ideo ubique est radius ibi est lumen sed nō e converso

Tractatus Tertius

potest enim alicui esse lumen ex reflectione radiorum solis quibus non ex directo. Quarto inquit sic procedens a corpore luminoso per medium terminatur ad aliquod corpus opacum et tertium a quo reuerberatur ut est speculum vel consumile. et sic dicitur splendor.

Obiectum visus est visibile Ad visionem autem requiritur medium illuminatum

Unde lux dicitur prout est in subiecto proprio quod est corpus luminosum. In

diaphano vero vel transparente vocatur lumen Sed in terro vel denso dicitur

splendor Radius autem super lumen addit directionem quia radius est lumen directum

Medium autem visus

Unde Medium per quod fit visus est corpus transparens et illuminatum. Ex hoc patet quod due conditiones requiruntur ad hoc medium Prima quod sit transparens corpus. et in hoc excluduntur corpora opaca ut terra lapis per que fit visio Secunda quod sit illuminatum. et sic aer licet sit corpus transparens non tamen semper fit visio ut patet in tenebris ubi aer non est illuminatus.

Notandum quod non solum illa duo elementa scilicet aer et aqua sunt medium per quod fit visio. sed etiam quedam corpora mixta ut patet de glacie et vitro et quibusdam alijs Similiter patet de corpore celesti quod licet non sit mixtum nec corpus elementare tamen ad experientiam per visum cognoscitur vltima sphaera in celo ut stellarum. et per consequens oportet quod omnes alie sphaere inferiorum planetarum similiter sphaera ignis sunt omnia corpora transparentia Immo dicunt Astrologi quod vna sphaera celestis habet spissitudinem plus quam centum miliarium. et tamen sunt transparentes et non est in magnitudine corporis sed in subtilitate Et sic non impedit magnitudo sed solum densitas et opacitas Subtilitas autem promouet ad hoc quod aliquod corpus sit transparens ut per aquam. similiter et ad huc magis per aerem fit visio. et ad huc magis per ignem Et similiter plus corpora celestia quam elementaria sunt simplicia. quia corpora elementaria habent in se qualitates corruptibiles. sed corpora celestia non habent nisi qualitates incorruptibiles ergo sunt simpliciora illis inferioribus Occasione cuius dicunt aliqui modernorum Quia corpus celeste ita simplex est solum est forma et non habet materiam. Sed simpliciter hoc est falsum quia omne illud quod mouetur necesse est quod habeat materiam. Licet habeat nobiliores et non ita grossam sicut inferiora quia habet materiam que est ens in actu semper et non materiam que est pura potentia. Ergo sequitur quod sunt composita ex materia et forma quia sunt sensibilia Sed nihil sentitur nisi extensum et compositum Absurdum igitur est dicere quod extensum sit nuda forma. quia extensio fit ratione quantitatis. quantitas autem non inheret soli forme nec materie sed toti composito. Preterea omne quod est substantia vel est materia vel forma vel totum compositum. vij. metaphisice et secundo de anima. Sed celum est substantia et non est forma tantum. Primo ideo quia nulla forma simplex potest esse subiectum alicuius motus cum talis sit indivisibilis Secundo ideo quia si celum esset forma tantum tunc esset actu intelligibilis et non sensibilis cuius contrarium est verum Nec celum est materia tantum quia materia non est separabilis a forma Igitur est totum compositum ut latius ostenditur octavo metaphisice sicut dicitur est superius.

Medium autem visus est transparens illuminatum.

Organum est oculus

Unde organum visus est oculus qui est aquee nature et non ignis ut patet secundo de anima. et in de sensu et sensato Cum experientialiter videtur post offensionem ipsum oculum emittere aquam Sed quod hinc antiquos opinabatur esse ignee nature Ideo est quia dixerunt quod tunc tangeretur daret de scintillas sicut ignis. et maxime quando violenter lederetur Sed hoc pronenit ex illo quia pupilla oculi est corpus bene tersum et politum atque subtile includens aliquod lumen proprium ergo non offenditur tunc lumen eius reuerberatur et reflectitur supra seipsum ita quod quando per reflexionem seipsum videt sicut intellectus per intelligibile extra seipsum intelligit. et talis reflexio luminis apparet per modum scintillarum exire.

Notandum quod ad tale organum visus quedam alia concurrunt scilicet pupilla humorum crystallinus et nervus opticus Unde pupilla est quoddam aggregatum ex pelliculis oculi in quibus continetur humor glacialis Sicut Isidorus enim libro. xij. capitulo secundo pupilla est medium punctus oculi ubi est vis videndi in qua quia parte imaginem videntur pupilla appellatur Et debet esse pura et impolluta sicut puella. Sed humor crystallinus est quidam humor subtilis contentus in pelliculis dispositus ad modum crystalli.

Folium xlix

<p>Albugi- neus</p> <p>Unde in oculo tri- plex est humor.</p>	<p>Albedo</p> <p>Et hinc hoc ap- paret triplex color in oculo scilicet</p>	<p>Albuginis</p> <p>Viredo hincans humore</p> <p>Vitrum</p> <p>Que cum non est simpliciter ni- gredo sed declinat ad nigredinem vel medium scilicet blavum sig- nificat humorem crystallinum.</p>
<p>Crystal- linus</p>	<p>Nigredo</p>	

De quibus omnibus videatur Johānicus et Petrus de Ebano problemate undecimo parti-
cule decime deinde in tali organo est quidem nervus dictus opticus et est nervus protensus a ce-
rebro vsqz ad oculos. Et non est simpliciter vnus nervus quia sunt duo oculi. Sed in parte est
vnus et in parte diuisus. Unde talis nervus versus oculos diuiditur in duos nervos in fronte
conuenientes in vnum per modum crucis et sic versus cerebrū iste nervus est vnus. sed versus
organum est duo nervi. Et hec est causa quare res vna visa duobus oculis non apparet due res
Nam species illius rei conueniunt in nervo anteqz veniunt ad sensum eodem. Et ideo represen-
tant vnu et non duo. Et nisi sic natura ordinasset nunqz posset videri et iudicari aliqua res vna
determinate. Unde tunc fit visio quando per medium visus recipit species rei visibilis ad orga-
num suum. Et signanter primo recipit ad humorem glaciale et crystallinum et consequenter in
nervum in quo est quidam spiritus vitalis per quem defertur hmoi species vsqz ad organū sen-
sus communis vbi fit iudicium rei sensate. Sed an talis spiritus sit substantia vel accidens. Vi-
detur quidam qd sit accidens. Alij autem dicunt qd sit substantia scilicet nervus opticus. S; ma-
gis videtur veritati consonum qd sit quidem sum? acree nature inclusus in cōcavitate huius ner-
vi prohibens ne ibi cōmittatur vacuum. Et talis spiritus est substantia in natura sua. Immo ni-
si sic non posset recipere speciē rei visibilis que est accidens. Et quo p; qd talis species delata a
tali sensu ad sensum cōez non migrat de subiecto in subctm qz ip; manet in tali spū cui pmo infert

De visibilibus innominatis

Unde secundo de anima quedam sunt que videntur in proprio colore et talia soluz sub lumine
extrinseco videntur. Verbi gratia. Aster videtur in sua nigredine aere illuminato a lumine solis
vel alterius corporis lucentis. Quedaz autem videntur sub lumine proprio in medio non illu-
minato vt sunt oculi luporum. catorum squame piscium &c. quia hmoi corpora habent quod-
dam lumen imbitum seu coniunctuz et ergo per hoc lumen representant se in medio tenebroso
quia per hmoi lumen illuminant proprium colorem quem in seipsis habent sub quo tamen colo-
re nō videtur. et sic etiā mediāte proprio lumine percipiunt saltē tpe nocturno S; in die nō percipi-
untur qz lumē magis obfuscat minus. sed minus lumē in tenebris respectu maioris nō obfuscat

Organuz est oculus ad quem venit nervus opticus protensus a cerebro ad pu-
pillam oculi et inde spiritus visibilis qui est in nervo recipit coloris speciē ab hu-
more crystallino qui est in pupilla et defert vsqz ad sensum communem.

¶ Obiectum auditus

Unde obiectum auditus est sonus quia per se et immediate immutat auditum qd est de ratione
obiecti. Et sonus nihil aliud est nisi aer vehementer fractus et impulsus seu diuisus per mo-
tum violentum corporum solitorum fortiter ad inuicem percussorum.

Notandum qd secundum Aristo. secundo de anima ad soni generationem tria re-
quiruntur scilicet verberans medium et verberatum. Ideo medium
quia in motu locali verberans fertur ad verberatum. Sed motus localis fit per medium. vj.
philicorum. Ad hoc autem qd sit sonus notabilis requiruntur tria scz qd verberans et verbera-
tum debent esse corpora dura quia aer tūc fortiter percussus. Et hoc est qd dicit philosophus
Tactus primo fit ex parte corporis duri ad durum. Mollia enim non causant bonum sonuz vt
percussio lane ad lanam. Nam in tali percussione non violentatur aer. oportet enim talem per-
cussionem esse velocem si debeat causari bonus sonus. Si enim lenta fit percussio aer prius diui-
ditur et non extenderet violenter. Secundo talia corpora debent esse plana seu lenia. nam acu-
ta non causant bonum sonum vt percussio acus ad acum. Aer enim in percussione debet esse vn-
us et continuus. sed hoc nō potest esse nisi fiat reflexio a superficie leni que est simpliciter vna. Su-
perfities vero aspera non est simpliciter vna sed secunduz quid. Et qd vna pars supereminet al-

Tractatus Tertius

teri. ideo in tali superficie aer prius diuiditur anteq̄ violentatur. Tertio q̄ verbaratum sit cō-
cassum nam tunc multum recipit de aere et fit magnus sonus. Et q̄ fit reuerbatio aeris ad late-
ra illius concavi anteq̄ erit de illo corpore.

Notandū q̄ secundum Aristotilem aliquid facit sonum dupliciter. Un^o in potencia
et hoc dupliciter. Primo q̄ male sonat vt spongea et lana. hec enim faciūt
parū et modicum sonū vnde et Aristo. vocat ea absōna. i. sine sono. Secundo dicitur sonare
in potencia q̄ actu non sonat sed pōt sonare vt campana que iam non sonat sed apta est ad sonan-
dum. Alio mō aliquid sonat actu vt corpus quod ab auditu actu percipitur.

Item obiectum auditus est sonus qui fit in aere ex collisione duorum corporū

duorum planorum fortiter adinuicem percussorum violenter et velociter.

Cuius medium est aer.

Vnde ad auditū cōcurrit duplex aer scz. Extrinsecus qui est extra organū ipsius audit⁹ in quo
geritur sonus factus per ipm corpus sonans. Secundo requirit aer intrinsecus inclusus in quadā
pellicula auris. Qui est cōnaturalis aer. Et q̄ cōnascit animali in ista pellicula que meringa ē ap-
pellata. et est quedā pellicula seu folliculus quidā instar cāpanule dependens plenus aere sibi cō-
naturali in quē aerem cum venerint species soni per exteriorē causatur auditio exterior. et si pel-
licula illa rumpitur aer inclusus diffunditur et fit animal surdum. Quare aures caute sunt pur-
gande auriculari specillo cauendum est enim ne nimis profunde immittatur specillus istud ne rū-
pat meringam aerem cōnaturalem continentem.

Notandum q̄ ad talē aerē cōnaturale requirit primo q̄ sit immobilis idest firmū
ter implātus auribus. Nā habet se sicut quoddā motum et percus-
sum quod debet esse firmū. Secundo q̄ talis aer sit absōnus id est in se nō habens sonū. Illi enī
quibus aures sonant nihil vel parum audiunt. quia intus existens prohibet extraneū. Et hoc
est quod dicitur secundo de anima. Per se quidem insonabilis aer propter id q̄ facile cessibilis ē.
Quando ergo talis aer est fortiter implātus et secundum se caret omni sono tunc multū abilis
est pro perceptione soni. Et talis aer cōnaturalis nō est medium ipsius auditus sed solum extrin-
secus aer in quo est corpus sonans. Qui aer sic continuatur aeri intrinsecō ita q̄ tangat eū inclu-
sum sic in timpano auris. Potest etiā aqua esse medium auditus. Nā indubie pisces in aquis au-
diunt. Item homo sub aqua audit sed valde difficulter quia aer fractus nō bene subintrat aquā.
Et quia species soni nō sunt ita subtiles sicut species coloris ideo difficulter penetrat aquas pro-
pter fortem resistenciam. Cum igitur in aqua non causatur tam facilis sonus sicut in aere quare
cōmuniter dicimus aerem esse medium causandi sonum.

Cuius medium est aer cōtinuatus aeri posito intra cōcavitatem auris.

CInstrumentum autem.

Vnde instrumentū seu organū audiendi ē timpanū auris. Tale enim timpanū auris est pel-
licula superius nominata includens aerem qui continuatur aeri extrinsecō. Et hoc totum scilicet
pellicula cum aere incluso vocat timpanū et est instrumentū audiendi de quo valdē cauedū est vā

Notandum q̄ auditio fit tali modo. Primo gñatur son⁹ in aere extrinsecō qui p
spēs quas de se multiplicat circūquaqz impunit formā et spēm aeris
incluso in pellicula auris et tūc fit auditus sed non fit statim iudiciū de tali sono. et ideo fit au-
ditus imperfectus. Verbi gratia. Quando aliquādo loquor alicui et ipse non intelligit audit enī
sed nō habet iudiciū de sono. Et ideo ne frustraretur auditus tunc ab organo auditus procedit
quidā ner⁹ vsqz ad sensum cōmunem in quo ē spēs audibilis cui imprimū forma soni. Vteriqz
aeri incluso in pellicula auris. Et sic spēs audibilis defert formā et spēm soni vsqz ad organū au-
ditus. tunc fit iudiciū de sono. Et hoc patz q̄ iudiciū de sono nō fit immediate postq̄ fit audi-
tus sed mediate q̄ tales species deferunt vsqz ad sensum cōmunem. Et q̄ cōringit q̄ magna
ratio alicuius repleta est speciebus aliqbus ita q̄ non aduertit sonum et per consequens audit⁹ nō
immediate immittatur a tali specie.

Nota q̄ aures reducūt ad organū audit⁹. et cōiter loquēdo tūc aures accipiunt pro or-
gano qz cōtinent huiusmodi verū organū. Et natura de necessitate ordinavit hmoi
aures ad audiendū. que hūt se vt quedam vtilibz cōgregancia spēm soni. Inde est q̄ si alicui
amputant aures tūc pessime audit. qz tunc modicū ibi accipit d species⁹ soni ideo fit debilis au-
ditus. Et ergo vt fiat bonus et determinatus auditus natura de necessitate ordinavit huiusmodi
aures que sic se habent q̄ hauriant huiusmodi species soni.

Instrumentum autem est timpanum auris ad quod dirigitur neruus protensus

Folium 1

cerebro continens spiritum audibilem.

[Echo est sonus]

Unde Echo in re non est aliud nisi quidam sonus secundario formatus ex reuerberatione spirituum primi soni per aliquod obstaculum. Nam quoniam quis facit magni sonum in silua tunc iterato post tempus audit alium sonum qui sonus fit ex reuerberatione specierum primi. Et communiter generatur huiusmodi sonus circa aquas et arbores. quia in aqua propter sui densitatem tunc fit ibi reuerberatio ex qua causatur tunc talis secundus sonus qui dicitur echo. Ex quo patet quod in generatione echonis sunt duo soni. quorum primus est directus qui est sonus primarius procedens a corpore sonante ad aliquod obstaculum. Secundo concurrunt sonus secundarius et reflexus qui reflectitur a tali corpore ad ipsum sonantem. Et talis sonus secundus respectu primi dicitur echo. Sed an talis sonus qui secundario auditur designatur realiter a primo sono sunt opiniones. Communis tamen opinio tenet quod non. Et vult quod ille sonus qui postea auditur est idem cum primo in numero solum videlicet quod secundario representatur auditui propter reuerberationem et huiusmodi specierum reflexionem. Et ideo dicit communiter hec opinio quod echo non dicitur ideo sonus secundarius quod esset realiter differens a primo. Sed propter realem reflexionem specierum dicitur secundarius. Alij dicunt quod sit alter sonus de nouo generatus ex reuerberatione primi soni. Nam cum secundus sonus auditur iam primus est corruptus. Et sic non potest bene esse idem sonus secundum substantiam cum primo. Volens autem tenere primam opinionem que est communior dicat quod echo est idem sonus in numero cum primo. Sed solum differunt ratione quia primus intelligitur per species directas. sed echo per species reflexas.

Echo est sonus secundarius reflexus propter aliquod obstaculum

[Sed vox est]

Unde sonus et vox habent se sicut superius et inferius quod omnis vox est sonus et non e contra. Notandum tamen ad sonum tria requiruntur scilicet percuties. percussum et medium quod corrumpitur ex cuius corruptione causatur sonus. Ita etiam illa tria requiruntur ad vocem. Nam percuties in generatione vocis est pulmo. quod per percussio fit exspiratio aeris attracti. Percussum vero est ipse aer exspiratus. Medium in quo fit talis percussio etiam est aer. Et sic in formatione vocis aer habet duplex officium seu duorum vice scilicet percussus et medij sicut dictum fuit de sono. Requirit ergo ultra illa tria ad vocis formationem quod fiat debita figuratio et dearticulatio que quidem articulatio fit per instrumenta quorum compositio ponit scilicet guttur lingua.

Notandum quod ad hoc ut aliquis format vocem necessario oportet quod sit potens ad quadruplicem actum. Primo quod possit inspirare aerem. id est attrahere. et etiam respirare. Et per hoc excluduntur inanimata que non faciunt vocem sed huiusmodi sonum. Et etiam pisces que non inspirant aerem neque respirant ex quo viuunt in aqua. Item quia inspiratio et respiratio aeris a natura est ordinata animalibus ad refrigerium cordis ne suffocentur nimio calore. Sed pisces non habent nimium calorem nature frigide sunt ideo non indigent inspiratione et respiracione aeris. Secundo requiritur ad animal quod debeat formare vocem quod exspirat aerem attractum ita quod fiat reuerberatio aeris a pulmone ad vocalem arteriam. id est ad quandam viam arteriam gutturis. Et in tali repercussione aeris causatur sonus qui est materia vocis. Tertio requiruntur instrumenta quibus fit debita figuratio soni ut intelligibiliter possit aliquid representare. Quarto concurrunt imago signandi que non est aliud nisi ut vox sit illius nature quod intelligibiliter possit aliquid intelligenti representare. per quod excluduntur bruta que proprie non formant vocem sed sonum. quod non possunt signare sonum ut intelligibiliter aliquid representent sicut homo facere potest. Et quoque loqui est proprium hominis et inest ei a natura licet sic vel sic loqui sit ab arte. per seculo quod ista duo sunt in voce. debita materia. et debita forma. Debita enim materia est sonus causatus ex repercussione aeris ad vocalem arteriam. Sed debita forma vocis est figuratio soni cum imagine significandi. id est cum intelligibili representatione rei. Et ergo licet animalia bruta formare possint cum certis instrumentis sonum quendam similem voci sicut per in animalibus domesticis. Non tamen proprie dicuntur formare vocem. Nam deficiunt in hoc quod non possunt concipere illud quod vox representat. et sic non formant vocem cum imagine significandi. Et sic potest etiam dici de omnibus simplicibus scilicet de dyabolo et angelis. quia non habent instrumenta ad veram vocem formandam.

De diffinitione vocis

Unde vox est repercussio aeris inspirati facta ab anima ad vocalem arteriam cum imagine significandi. Que quidem diffinitio non est essentialis seu substantialis. vox enim substantialiter et essentialiter non est repercussio aeris. Est enim vox de genere qualitatis de tertia specie. repercussio autem est actio vel passio. Sed est deo calis data per quatuor genera causarum. Vult ergo Aristoteles. ij. de anima. Tantum vox est repercussio aeris. id est causatur ex repercussione aeris. Cum enim dicitur facta ab anima. tangitur causa principalis efficiens ipsius vocis. Sed cum de ad vocalem arteriam. datur intelligi quod aer inspirat. et e contrario reuerberat ad vocalem arteriam dicitur vox. et sic tangitur subiectum et causa materialis vocis. Est enim vocalis arteria quedam canna protensa in homine seu animali a gutture usque ad pulmonem per quam animal attrahit vel inspirat aerem. Et dicitur arteria quasi

Tractatus Tertius

aeris arcta et stricta via Et sicut diuersam dispoſitionem et qualificationem illius canne homines diuersi modo faciunt voces. aliqui enim grossiores alij graciliores ut ostendit Mundinus in anathomia. c. de arteria. Nihil enim qui habent vocalem arteriam magnam grosse et dure compositionis. magnas et grossas faciunt voces. Habentes autem gracilem et mollis compositionis molliter et graciliter loquuntur. Et ita talis vocalis arteria est causa materialis ipsius vocis. Cum vero in dione additur. cum imagine significandi. igitur finis ipsius vocis. Voces enim sunt ad significandum conceptum mentis et ad eum notificandum. Ideo dicitur. i. peri. Ea que sunt in voce sunt signa eorum que sunt in anima. Cuius vero in dione subintelligitur qualitas sensibilis igitur causa formalis. ¶ Sequitur Correlatio ex dictis quod aeris inspiratio et respiratio deseruit ad duo. Primo ad formationem vocis et sic non sunt necessaria animalia quod animal potest esse sine voce et loquela. Secundo deseruit inspiratio et respiratio ad refrigerium cordis vel caloris naturalis et sic sunt necessaria animalia. Si enim animal non respiraret vel inspiraret suffocaretur ut patet secundo de anima et in de sensu et sensato.

Tussis et

differunt a voce. Quia vox fit cum imagine significandi Sed

Tussis

ex impetu et pulsu nature

Sternutatio

Sternutatio

¶ Sequitur ulterius quod vox proprie conuenit illis qui habent intellectum et qui intentiones rerum percipiunt et apud se faciunt. Quare bruta licet habeant imaginationem sed non habent intellectum et intentiones rerum. In brutis enim imaginatio non regit nisi neque cogit eam ad operandum. Sed potius e converso imaginatio virtus regitur a natura et cogit per eam ad operandum. Unde licet etiam bruta habeant apud se imaginata et concepta rerum. ad exprimendum tamen talia imaginata non faciunt voces quemadmodum homines. Sed potius affectus exprimitur sonis et garribus et non proprie vocibus sicut patet in clamoze animalium. Affectus enim leticie et tristitie plus fundantur in natura quam in anima.

Sed vox est sonus causatus ex repercussione aeris inspirati ab anima ad ralem arteriam cum imagine significandi.

¶ Obiectum olfactus. Unde obiectum olfactus est odor. Est enim odor qualitas secunda ex compositione siccis predominantis cum humido a calido digerente causata alteratiua odoratur de potentia ad actum. Ex qua diffinitione habet et primo quod calor est instrumentum proprium quo resoluitur odor a corpore odorifero. nam calor alterat corpus odoriferum. Et in signum istius tunc exsiccat et calefacta per calorem coiter habent meliorem odorem quam humida. Nam calor resuscitat odorem et consumit humiditatem. Sequitur etiam ex dione quod nihil habet odorem nisi mixtum quare nullum elementum purum habet odorem quod in nullo tali est licetitas cum humiditate coniuncta. Et quod talis combinatio in elementis est impossibilis. i. de generatione. Sequitur etiam quod lapides et metalla non habent odorem. quod nullam vel modicam habent humiditatem quam odorabilia notabiliter oportet habere ut patet ex de sensu et sensato.

Notandum

quod sicut patet in de sensu et sensato Odor est fumalis euaporatio. Que diffinitio etiam non est formalis sed causalis. Odor enim formaliter non est fumus quia non est substantia. Neque etiam formaliter est euaporatio quia non est actio neque passio. Sed est qualitas formaliter causata ex fumali euaporatione.

Homio

Talis appetit

Prout sunt delectabiles et ut conferunt lapsum cerebri a frigiditate et humiditate. Unde et medici dicunt quod boni odores conferunt ad sanitatem. In homine enim organum odoratum facillime viciatur et indisponitur propter frigiditatem et humiditatem cerebri iuxta quod est situatum. Odores autem qui a natura sunt calidi et sicci lapsum cerebri fortificant et reuertunt. quare odores boni conferunt ad sanitatem mali autem opposito modo ad egritudinem.

Unde differenter appetunt odores

quia

odores

Non ratione delectationis sed solum gratia nutrimenti sicut equi appetunt fenem quod bene odorat gratia nutrimenti.

Bruta

Talia appetunt

Folium li

Ex quibus sequitur quod homo inter cetera animalia habet pessimum odoratum non de per se sed per accidens scilicet propter organi situationem. quia ex quo homo inter cetera animalia habet cerebrum frigidissimum et hoc propter temperare cordis calorem. Nam inter omnia animalia homo habet calidissimum cor. Ideo ex quo organum odoratum est situatum prope cerebrum quod est frigidissimum in homine ex de sensu et sensato. et frigiditate cerebri et humiditate tale organum indisponitur sic quod potest ei clauduntur ita quod non potest in se recipere species odorabiles. Sequitur scilicet quod quidam

Odores sunt

Per se delectabiles et non ratione cibi sicut odor rosarum et violarum. Et tales odores sunt proprii ipsi hominibus in quibus homines delectantur sicut se et non gratia cibi seu nutrimenti. Et licet iste species ab aliquibus ponuntur circa cibaria hoc tamen faciunt ex quadam consuetudine seu voluptate. Et quod non solum delectantur in cibo sed etiam in odore.

Per accidens delectabiles sicut odores continentis cibi delectant esurientes sed non saturati. Sed hoc fit per accidens scilicet ratione convenientis saporis qui est in huiusmodi cibo. quia sicut sapor est dulcis sicut et odor talis. Et tales odores sunt communes hominibus et brutis.

Obiectum olfactus est odor resolutus per calorem a re odorifera **Cuius medium**
Medium huiusmodi sensus est duplex et hoc propter duplicitatem animalia. Vnde pisces percipiunt odorem in aquis. Ideo medium eorum est aqua. Pisces enim plus odore quam visu mouentur ad alimentum. Nam habent visum obtusum et duros oculos viscosos atque grossos ne facile ledantur ab humiditate aque ut patet in. ij. de anima et ex de sensu et sensato. Animalia vero degentia extra aquas percipiunt odorem per aerem tanquam per medium proportionatum sicut sunt homo et bruta. Sed quomodo odor multiplicetur realiter scilicet vel spiritualiter diuersae sunt philosophorum opiniones.

Abi nota Quod odor sicut b. Tho. multiplicatur per aliquam distantiam realiter et per aliam quam distantiam spiritualiter seu intentionaliter. Primum patet quia nullum intentionale per motum reale impeditur. Sed videmus quod odorem non possumus multiplicare propter ventum ergo talis multiplicatio vnde est realis. Sed secundum patet per Comen. dicentem in bello Troiano. Vultus res et tygrides de quibus venisse miliaribus ad cadavera in bello Troiano occisa. Sed hoc non videtur possibile scilicet odorem realiter delatum fuisse ad tantam distantiam. Nam si huiusmodi corpora totaliter fuissent in odorem resoluta non potuissent tam grandem distantiam addigisse. Cum odor multiplicetur orbiculariter et in circuitu sicut sonus. Vult ergo Auer. quod odor sit realiter in aere circum corpus odoriferum. sed intentionaliter in aere circa organum odoratum. sicut quod solum per speciem intret organum. quia sensibile positum supra sensum non facit sensationem. ij. de anima.

Cuius medium est aer vel aqua

Organum ipsius
Vnde organum ipsius olfactus sunt due caruncule. i. parte particulae carnee figurate ad modum capituli mamillarum que locantur in fine nasi in medio duorum oculorum. Et inspirando apertae. respirando vero clauduntur ad modum follis. Et sic animal solum inspirando odorem percipit. Et tale organum est valde propinquum cerebro a quo facile indisponitur quia cerebrum est frigidum et humidum. organum vero olfactus est calidum et siccum ut patet ex de sensu et sensato. Quare homo in comparatione suae quantitatis excedens omnia animalia in magnitudine cerebri peioribus habet odoratum cunctis animalibus ut supra patuit. Nam odor est passio siccis consistens in siccitate vincente humiditatem. Vnde et sicca bene odoratur. Constat autem quod organum olfactus in homine est multum frigidum propter cerebri frigiditatem quod frigidum est et humidum. Ideo ratione illius indisponitur quare homo male odorem percipit. Canis autem et huiusmodi animalia que paruo gaudent cerebro subtilem habent olfactum. Etiam ex magna distantia ut patet ex de sensu et sensato.

Organum ipsius sunt due caruncule protense a cerebro similes duobus capitibus

mamillarum per quas venit spiritus odorabilis;

Obiectum gustus
Vnde Obiectum gustus est sapor et hoc per se et proprie. Ideo si aliquid aliud gustu percipitur quod non est sapor ut substantia saporosa hoc non est per se sed ratione saporis. Ideo illud quod per se refertur ad gustum tanquam proprium eius obiectum hoc est sapor. Et potest sic describi. Sapor est qualitas secunda ex commixtione cum humido a calido digerente causata alterariua gustus de potione ad actum. Ex qua dione sequitur quod sola mixta sunt sapida. Ideo nullum elementum purum est sapidum. Et quia in generatione saporis humidum habet se subiectiue et prediatiue et digeritur a calido ergo secundum aliam et aliam digestionem humidum oritur alius et alius sapor scilicet dulcis et amarus qui sunt extremi saporis. acutus. pinguis. acerbus. salsus. ponticus. et stipiticus. qui sunt medij. de quorum generatione patet in de sensu et sensato. Et ponuntur iste saporis species propter diuersas complexionem animalium. Nam

311

Tractatus Tertius

Idem sapor non congruit omnibus animalibus. Equus enim delectatur in sapore avenae. asinus in sapore tritici. canis in sapore carnis. homines aliqui dulci aliqui amaro gaudent sapore seu alimento.

De medio eius

Unde medium in hoc sensu est duplex scilicet extrinsecum et est humiditas salivalis in lingua ad cuius variationem gustus variat suum iudicium. Quandoque enim indisponebat propter evaporationem ascendente de stomacho et sic contingit dulce apparere amarum sicut est in febricitate. quia qualis est humor salivatus talis apparet sapor et permixtus. Ideo dicit Albertus quod si humiditas salivata fuerit infecta amaritudine cholere iudicat gustus cibum amarum. percipit enim amaritudinem et in rei veritate ibi est amaritudo. sed non est ibi ubi ponit eam. Nam ponit eam in cibo in quo non est. Immo est in humiditate salivata. Aliud est medium intrinsecum et est caro porosa in lingua in qua est humor salivatus qui humor in egrotantibus quasi consumitur. et sic egrotantes parum vel nihil sapiunt sed coguntur humorem extrinsecum infundere ut linguam humectent.

De organo

Unde organum ipsius est nervus expansus per totam linguam. Et ille nervus non videtur aliud quam caro nervosa que est sub carne porosa vel permixta carni porose. Duplex enim caro videtur esse in lingua scilicet porosa que est in extremitate lingue. ut patet in lingua bouis assata ubi pellis superior deponit que fuit caro porosa. Alia est nervosa que est sub tali carne. Et organum gustus est prius organum tactus ut vult Aristoteles. ij. de anima ubi dicit gustus quidam tactus est id est partialis tactus quo ad organum. Sed non quo ad iudicium et obiectum penes que a priori distinguuntur sensus ut visum est.

Obiectum gustus est sapor. Cuius medium duplex scilicet intrinsecum et est caro porosa in superficiei lingue que reddit saporem spiritui qui est in nervo interiori. Scilicet extrinsecum est humiditas salivata. Organum autem est nervus expansus per totam linguam.

Tactus vero potest

Tactus secundum intentionem textus potest a duobus denominari. Primo ab eo quod sentit. et sic dicitur unus sensus quia in uno animali est tantum una anima que tangit. Unde ille sensus est unus cuius obiectum includitur sub uno genere imediate et qui est in ordine ad unam operationem scilicet generis vel speciei. Et ideo dicit Aristoteles. ij. de anima. Sicut unaqueque scia est unus generis sensibilis sic et sensus quilibet est unus sensibilis. Unde autem sensus est unus contrarietatis primo et per se. x. metaph. In omni genere est una prima contrarietas. ut in genere corporis est animatum et inanimatum que sunt primo contraria quantum per accipere possunt esse plures contrarietates et secundarie. Nil tamen prohibet quod unus sensus per accidens sit plurius contrarietatum perceptivus. Alio modo tactus denominatur ab eo quod tangitur. id est tactu percipitur. Et sic tactus est totus sensus quod contrarietatum est perceptivus ergo ut sic denominatur quatuor sensus quia primo percipit calidum et frigidum. secundo humidum et siccum. tertio asperum et lenem. quarto grave et leve.

Notandum quod actus potest dupliciter considerari. Uno modo quo ad organum in quo est tantum in subiecto et sic tactus est unus sensus quia organum eius est unus nervus expansus per totum corpus animalis repletus carne in suis porositatibus. Ideo ratione illius organi quod est unum tactus potest dici unus sensus. Alio modo consideratur quantum ad actum et speciem eius. sic tactus comparatur ad tangibile sicut potentia ad actum. Et sic tactus est duo sensus. Ratio quia tangibilia habent duas contrarietates distinctas et ad se invicem irreducibiles. Nam calidum et frigidum est una contrarietas. humidum et siccum alia. Quarum una non reducitur ad aliam. cum sint eque prime qualitates. Ideo oportet dicere necessario quod ille contrarietates ponant tactum esse plures sensus et ad minus duos. Et sic ratione subiecti. id est materialiter tactus est unus sensus. Sed formaliter et ratione obiecti est duo sensus. Ex quibus patet quod tangibile seu tangibiles qualitates ut caliditas frigiditas. et cetera. sunt obiectum tactus. Nam. ij. de anima. Omnes enim sensus unius contrarietatis esse videntur. Tangibili autem insunt multe contrarietates.

De medio tactus

Unde caro viva bene disposita vel aliud proportionabile carni ut patet in piscibus est medium ipsius tactus. Ex quo patet quod per carnem putridam vel stupefactam vel quovis alio modo mortificatam arte magica vel alio modo non fit tactus. Idem patet in quibusdam gestulatoribus qui intumescunt manus quam in calidum ferventissimum intromissam ut in plumbum igne resolutum retrahunt illeam.

De organo

Folium li

Organum ipsius est nerans expansus per totum corpus animalis ad modum reris Et ille rerus sic ramificatus et per totum corpus diffusus non videtur aliud quam caro nervosa Et natura ordinavit illum in toto corpore animalis quatenus animal a corruptione et nocimento posset cauere quoniam in toto corpore contingit ipsum offendi et ledi.

Tactus vero denominari potest ab eo quod sentit et sic est vnus sensus Cuius obiectum est tangibile Vel ab his que sentiunt et sic est quatuor sensus. Apprehendit enim sic primo calidum et frigidum, secundo humidum et siccum, tertio asperum et lenem quarto graue et leue Cuius organum est neruus extensus per totum corpus animalis. medium autem est caro.

Sensibilia communia sunt

Color

Sonus

Odor

Sapor

Tangibile

quinque sensuum obiecta

Proprium quod scilicet per propriam suam naturam et speciem immutat sensum ut sunt

Per se est quod per propriam speciem aptum naturam est sensus immutare. Vel quod per se concurrat ad immutandum omnem sensum a sensibili.

Et tale est duplex

Coe est quod per se concurrat ad immutationem et alterationem sensus a sensibili sed tamen per se non immutat. Ut sunt

Magnitudo

Quies

Numerus

Figura

Motus

Sensibile dicitur quod aptum naturam est perfici et cognosci aliqua potentia sensitiva. Et est duplex. Scilicet

Per accensum est quod per propriam speciem non est aptum naturam sensus immutare

neque per se concurrat ad alterationem sed est punctum alicui sensibili per se ut est substantia materialis. vii. ij. de anima dicitur quod filius dicitur est sensibilis per accidens.

Notandum

Philosophus. ij. de anima dupliciter assignat differentiam inter sensibile proprium et commune. Prima est quod sensibile proprium est illud quod solum vno sensu percipitur sicut color a visu Sensibile vero commune quod pluribus sensibus quantum non omnibus est percipibile secundum magnitudinem percipitur visu et tactu Secunda dicitur quod circa sensibile proprium sensus non decipit tribus tamen obseruatis scilicet debita dispositio organum que deficit in gustu febricitantis Debita dispositio medij que deficit in visu solis de mane ubi lucidum visum per nigrum apparet rubeum. Et debita obiecti ad sensum distantia que deficit in visu stellarum que propter nimiam a nobis elongationem apparent paruam et quantitatis minute Cum sint maxime immodice minima stella. (astrologorum iudicio) maior est tota terra Sed bene contingit sensum decipi circa sensibile commune.

Notandum

quod illa diuisio in per se et per accensum, similiter in proprium et commune non comparatur ad quemlibet sensum sed solum ad exteriores quod sensus interior ut communis est euidentioris virtutis quam sensus exterior Et hoc se sensus exterior ut quoddam instrumentum sensus interioris. modo instrumentum est minus perfectum quam illud cuius est instrumentum. ergo sensus interior melior est et perfectior quam exterior Illud enim quod ad sensum exteriorem fortasse esset sensibile per accidens vel commune hoc idem quo ad sensum interiozem potest esse sensibile per se et proprium Ideo sensibile hic solum diuiditur quo ad sensus exteriores.

Sensibilia communia sunt quinque scilicet motus quies numerus figura et magnitudo. quod a pluribus sensibus particularibus percipiuntur

Itē excellens sensibile

Unde ex hoc notabili habetur differentia inter sensus et intellectum. quod organa sensuum exteriorum sunt partes corporis et membra ideo oportet quod consistant in quadam dispositio media sicut animalia mixta perfecta Sed quod sensibile agit in ipsum sensus secundum formam. quod ergo sic est quod forma excellit organum sensus tunc corrumpit sensus. sed non intellectum Nam in intellectu maiori intelligibilis non corrumpit intellectum sed magis perficit Ideo dicitur Philosophus. quod modicum intelligere de rebus nobilioribus magis perficit intellectum quam

Tractatus Tertius

multum de rebus ignobilibus. ¶ Et est ratio huius notabilis. quia sensus est virtus materialis ideo etiam magnitudine et excellentia obiecti fatigatur et quandoque corrumpitur dummodo obiectum fuerit excellens Sed intellectus est virtus immaterialis ideo non fatigatur ex apprehensione alicuius obiecti quantum est de se. licet corpus quod ministrat intellectui fatigetur Nam primo Ethicorum dicitur Ratio semper deprecatur ad optima Optimum autem est actus ergo semper intellectus vult esse in actu quod repugnat quandoque corpori. Preterea quicquid corrumpitur est organicum et materiale Sed intellectus noster est virtus immaterialis. iij. de anima Dicitur nota quod omnis corruptio est originaliter a materia. nam talis est principium corruptionis et maleficij primo philosophorum Ideo sensus quia sunt apprehensi per materiam de facili possunt fatigari et corrumpi Odor enim sulphureus fortis et valde dulcis corrumpit olfactum Nam sensus est quedam proportio et talis soluitur per sensibile excellens. Patet simile secundo de anima de symphonia et cantu.

Notandum An sensibile excellens solum corrumpat dispositionem organi in sensu su vel cum hoc etiam organum vel etiam ipsum sensum quantum est de se Respondent moderni quod nullum sensibile potest corrumpere sensum quia sensus est eadem forma cum intellectu saltem in homine. Ipsi enim ponunt potentias anime esse unum realiter Sed intellectus est incorruptibilis. iij. de anima. ergo et sensus Sed alij ponentes potentias esse accidentia anime et esse formas organorum dicunt quod excellens sensibile corrumpat sensum quantum est de se Ratio quia impossibile est quod subiectum corrumpatur sine sua forma naturali Et quod forma naturalis habet esse in subiecto suo secundo et tertio philosophorum. Sed organum est subiectum potentie secundo de anima Et sensibile excellens corrumpit organum ergo etiam et sensus etiam in propria forma

Item excellens sensibile corrumpit sensum quia organa debent esse in quadam proportione media

¶ Item sensibile positum
Intentio litteralis est quod ad actum sentiendi requiritur medium Cuius ratio est quia sensatio est quidam actus nature. fit enim per obiectum naturale quod habet se ut actus Et etiam fit per potentiam naturalem que habet se ut patiens et recipiens formam sensatam. Sed quilibet actio phisica fit per medium Et quod de extremo non itur in extremum nisi per medium Ideo sensibile positum supra sensum sine medio non facit actum sentiendi. Ex quo sequitur Correlarie quod oportet sensum esse denudatum a qualitatibus sensibilibus quarum formas debet recipere seu apprehendere Et ideo non apprehendit formas illorum a quibus non est denudatus. nam oculi non apprehendit colorem sui ipsius quod ab ipso non est denudatus hoc idem patet de auditu et sono ut patet. 2. de anima

Item sensibile positum supra sensum non facit sensationem. ¶ Apprehensivae de intus. Unde potentie dicuntur apprehensivae quia apprehendunt et recipiunt obiecta et virtutem rei sensibilis. Et quia potentie exteriores ut dicitur et recipiunt formam sensibilem per medium exterius ideo dicuntur apprehensivae exteriores. Sed potentie interiores recipiunt formam rei sensibilis ab intra ideo dicuntur apprehensivae de intus

De multitudine sensuum interiorum

Unde de numero potentiarum interiorum sunt tres opiniones famose Quarum prima est

Quorundam Philosophorum

Ponentium tantum duos sensus interiores ut sensum communem et imaginativam virtutem. Sensum communem ad iudicandum de actibus sensuum exteriorum. imaginativam vero virtutem ad conservandum species intentiones rerum sensatarum. Et propter hoc dividunt cerebrum tantum in duas partes ita quod in anteriori sit sensus communis sed in posteriori sit virtus imaginativa. Secunda opinio est

Avicenne et Alberti

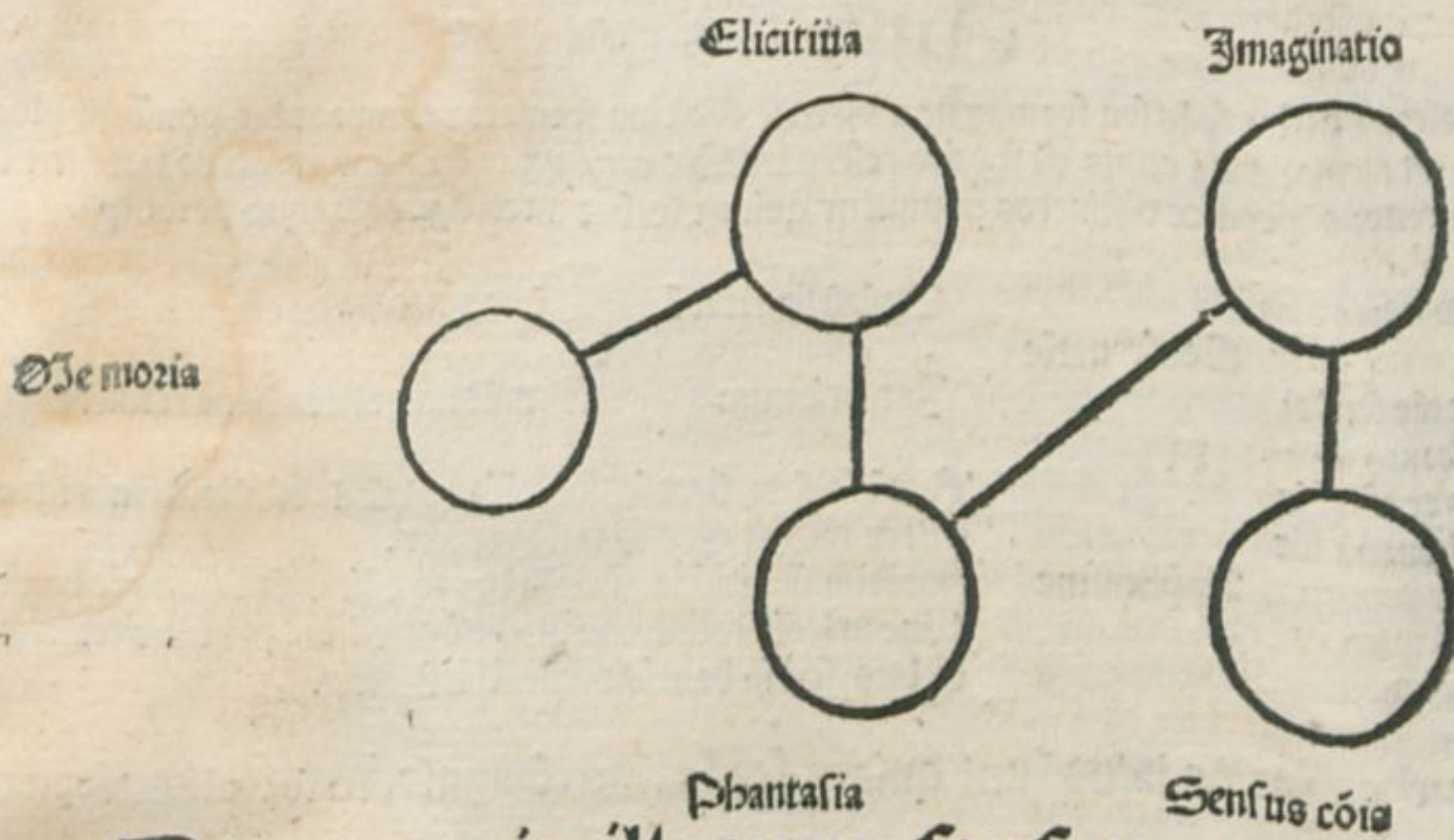
Qui ponunt quinque sensus interiores Nam Avicenna ponit quintam potentiam ut phantasiam inter imaginativam virtutem et cogitativam Nam Phantasia est vis proponens imagines. i. species rerum sensatarum cum intentionibus et eorum. Et dividit species ab intentionibus Et in lectione Alber. probat necessitatem huius potentie ex duplici fine. quorum unum est cognitio particularium. secundus finis est opus quod intendit ex homini particularibus. Et animalia quedam phantasiam eligunt. quedam vero refutant. Tertia opinio est

Commentatoris

In libro de sensu et sensibilibus. Et. b. Tho. par. i. q. lxxvii. ar. iiii. Qui ponunt quod tantum sunt quatuor sensus interiores qui actus phantasie attribuunt imaginationi que etiam potest componere ut ex forma auri et forma vel specie motus imaginat via forma auri motus quam nunquam vidimus. Non est ergo

Folium liij

nece ponere nisi quatuor vires sensitiue prae se7 sensus cõem . imaginatiõez . estimatiua . et meõza
 riuã Et ita diuidat cerebrũ in quor pres illis potẽtijs corrdentes Sed s7m aliã opionẽ oportz
 q7 diuidatur in quinqz pres illis quinqz sensibus interioribus corrdentes . Et sic

De organis illozum sensuum

Vnde de organis quinqz sensuum interiorum diuerse etiã sunt vphilozophozũ sententie et opini
 ones Nam Opinio prima est.

Schoti doctoris subtilis

In quarto sen . dist . j . q . v . Vbi agit de actione immanente . Ponit em̄ Doctor subtilis sensum
 communem et imaginationem in primo ventriculo cerebri scõm dextrum et sinistrum . Supra
 oculum dextrum sensum cõem supra sinistrum imaginatiuam virtutem Sed cogitativa hoc est
 estimatiuam locat in medio . memoriã vero in postremo ventriculo . Scõda Opinio est .

Aristotilis

In de somno et vigilia Et etiã ex de sen . et sensa . q7 sensus cõis sit in corde Etiã vult q7 gustus
 et tact7 hẽant fieri circa cor Hoc vnũ pcedo originatr 7 radicalr . Cõpletie tñ et excurie in ce
 rebro Et imaginatia ponit in proza cerebri . cogitativa vero in medio . memoriã vero potẽ
 tiam in postremo ventriculo . Tertia opinio est

Beati Thome

Locantis sensus cõem in pma pre cerebri pmi ventriculi Et phãtasia eandẽ cũ imaginatione in
 scõda pre eiusdẽ ventriculi anterioris Sed estimatiua et cogitativa in medio . meõziã vo in poste
 riori pre capitis Sũt etiã et alie medicozũ opinioes de organis sensuũ interiorũ quas breuitatis
 gra hic omitto Quid tñ dicendũ erit de organis eozũ patebit loco suo spẽali ¶ Cõclusio textu
 alia Quinqz sunt sensus interiores specificẽ distincti s7m diuisione mediã rã q7 distinctio spe
 cifica sensuũ sumitur a distinctione actuũ Nã actus et opationes diuersificant potẽas . ij . de ania
 Sed quqz sunt actus seu opationes potẽe sensitiue interioris ergo quinqz potentie

Primus actus

Est recipere immediate species sensibiles a sensibus exterioribus et iudicare de illis Nam sens7
 exteriores non possunt se iudicare de illis speciebus propter materialitatẽ eozum supra se ipos
 reflectendo . Ideo ponitur sensus cõis omnibus illis deseruiens .

Secundus actus

Est spẽs receptas retinere Ideo ponit alia virtus vel potẽa vt imaginatio q7 retinet firmiter illa
 spẽs receptas p sensus cõem Est em̄ alteri7 virtus recipere et alteri7 retinere Vñ hũdũ facilt
 recipit formã sibi impressã sed nõ hũ retinet eã Siccũ aut et durũ hũ retinet Ideo ne sic forme
 7 spẽs recepte per sensus cõem statim transirent et laberent ponit vt7 imaginaria que eas retinet
 et conseruat . Tertius actus Est cõponere illas spẽs Ideo ponit phãtasia que cõponit spẽm cũ
 spẽ faciendo propõem et discursuz Componit em̄ spẽm auri cum specie montis dicendo aureus
 mons sicut postea patebit in speciali .

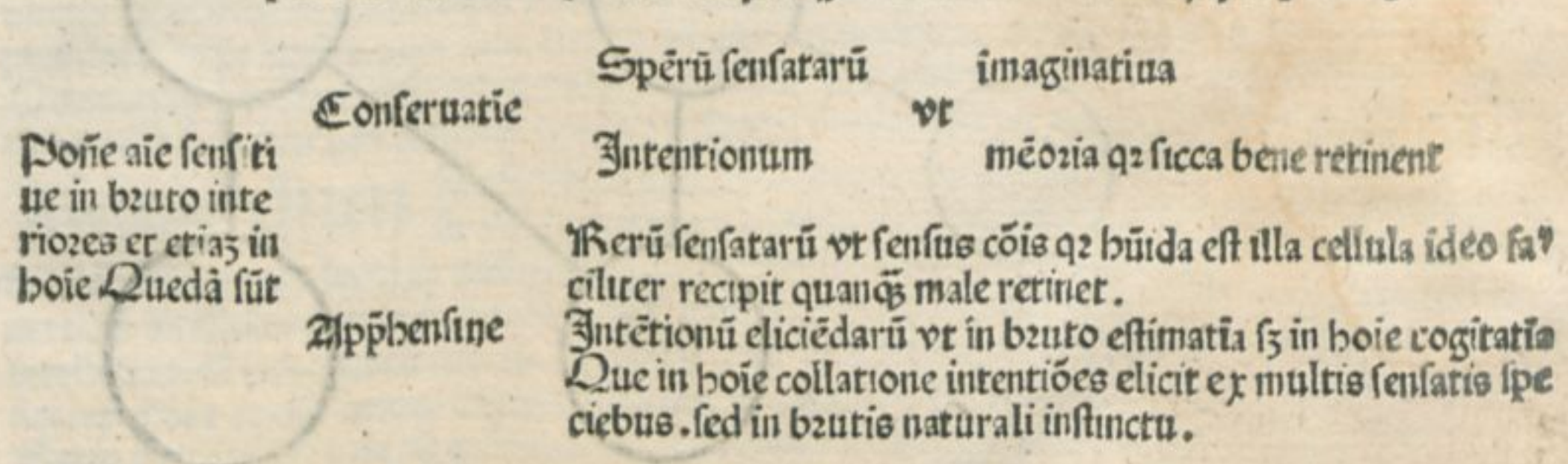
Quartus actus .

Tractatus Tertius

Est elicere ab aliqua re sensum speciem rei non sensate Ideo ponitur elicitiva Nam multoties experitur animal quoddam sicut ovium quod videns lupum elicit sibi speciem inimicitie quam non sentit ideo fugit ipsum lupum tanquam inimicum sue nature .

Quintus actus

Est reservare illas species seu formas sic a virtute elicitiva formatas Ea propter ponitur quinta potentia ut memorativa cuius est species reservare Sic ergo per quatuor sensus quinquaginta actus potentie sensus interiores specificiter distinctos ponuntur quinquaginta sensus interiores . Ex quo patet quod

Apprehensive de intus sunt quinquaginta sensus communis . imaginativa formativa estimativa vel elicitiva . et memorativa .

Sensus communis
 Est enim sensus communis virtus anime sensitive a qua proprii sensus diriguntur et ad quem omnium impressio refertur Et ideo dicitur communis non per se sed per participationem quia omnes sensus particulares participant in eo .
 Notandum quod sensus communis triplici ratione primo quod est fons et origo omnium sensuum exteriorum . omnes enim sensus exteriores et particulares apprehendunt sua sensibilia in virtute sensus communis . Est enim sensus communis principium omnium sensuum particularium . .ii. de anima in fine Quomodo sensus communis comparatur ad sensus exteriores sicut centrum ad circumferentiam . sicut enim a circumferentia circuli unum in centro et a centro procedunt sic omnes sensus particulares in sensu communi unum et ab ipso procedunt et derivant Secundo dicitur communis quia ponitur diffinitam inter sensibilia diversorum sensuum et est iudex ipsorum . visus enim non potest ponere diffinitam inter albedinem et dulcedinem in lacte . eo quod visus per se non cognoscit dulcedinem . Ea enim unusquisque cognoscit et iudicat in quibus est eruditus . .iii. Ethicorum . et hoc facit sensus communis Tertio dicitur sensus communis quia habet operationes omnium sensuum exteriorum quarum est perceptivus Ergo eius obiectum non potest dici aliud sensibile proprium sed sensibile in communi ratione cuius dicitur sensus communis .

De Organo sensus communis

De organo illius sensus inter antiquos doctores est diversitas in modo loquendi Unde Aristoteles cum alijs naturalibus ponit organum sensus communis in corde . Et hoc tangit Aristoteles in de sensu et sensato et in .ii. de anima Et Doctor sanctus atque alij Aristoteles . interpretes hoc idem confirmant Quia sensus communis habet se ut principium omnium motuum et operationum sensuum exteriorum Eo quod habet se ut centrum ad sensus exteriores et fundamentum Sed a corde originaliter fluunt operationes in animalibus . Unde cor secundum medicos in animali est primum vivens et ultimum moriens . Et ideo quidam philosophi dixerunt quod cor esset sedes anime Ex quo venit communis opinio philosophorum quod ad huc multi tenent quod anima essentialiter sit in corde et non in qualibet parte animalis . in alijs autem partibus solum est secundum operationes vitales in quantum a corde influunt omnibus membris motus et operationes Et hoc bene videtur esse considerando animam in quantum est principium vite et motuum in viventibus secundum hoc esse anime anima solum habet esse in corde Nam ab ipso corde tanquam a principio influuntur motus et operationes omnibus alijs membris Considerando autem animam in quantum est quedam forma corporis tunc ipsa est tota in toto et in qualibet parte tota Nam ipsa habet rationem indivisibilis et ideo in qualibet parte eius est tota Eo quod totum corpus et quelibet eius pars habet esse unum et simpliciter ab ipsa anima tanquam a forma substantiali et tanquam potentia ab actu Ipsa enim quod est indivisibilis sed indivisibile non ponitur in toto secundum partes cum non habeat partes ubique enim est ibi et totum est Ideo ubique ponitur forma substantialis ibi tota ponitur De dicitur vero et Avicenna . ponit organum sensus communis in cerebro Non nam ibi ponit cellulas omnium sensuum interiorum tanquam organa talium Immo alij sensus interiores sunt colligati cum sensu communi et presupponunt ipsum Sed quia alij sensus interiores habent organa in cerebro . ergo oportet quod organa aliorum sensuum interiorum presupponant in cerebro organum sensus communis tanquam principium eis colligatum et cum hoc alligati sensibus exterioribus tanquam centro eorum Quod apparet videtur . nam cum quis apprehendit per sensus exteriores statim sentit iudicium in extremitate frontis unde ex vehementi consideratione sequitur dolor capitis Et plures sunt probationes istius opinionis propter quas ipsa tenet probabilior quam opinio philosophorum

Folium I iij

¶ Pro concordia opinionū dici potest q̄ sensus cōis dupliciter cōsideratur. Vno modo in q̄tū est virtus recipiens species et formas ab exteriorib⁹ sensibus et sic sine dubio habet esse in cerebro. Alio modo q̄rū ad esse eius completū et sic est in corde vt probatum est. Finaliter tamen dicendū est q̄ organum eius verius est in cerebro q̄ in corde. Ibi em̄ ponūtur omnes cellule om̄niū interiorū sensuū s̄m debitū ordinē quarū p̄ma est cellula sensus cōis r̄ijs vt supra.

Sensus cōis est poīa apprehensiuā oīm obiectoꝝ particulariū sensuū per oēs differentias oīm sensatoꝝ qui habet se ad sensus exteriores sicut centrū in circulo ad circūferentiā, q̄ spēs oīm sensibiliū exteriorū veniūt ad sensum cōem.

Cuius tres sunt actus

¶ Prim⁹ est iudicare de actib⁹ sensuū exteriorū. In ip̄o em̄ concurrūt oēs sensus particularēs. i. sentire obiecta oīm sensuū particulariū. per sensum em̄ cōem iudicamus nos sentire vt videre audire r̄ijs. Et hoc est qd̄ dicit Themi⁹. Sensus cōis h̄z se tanq̄s fons a quo riuuli p̄ diuersa cāna līa manant q̄ oēs sensus exteriores percipiūt sua obiecta in v̄tute sensus cōis qui est p̄ncipiū fontale oīm influens eis vigore. Insuper Algazel inq̄t Sensus cōis est a quo oēs sensus particularēs. i. exteriores deriuantur et in quē oēs eorū impressiōes terminant. Vñ licet sensus h̄ simul apprehēdat plura indeterminate sed iudicio determinato nō iudicat de vno simul et semel. Recte sicut intellect⁹ nō p̄ simul et semel plura intelligere distincte et determinate. Nā. iij. metaph. Contingit quidē plura scire sed tñ vñū intelligere. **¶** Scd⁹ actus est ponere cōem spēm et dīam inter diuersa obiecta diuersoꝝ sensuū. Iudicat em̄ dulcedinē in lacte nō esse albedinē. Et hoc of fitū nō h̄z aliquis sensus particularis q̄ sensus particularis nō p̄t apprehendere obiectū propriū alteri⁹ sensus particularis qd̄ tñ requirit si debeat inter ea discernere. **¶** Tertius act⁹ est apprehendere rem in loco in quo nō est sed fuit. Nā apprehēdit guttā de recto stillantē facere lineā rectā et p̄mā am ac si simul esset sursum et deorsum et in q̄libet p̄te mediij. et tñ sic nō est. Exm̄ aliud de v̄ga ignita circulariter mora que videtur facere vnā periferiā igneā circuli claudentes quā tñ nō facit. Et q̄ sensus cōis ita iudicat cā est q̄ spēs receptas vndiq̄z in tali moru qui est successiu⁹ facilliter non amittit sed referuat ad aliq̄d spēs et ergo iudicat ibi fore circūferentiā ignis que tñ nō est. Et ille actus est minus principalis q̄ etiā p̄uenit sensui exteriori. visus em̄ iudicat celū tangere terras et non est ita vt dum homo stat in campo arbitratur celum tangere montes in circuitu. z s̄m istud iudicium sensus decipitur propter distantiam obiecti.

Cuius tres sunt actus. **¶** Prim⁹ est cōuertere se super actus particulariū sensuū. Et sic dicitur video me videre. Scd⁹ est ponere dīam inter obiecta diuersoꝝ sensuū particulariū. Et sic dicitur albu nō est dulce. Tertius est apprehendere rem in loco in quo non est sed erit et sic apprehēdit stillam directe cadentē super terram quasi lineam continuam.

Imaginatio est

¶ Imaginatio est perceptio. i. referuatio proprietatis sensibiliū hoc est spēs obiecto sensibili absente. Vel imaginatio est vt̄ aīe sensitiue retentia spēs seu formatū a sensu cōi diiudicatū. Et d̄ imaginatio ab imaginib⁹ quas tenet et conseruat operans in illis z in intentionibus. Et sic etiā comprehendit phantasias. Aristo. iij. de aīa. Imaginari in nobis est qñ volumus. Vel p̄cipissime. Imaginatio est vt̄ tenens imagines sensibiliū re non presente absq̄ hoc q̄ ab eis componat vel diuidat intentiones aliquas non apprehensas per sensum communem.

¶ Notandū q̄ s̄m d̄m Albertū et alios naturales inter sensum cōem et imaginatiōes duplex ponitur dīa. Prima stat in hoc q̄ sensus cōis indiget p̄ntia rei sensibilis sic q̄ nō iudicat in ei⁹ absentia. nisi in somnis tūc em̄ aliqñ iudicat de absente tanq̄ p̄ntē. Scd⁹ imaginatio nō sp̄ indiget p̄ntia obiecti imo etiā referuat spēs in ei⁹ absentia. R̄ō aut̄ q̄re sensus cōis indiget p̄ntia sui obiecti q̄ sicut p̄ius dictū est in sensu cōi p̄currunt oēs sensus particularēs per quozū representationē sentit. Sed sensus particularēs solū sentiūt obiecto presente vt visus nunq̄ videt nisi colozes presentē. Vel ideo q̄ sensus cōis nūq̄ est in actu nisi moueat per species sensibiliū exteriorū. et hoc soluz fit in presentia obiecti seu rei. R̄atio aut̄ quare interdū vt in somno sensus cōis non indiget rei presentia. Nā in somno sensus particularēs quiescūt a suis operationibus. et ideo virtutes interiores intenduntur in phantasia z imaginatio in suis operationibus.

Tractatus Tertius

Sed quia organū sensus cōmūnis est valde propinquū organo virtutis imaginatiuē. quare in somno organū sensus cōmūnis illuminat per spēs imaginatiuē virtutis que via quadā multiplicationis relabitur in sensus cōmūne Et tūc iudicat de absente tanq̄ p̄sente. Et est q̄si simile de vna candela dū incendit alia p̄ in x̄ap̄d̄ez vbi neutra t̄n̄ alterā cōtingit Et sic ea que in die tractatim in somno recurrunt nobis quāq̄. et illo mō causantur somnia de quibus latius in de somno et vegilia.

C Scda d̄ra q̄ sensus cōmūnis nō seruat spēm in absentia obiecti sed dirigit eā via multiplicationis in organū virtutis imaginatiuē Sed imaginatio cōseruat eā vsq̄ in abstractionē qui fit per intellectū agentē Ideo dicitur. iij. de aia. Necessē est quēlibet intelligentē phantasmata speculari Intellectus em̄ abstrahit spēm rei intelligibilis relinquēdo cōditiones materiales. assum̄ mens solū nudū lumē et nudā quiditatē rei relinquendo materialia in phantasia et imaginatiōe Et in hoc pt̄z differentia inter sensus interiores et intellectū. Nā sensus interiores licet sint alī quo mō abstracti non tamen omnino sicut intellectus. quia virtutes interiores apprehendunt rē cum conditionibus materialibus. Sed intellectus abstrahit ab illis.

Aristotiles

Secdo de anima ponit duas differentias inter sensum exteriorē et intellectū. Prima q̄ obiecta sensuū sunt extra sensus et aiam. nā sunt singularia sed singularia sunt extra aiam Obiecta vō in intellectus sunt v̄s̄ia que sunt in aima Scda d̄ra q̄ sensus nō sentit q̄ vult nā obem̄ est sibi extrinsecū Sed intellectus intelligit q̄ vult q̄ obiectū eius est vniuersale est sibi coniunctum.

Dubiū Quare intellectus non recipit spēs in somno ab imaginatione sicut facit sensus cōmūnis Dm̄ q̄ s̄m̄ d̄m̄ Albertū etiā est ita de intellectu sicut de sensu cōmūni q̄ intellectus in somno rōcinatur. disputat et quāq̄ cōtingit hominē facere seu formare bonos filios. bonā argumēta. imo bonas et ornatas ep̄las quāq̄ raro Nō em̄ solū sunt per cōpositionē imaginabilis cū imaginabili virtute imaginatiua sed etiā est ibi quedā rōcinatio Et dicitur propterea multi q̄ homines tales non dormiāt oīno sed eorū mēbra fatigata quiescunt et sic hō nō vritur sensibus sed bene vritur rōibus contra illas res in quibus anima fuit sollicitata.

Notandum Sicut colligitur ex de somno et vigilia tūc nō semp̄ virtus sensitua operat̄ in somno sed quāq̄ meat̄ spiritū et specierū sensibiliū et organa sensuū per fumales etuaporationes ab intra ascendentes caput obstruūt sic q̄ p̄ ip̄a organa virtus sensitua nō p̄ opari. Et sic tūc p̄ probabiliter dici q̄ tūc poīa intellectia vertit se sup̄ spēs intelligibiles in intellectu possibili exites et istas p̄ponit recte sic virtus formatia seu phantasia spēs sensibiles in imaginatiōe exites. et sic tūc virtus intellectia quāq̄ facit discursus et bonā argumēta.

Problema

Unde pronūciat q̄ aliqui dormientes surgūt etuaginātes gladiū et fugātes socios. etiā pro rimos atq̄ dilectos q̄ v̄t̄q̄ apparet cū visu quare in somno sensus nō erūt ligati. Ad hoc dicitur aliq̄ q̄ licet oēs sensus pt̄culares sint ligati in somno et clausi. t̄n̄ propter fortes imaginatiōes talib̄ adueniētes p̄ mēozā et virtutē phantasticā talia faciūt et exercēt tpe somni. et tales vt̄ in plurimū sunt melācolici Alij dicitur et meli⁹ q̄ in talib̄ sens⁹ exterioriores nō oīno totaliter et p̄fecte clausi sunt q̄ talia exercēt Immo ip̄osibile est q̄ capiāt gladiū ita ordinate et p̄cutiāt quin aligliter v̄t̄ deāt Nisi forte hoc haberēt ex nimia consuetudine seu habitu ita fortiter radicato.

Imaginatio est sensibiliū p̄prioꝝ obiecto absente perceptio Et differt a sensu cōi q̄ sensus communis indiget p̄ntia rerum nisi in somnis. imaginatio vero nō Item sensus communis nō seruat ydolū siue receptā spēm in absentia obiecti Sed imaginatio cōseruat eā vsq̄ ad abstractionē que fit per intellectū aḡ etem

Formatiua potentia.

C Unde de virtute formatiua aliquē inueniuntur opinionēs. Prima opinio dicit q̄ virtus formatiua sit idē cū imaginatiua virtute Nā imaginatio s̄m̄ hoc solū est virtus referuatia sp̄erū a sensu cōi d̄iudicatarū S̄z formatiua est earūde cōpositiua Et s̄m̄ istā opionē virtus formatiua pōt vocari phantasia inq̄stū cōponēdo species ab imaginatione receptas diuersas et mirabiles res format apparētes quasi exites. sic p̄z de ip̄is infirmis vt̄ freneticis vel melācolicis q̄ h̄nt mirabiles sp̄erū cōpōes ad inuicē Nā quibsdā apparet q̄ fabricant castra in hispania et alie h̄m̄d̄i phantastice cōpōes Ideo d̄z phantasia a phanos grece. i. apparere latine q̄ mirabiles cāt apparērias Et sic phantasia et formatiua sunt eadē poīa in re.

Secunda opinio est q̄ oēs iste virtutes. imaginatio. imaginatiua. formatiua et phantasia. sunt vna virtus sed di-

tertia officia habent ideo etiam diversa sunt nomina Nam sicut quod refertur talis potentia species a sensu communi
 in receptas vocatur imaginatio vel imaginativa quae species quas in se capit habent se sicut imagi-
 nes illius rei cuius sunt exemplaria Sed prout talis potentia componit species sic reservatas sic vo-
 catur formativa Sed prout intellectus agens a speciebus in ipsa reservatis abstrahit species in-
 tellectuales depuratas ab omni singularitate et sensibilitate tunc vocatur phantasia quae tales spe-
 cies quas sic intellectus abstrahit vocantur phantasmata Et sic iuxta illam opinionem solum sunt
 quatuor sensus interiores ut est opinio. b. Tho. de qua supra visum est

Tertia opinio

Est quod virtus formativa est alia ab imaginatione et virtute imaginativa Et est eadem cum phantasia sic
 quod formativa et phantasia sunt una potentia Et diffinitur sic Est potentia componens speciem cum specie. Et opo-
 nitur species virtutis imaginativae cum specie virtutis memorativae quae habet organum situatum inter organa illarum
 duarum potentiarum quae convertit se super species utriusque eas componendo. etiam mirabilia que non sunt in
 rerum natura apprehendit enim chimeram et aureum motem quae si in memoria est species motus et in imagina-
 tione est species auri tunc formativa componens illas duas species per illas ipsas in suo organo via multipli-
 cationis cognoscit aureum motem Inde surgunt mirabilia somnia ut quibus apud se experitur.

Notandum quod sicut philosophus in ij. de anima phantasia differt ab opinione Primo ideo quod opinio
 est probabilis acceptio rationis Et sic opinio non dependet a nostra voluntate
 sed dependet a re a qua habetur ratio probabiles Sed phantasia est a nostra voluntate quantum ad
 actum eius. possumus enim quod volumus idolum habere et facere Secundo ideo quod opinio gignit et facit aliquam
 passionem in mente hominis scilicet gaudium et timorem. Et ideo medici dissuadent tempore pestilentie ne
 quis habeat opiniones vel imaginationes de hominis peste quod ex forti imaginatione sequitur indigestio
 et ex indigestione patitur infirmitas Sed phantasia hominis passionem non facit in mente quia non oportet phan-
 tasia esse alicui rei. nec oportet eam habere veritatem in re unde multi phantasiant que impossibi-
 le est esse in re. unde phantasia facit chimeras etiam que sunt impossibilia Et sic non oportet quod phan-
 tasia habeat veritatem ex parte rei et per se non infert passionem anime sicut opinio. Unde Doctor scribit
 dicit quod phantasia ex quo nominat quidditates facta in hoc non nominat quoddam unum quantum ad rem lo-
 quendo quod fictum est minus ens quam pictum. sed pictum est solum ens sicut quod ergo fictum erit nil a parte rei.
 non fictum nulli infert passionem. unde sicut nullus timet leonem pictum sic neque timet leonem fictum.

Notandum quod Aristoteles in ij. de anima ponit dram inter sensus exteriores et phantasia.
 quod sensus non decipitur circa suum sensibile debitis servatis conditioni-
 bus et sic etiam est verum Sed phantasia non est verum quia ut dictum est facit chimeras et impossibi-
 lia Nam phantasia componit species cum specie et forma auri cum monte componendo aureum motem
 Sed in natura res multoties sunt impossibiles quas phantasia componit ergo non est verum
 Est igitur phantasia motus factus a sensu sicut actus Et hoc vult etiam definitio littere in qua di-
 citur quod phantasia diffinitur pro actu phantasiae et non pro potentia. quia capiendum phantasia
 pro potentia tunc non est motus sed est potentia que movetur per talem motum.

Formativa potentia est potentia componens speciem cum specie Et sic facit mirabilia monstrata ut
 chimeras aureos motes Quae ab alijs etiam vocatur phantasia et diffinitur sic.

Phantasia est motus factus a sensu moto a sensibus qui sunt extra. unde phan-
 tasia dicitur apparitio siue visio.

Estimativa que etiam
 Estimativa est potentia eliciens ex rebus sensatis specie rei non sensate. i. que ex sensatis discurrit in
 cognitionem rei non sensate. quare dicitur etiam discursus potentie sensitivae Nam sic discurrit a notis ad
 ignota singulariter tamen et incomplete propter quod differt ab intellectu vel discursu intellectivo.
 Cuius sunt duo exempla Primum ovium ex horribili dispositione lupi quam videt elicit speciem inimi-
 citie lupi quam non videt Unde a natura est ei inditum quod videns lupum concipit et phobit quendam timo-
 rem quod ipsa natura videlicet animal indidit aliquantulum cognoscere suum convenientem ut illud prosequatur
 et disconveniens ut ipsum fugiat Discursus ergo ovium lupum videns in hunc modum. animal sic dispositum
 et tam fraudulenter incedens minatur tibi mortem ideo debes fugere Secundo exemplum Aristoteles in vi.
 dicens leones sibi cauda applaudere elicit sibi speciem amicitie ex forma et motu leonis et in hoc
 decipit cum leo sit inimicus eius nature. fit ergo preda et pabulum leoni.

Notandum quod haec potentia estimativa in homine vocatur cogitativa vel ratio particularis
 Sed in brutis vocatur alio nomine quod estimativa naturalis seu elicitiva.
 Ratio quod in hominibus et in brutis est differentia quo ad receptionem intentionum Nam brutum percipit
 intentiones ex instinctu nature. sed homines ex quadam collatione seu proportionem unius ad alterum sicut

Tractatus Tertius

Vni⁹ ad alterū s^m discursum quēdam. quia ista potētia estimatiua in hominē vnita est et diuicta est rōe vti cū⁹ est discurre ab vno extrēo in aliud. Tūc hec virtus estimatiua nō cōparat vniter salia sine vlt⁹ sed solū p^{ri}cularia. Recte ergo d^r rō p^{ri}cularis in hominē vt p³. iij. de aīa vbi d^r q^d estimatiua assimilāt potēti legere librū clausum. Eo q^d ipa legit ex sensatis nō sensata.

Estimatiua que etiam cogitatiua dicitur est cuius officium est elicere intentiones non sensatas ex sensatis vt intentiones amicitie vel inimicitie et sic per istam v^{ir}

tutēouis iudicat lupum sibi esse inimicum

Memoratiua.

Vnde Memoria est potētia recipiēs intentiones ab alijs potētijs p^{ri}orib⁹ et eas cōseruās Ip^{sa} em est potētia receptiua iudicatiua et cōseruatiua. Nā prout recipit intentiones ab alijs potētijs et cōseruat eas tunc dicitur scrinium vel thesaur⁹ intentionū quia cōseruat et accumulāt thesaurū. i. multitudinem intentionū. et in hoc vocatur receptiua et reseruatua. Et quia ipsa iudicat et iterato cognoscit ea que prius erant cognita ab alijs sensibus dicitur iudicatiua. Et vere memoratiua quia omnis obliuio que contingit in alijs sensibus resuscitatur per memoriam.

Notandum q^d duplex est potētia mēozatiua. Quēdam passiuā et hec solū est reseruatua intentionū sensatarū per estimatiuā potētiā. Et talis h³ se ad estimatiuā v^{ir}te sic imaginatiua ad sensū cōm^m Aliā ē mēozatiua actiua que non solū reseruat spēs seu intentiones s³ etiā mēozat. Et tal est duplex. Nā quēdam est sensitiua vt que cōsequi sensatiōes de q^{ib} hic ad p^{ri}s. Aliā est mēozatiua intellectiua que est reseruatua spēs intelligibilū de q^{ib} m. i. sen. dist. iij. vbi d^r q^d aīa intellectiua h³ in se tres potētijs sc³ volūtatē intelligētiā et mēozatiuā. Izm quas potētijs ipa creata est ad similitudinē sui creatoris sc³ sancte trinitatis. De qua in fine quinti Alberti.

De diuisione memorie

Sensitiua et est organica nā ponit in pte sensitiua de hac Aristo. in de mēo. et remi. Est em mēozatiua alicui⁹ apphēsi sensu vel intellectu iterata relūprio Cicero li. j. de oratore sic ait Quid dicā de thesauro rerū oīm mēozatiua que nisi custos inuenis cogitatisq³ verbis et reb⁹ adhibeat intelligimus oīa etiā si hēlarissima fuerint in oratore peritura Et iterū Memoria p³ est cōtra quā aliq³ nature tm⁹ mun⁹ existimātes. pte eē artis non voluerūt Sed certe est nā arte augetur qua etiā cetera pres veluti spū quodā cōrine tur vt Quintilian⁹ ait hec oīa cōseruat que discim⁹ et p^{er}seruata suggerit ac submini strat Jureq³ eloquētie thesaur⁹ d^r Intentiones retinet. argumēta vel verba firmiter pcepta custodit. magisq³ dicētis q³ legentis est. animi perceptio. animi vis que pcepit rerū cū summā rei et veluti substantiā aprehendit Quod ad inuenta pertinet Intellectiua nō est organica q³ ponitur in pte intellectus. Vtūs Aug⁹. xij. de trini. c. xi. q³ nisi esset intellectiua memoria subtraheretur intellectui prudentia Cui⁹ due sunt partes sc³ mēozatiua p^{re}teritorū et p^{ro}uidētia futūrorū. Ampli⁹ voluptati subtraheretur penitentia et spes Prima dolores de p^{re}terito exprimit q³ facere nō posset nisi eius rememoretur Secūda expectat futūrum esse magnū bonū. P^{re}terea in animalib⁹ qui solo sensu v^{ir}tutur inueniunt mēozatiua. ergo in pte intellectiua est aliq³ mēozatiua licet de ea phi nō multū scripserūt Insuper et in euāgelio legi⁹ de diuite Recordare fili q³ recepisti bona in vita tua Sed cōstat tunc animā diuitis a corpe fuisse sepātā igit ille actus cōp^{er}ebat sibi ex pte intellectiue memorie et nō sensitiue Et sic p³ q³ sunt due spēs mēozatiue sc³ sensitiua et intellectiua Ad hoc stat communis experientia nostra.

Duplex
reperit
mēozatiua

De perfectione memorie

Scdm Aristo. in de mēozatiua et remi. ad perfectiōes act⁹ potētie mēozatiue duo requirūtur Primū est frequēs occupatio circa p^{re}terita prius memorata. Et hoc inducit cōsuetudinē in actu potētie mēozatiue. Et inde est q^d pueri dūmō applicātur ad studia nō hnt bonā memoriā nā nō sūt occupati circa aliq³ p^{re}terita. Et ideo etiā q³ pueri sunt in exp^{ri}. vñ paucos act⁹ exercuerūt. experientia aut⁹ g^{ra}t ex multis actibus. et ideo nō p^{er} facilius mēozari. Quare d^r Aristo. j. ethi. q³ iuuenes nō sūt hōi auditores v^{ir}tutū mēozatiū Nā hec versat circa experientias hūanas et occupatiōes que nō sunt in pueris. de quo lati⁹. iij. rheto. Scdm q^d aīal illud cui inest mēozatiua applicet ad exercitiū et disciplinā Et ideo videtur etiā q^d in irrationalibus memoria inducit per longeuā cōsuetudinē et disciplinā vt canis semel in corpe percussus semper timet ex mēozatiua Et ideo rustici non hnt memorantur quia sunt animalia non applicata ad exercitiū sicut studiosi.

De destructione memorie

Beatus Thomas secunda sede. q. xlii. ar. j. ad primū. Memoria nō solū perficit a nā sed etiā qz ha-
bet multū artis et industrie. Ars em̄ sepe supplet defectū nature vt patz in plantis de qb⁹ Ver
in geoz. Sūt igit̄ quedā que superfluit̄ mēoria in mēorādo Primo vt assumat hō qsdā imagines
vel similitudines puenientis nō tñ oīno p̄suetas qz in illis anim⁹ mēorantis detinet. Et ex hoc tra-
hit rō inuētiōis imaginū atqz locorū. qz sp̄iales intentiones et simplices facillime ex aīo elaberent̄
tur nisi qbusdā similitudinib⁹ corporalib⁹ qsi alligarent. Secūdo requirit̄ vt hō ordinate disponat ea
que vult mēorari ita qz vno ordinate facili⁹ in aliud procedat Aristo. in de mēoria et reminiscē-
tia A locis vident̄ reminisci aliqñ Cā ar̄ est qz velociter ab alio in aliud veniūt. Tercio requirit̄
vt hō similitudinē appōat et effectū adhibeat ad ea que vult mēorari. qz q̄to aliqd fuerit aīo ma-
gis imp̄sum t̄to min⁹ elabit̄ Et mel⁹ in tenebris q̄ in luce mēoramur. vñ Tulli⁹ in noua rhe-
torica Sollicitudo p̄seruat integras simulacrorū figuras Quarto requirit̄ qz illa frequenter me-
ditent̄ que volum⁹ mēorari Nā p̄suetudo est q̄si altera natura vt dicit̄ in de mēoria et reminis-
centia. Et meditatio frequens memoriā saluat Que em̄ multoties intelligim⁹ et legim⁹ ci-
ro renascuntur quasi naturalit̄ quodam ordine ab vno in aliud procedendo. Dec. b. Tho. Etia
demonstratio de mirabili. Tristitia vel delectatio memoriā iuuant.

De destructione memorie

Quinqz sunt que debilitant memoriā. Primum est nimia egritudo qz per egritudinē fit defici-
tatio omnium virium in corpore et sic quodamō organa indisponuntur et per p̄ns destruitur memoriā
Secūdo est ebrietas siue crapula qz ex nimia crapula seu ebrietate organū ipsius memorię indispo-
nitur per humores ascendentes ex ebrietate causatos Tertiu⁹ est nimia concupiscētia vel tra-
mor⁹ maiores expellūt minores. passiones em̄ intm̄ mouēt ph̄tasiā qz impediūt impressionē ali-
arū specierū. Quartum est frenesis. et talis est passio cerebri indisponēs organū memorię et ph̄-
tasię. Quintum est nimis et abudās timor. pusillitas em̄ et timor si longū tps habuerint melā
colicū ḡnant atqz vesanum. Sextū qd̄ superadditur est diurnū somn⁹. nā in somno fiūt mul-
te aggregationes humorū que impediūt et indisponūt organū ipsi⁹ memorię In somno em̄ vt di-
cūt natura es fit cōflux⁹ hūorū et precipue ad locū dolorosū seu ad locū exinanitū. ergo propter
hūorū cōfluxū talis meatus p̄ que deberet̄ dirigi sp̄s mēorabiles obstruitur et accidit obliuio.

Memoria est potentia recipiens intentiones et eas conseruans. Vnde est the-
saurus inuentionū. Cuius actus est memorari. vnde per ea que aduertit memo-
ratur ea que prius aduerterat.

Virtus motiua est duplex

Virtus
motiua
est du-
plex

Naturalis est et est virtus excitans pulsū in vena agitādo sp̄s vitales et pellens sang-
uinem ad membra externa vel repellens ad interna. Et talis vocatur ideo naturalis
quia non subiacet rationi sed pure naturaliter existit in actū. homo enim siue velit siue
nolit tunc patitur sanguinis decursū et spiritū vitaliū agitationē. Et est radicali-
ter in corde a quo sanguis et spiritus vitales distribuuntur ad singula membra corporis
Vñ qñ cor letatur tūc cōicat suū gaudū ceteris membris tribuēdo ipsis sanguinem et
cut patet experientialiter Nā cū letitia pulcrior est omnis hō cui⁹ cā est sanguinis in
exterioribus corporis partibus p̄ritia Sed dum cor tristatur tunc vicissim omnia alia
membra dolent et remittūt sanguinem quo tempore membra externa pallent Et cō-
sideratio de tali pertinet ad ph̄sicū. i. medicū qui sic ph̄s seu ph̄sicus dicitur. qz
fines ipsius ph̄s seu naturalis sunt medicorū principia Ideo dicimus medicinam esse
scientiam subalternatā ph̄s sic qz vbiqz ph̄s suam considerationē dimittit ibi me-
dicina primo incipit Et talis potentia naturalis in re nihil aliud est qz anima vegeta-
tiua cuius opus est regere sanguinem et spiritus vitales in corpore vitentis.
Animalis est et est virtus motiua totius animalis progressiue dilatatiue vel constricti-
ue Nam motus fit pro consecutione conuenientis et fuga disconuenientis Et illa vir-
t⁹ subest virtuti cognitiue vt in hominibus subiacet rationi Et in re non est aliud qz
anima motiua s̄m locum. Et de illa est ad propositum.

Concupiscibilis s̄m qz aīa prosequitur bonum
et fugit malum Cuius obiectum est delectab.
le in prosequendo et triste in fugiendo

Imperans est ad cuius imp̄ri-
ū aīa mouetur. vt aīa motiua
localiter imperat mēbris offiti-
alibus scz pedibus r̄ijs. ad mo-
tum faciendum pro consecutiōe

Irascibilis s̄m qz intadit id quod prohibet ip-
sum a consecutione boni et fuga mali. p̄z de ca-
ne famelico. qui videns portionem carnis im-

Tractatus Tertius

Virtus motiva animalis est duplex boni et fuge mali Et est duplex imperat pedibus quatenus currat pro consecutione sicut appetitum concupiscibilem. videns autem aliquem stantem baculo eum prohibentem imperat pedibus cursum ad invadendum illum sicut appetitum irascibilem. Cuius obiectum est arduum

Imperata est vis sita in membris officialibus animalis quia talis cogitur ad nutum imperantis Et talis etiam non est aliud quam membra officialia cum suis qualificativis dispositionibus.

Ubi Nota quod cum virtutes

In hoc nobis innotuit de virtutibus naturalibus et animalibus Nam per virtutes animales intelliguntur omnes virtutes sensitives ut interiores quam exteriores Ratio illi quod homini virtutes solam pertinent animalis in quantum animal est non enim conveniunt his que sunt sub animali ut plantis quia hec licet habeant virtutem vegetativam non tamen habent sensum Neque etiam huiusmodi virtutes conveniunt his que sunt supra animalia ut sunt substantie simplices quia in his est ratio simplex sine sensu. ergo impossibile est quod partiantur aliquid sentiendo. Sed per virtutes naturales intelliguntur virtutes vegetative ut est vis nutritiva et augmentativa Est ergo intentio literalis quod huiusmodi virtutes in suis operationibus habent se contrario modo ad invicem. quia quando virtutes naturales intenduntur in suis actibus tunc animales remittuntur. Et exemplificatur de studio ut quando fit vehementer studium tunc virtutes naturales remittuntur sed animales intenduntur. Et sic e converso quando virtutes animales remittuntur tunc naturales intenduntur ut in somno quando imaginatio est debilis tunc fit bona digestio. ¶ Sequitur corollarie quod vehementer studium impedit concupiscentias carnis ex quo tunc virtutes naturales impediuntur per tale studium vehementer.

Virtus motiva est duplex. Quedam motiva motu naturali que movet non secundum apprehensionem Nec est subiecta imperio rationis. qualis est virtus vitalis siue pulsativa Est autem hec vis in corde sicut in organo Et est vis per inspirationem et respirationes principium existens temperantie caloris cordis et corporis cuius consideratio spectat ad phisicum Ubi nota quod virtutes animales intenduntur naturales remittuntur Alia est motiva animalis cuius actus subest rationi que vocatur appetitiva siue desiderativa Et a theologis vocatur sensualitas Et est duplex scilicet imperans et imperata Imperans est duplex scilicet concupiscibilis et irascibilis Concupiscibilis est appetitiva boni delectabilis Sed irascibilis est appetitiva boni ardui expedientis Ex quibus duabus oriuntur quatuor effectiones scilicet gaudium spes dolor et timor Imperata est virtus situata in nervis et membris officialibus contrahens se ad nutum imperantium sicut patet in sensibus exterioribus.

¶ Post potentias priores

Unde potentia rationalis est que non videtur corpore sed videtur vidente corpore quia illa potentia non habet organum corporale cui sit alligata sed videtur aliquo ut phantasia que immediate est alligata corporeo organo.

Notandum quod potentia intellectiva seu rationalis differt a potentia sensitiva et vegetativa in duobus Primo quia potentia rationalis est inorganica et perpetua

Folium lvij

sensitiva vero est in organica et corruptibilis. Nam scdo de anima dicitur. Differt enim hoc ab hoc sicut perpetui a corruptibili. Anima em intellectiva creata est in orizonte intelligentiarum existens participatio luminis intelligentiarum supra naturam existens ita q ipsa est intelligentia obumbrata per hoc q est corporis mortalis forma ratione cuius lux eius intelligentie obumbratur Ideo dicit scriptura Corpus quod corrumpitur aggruat animam. Unde anima intellectiva est obumbraculum intelligentie Et sensitiva obumbraculum intellective seu rationalis. Et vegetativa obumbraculum sensitive Nam talis est magis immersa materie. i. corpori q sensitiva. est tamen supra formam naturalem. Et sic patet q anima vegetativa est producta in umbra anime sensitive et corpori proximior. ¶ Scdo differunt quia potentia rationalis presupponit omnes alias potentias priores. quia ubique est potentia rationalis ibi est et sensitiva et vegetativa sed non e contra. modo potentia rationalis est prior alijs ratione nobilitatis. qus alie sut priores ratione communiratis quia conveniunt tam brutis q hominibus. rationalis autem tm hominibus Differunt etiam ex parte modi cognoscendi s3m tres rationes Prima omnis virtus apprehensiva et cogitativa omnium est immaterialis Sed intellectus apprehendit simplicita et cōposita et non est aliquid ens quod subterfugit intellectū Unde et sensus propter sui materialitatem applicatur ad suum obiectum vt visus ad colorem. Et hec est propria differentia immaterialis apprehendere uniuersalia vt facit virtus intellectiva et non sensitiva. Nam uniuersale est abstractum ab omnibus conditionibus materialibus et sic non apprehenditur per sensum sed per intellectum. Et ideo dicitur primo posteriorū Uniuersale dum intelligitur singulare vero duz sentitur. Scda ratio quia omnis virtus materialis suscipit in se qualitates sensibiles Sed intellectus non est huiusmodi quia non est calidus frigidus vt dicitur. iij. de anima sergo non materialis. Tertia ratio quia omnis virtus immaterialis que cum apprehendit aliquid obiecti excellens non fatigatur neq impeditur ad apprehendendum postea minus. Sed sic est de intellectu Sensus vero cum apprehendit aliquid obiectum excellens non potest postea minus apprehendere sicut oculus apprehendens perpendiculariter lumen solis et hoc propter sui materialitatem Cum ergo intellectus huiusmodi impedimentum non habet ergo est virtus immaterialis.

Uno modo sic q non utatur organo corporeo neq obiecto quod est in corpore. et sic non est verum neq de intentione autoris. Na s3m philozophum tertio de anima Quiditas rei materialis est obiectum intellectus.

Potentiam
rōalem non
vti corpore
intelligitur

Alio modo intelligitur sic q intellectus non utitur corpore. i. organo corporeo quod est de intentione phi quia intellectus nulluz habet organum sed est virtus inorganica vt dicitur. iij. de anima. presupponit tamen virtutes organicas quia presupponit phantasiam que est virtus organica. Et hoc est quod dicit textus q licet intellectus non utatur corpore tamen bene utitur vtente corpore sc3 phantasia que est virtus organica. Et quo patet q licet sit virtus inorganica s3m suā naturam. est tamen organica presuppositiue quia presupponit ad suam operationem exercendam virtutem organica. nam presupponit tam sensus interiores q exteriores. iij. de anima. Oportet quemlibet intelligentē phantasmata speculari. Et iterum. Nihil est in intellectu quin prius fuerit in sensu. primo posteriorū. Omnis nostra cognitio intellectiva rē. Nil ergo implicat aliquam virtutem eē organica presuppositiue que tamen s3m naturam est inorganica.

Notandum q phantasia habet se ad intellectum sicut color ad visum saltē aliqua li proportionē. Nam sicut color actuat visum imprimendo ei speciem et formam sensibilem. Sic etiam phantasia dat speciem intelligibilem intellectui quia intellectus exuens conditiones materiales in phantasmate inuenit speciem intelligibilem que est actus et forma intellectus possibilis.

Est potentias priores in homine sequitur potentia rationalis que nō utitur corpore sed utitur vtente corpore sc3 phantasia que ha-

bet se ad intellectum sicut color ad visum

¶ Et sunt trīs in anima

¶ Unde tria reperiuntur in essentia anime scilicet potia habitus et affectiones vel anime passionēs. Aristo. tamen in Ethicis dicit q illa tria sunt in anima. potentia habitus et operationes quia Aristo. in Ethicis loquitur de his que ordinantur ad finem vltimum sc3 ad salutem. Sed passionēs non ordinantur ad talem finem sed magis ab illo fine abducunt. Ideo Boetius li. j. metro. vltimo suadet ab illis abstinenduz esse cum inquit Tu quoq3 si vis lumine claro cernere

llk

Tractatus Tertius

verum Tramite recto carpere callem. Audia pelle. pelle timorem spemq; fugato Nec dolor
affir. Mens nubila est vinctaq; frenis. hec vbi regnant. Et ideo Aristo. non facit mentionē de
his passionibus sed de actibus qui in proposito sub habitu comprehenduntur

Passio est illud quod mouet animam ad operandū que passiones vocantur. a
logicis rerū conceptus. a grāmaticis animi affectus. Ira timor gaudium spes
sunt passiones coniuncti pmo de anima. Et ideo dicuntur passionē corp⁹
per tales aliquam patitur alterationē. Ira em̄ est sanguinis ebullitio timor ē
retractio spiritū ad cor. Amor ē cordis dilatio Tristitia ē cordis p̄t̄. Et
Habitus est illud s̄m quod anima operatur. Vel est qualitas anime ab ea dif-
ficulter mobilis disponens eam ad bonū vel malū Nā hīc? virtū ad opa bona
sed habitus vitiōrū ad mala disponit habentem. Vnde ad habitū tria requi-
runtur. Primo q; sit qualitas anime et hoc propter corporis accidētia que sūt
albedo nigredo. Secūdo q; talis qualitas sit firmiter radicata in s̄m. Tercio q;
torum actuum frequentationem. Ideo s̄m aliquos habitus nihil aliud est q;
consuetudo bona vel mala acquisita ex multis actibus p̄teritis. Bene quidē
edificare boni erunt edificatores ex male mali vt dicitur. ij. Et orū. Ter-
tio q; habitus inclinēt ad conformes operationes Nam quales sūt habitus ta-
les sunt actus. Et habitus diuersi sunt in diuersis potētis anime p̄t̄. Ethic
Immo in vna potētia anime puta in intellectu possunt esse diuersi in scien-
tiarum habitus. Et s̄m maiorem minoremue subiectorum dispositio in tar-
dius citiusq; ex actibus acquiruntur.

Notan-
dum q;

Potentia est illud per quod anima operatur Ipsa em̄ inter operatio-
nem et
essentiam anime vt prius dictum est dicitur esse medium. Et q; p̄t̄
tiam sed per potentiam suas exercet operationes.

Notandum q; potentie simplices vt voluntas et intellectus quibus me-
diū
anima exercet suas operationes sine organo sunt in anima Et signū
istius tales potentie manent in anima post eius separationem. Sed potentie organice quibus me-
diū
diantibus non exercet suas operationes sine organo corporeo sunt in toto composito ex anima et
corpore tanq; in subiecto pmo de anima. Et in signum istius tales potentie non manent in ani-
ma post eius separationem. Vnde stultum est dicere q; anima post separationem videat cum nō
habeat sensum. Nam si haberet eum tunc haberet eum ociose ex quo non posset in actum et ope-
rationem suam. Immo si haberet eum tunc staret potentia sine ordine ad actum quod implicat.
Nam potentie anime sensitiue ordinantur ad actum sentiendi. Sed quia corpus post talem sepa-
rationem non potest in talem actum Ideo staret potentiam esse sine illo a quo accepit operatio-
nem quod implicat.

Notandū q; potentia rationalis seu intellectus non est pars essentialis neq; integra?
lis ipsius anime. quia tales constituunt ipsum totum et sunt priores toto.
Sed potentia intellectiua non precedit animam neq; constituit eam sed potius fluit ab ea Etiaz
partes predicte sunt eiusdem generis cum toto. Sic non est de intellectu et anima quia anima ē
substantia vel substantialis pars. intellectus autem est qualitas Neq; est pars diffinitua vel sub-
iectiua. quia tales dicunt eandem essentiam cum toto. Sed intellectus differt realiter ab anima
Est ergo pars potestatiua s̄m q; anima potest exercere suam propriam operationē que est intel-
ligere Et est ibi similitudo partū potestatiuarum cum integralibus. Nā sicut ille partes ad di-
uersas operationes ordinantur vt pedes ad ambulandum. manus ad palpandū r̄ctis. Sic intel-
lectus voluntas et memoria intellectiua diuersas habent operationes ad quas ordinantur.

Et sunt tria in anima scilicet potentie que sunt innate Et habitus quorum ali-
qui sunt acquisiti vt scientie et virtutes que acquiruntur ex actibus frequenta-
tis generantes conformes actus Alij sunt infusi vt virtutes theologice que con-
feruntur in baptismo vel in penitentia siue iustificatione Et quales sunt habi-
tus tales etiam sunt actus eorum et passiones vt sunt receptiones obiectorum
vel affectiones vt gaudium spes timor et dolor.

Potentia rationalis dividitur

Unde potentia rationalis dividitur in potentiam cognitivam et motivam. In potentia cognitiva in rōe dicitur intellectus in hoc q̄ apprehēdit intelligibile ut patet. Et ideo dicit Arist. tertio de anima. Intellectus est quodammodo omnia. Non per naturam sed per formam seu speciem in possibilem per quam omnibus assimilatur in quatuor recipit similitudinem et formas omnium. quare dicitur omnia receptiva. Nam est locus omnium specierum intelligibilium. omnes enim species sunt in eo et eius potestate quemadmodum manus est organum organorum iij. de anima. quia in potestate eius sunt omnia instrumenta sicut et omnia intelligibilia sunt in potestate ipsius anime intellectus vel intellectus. Recte etiam sicut materia prima est in potentia ad omnes formas sic et intellectus ad species intelligibiles. Sed potentia motiva in ratione dicitur voluntas que sibi se non est virtus cognitiva sed potentia ceca. Recipit autem cognitionem et lumen ab intellectu cuius cognitionem preterit. Et hec potentia scilicet volitiva dicitur motiva. Nam hoc est proprium voluntatis ut postquam aliquid obiectum per intellectum est cognitum tanquam bonum vel malum. quod tunc voluntas movet rationem ad acceptandum si fuerit bonum. vel repellendum si fuerit malum. Et sic voluntas de se non est cognoscere aliquid sed solum ipsius est acceptare vel repellere bonum et malum.

Notandum quod ulterius potentia rationalis dividitur in intellectum agentem et possibilem. Unde sicut rationem modum loquendi modernorum intellectus agens et possibilis non differunt re sed solum ratione. Nam sicut eos eadem anima dicitur intellectus agens in quatuor abstrahit formam seu speciem intelligibilem ab obiecto videlicet apprehendendo nudam quidditatem rei cum exclusionem conditionum individuantiu et materialium. Sed in quatuor intellectiva recipit speciem que est similitudo rei intellecte tunc dicitur intellectus possibilis. Et dicitur intellectus possibilis quasi passibilis in hoc quia recipit formam rei intellecte. re autem est pati. Non tamen est passibilis aliqua passione lesiva vel corruptiva. sed passione nutritiva seu perfectiva quemadmodum quodlibet perfectibile recipiens suam perfectionem patitur. Ut materia recipiens formam. intellectus speciem intelligibilem. et sensus spem sensibilem. Sed contra hanc positionem modernorum est Arist. iij. de anima ubi dicit quod intellectus agens realiter distinguatur ab intellectu possibili quod quocumque operationes et actus sunt distincti seu diversi inter se sunt huiusmodi. Nam potentie distinguuntur per actus et operationes. ij. de anima. Sed intellectus agens et possibilis actus sunt huiusmodi. Nam. iij. de anima dicit. Et est intellectus hic quidem talis in omnia fieri ille vero omnia facere. Preterea sicut hec verba philosophi. intellectus agens habet se ad species intelligibiles sicut causa efficiens sed intellectus possibilis se habet ad ipsas sicut materia vel subiectum. Sed sic est quod materia et efficiens nunquam coincidunt ij. philosophorum ergo sunt distincte potentie sicut latius patebit.

Primum quod est omnia fieri ut est materia prima in quantum ex ea possunt fieri omnia per receptionem formarum

Secundum est omnia esse ut est forma rei naturalis. unde ipsa dicitur esse propter duo. Primo quia dat omnibus esse. vij. metaph. et ij. philosophorum. Secundo forma dicitur esse omnia quia ipsa est quedam convenientia et quedam participatio omnium alicuius generis vel speciei. Nam sicut omnia dicitur dicitur per formam. vij. metaph. sic omnia specie convenientia conveniunt per formam et in signum istud omnia que conveniunt specie habent unam dicitur sicut omnes homines habent hanc differentiam rationalem

Tria reperiuntur in natura

Que tria distinguunt nobis pari formiter in anima rationali in qua reperitur

Tertium quod est omnia facere ut est causa agens vel efficiens que ideo dicitur omnia facere quia ipsa introducendo formam in materiam facit omnem rem naturalem sicut artifex facit omnia artificialia per introductionem forme entis in materiam artis

Primo aliquid quod est omnia fieri in hoc quod recipit species et formas omnium intelligibilium ut est intellectus possibilis qui est locus specierum tertio de anima.

Secundo reperitur aliqua virtus que est omnia esse. Et illa in re nihil aliud est quam forma rei intellectiva. Nam sicut forma rei est quedam convenientia omnium sub eadem specie. ut anima rationalis. Sic forma intellectiva rei est similitudo omnium sub uno genere vel specie contentorum ut est intellectus possibilis.

Tertio reperitur aliqua virtus que est omnia facere in hoc quod ipsa habet formare et abstrahere species omnium intelligibilium et eas ponere in intellectum possibilem. Et hec virtus dicitur intellectus agens. Per igitur quod intellectus agens habet se ad intellectum possibilem sicut ars se habet ad materiam artis.

¶ ij

Tractatus Tertius

Potentia rōnalis diuiditur alia cognitua alia motiua. Cognitua est intellectiua que diuiditur fm differentias nature in intellectum agentem et possibilem.

Intellectus agens

Vnde. iij. de anima In omni natura in qua datur aliquid ex quo possunt omnia fieri. etiam datur aliquid quod potest omnia facere Ratio quia frustra esset potentia nisi reduceretur ad actum ergo preter intellectum possibilem ponitur intellectus agens. Primi quidem omnia fieri et scđi omnia facere. immo philosophus. v. metaphisice dicit esse duplicem potentiam. actiuam. et passiuam. Et ipsam passiuam duci ad actum per actiuam Probat de arte Nam argilla est in potentia ad plures et diuersas formas ideo datur ars qua lutifigulus tales formas ducit ad actum Ita erit in anima Nam anima habet vnā potentiam scilicet intellectum possibilem que potest formas omnium rerum recipere. Est enim quodammodo omnia in fieri. Et cum tales forme que dicuntur species intelligibiles non sunt in actu oportet necessario in anima ponere potentiam scđ intellectum agentē qui tales species ducat ad actum ex phantasmatis retentis in mēoria.

De nominibus intellectus agentis

Tertio de anima intellectus agens vocatur ars habitus et lumen Ars ideo quia sicut per artem artifex disponit materiam ad educendum formam Ita intellectus agens conuertit se ad phantasmata ex quibus species intelligibiles educit ipsis depuratis. Habitus vocatur in comparatione ad intellectum possibilem. Nam intellectus possibilis est in genere intelligentium potentia pura Sed potentia comparatur ad agens sicut priuatio ad habitum. x. metaphisice. Ideo intellectus agens cum sit principium actiuum specierum intelligibilium dicitur agens quare erit vt habitus Sed intellectus possibilis qui recipit species erit vt priuatio eius. Dicitur autem lumen ideo. quia sicut colores sine lumine non possunt videri et recipi in medium. ij. de anima. Ita species intelligibiles non possunt recipi in intellectum possibilem sine intellectu agente. ille enim ex phantasmatis elicit eas. Ex quibus patet qd due sunt proprietates principales intellectus agentis Vna est abstrahere species que conuenit ei per comparationem ad phantasmata Scđa est illuminare tales species abstractas que conuenit ei per comparationem ad intellectum possibilem.

De proprietatibus intellectus possibilis

Prima qd intellectus possibilis est immixtus vt formas omnium quiditatu cognoscat. Si enim intellectus esset mixtus tunc esset vel corpus vel virtus in corpore Et si fuerit alterum illorum tunc habebit formam propriam que forma impediatur ipsum recipere formam alienam. Nam inmixtus prohibet extraneum. iij. de anima Ideo est immixtus quod est contra positum neqz Anaxagore qui eā ex oibus vt omnia intelligeret cōpositū affirmauit Scđa qd intellectus possibilis est impassibilis Nā est incorporeus Et quā qd patitur passione saluatiua perfectiua et receptiua. tamen illa proprie nō est passio. vnde Commentator commento. vij. Scimus enim qd non patitur intellectus neqz transmutatur a forti intelligibili. Sensus autem valde de sensibile non potest sentire.

Tertia qd sit incorporeus et inorganicus. quia intellectus intelligit vniuersale penitus abstractū a materia et a conditionibus materie quare nō erit potentia organica. Debet enim esse proportio inter obiectum et potentiam Sed obiectum intellectus est immateriale ergo intellectus est incorporeus et immaterialis. Et in principio creationis non habet species intelligibiles rerum intelligibilium sed est in potentia ad illas Et hoc est quod dicit philosophus. iij. de anima Quoniam potentia quodammodo ad intelligibilia est intellectus sed actu nil anteqm intelligat Oportet autem sic esse sicut in tabula nihil est actu scriptū etc. Commē. pmen. xi. ij. Tabula nullā habet picturam actu neqz in potentia propinqua Ita in intellectu possibili nō est aliqua formarum quas recipit neqz in actu neqz in potentia propinqua.

Proprietates intellectus possibilis tres sūt

Agens a phantasmatis illuminat atqz irradiat
Possibilis qd spēs Illuminatus ab intellectu agere tāqz subiectū propū recipit

Folium lix

In habitu qui intellectus possibilis dicitur qui quibus impregnatus sit speciebus et habitibus non tamen actu considerat. ideo vocatur in habitu sicut esset intellectus philosophi dormientis.

Tertio de anima qua druplex est intellectus

Prima quod intellectus in actu et res scita sunt simul. Ratio quia res scita in actu est causa intellectus in actu. sed causa in actu et effectus sunt simul secundo posteriorum et secundo philosophorum.

In actu ut est intellectus possibilis qui actu considerat sicut spem vel habitum eius. Et illius sunt tres proprietates

Secunda intellectus in actu in eodem tempore posterior est intellectu in potentia. Ratio quia intellectus possibilis est in potentia ad omnia fieri. ergo postquam recepit species et per eas actu considerat notum est ipsum priorus fuisse in potentia ergo potentia in eodem tempore est prior actu. in diversis vero actus est prior potentia. quod reducens prius est reducto.

Tertia intellectus in actu semper intelligit. quia si non intelligeret. Et sic quia non esset informatus specie diceretur intellectus in potentia. Aut si species sibi coniuncta est et actu non cognoscit vocatur intellectus in habitu. Quare intellectus in actu est qui semper intelligit

De acceptionibus intellectus

Unde Intellectus uno modo capitur pro tota anime substantia. Et sic dicit philosophus tertio de anima Separatus autem solum hoc quod vere est. et hoc solum immortale et perpetuum est de quo Commentario r. men. ij. Secundo capitur pro potentia intellectiva et sic dividitur in intellectum agentem et possibilem tertio de anima. Tertio capitur intellectus pro habitu principiorum ut secundo posteriorum ubi Egidius ponit triplicem differentiam intellectus a scientia. Et vi. Ethicorum ubi ostendit quod preter virtutes morales qui ordinantur ad operationem boni necesse est ponere habitus intellectuales ad cognitionem veri pertinentes inter quos habitus intellectus numeratur. Quarto pro actu intelligendi. sic dicimus aliquem habere bonum intellectum. i. actum et modum intelligendi. Et sic unus rem unam melius intelligit quam alter. nam pro fundius speculatur propter complexionis bonitatem et virium excellentiam. Ultimo capitur pro re intellecta. sic dicimus quod in separatis idem sit intelligens et intellectum. Etiam in nobis secundum idemprimitatem non nature sed proportionis. Tales itaque acceptiones ad multa valere videntur ideo sunt notande

De acceptionibus intellectus possibilis

Uno modo ut est omnino in potentia ad scientiam ut ante intelligere Et sic a Commentatore dicitur materialis. i. potentialis quasi nullo modo in actu.

Secundo consideratur ut habet aliquam dispositionem ad scientiam sed incompletam ut cum habet principia alicuius scie per se nota. sic vocatur intellectus dispositus. Tertio ut habeat habitum scientificum sed non utitur illo. Sic dicitur intellectus perfectus et in habitu.

Quarto sicut quod actu considerat per talem habitum. et sic vocatur intellectus in actu.

Quinto vocatur intellectus speculativus possibilis a potentia recipiendi species Sexto potest dici adeptus in quantum omnium rerum haberet species intelligibiles ut alicuius hominis sapientissimi totius mundi vel alicuius in futura patria.

Septimo potest vocari heroicus in quantum intelligeret per influentiam luminis divini. Et sic intellectus secundum diversas eius operationes et perfectiones diversis nominatur nominibus. Et differt intellectus a voluntate. Nam intellectus est altior voluntate et simplicior simpliciter loquendo sed secundum quid est e converso. Beatus Tho. parte prima questione lxxij. articulo. iij. Sed voluntas et liberum arbitrium idem sunt secundum substantiam et una potentia. sed actibus distinguuntur Nam voluntatis est velle. liberi arbitrii est eligere.

De triplici genere intelligentium

Unde in genere intelligentium duo sunt extrema respectu medij scilicet supremum et ultimum. Supremum est perfectissimum ut est prima causa que etiam est finis totius universi saltem extrinsecus Et est suum intelligere semper actu intelligens sicut postea patebit. Sed intellectus humanus in hoc genere est infimus. Nam videtur se habere sicut materia prima quia sicut talis actu

¶ ij

Intellectus possibilis capitur.

Tractatus Tertius

Nullam habet formam sed est in potentia ad omnes ut patet primo philosophorum. Ita intellectus est in potentia ad omnes species intelligibiles recipiendas. Et hoc est quod voluit beatus Thomas in de ente et essentia cum inquit Et hoc completur in anima humana que tenet infimum gradum in substantiis intellectualibus. Unde intellectus eius se habet ad formas intelligibiles sicut materia prima que tenet ultimum gradum in esse sensibili ad formas sensibiles. Et ideo philosophus tertio de anima comparat eum tabule rase in qua nihil est depictum. Ideo dicit Averroes causatum quod creatus sit in horizonte intelligentiarum Sicut ergo orizon est infimus circulus ita et anima rationalis seu intellectus humanus. De hoc. b. Tho. par. i. q. lxxvi. ar. vi. ubi dicit quod natura humana secundum ordinem nature infimum tenet gradum in substantiis intellectualibus in tantum quod non habet naturaliter sibi inditam veritatem sicut angeli sed colligit eam ex rebus divisibilibus per viam sensus Et iterum. b. Tho. par. i. q. lxxix. ar. ij. ubi dicit quod maxime videtur remota a perfectione intellectus divini Sed hoc est singulariter. Notandum quod intellectus possibilis bene est ens actu in genere intelligentium sed est potentia passiva in genere intelligibilium quia gradum tenet infimum Non enim intelligit nisi a specie intelligibili moveatur et de potentia intelligendi ad actum deducatur. Et in hoc differt ab intellectu divino sicut patebit Et videat. b. Tho. par. i. q. xiiij. ar. viij. ad quintum.

In intellectus agens est qui abstrahit species ab imaginatione seu phantasia et sua irradiatione facit eas universales Et ponit eas in intellectum possibilem Nam sicut ad visum corporalem requiritur lux abstrahens intentiones coloris et ponit eas in aere. sic intellectus agens qui est lux anime ponit species abstractas a phantasia in intellectum possibilem. Intellectus possibilis dicitur qui potest recipere tales species sed nondum recepit eas cuius exemplum est tabula nuda.

¶ Item intellectus agens et

Primo quia intellectus agens habet se ut lux. nam illuminat sua irradiatione i. conversione ad phantasmata Sed intellectus possibilis habet se ut illuminatum. Nam illuminatur et perficitur a speciebus intelligibilibus. prout enim rationalis intellectus actualiter recipit species intelligibiles tunc dicitur possibilis non corruptive sed salvative seu perfecte quemadmodum materia recipit formas Sed in quantum est aptus natus recipere tunc dicitur possibilis quasi potens recipere et secundum hoc comparatur tabule rase. i. bene planate.

¶ Intellectus agens et possibilis differunt

Secundo quia intellectus agens habet se ut perfectus. possibilis vero ut perfectibile Tertio quia intellectus agens est omnia facere non quidem realiter sed cognitively. i. formare species omnium intelligibilium. Possibilis vero omnia fieri i. informari a speciebus omnium intelligibilium quarum dicitur locus. iij. de anima Quare etiam philosophus dicit intellectum esse quodammodo omnia i. posse cognoscere omnia generaliter ad minus quia conceptu entis quod est obiectum nostri intellectus quo conceptu universali omnia intelliguntur Nihil enim est quod rationem entis subterfugere possit secundum Avicennam et. xij. metaphisice Etiam in particulari nihil repugnat intellectui humano acquirere species omnium rerum intelligibilium vel simpliciter vel discursive Ideo Commentator tertio de anima vocat intellectum novum genus materie secundum comparationem prehabitam. puta sicut materia indifferens est ad quamlibet formam sic intellectus ad quamlibet speciem intelligibilem.

In intellectus agens et possibilis differunt sicut lux et illuminatum. et sicut perfectus et perfectibile Item intellectus agens est omnia facere Intellectus vero possibilis omnia fieri.

¶ Item intellectus dividitur

Folium lx

Unde intellectus speculatiuus et practicus secundam essentiam absolutam est una potentia. qz diuerse due potentie vna non mutatur in aliam. Sed tertio de anima Intellectus speculatiuus sola extensione ad opus fit practicus. Est igit vnus intellectus qui dicitur speculatiuus et practicus. Et licet obiecta diuersa sint tamen illa diuersitas non est essentialis sed accidentalis. quia differunt per esse absolutum et ad opus extensum. Et huiusmodi obiectorum diuersitas non est causa diuersitatis potentiarum.

Intellectus speculatiuus et practicus non realiter sed secundum rationem differunt

Primo quia intellectus speculatiuus formam vel speciem rei apprehendit simpliciter. Sed practicus speciem apprehensam ad opus extendit vt patet de domesticante. vbi speculatiuus intellectus precedere dicitur practicum. Nam septimo metaphisice. Domus ad extra fit a domo ab intra. Secundo ex parte finis quia finis intellectus speculatiui est intra se scilicet rei perfecta cognitio. Sed practici finis est extra se. Nam secundo metaphisice. Theoretice quidem id est speculatiue finis veritas practice vero opus. Intellectus enim practicus est operatiuus. vnde Praxis grece est operatio latine. Et sic secundum Eustrata Praxis est hominis secundum electionem operatio. Et ergo officium practici intellectus est considerare verum in ordine ad opus. Tertio differunt ex operationibus. Nam speculatiui intellectus operatio est immanens. practici vero transiens sexto Ethicorum Praxis est recta ratio factibilium rerum sicut prudentia est recta ratio rerum agibilium. Quarto differunt quia speculatiuus vtitur specie intelligibili vt principio cognoscendi tantum. Sed practicus vltra hoc vt talis etiam est principium operandi. Non enim querit cognitionem nisi propter opus secundo Ethicorum. Non enim vt sciamus quid sit virtus sed vt boni simus. Quinto differunt ex parte causalitatis. Nam intellectus practicus est causa eorum que ei subsunt. Sed speculatiuus est causalatus quo ad operationes eius ab illis qui ab ipso intelliguntur. Et ex hoc sequitur quod intellectus practicus dici potest actiuus. speculatiuus vero passiuus.

Item intellectus diuiditur secundum differentiam obiecti in speculatiuum et practicum qui ambo in cognitione consistunt. Sed in hoc differunt quia speculatiuus cognoscit verum sub ratione veri. sed practicus cognoscit verum sub ratione boni. Item finis speculatiui est verum sed finis practici est bonum. Item per speculatiuum recte intelligimus. sed per practicum recte viuimus.

¶ Practicus diuiditur

Unde intellectus practicus diuiditur secundum diuisionem boni. sed bonum aliquod est vniuersale aliud particulare. Quando enim intellectus practicus apprehendit bonum in vniuersali tunc vocatur sinderisis. Est enim sinderisis habitus innatus intellectus practici rerum principiorum operabilium. Vel est vis motiua anime que semper est apra nata agere in altiora vel in superioribus mouens naturaliter ad bonum. Et per talem nunquam contingit errare. Nam eius officium est remurmurare malo et inclinare ad bonum. Sic anima humana per hanc partem semper aduersatur vicijs et perpetrata mala continue arguit. Et de ista sinderisi potest intelligi dictum Boetij in de consolatione philosophie dicentis Summa retinens singula perdit. Hoc est dicere sinderisis retinet summa. i. vniuersalia. perdit singula. i. dimittit particularia. Si autem intellectus practicus apprehendit bonum in particulari hoc vel illud tunc habet sub se duas potentias. Vnam per quam contemplatur bona eterna. Et ista potentia vocatur proprio nomine potentia intellectiua. Et aliam potentiam per quam simul considerat superiora et inferiora. Et talis primo nomine sibi imposito vocatur intelligentia apud philosophos. Sed vocatur angelus apud theologos. secundo vocatur ratio. Et differt a prima potentia intellectiua scilicet. Nam intellectiua apprehendit bona eterna simplici intuitu sine operatione ad bona temporalia. Sed ratio apprehendit bona superiora quodammodo discursiue per comparationem ad bona temporalia. Et hec species que vocatur ratio subdiuiditur in duas species quarum vna scilicet superior vocatur vir. inferior vero mulier. Superior enim vocatur vir pro tanto quia perfectior est. quia

¶ R iij

Tractatus Tertius

hec pars contemplatur superiora que consideratio est perfectissima sicut natura viri et complexio est perfectior et nobilior complexione mulieris. Et ideo Albertus allegat Augustinum super illud Corinth. xij. scilicet Virum non decet velare caput. Quod sic potest intelligi. quod vir non debet velare caput suum. i. non debet se abscondere a contemplatione superiorum. Et quod secundum istam partem ratio iudicat de eternis. Sed secunda pars rationis vocatur mulier que est inferior apprehendens inferiora et hoc secundum comparationem ad superiora. Unde secundum beatum Augustinum pars superior que vocatur vir inheret sua contemplatione eternis. Ideo dicit beatus Augustinus quod ratio inheret eternis rationibus. Et non solum dicit quod inheret eternis quia quantum ad partem inferiorem que mulier dicitur inheret temporalibus et non eternis. Et sic in superiori parte que vir dicitur est species que est habitus cognitivus principiorum primorum cuiusmodi sunt ista bona eterna et superiora de quibus contemplatur ista pars superior. In qua etiam superiori parte dicitur esse imago sancte trinitatis. i. dicitur esse similitudo secundum quam anima rationalis dicitur similis sancte trinitati que similitudo consistit in his videlicet intelligentia memoria et voluntate. que tres potestate sunt una in re sed differunt rationibus. Recte sicut individua sancta trinitas est una in essentia et trina in personis sic et intelligentia cum memoria et voluntate simul sunt in ratione et precipue in superiori parte que vocatur vir. Sed in inferiori parte que vocatur mulier consistit prudentia quia prudentia est habitus cognitivus operabilium a nobis dirigens ea sic quod bene fiant. Et quia operabilia a nobis sunt inferiora bona. Ideo in hac inferiori parte dicitur esse prudentia. Que omnia succinctim in hac comprehendende figura.

Intellectus et perfectus est divinus et secundum divinam visionem boni vel boni talis est	De secundum tale intellectus est practicus	vocatur singularis que non est potentia cognitiva siue contemplativa. Sed solus est effectiva siue motiva ita quod in generali movet ad bonum et in generali est detestativa mali.	Bona eterna intuitiva et sic vel parte ne discipulatur	Potentia intellectiva. Est enim intellectus potentia altior atque sublimior quam ratio deus enim intellectus habet sed non rationem.
Particulare		Et ratio primo intelligentia apud philosophos Si bonis superiora et inferiora discipulatur Superiorior Secundo ratio est divisa in partem Inferiorem		
		Vir qui est imago dei xxxij q. v.	que est	Illi qui est quasi famula viri in Cantone Cuius caput.

Notandum Sicut patet ex predictis ratio et intelligentia contemplantur eterna que non sunt a nobis operabilia et per nostram voluntatem. Ideo magis nam habent convenientiam cum intellectu speculativo. Differunt tamen in hoc quia per intellectum speculativum apprehendimus superiora bona et eterna. non solum ista sed etiam inferiora temporalia sub ratione veri scilicet quantum ad eorum esse et quidditates non habendo respectum an sint bona vel mala. Sed intelligentia et ratio contemplantur de eternis sub ratione boni et appetibilis speciali consideratione scilicet quod talia sunt bona et eterna que non sunt a nobis operabilia tamen propter ipsa acquirendum circa inferiora debemus operari. Et hoc sufficit ad intellectum practicum vel quod de ipsis est intellectus practicus.

Practicus dividitur in singularis et rationem. Ratio dividitur in partem superiorior que vir dicitur et in partem inferiorior que mulier dicitur. Unde ratio est vis anime non solum cognitiva sed etiam motiva. Ratio autem cum iudicat aliquid esse bonum vel malum et ibi sistit tunc est cognitiva. Si autem procedat ulterius et iudicat hoc bonum esse faci-

Folium lxj

edū sic est posita motū. Cui⁹ superior pars de diuinis et eternis intendit inferior
aut de transitorijs iudicat et ea disponit. Item superior pars accipit rationes
per leges diuinas vt hoc est faciendum quia deus precepit. Pars autem inferi
or accipit rationes per leges humanas vt hoc est faciendum quia honestum est
vel quia expedit reipublice. Et licet superior pars extendat se ad contemplatio
nem eternorum differt tamen ab intelligentijs. quoniam intelligentie negociantur
in eternis per modum intuitionis. Ratio autem non sed ratiocinando et confe
rendo. Inferior pars rationis circa res temporales versatur cui adinnecta est
sensualitas et sepe ab ea allicitur et vincitur et ad peccatum trahitur.

¶ Item intellectus alius est

Vnde intellectus in sua essentia est substantia simplex indivisibilis rationalis ratione eius sim
plicitatis quocumq; se diuertit ad actualem intellectionem ibi se totaliter diuertit. Et sic non po
test se simul et semel conuertere ad singula eius scita que in se retinet. sed cum se actualiter diuer
tit ad vnum tunc habet habitum et est in potentia ad reliquum. Et hoc est q; voluit Albertus
et Auroz q; intellectus actualiter informatus ille diuiditur in intellectum in actu et in habitu.
Et sic vnus et idem intellectus habet se diuersimode ad res intellectas. Vñ intellectus in ha
bitu est intellectus habitibus et scientijs informatus de facto tamen non aduertens scias sed cū
vult tunc potest intelligere. Sed intellect⁹ in actu est intellect⁹ scientijs informatus qui se actua
liter diuertit per tales habitus et scias ad intelligibile. Et de hoc regre loquitur in figura superius.

Item intellectus alius est in habitu qui cū vult potest intelligere. Alius in actu
qui actualiter ad intelligere se vertit.

¶ Est tamen sciendum

Diuinus intelligit in seipso et non per aliquod superadditum sibi

Intellectus Angelicus intelligit per species sibi concreatas

Humani intelligit per species a rebus abstractas

Intellectus diuinus

Vnde prima causa cognoscit se et omnia alia a se. Vno modo quia causa prima est actus purissim⁹
ergo non potest recipere in se species rerū xij. metaph. In deum em̄ nullum cadit accidens s̄m
beatū August. et. vij. metaph. Et cum nulla re est componibilis. xij. metaph. Ideo non p̄ spe
ciem superadditam sed per essentiam suā cognoscit se. Et per eandem essentiam omnia a se simul
et semel sine discursu et simplici intuitu. Ita tamen q; primo prioritate nature intueatur suam
essentiam et seipm tanq; propriū obiectū immediatū cognitionis. Sed q; essentia dei est similitudo
omniū rerū in hoc qd est ydea omniū rerū et cā exemplaris omniū in genere cause efficientis
finalis et formalis. Ideo cognoscēs se simul et semel cognoscit omnia que reuertunt in eo. Et quia
oīs res h̄z ydeā in mente diuina ideo s̄m illam cognoscitur a deo. Sunt em̄ mltre ydee in mente
diuina indistincte tñ menti diuine ita q; res multipliciter im̄tranit deum s̄m diuersos grad⁹ per
fectiōis quos deus cōtinet per essentia. Et est vna pfectio quā differenter participat creature se
cundū quā etiam nominatur multe ydee. azinus em̄ habet aliā ydeam in mente diuina q; hō. i.
alia rōe cognoscitur producendus vel productus. nā s̄m aliū gradū pfectiōis. Et dicebat p̄io
ritate nature. quia s̄m rem nulla est successio in cognit. de diuina. cū pro eodem instanti eterni
tatis inuariabiliter cognoscit simul se et omnia alia. quia tñ deus est causa aliarū rerū dicit obie
ctum immediatum sue cognitionis prioritate nature. Hoc modo locutus est beatus Thomas
parte prima vbi docet quō deus cognoscit omnia p̄sencia p̄a et futura. possibilia et impossibilia.

Tractatus Tertius

Schotus

Secunda distinctione primi libri dicitur quod intellectus diuinus est infinitus et cognoscit quodcumque intelligibile perfectissime in quantum est intelligibile in se. et unico actu intelligendi intelligit seipsum et omnia ut ait Commentator. xij. metaphisice. Intelligere dei est sua substantia. et sic patet quod sua substantia est sua actio. Et est actus purus et simplex. Et ibidem dicit Commentator quod intellectus in deo intellectum et intelligibile idem sunt. Et ut inquit

Beatus Thomas

Par. j. q. xiiij. Nihil est perfectio primi intellectus nisi ipsa essentia dei. Intellectui itaque diuino comparari non potest intellectus angelicus neque humanus. Ideo nullus homo vel angelus videt essentiam dei potest illam infinite intelligere. Sed solus ipse deus.

Intellectus angelicus

Cognoscit se et alia a se non vno modo sed diuersimode. Nam cognoscit se per propriam essentiam. i. seipso. Et non per speciem superadditam quia est sibi sufficiens medium representandi. Et in hoc sicut b. Dionysium intellectus angelicus est deiformis. Et sicut Bonaventuram in secunda dist. iij. non dicitur deiformis eo quod habet deiformitatem quam habet intellectus gloriosus per assimilationem que est in statu perfecto. Sed quia sine susceptione specierum per illud quod in se habet actu cognoscit ex hoc angelus naturali cognitione diuina essentia videre non potest. quia hec cognitio est premium meriti quo habito creatura quiescit. Angelus autem per naturam beatus esse non potest. quare intellectus angelicus limitatus est et quodammodo nihil dici potest in comparatione intellectus diuini. Et ideo. b. Tho. par. j. q. lv. ar. j. inquit. Et ideo solus deus cognoscit omnia per essentiam. angelus autem per essentiam suam non potest omnia cognoscere sed oportet intellectum eius aliquibus speciebus perfici ad res cognoscendas. De quibus speciebus diuersa est philosophorum opinio. An scilicet sint comproducte coeternae seu connaturales.

Beatus Thomas

Parte. j. q. lv. ar. ij. in principali responsione inquit. Species per quas angeli intelligunt non sunt a rebus acceptae sed eis connaturales. Sic enim oportet intelligere distinctionem spiritualium substantiarum et ordinem sicut est distinctio et ordo corporalium. Suprema autem corpora habent potentiam per formam totaliter perfectam. Inferiora autem corpora potentiam non habent omnino perfectam immo accipiunt nunc illam nunc aliam et iterum aliam formam ab agente. Sic si militer inferiores substantie intellectiue scilicet anime humane habent potentiam intellectiuam non completam naturaliter sed completur successiue per species a rebus acceptas. Sed potentia intellectiua in superioribus substantiis spiritualibus. i. in angelis naturaliter completa est per species intelligibiles connaturales in quantum habet species intelligibiles connaturales ad omnia intelligenda que naturaliter possunt cognoscere quod ex ipso modo essendi eorum ibidem latet de dicit. immo et Autor causarum intelligentiarum dicit esse plenas formas. i. speciebus intelligibilibus quare intellectus angelicus intelligit se per essentiam et omnia alia a se per species. non quidem acquiras seu abstractas cum ex quo careat instrumentis nullam speciem a rebus abstrahere posset sed per species concreatas. Et hoc patet ex suo ordine. Nam intellectus angelicus est medius inter diuinum intellectum et humanum. Etiam per participationem. participat enim cum diuino in hoc quod intelligit se per propriam essentiam et omnia alia a se per species sibi quibus concreatas in quo se intellectui humano quadrat.

Plato

Dicit angelicum intellectum intelligere per species sibi comproductas. Nam Plato dicit deum esse factorem mundi et auctorem intelligentiarum. quas ubi produxit comproduxit eis scientias et notitias rerum. Et allegant hoc idem de intellectu humano. Voluit enim deum esse factorem mundi et non creatorem ut in Timaeo scribit vocans deum opificem mundi qui sempiternum exemplar imitans redegit in ordinem chaos temere agitarum etc.

Aristotiles

Dicit mundum fuisse ab eterno et intelligentias fuisse coeternas deo quare vult eas intelligere per species sibi coeternas et non comproductas. nam non ponit productionem earum. Et hoc est quod voluit Autor causarum. Intelligentie sunt plene formas etc. Inter quas opiniones standum est opinioni beati Thome tanquam communiori.

Folium lxi

Intellectus humanus

Quia sub corporis tugurio positus est. hoc est immersus sensibilibus. intelligit per abstractionem rerum. i. naturalium. similitudinum a rebus particularibus. cognitio prius per sensum. Nam in iij. de anima. Dicitur quemcumque intelligentem phantasmata speculari. Hoc est. quilibet intellectus humanus abstrahit species intelligibiles a phantasmatibus. i. speciebus sensibilibus primo posteriorum. Sensus est ianua intellectus. Et hoc est quod voluit

Beatus Thomas

Parte. i. q. lxxv. ar. iij. Intelligere cum phantasmate est propria operatio anime secundum quod corpori est unita. separata autem a corpore tunc habebit alium modum intelligendi similem rebus substantiis a corpore separatis. Sicut enim se habent sensibilia ad sensum ita phantasmata ad intellectum. Constat autem quod sensatio non potest fieri sine sensu ergo neque intellectio sine phantasmatibus. ideo impossibile est pro statu presentis vite intellectum nostrum intelligere nisi per conversionem ad phantasmata. Quod declarat. b. Thomas. ex signo. Nam hi qui viciantur in sensibus interioribus ut frenerici non possunt intelligere neque veri scientes. Similiter in amentibus et lunaticis. Cuius non est alia causa nisi quia intellectus noster utitur sensu ministerialiter et per suppositivum. Unde et secundum diversitatem sensuum interiorum et subtilitatem diversificatur intellectus in intelligendo. unde et primo metaphysice Aristoteles dicit animam humanam esse sensitivam in laborando et extrahendo species intelligibiles a phantasmatibus in quibus sunt. Ex quo concludit textus quod intellectus noster humanus corpori coniunctus non potest deum cognoscere quo ad quid per propriam speciem sed in adequata in hac vita sicut voluit. b. Tho. par. i. q. xiiij. ar. i. in solutione quinti. Ipsam naturam dei prout in se est neque catholicus neque paganus cognoscit. Et. i. q. i. ar. ix. Magis scimus de deo quid non est quam quid est. Et est ad hec ratio quia intellectus noster pro statu presentis vite naturalem respectum habet ad naturas rerum naturalium convertendo se ad phantasmata formas abstrahendo. Sed forma abstracta debet esse simplicior illo a quo fit abstractio. modo deo nihil est simplicius. xij. metaphysice. Neque phantasmata ergo neque ab intellectu humano quo ad quid est seu secundum suam propriam naturam est cognoscibilis. Potest tamen ab eo cognosci aliquo modo quo ad quia est et effectus. quod voluit. b. Thomas. par. i. q. lxxv. ar. vij. cum inquit. Incorporea quorum non sunt phantasmata cognoscuntur a nobis per comparationem ad corpora sensibilia quorum sunt phantasmata sicut veritatem intelligimus ex consideratione rei circa quam veritatem speculamur. Deum autem ut dicit Egidius cognoscimus ut causam et per excessum et per remotionem. Sic itaque in hac vita imperfecte et velate deum intelligimus. sed post separationem anime a corpore in futura patria cognoscimus ipsum deum per sui essentialis luminis claritatem. quod per pulchre testatur Apostolus ad Corinthios. cum inquit. Videmus nunc per speculum et in enigmate. i. a posteriori per similitudines effectuum devenimus in cognitionem dei. cum invisibilia dei ex creatura mundi conspicimus. tunc autem facie ad faciem videt essentiam divinam anima beata. Ad quam nos dignetur deus dei filius triumphalis rex regum et illuminatur omnium intellectuum cum gloriosissima eius genitrice dirigere in secula seculorum Amen.

Est tamen sciendum quod aliter cognoscit deus. aliter angelus. aliter homo. Intellectus enim divinus seipso res cognoscit. Intellectus autem angeli cognoscit res per species sibi concretas que sunt similitudines rerum. Sed intellectus humanus cognoscit res per species abstractas a rebus particularibus per sensum prius cognitio. Sed deum non cognoscit per abstractionem quia similitudo abstracta simplicior est illo a quo fit abstractio. Deo autem nihil est simplicius.

Hoc itaqz Breuiloquium ego Iohannes

Tilingus de Buncheberck vobis Scholaribus nostri Franckofordensis Studij studiosissimi. Et presertim tibi

Michaeli Vortliff

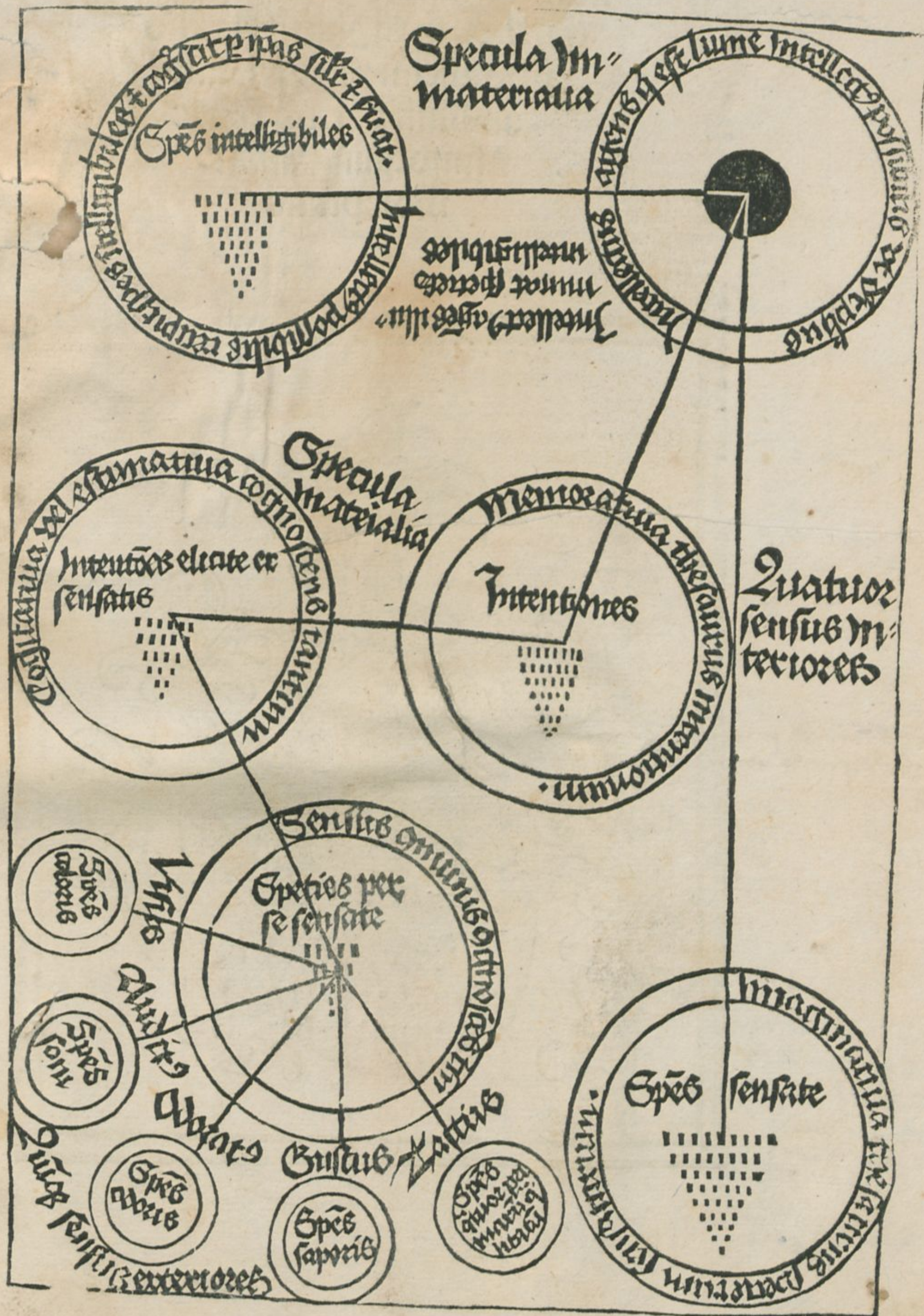
Ecclesie sancti Georgij in Buncheberck plebano diuinorumqz interpreti benemerito precepto meo semper colendo. Canonica non solum institutione verum etiam poetica monitus informatione adeo breuiter clare atqz dilucide volui recensisse. Doctor enim a docendo interpretatur. Caueat ne proferat tacenda vel dicenda reticiat. lxxij. dist. Etiam rector. Et debet seipsum et sua verba secundum audientium capacitatem et ingenium coaptare. viij. q. Oportet. Qui enim docet que ab auditoribus intelligi non valent non eorum utilitatem sed sui ostentationem facit. xliij. dist. vl. Nec debet esse arrogans sed humilis de maio. et obe. c. vl. Nam habet hoc proprium doctrina arrogantium vt humiliter nesciant proferre que docent. et recta que sapiunt recte non possunt ministrare. xlvj. dist. capi. j. Volens ergo in statu scholastico famose reperere discat pauca et breuia. non exquisita recitare secundum ipsum Jo. an. Et facit. Quia melius est pauca bene et ydonee effundere qz multis inutilibus homines pregrauare. Et melius est pauca caute agere qz multis se periculose immiscere vt norat glo. elegans super verbo. Melius in c. Cum sit ars artium de era. et quali. que pro hoc allegat sua iura. Quod etiam dicit glo. ibi esse contra illos qui multa inutilia allegant. Multitudo enim viciosa nil habet honesti secundum eandem glo. Et hec de Canonica institutione. Insuper poetica compulsa informatione secundum illud Horacij facti in de arte poetica sic inquentis. Sumite materiam vestris qui scribitis equam Viribus et versare diu quid ferre recusent. Quid valeant humeri cui lecta poterit erit res. Nec facundia deleat hunc. nec lucidus ordo. Ordinis hec virtus erit et. Venus haud ego falloz. Valete itaqz his domini mei studiosissimi faustissime. Et tu preceptor mi quoqz Vale. Datum Franckofordie tertio Kalendas Decobris Anno. M. CCCC. vij.

Iohannes Tilingus Monopolitanus
ad Michaellem vteriophilum monopolitanum Anistitem Edis diui Georgij.

Ingenue fateor sterilem mentitur amicum
Urbez me sterilis tegmine grata tamen
Urquo sed nugis tiliam re doctesacerdos
Hoc tibi nam donum dulcis amice dico
Dij precor hoc in te testetur pignus amorem
Quo te dum viuo fautor amande colam.

○ porz quēcūqz itelligētē phāsmata speculari. iij. de aīa

Impressum est hoc opus per bone-
stum virum Conradum Baum-
gartben in Opido Francko
phordienti Anno christi-
anissimi partus Mille
simo quingentesi
moseptimo

*Im-pressum finit
hinc definit mo-
tus*

Anno Domini 1654
Kurfürst Augustus

assum. fortasse Simonius egr
in lumbis coposita illa scias
Anny nimmery Barba Cadonis
Sagisundo barba jubente parit
1554.

65255

X 220 1654

So.

Tolle anima sy
rationaliter & mit
lum tunc tempus
quia nullus tunc
est

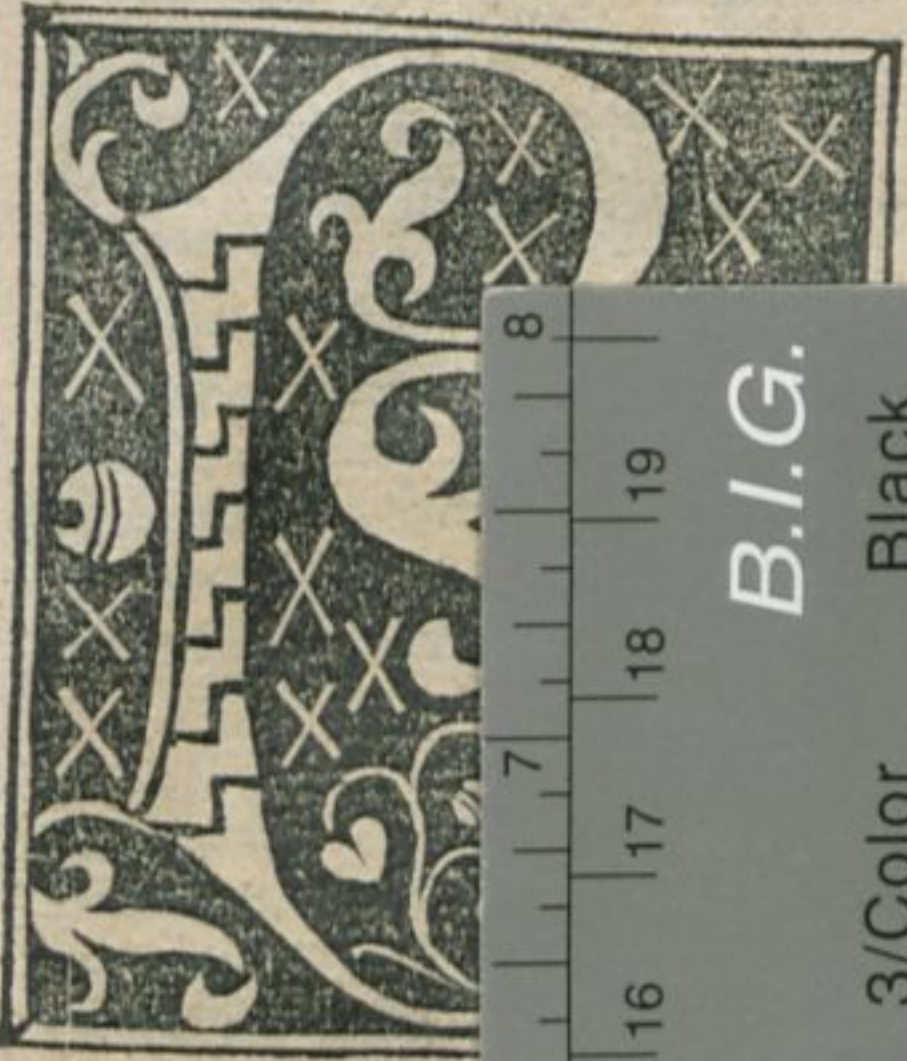
Tolle anima vltim
et mltu vlt tempus
quia nullu nimmery
Sic vlt vlt vlt et vlt
vlt vlt vlt vlt

Si quis in regno...
Camerburgensi...
Qui ad nobis...
Ego sum...
Terra sine...
Hic loco...
Dic Camerburgi...

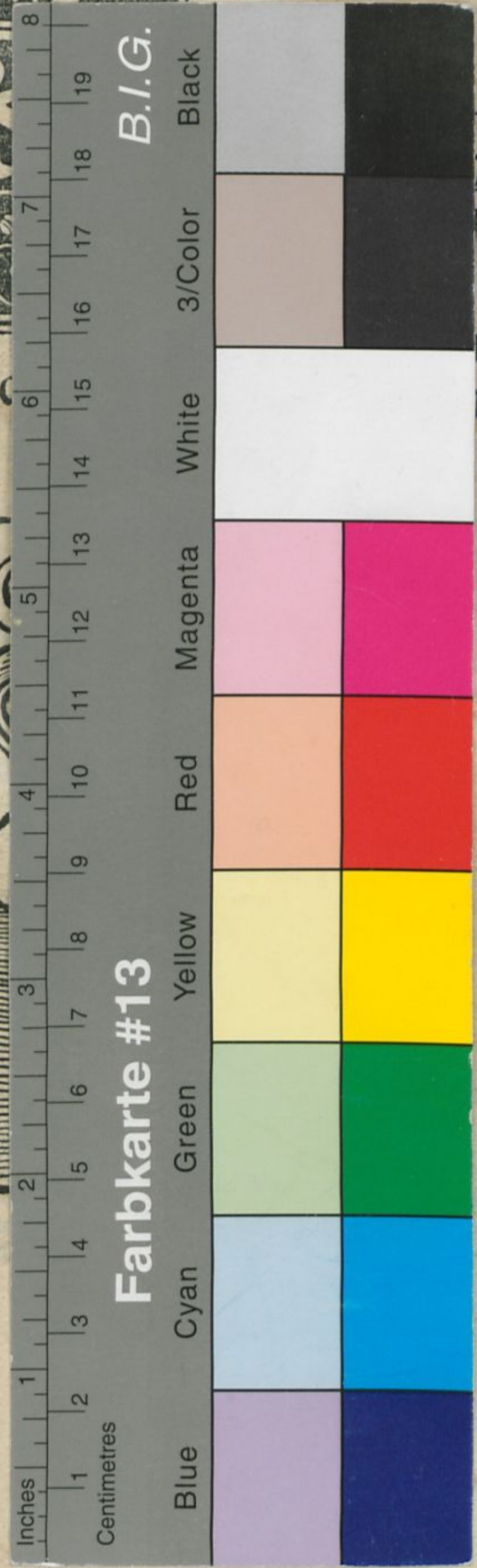

Page VII, 54, 4.

rate in stuc

1. Dagi
Linthol
bbergh
Matura
ie. accu
ndiosis

